

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**2000 SONRASI RUSYA FEDERASYONU'NUN ASYA-PASİFİK
BÖLGESİ'NE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI**

DOKTORA TEZİ

Fatma ÇOBAN

EKİM – 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**2000 SONRASI RUSYA FEDERASYONU’NUN ASYA- PASİFİK
BÖLGESİ’NE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI**

DOKTORA TEZİ

Fatma ÇOBAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

EKİM – 2024

TRABZON

ONAY

Fatma ÇOBAN tarafından hazırlanan “2000 Sonrası Rusya Federasyonu’nun Asya-Pasifik Bölgesi’ne Yönelik Dış Politikası” adlı bu Çalışma 08.11.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Programı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Levent ÜRER	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Gökhan KOÇER	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. Süleyman ERKAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Yaşar SARI	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Fatma ÇOBAN

17/10/2024

ÖNSÖZ

Küresel jeopolitik ve jeoekonomik değişimler ve Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra gerek iç politikada gerekse de dış politikada yaşadığı değişim ve dönüşümün gerektirdiği ihtiyaçlar, Moskova'yı Asya-Pasifik bölgesine daha fazla ilgi göstermek durumunda bırakmıştır. Asya-Pasifik bölgesi ile ilişkileri yoğunlaştırma fikri 1990'ların ortasında Yevgeny Primakov ile güçlü bir şekilde ortaya konmuş, Vladimir Putin iktidarıyla birlikte de bu fikrin geliştirilmesi ve desteklenmesi için adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı; Moskova'nın Asya-Pasifik bölgesindeki öncelik alanları, bölgedeki zorlayıcı unsurların yanı sıra mevcut iş birliği imkanları göz önünde bulundurularak 2000'li yıllardan sonra Rusya Federasyonu'nun bölgeye yönelik dış politikasını ortaya koymaktır.

Bu çalışmamın her aşamasında, anlayışını, yardımlarını ve desteğini esirgemeyen; yorumları ve titiz çalışmalarıyla bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Gökhan KOÇER'e; çalışmaya değerli katkılarda bulunan Prof. Dr. Süleyman ERKAN'a, Prof. Dr. Mustafa Çağatay OKUTAN'a, Prof. Dr. Levent ÜRER'e, Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA'ya ve Prof. Dr. Yaşar SARI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımnda daima beni yüreklendirdikleri, bana güvendikleri ve beni her konuda destekledikleri için saygıdeğer hocam, Prof. Dr. Yalçın SARIKAYA'ya; kardeşim Öğr. Gör. Gül SARIKAYA'ya ve dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Öznur ÖLMEZ NALCIĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Ülkü KARA, Öğr. Gör. Ferhat AYAR ve Dr. Öğr. Üyesi Yahya GÜNAY'a çok teşekkür ederim.

Ekim, 2024

Fatma ÇOBAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1-7

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	8-38
1.1. Uluslararası İlişkilerde Realizm.....	9
1.1.1.Tarihsel Gelişim	9
1.1.2. Varsayımlar	11
1.2. Uluslararası İlişkilerde Neorealizm.....	12
1.2.1. Tarihsel Gelişim	12
1.2.2. Varsayımlar	14
1.2.2.1. Uluslararası Sistemin Önemi ve Anarşik Yapı.....	14
1.2.2.2. Devletlerin Rasyonelliği	16
1.2.2.3. Devletlerin Amacı	17
1.2.2.4. Güç Dengesi	19
1.2.3. Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm	25
1.2.3.1. Saldırgan Realizm.....	26
1.2.3.2. Savunmacı Realizm	29
1.3. Asya-Pasifik Bölgesi ve Stratejik Önemi	31
1.4. Rus Dış Politikasına Yönelik Neorealist Bakış.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUSYA FEDERASYONU'NUN 2000 SONRASI DIŞ POLİTİKA

PARAMETRELERİ	39-77
2.1. Nüfus ve Coğrafya	40
2.2. Ekonomi ve Doğal Kaynaklar	43
2.2.1. Rusya'nın Genel Hatlarıyla Ekonomik Durumu.....	44

2.2.2. Doğal Kaynaklar	48
2.3. Askeri Güç.....	49
2.4. Rusya'nın Güvenlik ve Dış Politikasındaki Değişim.....	51
2.4.1. Rus Düşünce Okulları	51
2.4.2. Dış Politika Belgeleri ve Yaklaşımları	55
2.4.2.1. Yakın Çevre (Primakov) Doktrini (1996)	55
2.4.2.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2000).....	56
2.4.2.3. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2008).....	58
2.4.2.4. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2013).....	60
2.4.2.5. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2016).....	61
2.4.2.6. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2023).....	62
2.4.2.7. Dış Politika Konseptlerinin Neorealist Açıdan Değerlendirilmesi	64
2.4.3. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri.....	66
2.4.3.1. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2000)	66
2.4.3.2. Münih Güvenlik Konferansı Yaklaşımı	68
2.4.3.3. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2008)	69
2.4.3.4. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2015)	71
2.4.3.5. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2021)	73
2.4.4. Rusya Federasyonu Askeri Doktrinleri	74
2.4.4.1. Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2010)	74
2.4.4.2. Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2014)	75
2.4.4.3. Rusya Denizcilik Doktrini (2022)	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU'NUN BÖLGE ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ.....	78-148
3.1. Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesine Yönelik Politikalarının Tarihsel Gelişimi	79
3.2. Siyasi ve Diplomatik İlişkiler.....	89
3.3. Bölge Ülkeleriyle Ekonomik İlişkiler	111
3.4. Askeri ve Güvenlik Konularında Bölge Ülkeleri ile İlişkiler.....	135

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. RUSYA FEDERASYONU'NUN ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDEKİ ÖRGÜTLERLE İLİŞKİLERİ	149-163
4.1. Asya– Pasifik Ekonomik İş birliği (APEC) ile İlişkiler	149
4.2. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ile İlişkiler	154
4.3. Doğu Asya Zirvesi (EAS) ile İlişkiler	161
4.4. BRICS ile İlişkiler.....	162

SONUÇ.....	164
KAYNAKÇA.....	171
ÖZGEÇMİŞ.....	194

ÖZET

Asya-Pasifik bölgesi, sanayi üretimi, ticaret ve finansal varlıklardaki payını her geçen gün artırmakta ve giderek küresel ekonominin merkezi haline gelmektedir. Asya-Pasifik bölgesindeki bu ekonomik yükseliş, bölgede yeni cazibe merkezlerinin oluşmasına ve başta Çin, Hindistan ve Japonya olmak üzere bölge güçlerinin kademeli olarak siyasi ve askeri nüfuz alanlarını genişletmelerine imkân tanımaktadır. Bu durum, bölgesel sınırları aşır küresel bir ölçeğe doğru evrimleşerek bölgenin, uluslararası ilişkilerin doğasını belirleme imkanına sahip olabilecek bir eksen haline gelmesine katkıda bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ardılı olan Rusya için Atlantikçiliğe dönüş fikri, başlangıçta baskın olmuş ve Rusya'nın Batı sistemini benimsemesinin ulusal çıkarlarına uygun olduğu savunulmuştur. Kremlin, Rusya'nın kilit ortaklarının gelişmiş ekonomilere ve demokratik sistemlere sahip ülkeler, yani ABD ve Batı dünyası olması gerektiğini düşünmüştür. Batı ile entegrasyonun sağlanması için uygun ekonomik reformlar yapılmış ve stratejik nükleer silahların azaltılması gibi önemli konularda iş birliği yapılmıştır. Bununla birlikte, ABD'nin ve AB'nin eski Sovyet topraklarına yönelik faaliyetleri ve NATO'nun doğuya doğru genişlemesi Rusya'nın jeopolitik alanını daraltmıştır. Bu nedenle Rusya, dış ilişkilerini yeniden dengelemeye ve çeşitlendirmeye yönelik politikalar geliştirmeye çalışmıştır.

Önemi giderek artan Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler, dış politikanın çeşitlendirilmesi için Rusya'ya önemli fırsatlar sunmuştur. Rus diplomasisinde Asya-Pasifik ülkeleriyle daha aktif ilişkiler kurmaya çalışmak Batı'dan uzaklaşmak anlamına gelmemekle birlikte Rusya'nın dengeli bir dış politikaya daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Asya-Pasifik bölgesi, Rusya'ya Kırım'ın ilhakı ve 2022 Ukrayna Savaşı sonrasında Batı ile bozulan ilişkiler ve uygulanan Batı yaptırımları nedeniyle ortaya çıkan izolasyon hissinden kurtulma imkânı sağlamıştır. Bununla birlikte, Rusya, ekonominin geliştirilmesi ve Sibiry ve Uzak Doğu topraklarının modernize edilmesi için Asya-Pasifik bölgesinin yükselen ekonomik dinamizminden yararlanmak istemektedir. Bu nedenle Rusya, bölgesel aktörlerle ikili ilişkilerini geliştirilmeye ve bölgesel çok taraflı ekonomik ve güvenlik mekanizmalarında daha fazla yer almaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Asya-Pasifik bölgesi, Neorealizm, Asya-Pasifik Bölgesel Örgütler

ABSTRACT

The Asia-Pacific region has been steadily increasing its share of industrial production, trade and financial assets and is increasingly becoming the center of the global economy. This economic rise in the Asia-Pacific region is creating new centers of attraction and enabling regional powers, particularly China, India and Japan, to gradually expand their political and military spheres of influence. This contributes to the region evolving beyond regional boundaries to a global scale, making it an axis that may have the possibility to determine the nature of international relations.

For Russia, the successor after the collapse of the Soviet Union, the idea of a return to Atlanticism was initially dominant, arguing that it was in Russia's national interest to embrace the Western system. The Kremlin believed that Russia's key partners should be countries with developed economies and democratic systems, namely the United States and the Western world. Integration with the West was achieved through appropriate economic reforms and cooperation on important issues such as strategic nuclear arms reduction. However, the US and EU activities in the former Soviet territories and NATO's eastward expansion have narrowed Russia's geopolitical space. Therefore, Russia has sought to rebalance and diversify its foreign relations.

The countries in the Asia-Pacific region, which are becoming increasingly important, have provided Russia with important opportunities to diversify its foreign policy. In Russian diplomacy, trying to establish more active relations with Asia-Pacific countries does not mean moving away from the West, but it shows that Russia attaches more importance to a balanced foreign policy. The Asia-Pacific region provided Russia with an opportunity to get rid of the sense of isolation caused by the deteriorating relations with the West and Western sanctions imposed after the annexation of Crimea and the 2022 Ukrainian War. At the same time, Russia wants to take advantage of the rising economic dynamism of the Asia-Pacific region to develop the economy and modernize the Siberian and Far Eastern territories. Therefore, Russia seeks to improve its bilateral relations with regional actors and to become more involved in regional multilateral economic and security mechanisms.

Keywords: Russian Federation, Asia-Pacific Region, Neorealism, Asia-Pacific Regional Organizations

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Rusya Federasyonu Haritası	40
2	Rusya Federasyonu Nüfusu	42
3	Rusya Federasyonu GSYİH (Dolar).....	45
4	Rusya Federasyonu GSYİH (Yıllık Büyüme %).....	46
5	Rusya Federasyonu İhracat ve İthalat Verileri (Dolar)	47
6	Rusya – Çin Ticaret Hacmi.....	113
7	Rusya – Japonya Ticaret Hacmi	118
8	Rusya-Güney Kore Arasındaki Ticaret Hacmi	119
9	Rusya-Kuzey Kore Arasındaki Ticaret Hacmi	120
10	Rusya – Hindistan Ticaret Hacmi	121
11	Rusya-Endonezya Arasındaki Ticaret Hacmi	123
12	Rusya Vietnam Arasındaki Ticaret Hacmi.....	125
13	Rusya Laos Arasındaki Ticaret Hacmi	126
14	Rusya Kamboçya Arasındaki Ticaret Hacmi.....	127
15	Rusya Tayland Arasındaki Ticaret Hacmi	128
16	Rusya-Malezya Arasındaki Ticaret Hacmi	130
17	Rusya-Singapur Arasındaki Ticaret Hacmi	132
18	Rusya Avustralya Arasındaki Ticaret Hacmi	133
19	Rusya – APEC Ticaret Hacmi	153
20	Rusya ASEAN Ticaret Hacmi	158

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABM	: Anti Balistik Füze
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği
ARF:	: ASEAN Bölgesel Forumu
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASEAN/TAC	: ASEAN Dostluk ve İş birliği Anlaşması
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMD	: Balistik Savunma Füzerleri
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti Diyalogu
EAS	: Doğu Asya Zirvesi
ESCAP	: Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
INF	: Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PDI	: Pasifik Caydırıcılık Girişimi
QUAD	: Dörtlü Güvenlik Diyalogu
RFAD	: Rusya Federasyonu Askeri Doktrini
RFDPK	: Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti
RFUGSB	: Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi
RUSPAC	: Rus Pasifik Filosu
SEATO	: Güney Doğu Antlaşması Örgütü
ŞİÖ	: Şangay İş Birliği Örgütü
WITS	: Dünya Bankası Dünya Entegre Ticaret Çözümü (World Bank World Integrated Trade Solution)

GİRİŞ

Doğu Asya, Güney Asya, Güney Doğu Asya ve Okyanusya bölgesini içeren Asya-Pasifik bölgesi, dünyanın Batı Pasifik Okyanusunda bulunan kısmıdır. Ancak, Asya-Pasifik bölgesi terimi son yıllarda yaygın olarak kullanılmasına rağmen, bölgenin kesin bir tanımı bulunmamaktadır. Bölgenin büyüklüğü bağlama göre değişmekle birlikte genellikle Kuzeydoğu Asya, Güneydoğu Asya ve Okyanusya'nın büyük bölümünü kapsamaktadır. Bu terim aynı zamanda Rusya'yı (Kuzey Pasifik'te) ve Doğu Pasifik Okyanusu'na kıyısı olan Kuzey ve Güney Amerika ülkelerini de içerebilir; örneğin Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC) ABD, Kanada, Şili, Rusya, Meksika ve Peru'yu içermektedir. Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP), APEC üyeleriyle birlikte Güney Asya, Orta Asya, Kafkasya, Türkiye ve İran'ı da içeren daha geniş bir tanıma sahiptir.

Bu tez bağlamında Asya-Pasifik bölgesi tanımı, Kuzeydoğu Asya (Çin, Japonya, Kuzey ve Güney Kore), Güneydoğu Asya (Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur, Tayland, Vietnam, Laos, Kamboçya, Myanmar ve Brunei), ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı içeren daha dar bir tanıma dayanmaktadır. Tezdeki bölge tanımı Şili, Kanada, Meksika ve Peru hariç 21 APEC üyesi ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Hindistan da bölge ile önemli bağları olduğu ve APEC üyesi olmamasına rağmen, ASEAN gibi bölgesel iş birliği mekanizmaları içerisinde yer alması ve hem bölgeyi etkileyen hem de bölgeden etkilenen önemli bir aktör olması nedeniyle bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Asya-Pasifik bölgesi, dünya nüfusunun %61'ini, dünya ticaretinin yaklaşık %50'sini ve küresel GSYİH'nin yaklaşık %60'ını karşılamaktadır. Endüstriyel açıdan Asya Pasifik, gemi inşa endüstrisine yaklaşık 43 milyar dolar katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte stratejik ve askerî açıdan önem taşıyan Asya-Pasifik bölgesi, ABD, Çin, Japonya, Hindistan ve Rusya gibi büyük jeopolitik ve ekonomik merkezleri bünyesinde bulundurmaktadır. Küresel ekonominin lokomotifleri olan bölge, önemli liman şehirlerine ve ulaşım hatlarına sahiptir. Örneğin; dünyaya 600 milyon tona yakın mal sağlayan Şangay limanı bu bölgede yer almaktadır. Bununla birlikte küresel deniz trafiğinin üçte birinden fazlasının gerçekleştiği “Güney Çin Denizi”ndeki yıllık ticaret hacmi yaklaşık 5,3 trilyon dolardır” (Moulton, 2022).

21. yüzyılın başlangıcından bu yana Asya-Pasifik bölgesinin küresel bir ekonomik güç olarak yükselişi, gittikçe artan bir hızla, dünya jeopolitiğinin ağırlık merkezini Asya Pasifik bölgesine

kaydırmıştır. Bu durum, mevcut güç dengelerini, küresel ve bölgesel güç unsurlarını ve aktörlerini etkileyebilecek hatta yeni oluşumların önünü açabilecek bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik bağılıkların arttığı bir dönemde küresel sistemin temel güvenlik dinamikleri de Asya-Pasifik bölgesi üzerinden okunmakta ve anlaşılmaktadır. Bunun temel nedenlerinden birisi, bölge devletleri arasında yer alan mevcut ikili sorunların yanı sıra bölgesel sorun yaratan çatışma alanlarının bulunması ve bunların küresel ölçekte yankı uyandırma potansiyellerini de giderek artmasıdır. Bunlardan ilkinin Tayvan Sorunu olduğu söylenebilir.

Bir diğer önemli sorun alanı ise, üzerinde anlaşma sağlanamayan Güney Çin Denizi'nde bulunan adalardır. Pekin'in Güney Çin Denizi üzerindeki iddiaları birçok ülkesini de rahatsız etmektedir. Brunei, Endonezya, Filipinler, Malezya, Vietnam ve Tayvan bu bağlamda öne çıkan ve Güney Çin Denizi konusunda Çin ile sorun yaşayan ülkelerdir. Uluslararası hukuka ve deniz hukukuna uyulması yönündeki çağrılara rağmen gerilim yüksek perdeden devam etmektedir.

Öte yandan Japonya ve Güney Kore, Kuzey Kore'nin oluşturduğu nükleer tehditler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) öncülüğünde Çin'in kontrol altına alınması konusunda iş birliği yapsa da aralarında pek çok sorun bulunmaktadır. Bunlardan belki de en önemlisi Tokyo ile Seul arasındaki Dokdo/Takeshima Adaları anlaşmazlığıdır. Japonya ile Rusya arasındaki Kuril Adaları sorunun yanı sıra Çin-Hindistan arasındaki sorun alanları bölgesel ve küresel güvenliği sekteye uğratabilecek konular arasında yer almaktadır.

Üstelik bölge ciddi bir kutuplaşmaya doğru evrilmektedir. Çin'in önemli bir ekonomik güç olarak yükselişi ve ABD'nin onu kontrol altına almaya yönelik politikaları bölgeye büyük önem kazandırmaktadır. Çin'in sadece ekonomik olarak yükselişi değil aynı zamanda bu gücü ve söylemleriyle uluslararası politikada kendisine önemli bir alan açması da ABD'yi endişelendirmektedir. ABD bu durumu, kendi hegemonik statüsüne yönelik bir tehdit olduğunu kabul etmekte ve ekonomik gelişimine karşı koyma ve nüfuzunu kontrol altına alma eğilimindedir. Nitekim ABD ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) dayalı olarak bölgedeki müttefikleriyle oluşturulan ittifaklar bölgesel jeopolitikte önemli rol oynamaktadır. Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve Yeni Zelanda ile 1951 ANZUS Antlaşması; Hindistan, Japonya, ABD ve Avustralya ile Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QUAD) ve Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya ile yapılan AUKUS Paketi bu ittifakların bölgesel tezahürlerinin somut örnekleridir. Bu ittifaklar, hem bölgesel gerilimi ve kutuplaşmayı artırmakta hem de bölgesel güvenlik ortamını daha kırılgan hale getirmektedir.

Rusya'nın Asya Pasifik bölgesine olan ilgisi, küresel ekonomi ve siyasal politikalarda bölgenin öneminin artmasına paralel olarak bir artış sergilemektedir. Devletlerin karşılıklı bağımlılığının, bilginin ve yeni teknolojilerin rolünün sürekli arttığı günümüzde, dünyada hiçbir

ülke, hiçbir ulusal ekonomi tek başına başarılı bir şekilde gelişmemektedir. Rusya da bu konuda bir istisna değildir. Diğer tüm ülkeler gibi onun da iş birliğine ve dünya pazarlarıyla bütünleşmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Rusya, coğrafi konumu dikkate alındığında, topraklarının önemli bir kısmının Asya'da olması ve Pasifik Okyanusu'na açılan kıyılara sahip olması nedeniyle hem Avrupalı hem de Asyalıdır. Bu konumu Rusya'ya siyasal açıdan hem Avrupa hem de Asya-Pasifik jeopolitiğinde zemin kazanmasını da sağlamaktadır. Hidrokarbon kaynakları bakımından zengin olan Rusya, hızla büyüyen ekonomileri için kaynak arayışında olan bölge ülkeleriyle ekonomik iş birliğini geliştirmek ve derinleştirmek istemektedir. Asya-Pasifik bölgesiyle ekonomik ilişkilerin artması maden yatakları açısından zengin ama coğrafi koşullar nedeniyle geri kalmış Sibiry ve Rusya'nın Pasifik'e çıkış kapısı olan Rus Uzak Doğusunun da gelişimi için Moskova'ya imkân sağlayacaktır. Yatırımlarla kalkındırılan bu bölgeler de Rusya'nın Avrupa ile Doğu Asya arasında doğal bir köprü olan coğrafi ulaşım konumunu etkili bir şekilde kullanmasını sağlayacaktır. Bu durum, Rusya'yı sadece ekonomik olarak değil siyasi olarak da bir çekim merkezine dönüştürecektir.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politika söylemlerinin yoğunlaşmaya başlamasında Kremlin'in uluslararası arenadaki güçler dengesi algısındaki değişimler oldukça etkili olmuştur. Bu değişimdeki itici güçlerden bir tanesi, ABD merkezli Batı dünyasının Rusya'nın kırmızı çizgi olarak kabul ettiği yakın çevre doktrininde belirtilen alanlarda faaliyetlerde bulunmasıdır. NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, AB ile bölge ülkeleri arasındaki yakın temaslar Rusya'nın sert muhalefeti ile karşılaşmıştır. Nitekim bu sert söylemler sonrası 2008 Gürcistan Savaşı ve 2014 Kırım'ın ilhakı ile birlikte bir kırılma noktası yaşanmıştır. 2014 sonrası ABD ve AB, Rusya'ya karşı bir dizi yaptırım uygulamaya koymuştur. Bu da Rusya'nın Batı sermayesine ve piyasalarına erişimini önemli ölçüde kısıtlamıştır. Her zaman Avrupa yönünün ağır bastığı Rus dış politikası diğer bölgelere de önem vermeye başlamış ve Asya-Pasifik bölgesine özel vurgu yapılmaktadır. Rusya tarafından ön görülen çok kutuplu dünya düzeninin oluşturulmasında ve Kırım sonrası yaşanan yalnızlık hissini aşmada Asya-Pasifik kilit hatlardan birisi olmuştur.

Bölge, Kremlin için esas olarak önemlidir, çünkü yirmi birinci yüzyılda dünya düzeninin ve düzensizliğin merkezinde yer almaktadır. ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgedeki başat güçlerden biri olma özelliğini devam ettirmek ve bölge ülkeleriyle olan ticari ve ekonomik ilişkilerini giderek artırmaktadır. Çin, ekonomik ve siyasi gücü ile bölgesel ve küresel bir aktör olarak bölgede yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki artan stratejik çatışmanın örneklediği gibi, jeopolitik rekabetlerin en yoğun olacağı yer Asya-Pasifik'tir. Asya-Pasifik, küresel ekonomik büyümenin ve rekabetin merkezinde yer alma ve fikirlerin, normların ve kurumların savaşının en şiddetli şekilde vücut bulacağı alanlardan biri olma potansiyeli vardır. 2000 yılından sonraki Rus dış politika konseptlerine bakıldığında artan bir vurguyla ABD'nin hegemonik yaklaşımına karşı çıkmakta ve uluslararası sistemde tek bir gücün değil çok kutuplu bir

yapının olması gerektiğini söylemektedir. İkili ve bölgesel çatışma alanlarına sahip olan ve uluslararası sistemi Rusya'nın yaklaşımına yakın görüşte algılayan aktörlerin de olduğu Asya-Pasifik coğrafyası Rusya'ya, bu söylemlerini yüksek sesle dile getirme ve siyasal etki alanı yaratma imkânı sağlamaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında, Rusya, Batı dünyasında yaşadığı olumsuzluklarda yüzünü Asya'ya dönmüştür. Aynı şekilde, Asya'da kazandığı zaferler ya da aldığı yenilgiler de Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerinde belirleyici unsur olmuştur. Asya-Pasifik bölgesindeki gelişmeler, bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler ve bunların gelişiminde takip edilen yörüngeler, Rusya'nın bölgesel ve küresel anlamda temel çıkarlarını karşılayıp karşılamadığı noktasında oldukça önemlidir. Rusya'nın Batı dünyası ile olan ilişkileri büyük ölçüde Asya ile olan ilişkilerinin bir sonucu niteliğindedir. Dolayısıyla, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ilişkilerinin anlaşılması, Rusya'nın gelecekte nasıl bir dış politika izleyeceğinin de belirlenebilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra onun ardılı olarak Rusya Federasyonu, hem bölgedeki aktörlerle olan ilişkilerindeki rolünü hem de bölgesel örgütlerdeki konumunu da yeniden düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu noktada Rusya, özellikle 2000'li yıllarla birlikte, uluslararası ticareti geliştirmeyi, çok taraflı bölgesel örgütlere geniş kapsamlı katılımında bulunmak ve bölgedeki ekonomik ve siyasi süreçlere angajmanı da içeren bir politika geliştirmeye başlamıştır.

Tezin Amaç ve Hedefleri

Bu çalışmanın temel amacı; mevcut sorunlar ve zorluklarla birlikte önem atfedilen başlıca öncelikler, eğilimler ve bunların sonuçlarının ele alınarak neorealizm teorisi çerçevesinde Rusya Federasyonu'nun 2000'li yıllardan sonra Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikasını derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik, siyasi ve askeri stratejileri ele alınarak, bölgenin uluslararası sistemdeki rolü ve Rusya'nın bu sisteme yönelik stratejik hedefleri değerlendirilecektir.

Bu çerçevede belirlenen hedefler; Rusya Federasyonu'nun Asya-Pasifik bölgesindeki aktörlerle olan ilişkilerinin tarihsel bir çerçevesi belirlenerek iş birliği alanlarının ortaya konulması; Asya-Pasifik bölgesinin ve Rusya Federasyonu'nun özellikle Vladimir Putin'in iktidara gelmesinden sonra jeopolitik ve jeostratejik olarak ne şekilde konumlandırıldığının değerlendirilmesi; bölgede önemli olan belli başlı güvenlik sorunlarına Rusya Federasyonu'nun tutumunun ve Rusya Federasyonu'nun, bölgeye yönelik politikalarında karşı karşıya kaldığı zorlukların ve kısıtlamaların da dikkate alınarak, bölgedeki aktörlerle ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerinin temel parametrelerinin belirlenmesi, genel hatlarıyla, 21. yüzyılda Rus dış politikasının çerçevesinin çizilmesi, ve bölgede hüküm süren küresel ve bölgesel eğilimlerin zemininde Rusya

Federasyonu'nun Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikasını, uluslararası sistemdeki değişen güç dengeleri ve neorealizmin temel ilkeleri doğrultusunda neler olduğunun tespitinin yapılmasıdır.

Tezin Araştırma Soruları

Neorealist teori çerçevesinde Rusya'nın 2000 sonrası Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikasını derinlemesine analiz etmeye yönelik olarak araştırmanın temel sorusu; **Rusya Federasyonu'nun Asya-Pasifik Bölgesi'ne yönelik dış politika parametreleri nelerdir?**

Temel soruya yönelik çözümler yapılabilmesi için üzerinde durulması gereken bazı sorular da bulunmaktadır. Bunlar:

- Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasıyla birlikte, 2000'li yıllardan itibaren, Rusya'nın uluslararası sisteme bakışı ve dış politika yaklaşımları nasıldır?
- Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikasını belirleyen temel güç dinamikleri nelerdir?
- Ekonomik dinamiklerin neorealist bir bakış açısıyla incelenmesiyle Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik ilişkileri nasıl gelişmektedir? Özellikle enerji, savunma ve yatırım alanlarında hangi trendler gözlemlenmektedir?
- Neorealist bakış açısına göre, Rusya'nın Asya-Pasifik'teki güvenlik anlayışı ve stratejik konumu nasıl yorumlanabilir?
- Rusya'nın Asya-Pasifik politikası ve bölgesel güçler arasındaki ilişkiler nasıl şekillenmekte ve Neorealist teori çerçevesinde, Rusya'nın Asya-Pasifik Politikası ve bölgesel güçlerle ilişkileri arasındaki denge ve rekabet nasıl değerlendirilebilir?
- Rusya'nın Asya-Pasifik Politikası neorealist bir bakış açısından incelendiğinde, gelecekteki eğilimler ve Rusya'ya sunduğu fırsatlar ya da karşı karşıya kalabileceği tehditler nelerdir?

Tezin Temel Hipotezleri

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki politikası hem bölgesel hem de küresel güç dengelerinin değişimiyle birlikte sürekli evrilmiş ve bu evrim, Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını koruma ve genişletme stratejilerinde belirleyici olmuştur. Rusya için bu bölge, sadece kazan-kazan politikası kapsamında hem kendi kalkınmasına hem de bölgesel kalkınmaya yardımcı olacak ekonomik bir pazar alanı değil aynı zamanda değişen güvenlik ve tehdit algılamalarında uluslararası sistemdeki aktörlerle olan ilişkilerinde kullanabileceği bir manevra alanıdır.

Neorealizmin güç dengesi anlayışına göre, Rusya, Asya-Pasifik bölgesindeki büyük güçlerle stratejik ilişkiler geliştirerek bölgedeki ve küresel sistemdeki statükoyu dengelemeye çalışmaktadır.

Bu nedenle Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikası, bölgedeki güç dengesini koruma ve küresel düzeydeki güvenlik endişelerini hafifletme amacına dayanmaktadır.

Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde güvenliğini sağlamak için askeri gücünü artırma ve bölgesel güvenlik iş birliklerini geliştirme stratejisi izlemektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın bölgedeki askeri faaliyetleri ve savunma anlaşmaları, ulusal güvenliğini garanti altına alma çabasının bir sonucudur.

Neorealizme göre, ekonomik iş birlikleri ve enerji kaynakları, devletlerin küresel güç mücadelesinde önemli birer araçtır. Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde enerji politikalarını güç projeksiyonu amacıyla kullanmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik ekonomik politikaları, uluslararası sistemdeki güç mücadelesinde stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Neorealist teoriye göre, büyük güçler arasında denge sağlamak için devletler ittifaklar kurar ve çok taraflı iş birliklerine yönelir. Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki dış politikası, ABD ve Çin gibi büyük güçlerle rekabeti dengelemek için çok taraflı iş birliklerine ve ittifaklara dayanmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın Çin ve ABD ile ilişkilerindeki stratejik denge, bölgesel politikalarında önemli bir etkiye sahiptir.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki dış politikası, küresel güç mücadelesinde Rusya'nın yeniden büyük güç statüsünü pekiştirme amacını taşımaktadır. Dolayısıyla neorealist teorinin öngördüğü güç arayışı doğrultusunda, Rusya, Asya-Pasifik'teki dış politikasını uluslararası sistemdeki büyük güç statüsünü yeniden kazanma ve koruma aracı olarak kullanmaktadır.

Bu çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tezin kavramsal ve kuramsal çerçevesi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Uluslararası ilişkiler teorileri, devletlerin dış politikalarını analiz etmek ve anlamak için önemli kavramsal araçlar sunmaktadır. Bu bağlamda, neorealizm teorisi, özellikle devletlerin uluslararası sistemdeki güvenlik ve güç mücadelesini merkeze alan bir bakış açısı sunar. Neorealizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletlerin kendilerini korumak ve güvenliklerini sağlamak için güç arayışında olmalarına yol açmaktadır. Güç dengesi, güvenlik kaygıları ve uluslararası sistemdeki büyük güç mücadelesi, devletlerin dış politika stratejilerini belirleyen temel dinamiklerden biridir. Bu kapsamda tezin çerçevesini oluşturan neorealizmin temel ilkelerinden, güç dengesi ve güvenlik olgularından bahsedilmiş, Asya-Pasifik bölgesinin kapsam ve stratejik öneminden ve akademik yazında Rusya çalışan akademisyenlerin Rus dış politikası hakkındaki görüşlerine de yer verilerek neorealist açıdan Rus dış politikası değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, neorealizm çerçevesinde Rusya'nın güç unsurlarını, Rusya'nın dış politika önceliklerini ve yaklaşımlarını ortaya koyan dış politika konseptleri, dış politikayı şekillendiren

güvenlik tehditlerini ve önceliklerini belirleyen ulusal güvenlik belgeleri ve güvenlik stratejilerine etki eden askeri doktrinler ele alarak 2000 sonrası dönemde Rusya'nın stratejik vizyonu ve politikaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Rusya Federasyonu, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası arenada yeniden güç kazanma arayışına giren önemli bir aktördür. 2000'li yıllarla birlikte, Vladimir Putin'in liderliğinde Rusya, yalnızca Avrupa ve Batı ile değil, aynı zamanda Asya-Pasifik bölgesi ile de ilişkilerini güçlendirme çabalarına ağırlık vermiştir. Bu dönemde Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik dış politikası hem bölgedeki ekonomik fırsatları değerlendirme hem de ABD ve Çin gibi büyük güçlerle dengeli ilişkiler kurma amacı taşımaktadır. Üçüncü bölümde, Rusya'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik konularında Asya-Pasifik bölgesi ülkeleriyle olan iş birliği ve çatışma alanlarından bahsedilmiştir. Bu bağlamda, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik, siyasi ve askeri stratejileri ele alınarak, bölgenin uluslararası sistemdeki rolü ve Rusya'nın bu sisteme yönelik stratejik hedefleri değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde ise Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik iş birliği mekanizmalarında ve bölge güvenlik mimarisinde etkili olan bölgesel örgütlerle olan ilişkilerinden bahsedilmiştir.

Bu tezin metodolojisinde, temel olarak Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik politikalarında 2000 sonrası döneme odaklanılmasında dolayı, araştırma süreci boyunca daha çok bu döneme ait literatürden faydalanılmıştır. Bununla birlikte, Rus dış politikasındaki değişimler, devlet görüşünü yansıtmaları bakımından Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan milli güvenlik belgeleri, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan askeri doktrinler ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan dış politika konseptleri incelenmiştir. Bu belgeler resmi kanallar tarafından hazırlanmalarından dolayı, bu değişimi anlamada ciddi bir araç olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Uluslararası ilişkiler disiplini, 20. yüzyılın başlarında hız kazanan küresel değişimler ve iki dünya savaşının ardından akademik bir alan olarak şekillenmiştir. Birinci Dünya Savaşı, insanlık tarihindeki en yıkıcı savaşlardan biri olarak dünya siyaseti üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Dünya genelinde milyonlarca insanın ölümüne ve ciddi toplumsal ve ekonomik yıkımlara yol açan bu savaş, aynı zamanda Avrupa'da devletlerin iç dengelerini sarsarken bir taraftan da geleneksel uluslararası sistemin ve diplomasinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu durum, akademik çevrelerde uluslararası sistemi ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini anlama, bu tür savaşların bir daha yaşanmaması için çözümler bulma ve barışın nasıl sağlanabileceğine dair derin bir düşünce ve araştırma ihtiyacını doğurmuştur.

Bu dönemde uluslararası ilişkiler alanında en çok tartışılan konu, barışın kalıcı olarak nasıl sağlanabileceği üzerine olmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan ilk teorik yaklaşımlardan biri idealizmdir. İdealist düşünürler, devletlerin iş birliği ve uluslararası kurumlar aracılığıyla barışın sürdürülebileceğini savunmuştur. Woodrow Wilson'un idealizmi, bu yaklaşımın en önemli örneğidir. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya barışını sağlamak için 14 İlke adı altında bir dizi öneri sunmuştur. Wilson'a göre; “uluslararası barışı sağlamak için sadece anlaşmalar yeterli olmayacaktır. Bu nedenle anlaşmaların uygulanmasını sağlamak ve kuralları zorunlu kılmak için devletlerin sorumluluk alacağı organizasyonlar ve kurallar gerekmektedir” (Nye, 2007: 88-89). Bu kapsamda 1919 Versay Barış Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'nin kurulması, uluslararası barış ve güvenliği sağlama çabalarının ilk somut adımları olarak görülmektedir.

Wilson'un idealizmi, kısa vadede geniş bir kabul görse de uluslararası sistemin gerçeklikleri, idealist yaklaşımlar karşısında büyük zorluklar çıkarmıştır. İki dünya savaşı arasındaki dönemde yaşanan büyük ekonomik buhranlar, otoriter rejimlerin yükselişi ve devletler arası anlaşmazlıklar, idealist düşüncenin etkinliğini sınırlamıştır (Wilson, 2003: 9-12). Özellikle 1930'larda İtalya ve Almanya gibi ülkelerin faşist rejimlere kayması ve İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanması, Milletler Cemiyeti'nin başarısızlıklarını ve uluslararası iş birliğinin zayıflığını gözler önüne sermiştir. İdealizmin İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte yaşadığı başarısızlıklar, uluslararası ilişkilerde daha gerçekçi bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği yönündeki fikirleri güçlendirmiş ve “devletlerin davranışlarının altında yatan sebeplerin araştırılması, bilginin bilimsel ve pozitivist

yöntemle açıklanması gerekliliğini doğurmuştur” (Jervis, 1994: 859). Bu bağlamda, realist düşünce 1930’lar ve 1940’larda uluslararası ilişkiler disiplininde etkili olmaya başlamıştır.

“Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nın uluslararası sistemde yarattığı güvensizlik ortamı ve yeni bir savaş çıkacağı endişesi, gerçekleşmesi muhtemel bir savaşın patlak vermeden önüne geçilmesi ve yeni bir dünya düzeninin hangi şartlar altında oluşturulması gerektiği konularının ön plana çıkmasına neden olmuştur” (Carr, 2001: 2). Bu dönemde, realizm uluslararası ilişkiler disiplininde baskın bir teori haline gelmiştir. Özellikle Soğuk Savaş’ın başlamasıyla birlikte uluslararası sistemin iki kutuplu bir yapıya bürünmesi, güç dengesi politikalarının önemini artırmış ve realist teorilere olan ilgiyi de artmıştır. Bu bölümde klasik realizm ve tezin kavramsal çerçevesini oluşturan neorealizm uluslararası ilişkilerdeki gelişimi anlatılacaktır.

1.1. Uluslararası İlişkilerde Realizm

1.1.1. Tarihsel Gelişim

Uluslararası ilişkilerde realizm, devletler arasındaki etkileşimleri açıklamaya çalışan en köklü ve en etkili teorik yaklaşımlardan biridir. Realizm, uluslararası ilişkilerin güç temelli ve anarşik doğasını vurgulayarak, devletlerin çıkarlarının ve güvenliğinin ön planda olduğunu savunmaktadır. Her ne kadar realizm, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası politikayı anlamak için önemli bir teorik çerçeve sunmuş olsa da tarihsel olarak kökenleri oldukça eskidir.

Realizmin kökenleri, Thukydides’in “Peloponez Savaşı” gibi antik eserlerine kadar uzanmaktadır. Thukydides, Atina ile Sparta arasındaki savaşı anlatırken, devletlerin çıkarlarını korumak için güç kullanma zorunluluğunu ve ahlaki kaygıların genellikle ikinci planda kaldığını vurgulamıştır. Thukydides’e göre “uluslararası politika, kökleri insan doğasına dayanan bitmek bilmeyen bir güç mücadelesi tarafından yönlendirilmektedir” (Dunne ve Schmidt, 2020: 132). Thukydides, savunma güçleri ve yetenekleri bakımından birbirlerine eşit olmayan devletlerin bu gerçekliğe uyum sağlaması ve buna göre davranması gerektiğini belirtmiştir (Dunne ve Schmidt, 2020: 133). Devletler bunu yaparsa, hayatta kalacak ve hatta belki de refaha kavuşacaklardır. Devletler bunu başaramazlarsa, kendilerini tehlikeye atarlar ve hatta yok olabilirler. Bu erken realist düşünceler, daha sonra Niccolo Machiavelli’nin ve Thomas Hobbes’un düşüncelerinde de kendini göstermektedir.

“Machiavelli’nin siyasi öğretilerine göre, güç ve aldatma dış politikanın yürütülmesi için iki temel araçtır. En üstün siyasi değer ulusal özgürlüktür yani siyasi bağımsızlıktır” (Sorensen, 2022: 71). Yöneticilerin temel sorumluluğu her zaman devletin yüksek menfaatlerini gözetmek, çıkarlarını savunmak ve böylece devletin hayatta kalmasını sağlamaktır. Machiavelli’nin öğretilerine göre; ilkeler politikalara tabidir ve bir devlet liderinin nihai becerisi, dünya

siyasetindeki değişen siyasi ve güç yapılanmalarını kabul etmek ve bunlara uyum sağlamaktır” (Dunne ve Schmidt, 2020: 132). Herhangi bir siyasi lider her zaman tehlikelerin farkında olmalı, onları öngörmeli ve onlara karşı gerekli önlemleri almalıdır. Dolayısıyla da “kendilerine sunulan fırsatları fark etmeleri ve bunları değerlendirmeleri ve bunu rakiplerinden veya düşmanlarından daha hızlı, daha becerikli ve gerekirse daha acımasızca yapmaları gerekmektedir” (Sorensen, 2022: 72).

Hobbes, insanların doğuştan bencil olduğunu ve bir “herkesin herkese karşı savaşı” içinde yaşadığını savunmaktadır (Sorensen, 2022: 72). Bununla birlikte Hobbes’a göre, insanoğlunun doymak bilmeyen bir güç arzusu vardır. Bu durum, Hobbes’un anarşi kavramını geliştirmesine yol açmış ve realizmin uluslararası sistemin anarşik yapısına yönelik temel varsayımlarını şekillendirmiştir. Devletler, tıpkı bireyler gibi güvensiz bir ortamda, kendi güvenliklerini sağlamak için güç arayışında bulunurlar.

Modern anlamda realizmin uluslararası ilişkiler teorisi olarak şekillenmesi, 20. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası, idealist yaklaşımların başarısızlığı klasik realizmin doğuşunu hızlandırmıştır. Uluslararası ilişkilerde güç, çıkar ve gerçekçilik üzerine odaklanan E. H. Carr, özellikle idealistlerin “savaşları uluslararası hukuk ve kurumlarla önleyebiliriz” görüşüne karşı çıkmaktadır. Carr’a göre, savaşları önlemek için hukuki normlara güvenmek, güç politikasını ve devletlerin çıkar arayışını anlamayan naif bir yaklaşımdır (Lawson, 2015: 66). Carr, uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar kavramlarının merkezde olduğunu, devletlerin hayatta kalmak ve çıkarlarını korumak için güce ihtiyaç duyduklarını belirterek devletlerin kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışması nedeniyle uluslararası ilişkilerin doğasında çatışma ve rekabetin olduğunu savunmuştur (Viotti ve Kauppi, 2016: 50-51).

Savaşın yıkıcılığı ve İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi, realizmin daha fazla kabul görmesini sağlamış ve savaş sonrası realizm, uluslararası ilişkilerdeki en güçlü teorilerden biri haline gelmiştir. Bu dönemde realizm teorisi, devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını anlamak ve açıklamak için en uygun çerçeve olarak ortaya konmuştur. Realizmin en önemli teorisyonu olarak kabul edilen Morgenthau, uluslararası ilişkilerdeki temel dinamiğin güç mücadelesi olduğunu savunmuştur. Morgenthau, insan doğasının çıkarıcı, bencil ve güç odaklı olduğunu varsayarak devletlerin, anarşik bir uluslararası sistemde varlıklarını sürdürebilmek için her zaman güç arayışında olduklarını öne sürmüştür. Morgenthau’ya göre uluslararası ilişkilerde ahlak veya ideallerden ziyade, “güç dengesi” ve “çıkarlar” önemlidir (Lawson, 2015: 73-74). Bu yaklaşım, devletlerin davranışlarını rasyonel, çıkar odaklı ve pragmatik bir çerçevede açıklamaya çalışmaktadır.

Realizm, uluslararası ilişkiler teorisinin temel taşlarından biridir ve tarih boyunca güç mücadelesi, çıkar çatışmaları ve anarşik uluslararası sistemin doğası üzerine odaklanmıştır. Felsefi

kökleri Thukydides, Machiavelli ve Hobbes gibi düşünörlere dayanan bu teori, özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş dönemlerinde dünya politikasını anlamak için güçlü bir araç haline gelmiştir.

1.1.2. Varsayımlar

Realizmin genel hatları, dört temel önermeyle özetlenebilir. Bunlardan birincisi, “realizme göre; uluslararası sistemde hiyerarşik bir siyasi kural koyucu yoktur ve devletler anarşi içinde yaşamaktadırlar” (Carr, 2001: 10) Bu sistem içerisindeki temel endişeler, devlet içi rekabet, hayatta kalma, aktörler arasında güven eksikliği ve gücün, özellikle de askeri gücün, elde edilmesi ve kullanılması ihtimalidir. Üstelik uluslararası sistem sürekli bir çatışma halindedir. Dolayısıyla savaş olgusu, uluslararası sistemde doğaldır ve güvensizlik algısını sürekli besleyerek uluslararası sistemin anarşik doğasının devam etmesini sağlar.

İkincisi, uluslararası sistemde en önemli aktör devletlerdir. “Devletler hem uluslararası politikayı etkileyenler hem de uluslararası politikadan etkilenenlerdir” (Mearsheimer, 2001: 7). “Realizm, devletleri güçlerini en üst düzeye çıkaracak şekilde hareket etmeye itenin temelde insan doğası olduğunu belirlemektedir” (Morgenthau, 1993: 4) Klasik ekölün en önemli temsilcilerinden biri olan Hans J. Morgenthau’ya göre devletler, sosyal kurumlar oldukları için mümkün olduğu kadar fazla siyasi güç aramakta ve dolayısıyla da insan doğasının dürtülerini takip etmektedirler. Realistler esas olarak büyük güçlere odaklanmaktadırlar; çünkü “bu devletler, uluslararası politikaya hâkim olurlar ve onu şekillendirirken aynı zamanda en ölümcül savaşlara da neden olmaktadır” (Mearsheimer, 2001: 18).

Üçüncüsü, sistem içindeki tüm devletler üniter, rasyonel aktörlerdir. Devletler, kendi çıkarlarının peşinde koşma eğilimindedirler ve mümkün olduğu kadar çok kaynak elde etmeye çalışmaktadırlar. Morgenthau, realizmin uluslararası politikada yolunu bulmasına yardımcı olan ana işaret levhasının, güç açısından tanımlanan ve zamana ve mekâna göre değişebilme olanağına sahip olan çıkarlar kavramı olduğunu savunarak; “devletlerin hayatta kalabilmeleri ve meşruiyet iddialarını sürdürebilmeleri için en önemli şey güvenlik olduğu için, anarşik ortamda gücün gerekli olduğunu belirtmektedir” (Morgenthau, 1993: 8-10). Güç kavramı ise; “insanın insan üzerinde denetim kurmasını ve bunu devam ettirmesini sağlayan her şeyi kapsayabilmektedir” (Arı, 2008: 184). İnsanların iktidar arayışlarında çıkar çatışması yaşayacakları varsayımı göz önüne alındığında, siyasetin amacı “mutlak iyinin yerine daha az kötünün farkına varılmasıdır” (Morgenthau, 1993:4). Bu “daha az kötü” olgusu da devletlerin mevcut dengeyi korumaya veya yeni bir denge kurmaya çalıştığı güç dengesi arayışı aracılığıyla sürdürülebilmektedir (Morgenthau, 1993: 184).

Dördüncüsü, tüm devletlerin temel kaygısı hayatta kalmaktır. Devletler hayatta kalmak için askeri gücünü artırma yoluna gidebilecekleri için, bu durum da bir güvenlik ikilemine yol açabilecektir. Yani, devletlerin güvenliklerini artırmak için başvuracakları yöntemler ve atacakları adımlar daha da büyük istikrarsızlıkları beraberinde getirebilecektir; çünkü karşı güç de buna karşılık olarak kendi ordusunu kurabilecektir. Böylece güvenlik, sıfır toplamı bir oyun haline gelebilmektedir.

1.2. Uluslararası İlişkilerde Neorealizm

1.2.1. Tarihsel Gelişim

Soğuk Savaş döneminde batı ve doğu kutuplarından oluşan iki kutuplu sistemin ilk dönemlerinde sıcak bir çatışmaya girilmemiş olsa da oldukça gergin olan uluslararası atmosferde genel anlamda realizmin güç/güvenlik odaklı argümanlarının karşılık bulduğu bir dönem yaşanmıştır. Bununla birlikte, zamanla hâkim paradigma olan realizmin temel varsayımları çerçevesinde okuyamadığı, anarşik sistemli realist söylemler ile insan saldırganlığının fazla oluşuna dair iddialar, uluslararası ilişkilerdeki klasik realizme karşı yaygın bir memnuniyetsizlik yaratmıştır. Bu dönemdeki ideolojik kutuplaşma ve devletlerin irrasyonel ideolojik tercihleri realistlerin “rasyonel kararlar alan ulus-devlet” anlayışı ile uyuşmamıştır. Örneğin; karşı bloklarda yer alan iki devletin normal koşullarda birbiri ile ilişkilerini iyi tutması ticaret ve pazar imkânı elde etmesi açısından faydalı ve rasyonel bir karar olabileceken, o dönemde sistemin öngördüğü biçimde ideolojik olarak kendi kampı dışındakilerle iletişimi koparması irrasyonel ideolojik bir tercih olarak görülmektedir.

Rasyonel, bütüncül aktör varsayımını sorgulatan bir diğer gelişme 1962’de nükleer savaşın eşiğine geline bir noktada Küba Krizi’nde yaşanmıştır. “Küba krizinin hemen ardından devletlerin arasındaki gerginliğin yumuşaması ve stratejik silahların sınırlandırılmasını içeren SALT antlaşmalarının imzalanması da güvenlik konularında iş birliği imkânını göstermesi açısından önemli olan bir noktadır” (Brown ve Ainley, 2005: 34). Bu dönemde süper güçler, derin ideolojik ayrılıklarına rağmen nükleer savaşı önleme gibi bir “ortak çıkar” geliştirmiş ve Washington-Moskova arasında gerektiğinde anında doğrudan iletişim kurmalarını sağlayacak “kırmızı telefon hattı” kurulmuştur.

Soğuk Savaş döneminde önemli yer tutan 1955-75 tarihleri arasında yaşanan Vietnam Savaşı ve sonucu da realizmin güç ve kapasite bakımından gelişmiş olanın kazanacağına dair olan realist öngörüğü çürütmüş, dünya çapında süper güç olan ABD, üçüncü dünya ülkesi olan Vietnam’a karşı başarısızlıkla geri dönmüştür. Siyasi sıkıntılar yaşayan Almanya ve Fransa arasında ortak çıkar çerçevesinde iş birliğinin mümkün olduğunu gösteren Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurulması

ve 1973'te yaşanan petrol krizi gibi konular, realizmin siyasi-askeri alanların dışındakileri alçak politika konuları olarak tanımlama eğilimini eleştiriye açmıştır.

Eleştirmenler klasik realist yaklaşımın, uluslararası sistemdeki artan bağımlılığı ve kademeli olarak gelişen uluslararası hukuk kurallarını gözden kaçırdığını iddia etmişlerdir. Disiplinin ana akımlarından olan realizm sürekli dönüşüm içinde olan uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri daha doğru okuyabilmek adına -kendine yöneltilen eleştiriler dahilinde-kendi içinde yeniden yorumlamalara gitmiş, yeni varyasyonları ile disiplini çeşitlendirmiştir. Aynı damar içinde şekillenen yeni paradigmlar klasik realizmin eksik kalan yönlerini tamamlamak adına –ana damardan kopmadan-farklı varsayımlar öne sürmüşlerdir. Bunlardan biri ve disiplin içinde ses getiren paradigma neorealizmdir. Bu teori, klasik realizmin güç dengesi ve insan doğasıyla ilgili varsayımlarını korurken, uluslararası sistemi daha yapısal ve sistemik bir perspektiften analiz etmektedir.

Klasik realizmin, siyasi çıkar ve güç dengesi kavramlarını uluslararası teorinin odağına koyması ve ilişkilerin ekonomik boyutunu göz ardı etmesi, giderek teorinin neorealizm olarak adlandırılmasını sağlayacak olan revizyonist eleştiriler için başlangıç noktası olmuştur (Bostanoğlu, 1999: 84). Neorealistler klasiklerin kavramlarının belirsiz, kaypak ve işleme elverişsiz olduğunu; uluslararası siyasal hayatın öznel ve objektif yönlerini yeterince ayırt edemediğini, dolayısıyla teorinin inşasını zayıflattığını belirtmektedir (Bostanoğlu, 1999: 95). Klasik realizmin uluslararası politikayı özerk bir alan olarak varsayan yaklaşımı, neorealist teorisyenlere göre eksiktir. Ekonomik ilişkiler ve süreçler, güç ve siyaset açısından önemli etkiler yapabilmektedir. Klasik realizmin ekonomik çelişki ve çatışmaları anlayamaması, sorunlara çıkış yolu bulabilmesini de etkilemektedir (Ashley, 1984: 232). Neorealist teorisyenlerin klasik realizme getirdiği bir diğer eleştiri de “ekonomi, sosyoloji ve psikoloji gibi bilimlerin bulgularından yararlanmamış” (Ashley, 1984: 230) olması ve sosyal bilimlerin genelinden kopuk bir görünüm sergilemesidir.

Neorealistler de tıpkı realistler gibi uluslararası sistemin anarşik olduğunu savunsalar da yapısalcı bir yaklaşıma sahiptirler. Devlet davranışının bizzat sistemin yapısının ve ondan kaynaklanan zorunlulukların bir ürünü olduğunu öne süren yapısal analizi kullanan neorealistler, yapısal kısıtlamaların, aktörlerin yani devletlerin stratejileri ve motivasyonlarından daha önemli olduğuna inanmaktadırlar. Sistemin anarşik doğası devletlerin davranışlarını belirlemektedir.

Waltz'un neorealizmi üç temel birbiriyle ilişkili kavram üzerine kurulmuştur. İlk olarak, Waltz uluslararası sistemin anarşik olduğunu ve bu nedenle tüm devletlerin sürekli belirsizlik, güvensizlik ve potansiyel çatışma koşullarında var olduğunu ileri sürmektedir. Bu kavramsallaştırma, uluslararası sistemdeki birimlerin hiyerarşik olarak düzenlenmesi olasılığını göz ardı etmekte ve büyük ölçüde düzensizliği ve güvensizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan dünya siyasetinin yönetimine önemli ölçüde meydan okumaktadır. İkinci olarak, Waltz uluslararası

yapının düzenleyici ilkelere, yani içinde bulunan birimleri yönetme ve düzenleme unsurlarına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Uluslararası bir yapı varsaymanın, siyasetin anarşik doğası ortasında tutarlılığı ve örüntüyü açıklamada hayati önem taşıdığını savunur. Üçüncüsü, Waltz devletler arasındaki yeteneklerin dağılımındaki farklılıkların uluslararası sistemde birbirlerine karşı davranış ve tutumlarındaki farklılıkları açıkladığını ileri sürer. Uluslararası düzlemde politik olguların analizine sistematik bir yaklaşım benimser ve anarşi düzeninin veya merkezi bir küresel hükümetin olmamasının uluslararası politik etkileşimlerin temel belirleyicisi olduğunu ileri sürer. Neorealizm farklı görüş akımlarının büyümesine tanıklık etmiş olsa da Waltz'un teorisi bugüne kadar uluslararası ilişkiler çalışmalarında temel bir referans olmaya devam etmektedir.

1.2.2. Varsayımlar

1.2.2.1. Uluslararası Sistemin Önemi ve Anarşik Yapı

Neorealizm, devleti önceleyerek ve uluslararası siyasetin temel aktörü olarak ele alarak devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Neorealizmin temel kavramları anarşi, yapı, kutupluluk ve dengeleyici davranış ve ulusal çıkar kavramları etrafında şekillenmektedir. Waltz, “sistem ve birim” ile “yapı ve süreç” arasında bir ayrım yapmaktadır. Sistem, yapı ve birbiri ile etkileşim içinde bulunan birimlerden oluşmaktadır. Yapı, sistemin genelini kapsayan, sistemin bütüncül algılanmasını mümkün kılan, birimlerin bir arada etkileşime girerek sistemin bütünlüğünü oluşturmadaki kuralları belirleyen anahtar kavramdır. Süreç ise sistemdeki aktörler arasındaki ilişkileri ifade eder. Devletlere ve insanoğlunun doğuştan gelen özelliklerine odaklanan geleneksel realistlerin aksine, neorealizm, uluslararası sistemin yapısının devlet davranışının başlıca nedeni olduğuna vurgu yapmaktadır. Neorealizme göre uluslararası sistem, örgütlenme ilkesi, birimlerin farklılaşması ve yeteneklerin dağılımı olarak üç bileşenli bir yapıdan oluşmaktadır (Waltz, 2015: 96). Uluslararası sistemi oluşturan bu bileşenlerinin birbirleriyle etkileşim içinde oldukları da belirtilmektedir. Waltz anarşiyi düzenleyici ilke olarak kabul ederken uluslararası sistemdeki birimlerin, işlevsel olarak benzer egemen devletler olduğunu ileri sürmüştür. Üçüncü bileşen olan yeteneklerin dağılımı konusunda da Waltz, gücün birimler arasındaki dağılımının, önemli uluslararası sonuçları anlamak için temel önem taşıdığını belirtmiştir (Waltz, 2015: 139-140).

Neorealizmde “örgütlenme ilkesi, iç politikada hiyerarşik bir düzeni temsil ederken uluslararası politikada gücün ademi merkeziyetçi olarak tanımlandığı anarşik bir düzeni ifade etmektedir” (Baylis vd., 2008: 18). Bu noktada Waltz, anarşi terimini, uluslararası sistemin temel yapısal bir özelliğini belirtmek için kullanmaktadır. Bununla birlikte Waltz anarşi terimini, ikinci bir anlamda, uluslararası politika alanını iç politikadan ayırmak için bir sınır ölçütü olarak kullanır. İç politika, iç hükümet altında hiyerarşik (dikey) olarak düzenlenmiş siyasi yönetim ilişkilerinden oluşmaktadır; uluslararası politika ise, dünya hükümetinin yokluğunda anarşik (yatay) olarak

düzenlenmektedir (Waltz, 2015: 112). Dolayısıyla iç politik sistemler ile uluslararası politika sistemi arasında ayırım yapılmaktadır. Bir iç politika sistemi, bazılarının emretme yetkisine sahip olduğu ve diğerlerinin itaat etmek zorunda olduğu merkezi bir hiyerarşiye sahiptir. Diğer taraftan uluslararası politika sistemi ise, birbirleriyle etkileşim içerisinde kalarak iş birliği yapmak zorunda olan ve resmi olarak eşit organlardan oluşan ademi merkezîyetçi bir yapıya sahiptir. “Anarşi, kuralları zorla/tahakkümle uygulayan bir üst otorite/süper gücün olmadığı sistemdir ve bu sistem her zaman savaş veya çatışmayla sonuçlanacak bir kaos ortamı değildir” (Kalkan, 2018: 118). Bu nedenle, “bir uluslararası sistemin istikrarlı olduğunu söylemek ilk olarak sistemin anarşik olmaya devam ettiği; ikinci olarak da sistemi oluşturan ana tarafların sayısında önemli bir değişiklik meydana gelmediği anlamına gelmektedir” (Kalkan, 2018: 123).

Neorealistler uluslararası sistemdeki büyük güçlerin sayısına göre olası üç sistemden bahsetmektedirler. Tek kutuplu sistem yalnızca bir büyük gücü, iki kutuplu sistem iki büyük gücü, çok kutuplu sistem ise ikiden fazla büyük gücü içermektedir. Neorealistler, büyük güçlerin çok kutuplu ortamda birbirlerine karşı savaşmaları için daha fazla fırsatları olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre büyük güçlerin sayısı arttıkça, çatışma olasılığının oranı da artmaktadır. Bununla birlikte, çok kutuplulukta büyük güçlerin birbirlerinin niyetlerine ilişkin algılarda ve stratejik hesaplamalarda yanlış hesaplama yapma ihtimalleri yüksektir. Bu da yine çatışma riskini artıracak bir olgudur.

“Neorealistler, iki kutuplu bir sistemin çok kutuplu bir sistemden daha istikrarlı olduğu sonucuna varırlar, çünkü diğer büyük güçlerle ittifak kurma imkânı olmadığından dengeleme yalnızca iç dengeleme yoluyla gerçekleşebilecektir” (Waltz, 2015: 132). “İki kutuplu sistemde dış dengeleme yerine yalnızca iç dengeleme olduğu için, yanlış hesaplama olasılığı daha az ve dolayısıyla iki büyük güç arasında savaş olasılığı daha az olacaktır” (Waltz, 2015: 133). Süper güçlerle diğer devletler arasındaki eşitsizlik, her devleti kendi gücüne güvenerek dengeyi korumaya zorunlu kılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ise, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği kendilerini korumak için başkalarına bağımlı kalmamıştır (Waltz, 2015: 191-192). İki kutuplu sistemde diğer kutbun niyetine ilişkin algı, stratejik hesaplamalar ve stratejik iletişim çok kutuplu bir sisteme kıyasla daha açık ve ölçülmesi kolay olacağı için devletlerin sistemdeki kutupların gücüne doğru çekilmesi ve bunun da nispeten barışçıl bir dünya yarattığı düşünülmektedir.

Devletler, iç politikada mutlak bir hiyerarşiye sahip olsalar da ve hem iç hem de uluslararası güçten bağımsız olarak işleyebilseler de uluslararası yapıyı oluşturacak ya da onun kısıtlayıcı mantığını hafifletecek eylemsel güce sahip değildirler. Nitekim Waltz (2015: 145)’a göre; “uluslararası yapılar, egemenliğin kullanılmasını sınırlandırmakta ve kısıtlamaktadır. Bu sınırlandırma da ancak daha büyük sistemin anarşisi tarafından güçlü bir şekilde koşullandırılmış yöntemleriyle sağlanmaktadır”.

Devletlerin davranışları anarşiyle uyumluysa, örneğin askeri bekanın sağlanması gibi, ödüllendirileceklerdir. Buna karşılık, eğer devletlerin davranışları uyumlu değilse de uluslararası sistemde bir düşüle karşı karşıya kalabileceklerdir. Dolayısıyla, “realizmde insan doğasıyla aynı davranış kalıplarına sahip temel aktör olan devletlerin kararları, uluslararası politikada sonuçları belirlerken; neorealizm bu kalıptan farklılaşarak sonuçların sadece ve çoğunlukla devletlerin niteliklerine değil, eylemlerinin yürütüldüğü yapıdaki farklılıklara bağlı olduğunu kabul etmektedir” (Waltz, 2015: 3-6).

Uluslararası düzenin eşsizliği, devletlerin yerelde merkezi olup hiyerarşiye sahipken, küreselde koordinasyon kurmasından ve kendi başının çaresine bakmasından gelir. Bu nedenle uluslararası düzen, organik olmaktan ziyade mekaniktir. Waltz bu yüzden, uluslararası ilişkiler kuramlarında sistem düzeyinin ihmal edildiğini savunmuştur (Steans, 2013: 58).

1.2.2.2. Devletlerin Rasyonelliği

Devlet, realizmde olduğu gibi neorealist analizlerin de merkezinde başat aktör olarak yer almaktadır. Yerleşik normlara ve uluslararası yasalara uyumun uygulayıcısı ve garantörü olarak görev yapabilecek uluslarüstü bir egemenin bulunmadığı anarşik düzende, her egemen devlet resmen eşittir. Dolayısıyla, uluslararası sistemin yapısını anlamak için Waltz (2015: 125)’a göre “devletlerin devrimci ya da meşru, otoriter ya da demokratik, ideolojik ya da pragmatik olması sorgulanmaksızın bunlar arasındaki düzene ve o düzen içerisindeki yeteneklerin dağılımına bakılmalıdır.” Bir başka deyişle, devletlerin dünya sahnesindeki güçlerini ve potansiyellerini belirleyen yapısal faktörler, ön plana çıkmaktadır.

Çıkar ve hedefleri doğrultusunda kararlar alıp, kaynakları yönlendirebilen, kendi içinde sorunsuz ve bütüncül bir varlıktır. Devletlerin temel amacı, hayatta kalma ve güvenliğini sağlamaya dönüktür. Dolayısıyla da uluslararası politikadaki faaliyetleri de bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Neorealizm, devletleri rasyonel aktörler olarak tanımlar. Buna göre, devletler fayda-zarar hesabı yaparak çıkarlarına en uygun şekilde davranmayı seçmektedir. Uluslararası sistemde hareket eden devletin rasyonalitesi de faydacıdır (Ashley, 1984: 245).

Neorealizm, klasik realistlerden farklı olarak, devletlerin kendi başlarına rasyonel karar alma pozisyonunda olmadığını ileri sürerek devletlerin davranışlarının sistem içinde edindikleri yer ve buna bağlı içinde bulundukları etkileşime göre şekillendiğini belirtmektedir. Nitekim uluslararası siyaset ve güvenlik kaygısı neorealistlere göre sistemde işgal edilen konuma göre şekillenmektedir. Dolayısıyla da devletler, sadece kendi pozisyon ve kazançları ile değil aynı zamanda rakiplerinin pozisyon ve kazançlarıyla da ilgilenmektedir.

Kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışan her devlet, çıkarlarını diğer devletlerin çıkarlarına tabi kılmaz. Bunun için de uyması gereken temel ilkelerden birisi de “kendine yardım ilkesi”dir. Devletler, diğer devletlerin niyetlerinden asla emin olamayacakları için sürekli korku ve kaygı içerisinde olacaklardır. Bu nedenle; güvensizlik duygusu içerisinde olan devletler, ayakta kalabilmek için başka bir güce değil “kendine yardım ilkesi” çerçevesinde kendi oluşturdukları mekanizmalara veya düzenlemelere dayanmak zorundadırlar. Merkezi bir gücün olmadığı anarşik sistemde birimler, faydalarını artırmak amacıyla aynı anda hareket etme eğilimindedirler. “Buna ek olarak devletler, karşılıklı bağımlılığın yalnızca kırılganlık üreteceği gerekçesiyle rekabet etmeye ve bağımsız olmaya zorlanmaktadır” (Hobson, 2000: 23). Birbirlerinden bağımsız hareket ettikçe, aralarındaki rekabette artmakta ve eşitsiz güç dağılımları nedeniyle iş birliği olasılığı sınırlanmaktadır. Rekabet yoluyla anarşik sistemin yeniden üretimi, “anarşinin görünmez eli” tarafından sağlanacaktır.

1.2.2.3. Devletlerin Amacı

“Realizmde güç, tanımlaması ve ölçülmesi oldukça zor olsa da uluslararası ilişkilerde merkezi bir kavramdır” (Goldstein ve Pevehouse, 2017: 87). Realist teorisyenler arasında gücün tanımı konusunda tam bir mutabakat bulunmamaktadır. Bir kısım teorisyen gücü, devletin sahip olduğu kapasitelerle tanımlarken bir kısım teorisyen de bunun tek başına yeterli olamayacağını belirterek bu kapasitelerin diğer devletlerin sahip olduklarıyla karşılaştırılması sonucu değerlendirmektedir.

Gücün alternatif, dinamik bir tanımı da devletlerin etkileşimini vurgulamaktadır. Bir devletin etkisi (ya da etkileme ve baskı yapma kapasitesi) sadece kapasitelerince belirlenmez ayrıca (1) bu kapasiteleri kullanmaya istekliliği (ve istekliliğinin diğer devletler tarafından algılanışı) ve (2) diğer devletler üzerindeki kontrolü ve etkisi tarafından da belirlenir. Bu şekilde güç, devletlerin etkileşime girdikçe davranışları gözlemlenerek anlaşılabilir (Viotti ve Kauppi, 2016: 52).

“Morgenthau’ya göre güç, politikanın temel amacını ve herhangi bir siyasal davranışın temel güdüsünü oluşturmaktadır” (Arı, 2008: 165). Neorealizm, güç kavramına yaklaşım konusunda realizmden ayrılmaktadır. Realizm, güce devletlerin temel amacı olarak yaklaşırken; neorealizm ise gücü bir araç olarak kabul etmektedir. Bir başka deyişle neorealizme göre güç, devletin varlığını ve güvenliğini sağlama ve garanti altına alma amacına yönelik kullanılan temel mekanizmalardan birisidir. Waltz (2015: 116-118), “devletin gücünün sahip olduğu kaynaklara, yani nüfusuna, doğal kaynaklarına, askeri ve ekonomik gücüne ve bu kaynakların yönetimine bağlı olduğunu belirtmektedir.”

Keohane ve Nye (1998: 86) da gücü, “bir aktörün diğerlerine normal olarak yapamayacakları bir şeyi yaptırabilme yeteneği” olarak tanımlamaktadırlar. Realizm, bu yetenekler içerisinde askeri ve ekonomik gücün uluslararası politikadaki aktörlerin kendi çıkar hedeflerine ulaşmak için yeterli

olacağını kabul etmektedir. Joseph S. Nye bu noktada realistlerden ayrılarak gücü, daha çok askeri ve ekonomik kapasiteyi ifade eden kaba güç (hard power) ve yumuşak güç olarak ikiye ayırmaktadır. Yumuşak güç ise, devletlerin uluslararası politikadaki eylemlerini askeri ve ekonomik güç kullanarak zorla kabul ettirmek yerine aktörleri “ikna ederek, öneriyi daha cazip hale getirerek dolayısıyla da aktör tarafından eylemin meşru görülmesini sağlayarak elde edilmesi anlamına gelmektedir” (Sönmezoğlu, 2012: 265). Neorealizm sadece askeri gücü değil aynı zamanda ekonomi, kültür, diplomasi, yenilikçi ve teknolojik yaklaşımlar vb. unsurları da devletlerin uluslararası eylem ve davranışlarında kullanabilecekleri yetenekler/kapasiteler olarak kabul etmektedir.

Hem realist hem de neorealizm, uluslararası anarşide devletlerin birincil amacının, hayatta kalmak olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu amaç, devletlerin temel çıkarıdır. Buna ek olarak, devletlerin makul bir şekilde hayatta kalmalarını sağlayacak tek yol, güçlerini arttırmaktır. Güç devletleri korur. Çünkü daha az güce sahip devletler, daha fazla güce sahip olanlardan korkar ve bu nedenle az güce sahip devletlerin çok olanlara saldırma olasılıkları daha azdır (Waltz, 2015: 150-152). Devletlerin bu amaca ulaşmak için ne kadar güce sahip olması gerektiği konusunda neorealizm, realizmden farklı düşünmektedir.

Mearsheimer (2001: 30-33), büyük güç kavramı üzerinden bir konumlandırma yaparak uluslararası sistemin anarşik olması, yani devletlerin üzerinde merkezi bir otorite olmaması; büyük güçlerin diğer devletlere zarar verebilecek bazı askeri yeteneklere sahip olması; devletlerin diğer devletlerin niyetlerinden asla emin olamaması; büyük güçlerin öncelikli hedefinin hayatta kalmak olması ve rasyonel aktörler olması nedeniyle uluslararası sistemdeki devletlerin güç peşinde koştuğunu açıklamaktadır.

Mearsheimer’den farklı olarak Waltz (2015: 118)’a göre ise devletlerin ilk kaygısı gücü maksimize etmek değil, sistemdeki konumlarını ve güçlerini korumaktır. Waltz, devletlerin rasyonel davranarak ek güç arayışına girmeleri durumunda, temel hedeflerinin diğer devletlerin kendi zararlarına güç kazanmamalarını sağlamak olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla Waltz’a göre devletler rasyonel davranarak mutlak hegemonya arayışından kaçınmalı ve “uygun miktarda güç” elde etmeye çalışmalıdır. Nitekim devletlerin nihai hedefi kendi güvenliklerini sağlamaktır.

Devletlerin ne kadar güce sahip olacağı konusunun yanı sıra neden güç elde etmek istedikleri noktasında da neorealizm, realizmden ayrılmaktadır. Realistler, uluslararası politikanın esasında bir iktidar mücadelesi olduğunu belirterek insan doğasına atıfla devletlerin güçlü olmayı arzu ettiğini savunmuşlardır. Neorealistler için, insan doğası ile devletlerin güç arzusu arasında bir bağlantı yoktur. Aslında devletleri güç kazanmak zorunda hissettiren şey, uluslararası sistemin yapısıdır. (Mearsheimer, 2013: 78). Buna karşılık neorealistler, güvenlik rekabetini ve devletler arası çatışmaları, devletler üzeri kapsamlı bir otoritenin yokluğuna bağlarlar (Baylis vd., 2014: 104). Büyük güçler üzerinde başka devletlere saldırımlarını engelleyecek bir üst otorite olmamasından dolayı, her devletin bir saldırıda kendini koruyacak kadar güçlü olması mantıklıdır.

1.2.2.4. Güç Dengesi

Neorealizmin uluslararası politikada belirli davranışları teşvik ettiği, rasyonel davranan devletlerin sistem tarafından ödüllendirildiği ve/veya buna uymayanların ise cezalandırıldığı gibi bu tür sonuçları ve örüntüleri güç dengesi kavramı ile açıklamaya çalışmaktadır. Neorealizme göre; merkezi bir otoritenin olmadığı anarşik sistemde kaostan değil de bir düzenin var olmasını, “güç dengesi” olgusu sağlamaktadır. “Uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında bir devletin gücü üzerindeki en güvenilir kontrol, diğer devletlerin gücüdür. Güç dengesi terimi, bir veya daha fazla devletin gücünün, bir başka devlet veya devletler grubunun gücünü dengelemek için kullanılması fikrini ifade etmektedir” (Goldstein ve Pevehouse, 2017: 95).

Hans Morgenthau (1993: 187-189), güç dengesinin basit mantığının, uluslararası anarşide sadece kaçınılmaz değil aynı zamanda dengeleyici bir faktör olarak gerekli olan dengeye ulaşmak olduğunu açıklamıştır. Buradaki temel felsefe, uluslararası aktörlerin anarşik küresel sistemde bağımsız varlıklar olarak hayatta kalmaya çalıştıkları ve hasım veya rakip bir devletin iradesine tabi olmaktan kaçındıkları basit fikrine dayanmaktadır.

Sistemdeki anarşi mutlaka şiddet anlamına gelmez, daha ziyade “kendine yardım ilkesi” anlamına gelmektedir; ancak neorealistlere göre anarşi devletler arasındaki iş birliğini görece olarak sınırlamaktadır. Waltz, uluslararası yapının iş birliğini sınırlamasını iki şekilde açıklamaktadır. Bunlardan birincisi, devletlerin geleceğe yönelik nasıl niyetleri olduğu ve eylemlerinin nasıl olacağı konusundaki belirsizliği yarattığı güvensizlik algısıdır. İkincisi ise Waltz (2015: 149)’a göre “bir devlet, kendisinden çok başkalarının lehine olabilecek olası kazançların bölünmesinden ve ticaret ve/veya iş birliği yoluyla başkalarına bağımlı hale gelmekten endişe duyacağı için sınırlı bir iş birliğini tercih edecektir.”

“Kendine yardım ilkesi” ve güvenlik kaygıları, ekonomik kazancı siyasi çıkara tabi kıldığı için devletler, her ne kadar iş birliğinden kaynaklanan olası kazançların diğer devletleri kendisinden daha fazla destekleyebileceğinden ve dolayısıyla kendisini diğerlerine bağımlı hale getirebileceğinden korksa da denge kurma eğilimindedir. Devletler mutlak kazanımlar aramak yerine göreceli kazanımlara öncelik vermeyi tercih etmektedirler. Anarşi ise güç konsolidasyonunu zorunlu kılmakta ve genellikle bir aktörün ya da aktörler koalisyonunun güç dengesizliği ve/veya üstünlüğü ile sonuçlanmaktadır.

Bu da daha zayıf devletlerin güvenlikleri için bir araya gelmelerine ya da daha büyük güçlerle ittifak yapmalarına yol açmaktadır. Dengeleme stratejileri, dış dengeleme ve iç dengelemeyi içermektedir. “İç dengeleme basitçe, askeri yeteneklerin ve askeri gücün ekonomik ve endüstriyel temellerinin oluşturulmasıdır ve bir savunma pozisyonundan gelmektedir” (Walt, 2013: 18-19).

Daha basit bir ifadeyle güç dengesi, hiçbir devletin diğerleri üzerinde mutlak hakimiyet kuramayacağı şekilde işlerin düzenlenmesidir.

Dış dengeleme ise, öncelikle koalisyonlar olarak ittifakların oluşturulmasıdır. Güç üstünlüğüne sahip, güvenli ve yetenekli büyük güçler genellikle dış dengelemeye başvurmaktadırlar. “Hegemonyayı arzulamak zor, elde etmek ve sürdürmek daha da zor olduğundan, uluslararası sistemin başlıca aktörleri olan devletler, potansiyel saldırganı dengelemek için her zaman anlaşmalar ve ittifaklarla yol bulacaklardır” (Sheehan, 1996: 65-67).

İdeal olarak, dengeli bir durumda ya da dengede, hiçbir devlet ya da koalisyon ezici bir güce ve savaş açma güdüsüne sahip değildir; çünkü, dengedeki güç eşitliği hızlı ya da sınırlı bir savaş ve mutlak zafer kazanma fikrini engellemektedir. Görece zayıf aktörler genellikle potansiyel bir süper güce karşı bir araya gelecek ya da onu saldırgan eylemlerden caydırmak için hızla askeri kapasitesini ve gücünü artırma eylemine gireceklerdir.

Tek bir süper gücün olmadığı ve çeşitli güçlerin bulunduğu bir sistemde, bazı aktörler, yükselen ve güçlü bir düşmana karşı zayıf bir devleti koruyarak sistemde dengeleyici rolü oynarlar. Bu tür bir devlet davranışının arkasında iki yönlü bir mantık yatmaktadır. Bunlardan birincisi, devletlerin niyetlerinden tam olarak emin olunamayacağı algısı üzerinden bu konuya bakılacak olursa; daha güçlü olanın desteklenmesi, daha güçlü olanın daha zayıf olanı ezmesine ve ardından dengeleyiciye sırt çevirmesine yol açabileceği kaygısıdır. İkinci olarak, “daha güçlü bir yükselen tehdide karşı zayıf devleti desteklemek, zayıf devletin işlerinde gelecekte etki ve söz sahibi olmak anlamına gelebilecektir” (Walt, 2013: 19).

Waltz, devletler hegemonya peşinde koştukları zaman sistemdeki diğer devletlerin de yükselen güce karşı denge kurmayı seçecekleri için devletlerin hegemonya peşinde koşmamaları gerektiğini savunmaktadır. Buna rağmen, “bazen devletlerin hegemonya peşinde koştuğunu ve sonunda diğer devletler tarafından dengelendiğini ya da sistem tarafından cezalandırıldığını, aşırıya kaçtığını ve yok olduğunu, buna örnek olarak da İmparatorluk Almanya'sı, İmparatorluk Japonya'sı ve Nazi Almanya'sını göstermektedir” (Waltz, 2015: 149-151).

Waltz'a göre, hayatta kalmak isteyen birimlerin olduğu anarşik bir düzen var olduğu süreçte güç dengesi siyaseti her yerde hüküm sürecektir. Dolayısıyla da devletler, özellikle de daha küçük ve zayıf devletler, daha güçlü devletlerin sisteme hâkim olmalarını engellemek için gücünü dengelemeye çalışacaklardır. Dengeleme davranışına ek olarak Waltz (2015: 158), “belirli koşullar altında, özellikle de kaybedenler için bile kazanımların mümkün olduğu ve kaybetmenin güvenliklerini tehlikeye atmadığı durumlarda, zayıf devletlerin güçlü devletlerin yanında yer alması”, peşine takılma (bandwagoning) olgusunu mantıklı bir davranış olarak tanımlamaktadır.

Stephen M. Walt, Waltz'ın güç dengesi teorisini, anarşik bir uluslararası sistemde devlet davranışlarının ham güç kaygılarından daha fazlası tarafından belirlendiğini ileri sürerek ve bu geleneksel güç dengesi teorisine eklemeler yaparak, “devletlerin kendilerini korumak için güce karşı denge kuracaklarını kabul etmekle birlikte sadece güce karşı değil aynı zamanda tehditlere karşı da denge kurduklarını belirtmektedir” (Walt, 2013: 3-10).

Walt (2013: 8)'a göre devletler hem saldırgan hem de savunmacı nedenlerle bir denge politikası güdebilmektedir. Ancak, savunmacı kaygılar yani potansiyel bir tehdit karşısında, bağımsızlığı karşısında, bağımsızlığı koruma olgusu; hâkim gücün yanında yer alarak toprak, nüfuz vb. elde etmek gibi saldırgan kaygılardan daha önemlidir. Diğer bir deyişle hem gruplaşma hem de dengeleme davranışının en önemli belirleyicisi, güç olgusunun yanı sıra tehdit algısıdır. Güç, ödüllendirici olduğu kadar tehdit edici de olabildiği için, devletlerin sahip olduğu toplam kapasite ve yetenekler dengelemeyi etkileyecektir. Güç yansıtma kabiliyeti de mesafeye bağlı olarak azalır arttığından, tehdit algılamaları da yakın mesafeye ve tehdidin yakınlığına bağlı olarak etkilenmektedir. Devletler, özellikle tampon devletler ya da açık denizlerle ayrılmamışlarsa, tehdit uzaklardan ziyade yakınlardan kaynaklanıyorsa daha fazla tehdit algılama potansiyeline sahip olmaktadır.

Algılanan varoluşsal bir tehdit olduğunda, devletler genellikle tehdidi dengelemek için diğer devletlerle ittifak kurmakta ve iş birliği mekanizmalarına yönelmektedir. Bu tehdit ne kadar büyükse, dengeleme eğilimi de o kadar büyük olmaktadır. Tıpkı bir devletin algılanan niyetinin önemli olması gibi, daha saldırgan yönelimli tehditler de buna karşı daha savunmacı koalisyonlar ortaya çıkarmaktadır. Eğer bir devletin algılanan niyeti saldırgansa, bu durum ona karşı daha fazla koalisyon kurulmasına neden olacaktır. Daha güçlü devletler tehditlere karşı denge kurma eğilimindeyken, daha zayıf devletler ittifak desteğinin mevcudiyetine, tehdidin yakınlığına ve tehdidin algılanan saldırgan niyetine bağlı olarak denge kurabilmektedir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte uluslararası sistemin tek kutuplu bir yapı görünümü sergilemesi neorealist teoride, Waltz'ın güç dengesi kavramına yeni revizyonlar getirmiştir. Neorealist teorinin öngördüğü gibi bu dönemde diğer güçler, yeniden bir güç dengesi kurmaya çalışmalıydı. Ancak, özellikle geleneksel sert askeri güç anlamında böyle bir dengeleme ortaya çıkmadı. Bunun üzerine birçok realist kuramcı, bu dönemde öngörülen dengelemenin gerçekleşmemesini açıklamak için güç dengesi kavramına eklemeler yaparak riskten korunma (hedging) ve yumuşak dengeleme kavramlarını geliştirmiştir.

Alexander Korolev (2016: 375-376), riskten korunma (hedging) kavramını, eş zamanlı angajman ve kontrol altına alma anlamına gelen nispeten yeni bir kavram” olarak tanımlarken Dennis Roy (2005: 208), korunmayı gelecekteki bir güvenlik tehdidi olasılığına karşı birden fazla stratejik seçeneği açık tutmak olarak belirtmektedir.

Tessman, riskten korunma (hedging) davranışının en çok, lider gücün göreceli bir düşüş yaşadığı tek kutuplu bir sistemde yaygın olduğunu savunmaktadır. Özellikle stratejik korunma terimini, “tek kutuplu bir dünyada hegemonik gücün öfkesini çekmeden kendi yollarını çizmeye çalışan Çin, Rusya, Fransa ve Brezilya gibi ikinci kademe devletler” (Tessman, 2012: 210-215) tarafından yaygın olarak kullanılan davranış tanımlamak için kullanmaktadır. Stratejik korunma, ikinci kademe devletlerin kısa vadede mevcut hegemon ile maliyetli bir çatışmadan kaçınmalarını sağlamakta, ancak aynı zamanda gelecekte böyle bir çatışma meydana gelirse onları daha iyi hazırlamaktadır.

Amerikan tek kutupluluğuna karşı dengeleme konusunda hemfikir olan, ancak ortak komşuluk bölgelerinde farklı çıkarlara sahip iki güç olan Rus-Çin ilişkisini bu yeni dengeleme kavramı ile açıklamaya çalışan Korolev (2016: 385-387)'e göre, “Çin-Rusya ilişkilerinin bu iki düzeyli doğası, tek kutupluluğu dengeleyip birbirlerine karşı riskten korunma (hedging) yaklaşımı, iki ülkenin küresel stratejik davranışlarını ve bölgesel ikili etkileşimlerini farklı yönlerle iten farklı nedensel güçlere tabi olduğunu göstermektedir.”

Yumuşak dengeleme, geleneksel neorealist yazarlar tarafından tanımlanan dengeleme çerçevesinde yoğun sert güç çatışması veya iş birliği seviyesine ulaşmayan ancak kendi çıkarını gözetken davranışların benzer tanımlayıcıları için kullanılmıştır. Yumuşak dengeleme, barışçıl, karşılıklı fayda sağlayan ve mevcut statükoyu tehlikeye atma riski olmaksızın hegemonik güce karşı denge sağlamaya yönelik diplomatik ve ekonomik çabaları, dolayısıyla daha önce de belirtilen yumuşak güç unsurlarının kullanılmasıyla oluşturulmaya çalışılan dengelemeyi tanımlamak için kullanılmaktadır.

Yumuşak dengeleme, resmi ittifakların dışında örtülü dengelemeyi içermektedir (Paul, 2004: 3). Bu, devletlerin genellikle potansiyel olarak tehdit oluşturan bir devleti veya yükselen bir gücü dengelemek için birbirleriyle anlaşmalar veya sınırlı güvenlik anlayışları geliştirmeleri durumunda ortaya çıkmaktadır.

Yumuşak dengeleme genellikle sınırlı silah birikimine, özel amaçlı işbirlikçi tatbikatlara veya bölgesel veya uluslararası kurumlardaki iş birliğine dayanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin neredeyse tek kutuplu yapısı, görece daha zayıf aktörlerin, askeri ittifaklar kurarak veya hegemonik aktörün gücüne karşı koymak için yoğun silah yığınağı yaparak dengeleyici koalisyonlar oluşturmasını çok maliyetli hale getirmektedir. Ancak, “güvenlik rekabeti yoğunlaşırsa ve güçlü devlet tehditkâr hale gelirse, bu politikalar açık, sert dengeleyici stratejilere dönüştürülebilmektedir” (Paul, 2004: 3) Robert A. Pape (2005: 9-10), Soğuk Savaş sonrası Amerikan tek taraflılığı bağlamında yumuşak dengeleme kavramını şu şekilde açıklamıştır:

Yakın vadede Fransa, Almanya, Rusya, Çin, Japonya ve diğer önemli bölgesel devletlerin askeri yığılmak, savaş ittifakları ve ABD'ye askeri teknoloji transferi gibi geleneksel sert dengeleyici önlemlerle karşılık vermesi pek olası değildir. Bunun yerine, büyük güçlerin benim “yumuşak dengeleme” olarak adlandırdığım önlemleri benimsemeleri muhtemeldir; yani bu önlemler, ABD'nin askeri üstünlüğüne doğrudan meydan okumayan, ancak saldırgan tek taraflı girişimleri geciktirmek, engellemek ve zayıflatmak için askeri olmayan araçları kullanan eylemlerdir.

Neorealist teoriye göre; dengeleme davranışının gruplaşma davranışından daha görünür olmasının nedeni, devletlerin hayatta kalmakla ilgilenmeleridir. Devletler kolektif olarak dışsal bir meydan okuma ya da tehditle karşı karşıya kaldıklarında, ancak bir devlet bu tehditle/ meydan okumayla baş edemediğinde, birbirleriyle iş birliği yapma eğilimindedirler. Bu durumda, devletler hayatta kalmak için birbirlerine bağımlı olmayı kabul etmeye isteklidirler. Çünkü, devletler iş birliklerinde mutlak kazanımlardan ziyade göreceli kazanımlarla ilgilenmektedir. Waltz, göreceli kazançlar için net bir açıklama getirmektedir.

Karşılıklı kazanç için iş birliği yapma olasılığıyla karşı karşıya kaldıklarında, kendilerini güvensiz hisseden devletler kazancın nasıl paylaşılacağını sormak zorundadır. “İkimiz de kazanacak mıyız?” değil, “Kim daha fazla kazanacak?” diye sormak zorunda kalırlar. Beklenen kazanç, örneğin ikiye bir oranında paylaşılacaksa, devletlerden biri orantısız kazancını diğerine zarar vermeye veya onu yok etmeye yönelik bir politika uygulamak için kullanabilir. Her iki taraf için de büyük mutlak kazanç beklentisi bile, her biri diğerinin artan yeteneklerini nasıl kullanacağından korktuğu sürece iş birliğini ortaya çıkarmaz... güvensizlik durumu-en azından her birinin diğerinin gelecekteki niyetleri ve eylemleri hakkındaki belirsizliği – iş birliğine karşı çalışmaktadır (Waltz, 2015: 125-126).

Ancak bu durum çoğu zaman bir güvenlik ikilemine yol açmaktadır. Güvenlik ikilemi, “bir aktörün kendi güvenliğini sağlamak amacıyla ürettiği politikaların diğer aktörlerce bir güvensizlik kaynağı olarak algılanması nedeniyle karşı politikalar üretmesinin yarattığı gerilimin sonucunda oluşan genel güvensizlik ortamını ve bunun doğurduğu güç mücadelesini anlatmak için kullanılmaktadır” (Çelikpala, 2019) Eğer bir devlet nispeten güçlüyse, diğer devletleri kendi kabiliyetlerini geliştirmeleri için etkileyebilecektir. Bu durum ise, güçlü devlet için tehdit olarak algılanıp daha fazla kabiliyet geliştirmesine neden olabilecektir.

Eğer bir ulus çok güçlüyse, bu kışkırtıcı olabilir çünkü kendini koruma araçlarının çoğu aynı zamanda diğerlerini de tehdit etmektedir. Öte yandan, bir ulus çok zayıfsa, saldırgan statükocu güçlerin kabiliyet veya kararlılık bakımından zayıf olduğuna inanırsa büyük tehlikeler ortaya çıkaracaktır. Dolayısıyla, doğrudan ve dolaylı olarak hem güç hem de zayıflık uluslararası ilişkilerdeki güvenlik dengesini bozabilir nitelikte olmaktadır (Jervis, 1976: 63).

Büyük güçler kendi güvenliklerini sağlayabilmek için ülke çıkarları doğrultusunda tampon bölgeler oluşturma yoluna gitmektedirler. Görece daha küçük ve zayıf devletler ise genellikle tehditkâr bir komşu büyük güçle birlikte hareket eden bir politika takip etmektedirler. Neorealistler, bölgeye dışarıdan bakarak ve bölgenin daha geniş uluslararası sistemdeki konumunu analiz ederek, bölgesel iş birliğinin dış tehditlere veya meydan okumalara bir yanıt olarak oluşabileceğini iddia etmektedirler (Collard-Wexler, 2006: 401).

Neorealizmin teorik çerçevesi altında, temel varsayımların kısa bir özetini yapacak olursak neorealizmden devlet davranışı hakkında belli başlı damıtılmış varsayımlar ve tahminler dizisini elde edebiliriz. Bunlardan birincisi, devletlerin ya da güçlerin anarşik bir ortamda birbirleriyle etkileşime girdiği, hiyerarşinin olmadığı, dolayısıyla yetkili bir üst otoritenin ya da “uluslararası polisin” olmadığıdır.

İkincisi, devletlerin uluslararası sistemde en önemli aktörler olduğu üzerinedir. Devletler halihazırda sistemin önemli bir bileşeni olsa da neorealist teorinin grup merkezli olduğunu yönündedir. Bu durum sistemin davranış biçimini ya da kısıtlamalarını değiştirmeyecektir. Neorealistler diğer değişkenler gibi devlet dışı aktörleri de inkâr etmezler; sadece sistemi değiştirmedeki göreceli zayıflıklarını göz önünde bulundurarak onları önemli görmezler. Şirketler ve çokuluslu örgütler gibi devlet dışı aktörler, sistemde önemli rollere sahip olmalarına rağmen, devletler rütbece en üstün olan aktörlük konumunun önüne geçememektedirler. Bununla birlikte neorealizm devletlerin rasyonel aktörler olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü devletler, tutarlı tercihlere sahiptirler ve bu tercihleri gerçekleştirmek için tüm alternatif politikaların maliyetlerini hesaplayabilirler.

Üçüncüsü, devletlerin her zaman hayatta kalma kaygısı taşıyacakları ve buna yönelik her zaman mevcut bir tehdit algısına sahip olacakları ve mevcut veya değişen güç dengesinde olumlu bir denge arayışında olacakları varsayılabilir. Bu anlamda kendine yardım, devletlerin veya güçlerin kendi güvenliklerini gözettikleri ve refahları için diğer güçlere çok fazla bel bağlamama eğiliminde oldukları ve devlet veya güç davranışının kendi çıkarlarına uygun olduğunu düşündükleri şey tarafından zorunlu kılındığı anlamına gelmektedir.

Dördüncü varsayım, uluslararası sistemin anarşik yapısı devletlerin davranışlarını kısıtlamakta ve sınırlandırmaktadır. Bu da devletlerin mutlak kazanımdan daha ziyade göreceli kazançlarla ilgilenmesini de beraberinde getirmektedir. İki kutupluluk ya da çok kutupluluk her zaman sistem tarafından üretilecek ve bunun da kendi içinde geçici bir güç dengesi üretecek olmasıdır.

Beşinci varsayımda neorealizm büyük güçlerin uluslararası politika üzerinde en büyük etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Mevcut büyük güçlerin güç boyutu, mekânsal boyut ve statü temelinde geniş bir şekilde kategorize edildiği konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Dolayısıyla bir büyük gücün, bir dizi ülke arasında, diğer ülkeler üzerinde daha fazla etkiye sahip olan ve dünya siyaseti ve uluslararası ilişkiler üzerinde daha fazla etkisi olan bir ülke olduğu varsayılmaktadır (Daniloviç, 2002: 27). Kenneth Waltz (2015: 117-119) da büyük gücün özelliklerini şu beş kritere göre sınıflandırmıştır: nüfus ve toprak, kaynak donanımı, ekonomik kapasite, siyasi istikrar ve yeterlilik ve askeri güç. Yukarıda bahsi geçen tüm endekslere göre Rusya'nın büyük bir güç olarak nitelendirilmektedir (Trenin, 2014). Son olarak neorealizmde

devletler, çeşitli politika seçenekleri arasından mümkün olan en iyi kararları veren rasyonel aktörler olarak görülmektedir.

1.2.3. Savunmacı Realizm ve Saldırgan Realizm

Waltz tarafından geliştirilen yapısal realizm, anarşik sistemin ve yeteneklerin dağılımının, kısıtlamalar ve teşviklerle devletlerin davranışlarında farklılıklar yarattığını belirtmektedir. Waltz'a göre, uluslararası ilişkiler hiyerarşik değil anarşiktir. Bu anarşik yapının içerisinde işlevsel olarak benzer birimler bulunmaktadır ve uluslararası sistemin yapısı veya kutupluluk, yeteneklerin dağılımına göre değişmektedir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve devletlerin “en azından kendi bekalarını aradıkları” ve birbirlerini taklit edecek şekilde sosyalleştikleri varsayımları, Waltz’un güç dengeleri, farklı güç dağılımlarının savaşa yatkınlığı ve tekrarlayan ittifak oluşumları gibi tekrar eden uluslararası örüntüleri ve sonuçları açıklamasına olanak tanımaktadır (Waltz, 2015: 148-149).

Waltz’un yapısal realizminden türetilen yapısal realist teorisyenler, birbirlerinden farklı varsayımları ve politika önerileri olan iki rekabet eden versiyona ayrılabilir; saldırgan realizm ve savunmacı realizm. Savunmacı realizm, Waltz’ın görüşleri etrafında şekillenmekle birlikte, belirli alanlarda ondan ayrılmaktadır. Her şeyden önce savunmacı realistler, neorealizmin devlet motivasyonlarına ilişkin minimal varsayımlarını paylaşmakta ve onlar gibi devletlerin anarşik bir uluslararası sistemde güvenlik aradıklarını ileri sürmektedirler. Devletlerin refahlarına yönelik ana tehditlerin diğer devletlerden geldiği düşüncesi savunmacı neorealistler tarafından da kabul edilmektedir. Buna rağmen, neorealizmle savunmacı neorealizm arasında üç ana fark bulunmaktadır.

Birincisi, neorealizm devletlerin davranışlarını açıklamak için birden fazla mikro temele izin verirken, savunmacı realistler yalnızca rasyonel seçime dayanmaktadır. İkincisi, savunmacı realistler, saldırı-savunma dengesini değişken olarak eklerler ve bu değişkenlik devletlerin işgallerini kolaylaştıran veya zorlaştıran birtakım farklı faktörleri kendinde kombine etmektedir. Savunmacı realistler, teknolojilerin veya coğrafi koşulların genellikle savunmayı desteklediğini ileri sürerler. Ayrıca, günümüzün dünyasında fetihlerin gerçekleşmesi zor olduğundan revizyonist davranışı dengelemek için fazla zorluk çıkmayabilir. Üçüncüsü ise, rasyonaliteyi ve savunmayı destekleyen bir saldırı-savunma dengesini birleştiren savunmacı realistler, devletlerin statükoyu desteklemesi gerektiği görüşündeler (Elman, 2008: 20-21).

Bu neorealist düşünürler, birkaç soruya verdikleri cevaplara göre birbirlerinden ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, anarşinin ne anlama geldiği ve uluslararası sistemin anarşik yapısının devletleri, güçlerini veya güvenliklerini en üst düzeye çıkarmaya teşvik edip etmediğidir. İkincisi, uluslararası sistemde güvenliğin yeterli olup olmadığı ve devletlerin ne kadar güç isteyip ne kadar güvenliğe ihtiyaç duydukları ile ilgilidir. Üçüncüsü, uluslararası sistemin, devletleri dengelemeye, seçici angajmana veya üstünlük kurmaya teşvik edip etmediğidir. Dördüncüsü, uluslararası sistemin, tüm büyük güçleri, hatta statükocu devletleri bile birbirlerine karşı saldırganca hareket

etmeye yöneltip yöneltmediğidir. Bir diğer soru ise toprak genişlemesinin işe yaradığı mı yoksa ters bir etki mi yaptığıdır. Son olarak da saldırgan ve savunmacı realistlerin, aşırı genişleme ve aşırı gerilme gibi kendi kendini yenilgiye uğratan sonuçların durumlarını nasıl açıkladığı ile ilgilidir.

1.2.3.1. Saldırgan Realizm

Saldırgan realistler için güvenlik, sınırlıdır. Uluslararası sistemin anarşik yapısı, devletleri dünya gücündeki paylarını en üst düzeye çıkarmaya ve kendilerini daha güvenli hale getirmek ve böylece hayatta kalma şanslarını artırmak için eşitlikten ziyade üstünlük aramaya zorlamaktadır (Mearsheimer, 2001: 19-20). Saldırgan realizm tıpkı klasik realistler gibi büyük güçleri amansızca güç arayanlar olarak tasvir etmektedir. Ancak, farklılaştıkları nokta, büyük güçleri insan doğasından kaynaklanan doğuştan gelen bir egemenlik dürtüsü nedeniyle değil, hayatta kalmak istedikleri için saldırgan davrandıklarıdır (Mearsheimer, 2001: 21).

Saldırgan realistler için, anarşik uluslararası sistem ve güç dağılımı, insan doğası tarafından şekillendirilen değil, tüm büyük güçleri iç veya birim düzeyindeki farklılıklara rağmen güç ve etkiyi en üst düzeye çıkarmak için "şekillendiren ve iten" görünmez bir eldir. Nitekim Mearsheimer'a (2001: 3) göre; "hayatta kalmak gibi bir kaygıya sahip oldukları için birbiri ile savaşma nedeni olmayan devletlerin bile, güç artırımında bulunarak diğerleri üzerinde otorite kurmaya çalışmaktan başka seçenekleri bulunmamaktadır". Uluslararası sistem, devletlerin rakip devletler pahasına güç ve etki kazanma fırsatları aramaları için güçlü teşvikler ortaya çıkarmaktadır. "Bir devletin gücü arttıkça, o devlet toprak kontrolünü, siyasi etkisini ve/veya uluslararası ekonomi üzerindeki hakimiyetini genişletmeye çalışmaktadır" (Gilpin, 1981: 106).

Saldırgan realistler, bir devletin hayatta kalma şansını artırmanın en iyi yolu en güçlü devlet olmaktan geçtiğini belirterek devletlerin anarşi dünyasında daha güvenli olmak için güçlerini ve etkilerini maksimize etmeye çalıştıklarını savunmaktadır. Kısaca daha fazla güce sahip bir devlet, daha az güce sahip bir devletten daha fazla kendisini güvende görecektir. Dolayısıyla saldırgan realizmde her büyük gücün nihai hedefi, hegemon olmaktır. Böylece, devlet ne kadar fazla güce sahipse ve ne kadar güçlüyse, zayıf güçler ona meydan okumaktan vazgeçeceği için o devletin hedef olma olasılığı da o kadar düşük olacaktır. Mearsheimer'a (2001: 33) göre, "devletler, hayatta kalmalarını sağlamanın en iyi yolunun sistemdeki en güçlü devlet olmak olduğunu çabucak anlamaktadırlar".

Diğer devletlerin niyetleri hakkındaki belirsizlik, uluslararası sistemin anarşik yapısıyla birleşince, fayda-maliyet analizi yapan büyük güçleri maliyetin oldukça düşük olduğunu görünce, rekabetçi, saldırgan ve yayılcı politikalar benimsemeye zorlamaktadır. "Devletler uzun vadede ayakta kalabilmek için, kendilerini genişletmeye ve/veya kendilerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar" (Wohlforth, 2010: 139). Özellikle, niyetler asla net olmadığından ve bir devlet

gelecekte daha saldırgan hale gelebileceğinden, tüm büyük güçler en kötü senaryoyu benimseyerek genişleme yoluyla güçlerini artırmaktadırlar. Bu durum da yüksek rekabet seviyelerine yol açmaktadır.

Saldırgan realistler için genişleme, güç dengesini değiştirmek, daha fazla güç elde etmek için fırsatlardan yararlanmak, diğer devletlerin zararına güç kazanmak ve potansiyel rakipleri önleyici savaşlar veya yükselişlerini yavaşlatmak için diplomatik izolasyon, ekonomik baskılar ve yaptırımlar, askeri caydırıcılık ve iç karışıklıkları destekleme gibi “geciktirici taktikler” yoluyla zayıflatmak için saldırgan dış ekonomik, siyasi ve askeri politikaları gerektirmektedir (Organski, 1968: 326-366). Eğer bir devlet etkisini en üst düzeye çıkarmaya çalışmaz ve genişleme fırsatından vazgeçmeyi seçerse, diğer güçler mevcut fırsatlardan yararlanacaktır (Zakaria, 1998: 29). Bu nedenle, “devletler akranları arasında eşit olmaya değil, en güçlü olmaya -hegemon olmaya- çalışmaktadır” (Mearsheimer, 2001: 2).

Mearsheimer, küresel hegemonya arayışının devletlerin erişim sınırlarına takıldığını ve okyanusların bu konuda caydırıcı bir rol oynadığını açıklayarak “herhangi bir devletin sistemdeki diğer tüm büyük güçleri fethetmesi ve kontrol etmesi neredeyse imkânsız olduğu için hiçbir devletin küresel hegemonya kurmasının mümkün olmadığını” belirtmiştir (Mearsheimer, 2001: 41). Büyük bir gücün başarabileceği en iyi şey, bölgesel bir hegemon olmak, yani kürenin kendi bölümündeki tek büyük güç olmak ve muhtemelen yakınlarda ve karadan erişilebilen başka bir bölgeyi kontrol etmektir. Bölgesel hegemonya elde eden devletler, başka bölgelerde benzer güçlerin ortaya çıkmasını engellemek ister ve bunun için de sürekli stratejiler geliştirir. Bu da büyük güçler arasında kalıcı bir güvensizlik ve çatışma potansiyeli doğurmaktadır (Mearsheimer, 2001: 141-143). Bölgesel hegemonlar, birbirlerinin gücünü kontrol etmek için diğer bölgelerde en az iki büyük güç olmasını tercih ederler. Bölgesel hegemonlar, başka bir bölgedeki potansiyel hegemonyaları engelleyerek küresel düzeyde dengeyi sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu küresel denge arayışı, büyük güçler arasındaki rekabetin sürekliliğini sağlar ve jeopolitik gerilimleri artırır. Örneğin, ABD’nin Avrupa ve Asya’da başka bir hegemonun ortaya çıkmasını engelleme çabaları, dünya çapında stratejik bir denge sağlamaya yöneliktir (Mearsheimer, 2001: 236-237).

Bölgesel hegemonlar, diğer bölgelerdeki potansiyel rakiplerin yükselmesini engellemek için dengeleme politikaları uygulamaktadırlar. Bu, rakip bir büyük gücün, gücünü sınırlamak için diğer güçlerle ittifaklar kurmayı içermektedir. Mearsheimer’a (2001: 139-140) göre, bir devletin başka bir bölgedeki hegemonya adayıyla baş edebilmesi için, bu rakibe karşı koyacak diğer büyük güçlerle iş birliği yapması gerekmektedir. Böylece, potansiyel hegemonun büyümesi sınırlandırılarak bölgesel dengeler korunmaktadır. Bu durum aynı zamanda bir güvenlik ikilemi de yaratmaktadır. Yükselen bir güce karşı diğer büyük güçler harekete geçtiğinde, bu güç kendini tehdit altında hissedebileceği için daha agresif politikalar benimseyebilecek ve büyük güçler arasında rekabeti ve çatışma riskini artıracaktır.

Saldırgan realistler için, uluslararası sistemdeki statükocu devletler oldukça nadirdir ve sistem içinde yer alan devler, “saldırgan niyetleri barındıran ve gücü en üst düzeye çıkaran revizyonist aktörlerdir” (Snyder, 2002: 152). Devletler, başka bir devletin ekonomik ve askeri gücünü doğru bir şekilde değerlendirip değerlendiremeyeceği ve gelecekte göreceli gücünü artırmak için saldırgan yeteneklerini kullanıp kullanmayacağı konusunda, kısaca niyetlerinden, asla emin olamamaları nedeniyle nadiren mevcut güç dağılımından memnun olmaktadır. Çünkü, “devletler sürekli olarak başkalarının zararına güç kazanmaya çalıştıkları için, güç dengesi sürekli olarak değişmektedir. Bu da devletlerin gelecekte dengenin hangi yönde hareket edeceğini güvenle tahmin etmelerini zorlaştırmaktadır” (Mearsheimer, 2001: 55). Bununla birlikte, bir devletin güvenli hale gelmeden önce rakipleri üzerinde ne kadar göreceli güce sahip olması gerektiğini değerlendirmek ve gelecekte ne kadarının yeterli olacağını belirlemek zordur. Niyetler hakkındaki belirsizlik ve yanlış hesaplama korkusu, devletlerin diğer güçleri değerlendirirken her zaman en kötü durum senaryosunu benimseyerek ve buna hazırlanmaları anlamına gelmektedir (Labs, 1997: 36-38). Dolayısıyla da bu durum, devletlerin güvenliklerini artırmak için saldırgan politikalar benimsemelerine yol açabilecektir. Belirli veya yakın bir tehdit olmasa bile, saldırgan realistler devletlerin bir sonraki tehdidin ne zaman veya nerede ortaya çıkacağından emin olamayacakları için güçlerini ve etkilerini en üst düzeye çıkaracaklarını savunmaktadırlar.

Saldırgan realistler için, anarşik uluslararası sistemin getirdiği zorunluluklar ve daha fazla güvenlik arayışı devletleri bölgesel, politik, askeri ve ekonomik genişlemeye teşvik etmektedir (Zakaria, 1998: 9). Bu durum devletlerin güvenliklerini sağlarken diğer devletlerin güç elde etmesini engellemektedir. Saldırgan realizme göre; genişlemeyi teşvik edebilecek en az dört sistemik koşulu şart koşar: “askeri teknolojinin saldırganın lehine olması, devletlerin güç unsurlarını artırması, önleyici savaşı teşvik eden göreceli gücün azalmasının beklenmesi, güç dağılımının çok kutuplu olduğu ve göreceli gücün gerçek dağılımı hakkında yanlış hesaplamalara ve belirsizliğe katkıda bulunması” (Snyder, 1991: 21-26) gibi genişlemeyi teşvik edebilecek en az dört sistemik koşulun olması gerekmektedir.

Saldırgan realistlere göre, uluslararası sistem her ne kadar genişlemeye teşvik etse de devletler ulusal çıkarlarını gözeterek böyle bir politika geliştirme eğilimindedirler. Devletler, özellikle askeri gücün temeli olan ekonomik ve endüstriyel gücü zayıflatma riski göz önüne alındığında, genişleme konusunda ihtiyatlı davranacaklardır. Gilpin (1981: 10-12), büyük güçlerin yayılmacı politikalarının mantıklı bir temele dayandığını ve bu devletlerin yalnızca beklenen faydaların maliyetleri aştığı durumlarda uluslararası sistemi değiştirmeye çalıştıklarını savunmaktadır. Devletler, marjinal maliyetleri marjinal faydalarına eşit olana kadar bölgesel, siyasi ve ekonomik genişleme politikalarına devam edecektir ve kârlı olmadığı durumda sistemi değiştirme çabasına son verecektir.

1.2.3.2. Savunmacı Realizm

Saldırgan realistler, anarşik sistemin devletleri, nüfuzlarını en üst düzeye çıkarmaya, hegemonya için bitmeyen bir mücadeleye ve rekabet etmeye ve toprak genişlemesine girmeye zorladığını savunmaktadırlar. Savunmacı realistlere göre anarşi, devletleri savunmacı, ılımlı ve kısıtlı stratejiler benimsemeye teşvik etmektedir (Jervis, 1999: 45). Savunmacı realistlere göre devletlerin güvenliği tehdit edildiğinde, devletler kendilerini güvensiz hissettiklerinde veya mevcut farklılıklar üzerinde bir uzlaşa sağlanamadığı gibi durumlarda çatışma bazen gereklidir. Genel olarak, savunmacı realistler, devletlerin, güvenliği en üst düzeye çıkarmaya, mevcut güç dağılımını korumaya, doğası gereği saldırgan olmamaya ve göreceli konum ve sıralamalarındaki değişikliklerden kaynaklanan göreceli kayıplardan kaçınmaya çalıştıklarını savunmaktadır (Grieco, 1990: 27-28).

Devletlerin güç ve etkiyi en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarını iddia eden saldırgan realistlerin aksine savunmacı realistlere göre, devletlerin ilk kaygısı gücü en üst düzeye çıkarmak değil, sistemdeki konumlarını korumaktır. Yalnızca hayatta kalma sağlandığında devletler huzur, kar ve güç gibi diğer hedefleri güvenli bir şekilde arayabilecektir” (Waltz, 2015: 150). Savunmacı realizme göre anarşik olan uluslararası sistemde güvenlik, temel amaçtır ve rahat bir biçimde sağlanabilmektedir. Büyük güçler, çoğunlukla savunmacı stratejilerle mevcut güç dengesini koruyarak güvenliklerini en üst düzeye çıkarmaya çalışmaktadır. Savunmacı realizme göre, uluslararası sistem, devletleri, hayatta kalmalarını ve güvenliklerini sağlamak için ılımlı ve ölçülü davranışlar sergilemeye teşvik etmektedir (Taliaferro, 2000: 129). Ancak uluslararası sistemde, güvenlik için rekabeti artırabilecek diğer faktörlerin varlığını da vurgulamışlardır. Devletlerin nüfuzdan ziyade güvenlik arayışında olduğunu öne sürer ve bu nedenle ulusların tehdit altında olduklarında yurt dışındaki çıkarlarını genişlettiklerini öngörmektedir. Devletler, güvensiz hissettikleri zamanlarda, saldırgan niyetleri olan güçlü uluslara karşı genişleme politikasını tercih edeceklerdir. Tehdit edici bir ortam olmadığında, devletlerin genişlemek için sistemik bir teşviki yoktur: genişleyebildikleri zaman değil, genişlemek zorunda oldukları zaman genişle eğiliminde olacaklardır (Zakaria, 1998: 18).

Saldırganlık, rekabet, üstünlük kurma, yayılma ve gücü en üst düzeye çıkarma gibi nedenlerle genişleme tercih edilen bir yol olmamalıdır; çünkü bunlar güvenlik ikilemini ve dengeleyici davranışı kışkırtacak eylemlerdir. Dolayısıyla da bu durum, devletin güvenliğini artırma çabalarını da engelleyecektir. “Uluslararası anarşiden kaynaklanan güç dengesi, saldırganları cezalandırır ödüllendirmez” (Snyder, 1991: 11). Hegemonya kurma girişimleri, kendi kendini yenilgiye uğratabilme ve devleti daha zayıf ve daha az güvenli bırakabilme niteliğine sahiptir; böyle bir saldırganlık eylemi dirençle karşılanacaktır ve bu eyleme karşı dengeleyici davranışları kışkırtacaktır. Nitekim savunmacı realistlere göre devletler hegemonlara karşı denge kurmaktadır

(Layne, 1993: 8). Bu nedenle “statükocu devletler, tehdit edici dış politikalarından ve savunma politikalarından kaçınarak karşıt koalisyonları kışkırtmaktan kaçınmalıdır” (Walt, 1985: 4).

Statükocu devletler genellikle sahip olduklarından memnundurlar ve bu nedenle tehditlere karşı denge kurma ve güvenlik arama eğilimindedirler. Uluslararası sistemde güçler arası denge arayışı, aşırı genişlemeci politikaların karşısında bir fren mekanizması oluşturmaktadır. Büyük güçler, potansiyel bir hegemonya tehdidini fark ettiklerinde, bu tehdidi dengelemek için ittifaklar kurarak güç birliği yapmaktadırlar (Waltz, 2015: 149-150). Bu durum, aşırı genişlemeyi maliyetli ve tehlikeli hale getirmektedir.

Waltz’a (2015: 127-129) göre, genişleme genellikle sistem düzeyindeki zorunluluklardan değil, içsel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Devletler, dış tehditlerden ziyade içsel siyasi baskılar, ekonomik ihtiyaçlar veya aşırı milliyetçilik ve liderlik saplantıları gibi ideolojik patolojiler nedeniyle genişleme politikalarına yönelebilmektedirler. Savunmacı realistlere göre devletlerin genişleme politikalarının genellikle maliyetinin yüksek olduğunu vurgulamaktadırlar. Genişleme, yalnızca askeri değil, aynı zamanda ekonomik, diplomatik ve sosyal kaynakları tüketmektedir. Daha fazla toprağa veya güce sahip olmak, daha büyük bir yükümlülük ve tehdit anlamına gelmektedir.

Savunmacı realizme göre, bir devletin uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle kendi güvenliğini artırma girişimi, istemeden diğer devletleri tehdit edebilir ve onları daha az güvenli hale getirebilir ve böylece güçlerini artırmaya teşvik edebilir. Dolayısıyla “bir devletin güvenliğini artırmaya çalıştığı araçların çoğu, diğerlerinin güvenliğini azaltacaktır” (Jervis, 1978: 169). Bu durum, uluslararası sistemde güvenliği ön planda tutan savunmacı realistler için saldırgan veya revizyonist bir niyet barındırmayan devletler arasında istenmeyen bir düşmanlık sarmalı yaratmaktadır. Savunmacı realistlere göre iş birliğinden elde edilen ortak kazançları artırmak, iş birliği yapmamanın maliyetlerini artırmak gibi güvenlik ikilemini azaltmanın çeşitli yolları bulunmaktadır (Jervis, 1978: 171). Bununla birlikte savunmacı realistler, devletlerin, silah rekabeti, saldırganlık ve bölgesel genişleme yerine koordinasyon ve iş birliği yoluyla daha yüksek bir güvenlik seviyesine ulaşabileceğini savunmaktadırlar. Örneğin, Charles L. Glaser (1994: 60), “rekabet riskleri iş birliği risklerini aştığında, devletlerin kendi kendilerine yardım çabalarını iş birliğini sağlamaya yönlendirmeleri gerektiğini” belirtmektedir.

Saldırgan realistler için, tüm devletler nihai hedefleri hegemonya olan revizyonist niyetlere sahipken savunmacı realistler ise devletlerin statükoyu koruyarak genellikle daha güvenli olduklarını kabul etmektedir. Charles L. Glaser’a (1994: 68-69) göre, özellikle saldırı avantajlı olduğunda, silah kontrolü, tek taraflı savunma ve tek taraflı kısıtlama yoluyla saldırgan yeteneklerini sınırlayan devletler, iyi niyetli olduklarını ve güvenliğe önem verdiklerini diğer devletlere gösterebilirler. Savunmacı realizm, savunma-saldırı dengesi üzerinde durarak saldırganı

teşvik eden ya da vazgeçiren farklı faktörlerinin olabileceği varsayımı öne sürmektedir. Savunmacı realistler, mevcut teknolojik veya coğrafi durumu, savunma cephesine yardım eden faktörleri ve uzaktaki aktörlerin gücünün etkisini ölçmenin zor olduğu düşüncesindedir. Savunmayı destekleyen rasyonellik ve saldırı-savunma dengesinin bileşimi, savunmacı realistlerin devletlerin statükoyu desteklemesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Elman, 2008:20-21).

Özetle, savunmacı realistler için ılımlı ve aşamalı bir dış politikanın ötesindeki davranışlar genellikle gereksiz ve verimsizdir. Uluslararası sistem ılımlı davranışı ve yeterli gücü teşvik etmektedir. Savunmacı realistler aşırı genişlemeyi, kendi kendini kuşatmayı ve aşırı yayılmayı birim düzeyindeki değişkenlerin bir ürünü olarak görmektedirler. Savunmacı realistler için saldırganlık nadir görülen bir eylem olmalıdır; çünkü devletler saldırganlara karşı denge kurar ve saldırı-savunma dengesi genellikle savunmadan yana olur ve böylece yayılmacı politikalar daha zor hale gelecektir. Bu nedenle de büyük güçler genellikle mevcut güç dengesinden memnundur.

Realizm bir bütün olarak kendi içinde farklı dalları ve belirli davranış kalıplarını açıklayan alt teorileri barındırır. Bu tezin genel amacı, neorealizmin, Rus dış politikasını ve özellikle Rusya Federasyonu’nun Asya-Pasifik bölgesine yönelik politikalarını bir şekilde açıklayıp açıklamadığını veya anlamaya yardımcı olup olmadığını bulmaktır.

1.3. Asya-Pasifik Bölgesi ve Stratejik Önemi

Asya-Pasifik terimi, 1960'larda Pasifik bölgesini kurumsallaştırmaya yönelik Japonya’daki ilk geçici çabalarla birlikte ortaya çıkmaya başlamış daha sonra bu söyleme Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya’dan da destek gelmiştir. “1960'larda akademisyenler, iş dünyası ve hükümet yetkililerinin yarı resmi çabalarıyla başlayan Asya-Pasifik topluluğunu kurumsallaştırma çabaları, 1970'ler ve 1980'lerde hükümetlerin daha yakın katılımıyla ivme kazanmıştır” (Dirlik, 1993: 8).

Asya-Pasifik kavramı, ABD, Japonya ve Avustralya gibi ülkeler tarafından Doğu Asya bölgesini daha geniş bir çerçevede Pasifik bölgesine bağlamak için bir araç olarak geliştirilmiştir. Çünkü “Doğu Asya” coğrafi olarak daha sınırlıdır ve ABD ile Avustralya gibi ülkeleri içermemektedir. Asya-Pasifik tanımlaması siyasi açıdan ABD’nin, Doğu Asya’nın kontrolündeki işlerine katılımını meşrulaştırmaktadır. Bir Asya gücü olarak tanımlanmayan ABD kendisini, Pasifik’e geniş katılım yoluyla Asya Pasifik’in bir parçası olarak tanımlayarak kendi açısından haklı çıkarmaktadır (Buzan, 2013: 86). Bu açıdan ABD desteği, kavramın oluşmasını sağlayan önemli bir faktör olmuştur. Japonya’nın desteği ise hem bölgede ekonomik ve siyasi bir entegrasyon ağının oluşumuyla kendi ekonomik gelişimini desteklemeyi hem de ABD’nin çok taraflı bir mekanizmayla Soğu Asya ilişkilerine katılımının devamlılığını sağlamaktadır. ABD kadar bölgede etkili olmasalar da Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda gibi Pasifik odaklı Batı ülkelerinin yapıyı desteklemek için de benzer nedenleri bulunmaktadır.

Aslında Pasifik bölgesi sınırlaması Asya'ya özel bir referans içermemektedir. Başlıca bölgesel yapı, ABD gibi Batı güçlerini dışlayan “Doğu Asya” olmuştur (McDougall, 2021: 22). Bölge ülkeleri, özellikle de bölgesel hegemon Çin tarafından, Doğu Asya bölgesi tanımlaması kabul görmektedir. Amerika Birleşik Devletleri gibi Batılı ülkeleri dışlayan temel alternatif bölgesel yapı, Doğu Asya'dır. 1981 yılından 2003 yılına kadar bu düşüncenin ana savunucusu, Malezya Başbakanlığı yapan Mahathir Mohamad'dır. 1989 yılında kurulan APEC'e üye olmasına karşın Malezya Başbakan Mahathir'in tercihi Doğu Asya Ekonomik Grubu olmuştur. 1997 yılındaki Asya ekonomik krizinin ardından kurulan ASEAN Artı Üç (Güney Kore, Japonya, Çin ve Güneydoğu Asya Ülkeler Birliği üyeleri), Doğu Asya düşüncesine bir hareketlilik getirmiştir. Aralık 2005 tarihinde Kuala Lumpur'da gerçekleştirilen toplantının ardından Doğu Asya Zirvesi olarak yeni bir grup oluşturulmuştur.

Günümüzde Asya-Pasifik'teki varlığını giderek artıran Hindistan, kendisinin de desteklediği yeni “Hint-Pasifik” teriminin kullanılmasına neden olmuştur. Hint-Pasifik terimi, geleneksel olarak kullanılan “Asya-Pasifik” kavramına bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Asya-Pasifik terimi daha çok Doğu Asya ve Güneydoğu Asya ile sınırlıyken, Hint-Pasifik bölgesi, Hindistan Okyanusu'nu da kapsayarak stratejik ve ekonomik açıdan çok daha geniş bir alanı tanımlar. Bu yeni coğrafi tanım da Hindistan'ın artan ekonomik ve stratejik önemini yansıtmak için kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Hint-Pasifik teriminin daha sık kullanılmasında, Hindistan'ın Çin'e karşı bir denge unsuru olarak görülmeyle başlanması da etkili olmuştur.

Genel olarak Asya-Pasifik bölgesi, Doğu Asya'yı ve Pasifik'in Batılı ülkelerini (Yeni Zelanda, Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri) kapsamaktadır (McDougall, 2021: 22). Doğu Asya bölgesi, Kuzeydoğu Asya ve Güneydoğu Asya olarak iki gruba ayrılmaktadır. Kuzeydoğu Asya, Moğolistan, Rusya, Kuzey Kore, Güney Kore, Japonya, Tayvan ve Çin'i kapsamaktadır. Güneydoğu Asya, Vietnam, Doğu Timor, Tayland, Singapur, Filipinler, Malezya, Laos, Endonezya, Kamboçya, Myanmar (Burma) ve Brunei kapsamaktadır. Güneydoğu Asya ülkelerinin tamamı, Doğu Timor dışında ASEAN üyesidir. Yeni Zelanda ve Avustralya Güney Pasifik'in başlıca ülkeleri konumundayken Bütün Pasifik adaları bölgesi Asya Pasifik'in kapsamı içerisinde. Bağımsız ve özerk ada devletleri, Yeni Zelanda ve Avustralya, Pasifik adaları Forumu'nu oluşturmaktadır. Fiji ve Papua Yeni Gine en önemli ada devletleridir. Asya Pasifik'in bazı tanımlarının sadece Kanada ve ABD'yi değil Latin Amerika'nın Pasifik deniz kıyısı ülkelerini de içerdiğini gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin Şili, Peru ve Meksika APEC üyeleridir.

Asya-Pasifik bölgesi hem ekonomik büyüklüğü hem de stratejik konumu nedeniyle dünya düzenini yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Asya-Pasifik'in jeopolitik ve jeostratejik önemi, nüfus yapısı, ekonomik gücü, stratejik coğrafyası, askeri rekabeti ve enerji güvenliği gibi faktörlerle pekişmektedir. Asya-Pasifik bölgesi, küresel çapta benzersiz bir demografik ağırlığa sahip olup, bu da onu önemli bir ekonomik ve politik güç haline getirmektedir. Dünya nüfusunun

%60'ından fazlası bu bölgede yaşamaktadır ve Çin ile Hindistan gibi dünyanın en kalabalık iki ülkesi de burada yer almaktadır. Bu nüfus yoğunluğu, bölgenin ekonomik gücünü de artırmaktadır. Michael Wesley'e (2016: 69) göre, teknolojik ve endüstriyel devrimlerle bağlantılı olarak bu büyük nüfusun ekonomik etkisi daha da artmıştır. Dolayısıyla bu devrimler, nüfus büyüklüğünü üretkenliğin önemli bir unsuru haline getirmiştir.

Çin, Hindistan ve Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşanan hızlı kentleşme ve sanayileşmenin bölgeyi küresel bir ekonomik merkez haline getirdiğini vurgular. Bölgenin dünyanın üretim merkezi haline gelmesi, küresel ekonomik akışları yeniden şekillendirmiştir ve günümüzde küresel üretim ve ticaretin önemli bir bölümü Asya'da yoğunlaşmıştır. Bu ekonomik büyüklük, hem iç pazarlarını genişletmek isteyen küresel aktörler için hem de bölgedeki ülkelerin küresel ekonomik sistemde daha fazla söz sahibi olmaları için kritik önemdedir. Wesley (2016: 70-72), bu bölgenin, insanlık tarihindeki en hızlı ve en büyük gelir artışını yaşadığını ve 21. yüzyılın ortalarında ekonomik merkezinin kesin olarak Asya'ya kayacağını belirtmektedir.

Coğrafi olarak, Asya-Pasifik bölgesi hem bölgesel hem de küresel güvenliği etkileyen kritik bir konuma sahiptir. Michael Auslin (2020: 9), bölgedeki deniz alanlarını, özellikle Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi'ni "Asya'nın Akdenizi" olarak adlandırarak, onların hem ekonomik koridorlar hem de jeopolitik rekabet alanları olarak önemini vurgulamaktadır. Nitekim dünyanın en işlek deniz ticaret yollarından bazılarına ev sahipliği yapan Asya-Pasifik bölgesinde yalnızca Güney Çin Denizi, küresel deniz ticaretinin yaklaşık üçte birini barındırmaktadır. Malaka Boğazı gibi stratejik dar boğazlar, küresel ticaret için hayati öneme sahiptir; özellikle de enerji kaynaklarının Orta Doğu'dan Doğu Asya'ya taşınmasında kritik rol oynamaktadırlar. Bu deniz yolları üzerindeki kontrol, bölgedeki jeopolitik gücün önemli bir unsuru olup, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Hindistan gibi ülkeler bu sular üzerinde nüfuz kazanmak için rekabet etmektedir.

Denizlerin yanı sıra, bölgenin diğer önemli küresel bölgelere, örneğin Orta Doğu, Avrupa ve Kuzey Amerika'ya olan yakınlığı da stratejik önemini artırmaktadır. Asya-Pasifik, Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu arasında bir köprü görevi görerek, küresel ticaret yolları ve bölgesel güvenlik dinamiklerini şekillendirmede merkezi bir rol oynamaktadır.

Asya-Pasifik, küresel enerji talebinin önemli bir kısmını karşılamaktadır ve bu da bölgeyi enerji güvenliği açısından kritik hale getirmektedir. Bölgedeki ülkeler, artan ekonomik büyümelerini sürdürebilmek için büyük miktarda enerjiye ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle Çin, enerji güvenliği için Orta Doğu ve Afrika ile güçlü bağlar kurmuş, bu bölgelerde altyapı yatırımları ve askeri üsler inşa etmeye başlamıştır (Wesley, 2016: 70). Bu durum, bölgenin jeopolitik önemini daha da artırmakta ve enerji kaynakları üzerindeki rekabeti de körüklemektedir.

Asya-Pasifik bölgesi, askeri güçlerin artan bir şekilde modernleştiği ve stratejik rekabetin yoğunlaştığı bir bölgedir. Çin'in hızlı askeri büyümesi ve Güney Çin Denizi'ndeki iddialı politikaları, ABD ve diğer bölgesel güçler (örneğin, Japonya, Hindistan ve Avustralya) ile olan gerilimleri artırmaktadır (Ball vd., 2021: 30-31). ABD'nin bölgede uzun süredir devam eden askeri varlığı, Çin'in bölgesel hegemonyasını engelleme çabasının bir parçasıdır. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki iddialı adımları karşısında giderek daha fazla zorlanmaktadır. Çin'in bu bölgede yapay adalar inşa etmesi ve bu adaları askeri üslerle güçlendirmesi, ABD ve Çin arasında olduğu kadar, Japonya, Vietnam ve Filipinler gibi bölgesel aktörler arasında da artan gerilimlere yol açmaktadır (Auslin, 2020: 37). Bununla birlikte, bölgedeki diğer ülkeler de kendi askeri kapasitelerini artırarak bu rekabete dahil olmakta ve Çin'in etkisine karşı denge oluşturmak için stratejik ortaklıklar kurmaktadır. QUAD gibi çok taraflı girişimler, bu karmaşık stratejik ortamda ülkelerin iş birliğinin ve rekabetin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Askeri rekabetin artmasına rağmen, Asya-Pasifik bölgesi aynı zamanda ekonomik açıdan birbirine derinlemesine bağlıdır. Bölge ülkelerinin ekonomik bağları bir yandan iş birliği imkanları yaratırken diğer yandan rekabet yaratan karmaşık bir ağ oluşturmaktadır (Wesley, 2016: 70). Ancak bu ekonomik bağımlılık, aynı zamanda stratejik rekabeti de körüklemektedir; çünkü ülkeler, ekonomik çıkarlarını güvence altına almak ve daha büyük güçler arasındaki dengeleri korumak için ilişkilerini dengelemeye çalışmaktadırlar. Auslin (2020: 27-28), Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi projelerle altyapı yatırımları yoluyla nüfuzunu artırdığını, bunun da bölgedeki küçük ülkeler için yeni bağımlılıklar yarattığını, ancak aynı zamanda borç ve egemenlik endişelerini de beraberinde getirdiğini belirtmektedir.

1.4. Rus Dış Politikasına Yönelik Neorealist Bakış

Neorealizm, uluslararası sistemde herhangi bir aktörün temel amacının, varlığını devam ettirmek olduğunu ve bunu sağlamak için de gerekli politikaları takip edeceğini belirtmektedir. Buna göre devlet, varlığını ve egemenliğini tehdit eden her türlü tehlike ve/veya riske karşı tepki göstermesi gerekecektir. Devletlerin ilk kaygısı gücü maksimize etmek değil sistemdeki konumlarını ve varlıklarını korumaktır. Bu nedenle Waltz, güvenliklerini tehlikeye atmadığı ve belirli kazanımlar elde edileceğinin düşünüldüğü durumlarda devletlerin “ödün verme” ve “peşine takılma (bandwagoning)” stratejilerini uygulayabileceğini mantıklı bir davranış olarak kabul etmektedir. Neorealist ekolün bir diğer temsilcisi Mearshemeir (2001: 162-163) ise zayıf devletler tarafından üstlenilen bir davranış olduğunu; hayatta kalmayı sağlamak için sadece son çare olarak uygulanması gereken bir strateji olduğu için devletlerin mümkün olduğunca bundan kaçınmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte 1945'in iki kutuplu uluslararası sistemi de ortadan kalkmış ve iki süper güçten biri çökerken, diğeri, ABD, uluslararası sistemde öne çıkan bir konuma

gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin ardılı olan Rusya Federasyon'u 1990'ların ilk yarısında neorealizmin "ödün verme" ve "peşine takılma (bandwagoning)" stratejilerini takip etmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Rusya ile Batı arasındaki askeri, siyasi ve ideolojik çatışmaya son verdi ve Moskova, yalnızca Gorbaçov'un Batı yanlısı diplomasisini miras almakla kalmamış, aynı zamanda Batı ile daha yakın ilişkiler geliştirmeye de çalışmıştır. Nitekim Boris Yeltsin, "Sovyetler Birliği'nin yıkılışının ilk yıllarında geçiş dönemi sorunlarından çıkış yolu olarak Batı dünyasını tercih etmiştir" (Caşın ve Derman, 2016: 139).

Bu dönemde Rusya'nın ekonomik ve siyasi reformlarını finanse etmek için Batı'dan büyük ölçekli ekonomik yardım almayı düşünen Rus diplomasisi, Batı ile entegrasyon çabası içerisine girmiştir (Donaldson vd., 2014: 197). Rusya, bu süreçte Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve G7'ye kabul edilmiştir. Nükleer silahların kontrolünde Rusya ve ABD'nin karşılıklı olarak azaltılması ilkesinden vazgeçilerek Ocak 1993'te ABD ile Stratejik Saldırı Silahlarının Daha Fazla Azaltılması ve Sınırlandırılmasına İlişkin Antlaşma (START II Antlaşması) imzalanmıştır.

1993'te kabul edilen Kozyrev Doktrini olarak da bilinen Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti'nde ABD-Rusya ilişkilerinin geleceği için iyimser algının etkisi ile "ABD-Rusya "stratejik ortaklığı", hatta uzun vadede iki ülke arasında kurulacak bir ittifak anlayışını içeren iddialı bir yaklaşım sergilenmiştir" (Sergunin, 2016: 92). Bu dönemde Rusya'nın NATO'ya üyelik konusu tartışılmış hatta Rusya-NATO diyalogu için makul bir çerçeve arayışı içerisinde bulunulmuştur.

1990'ların ortalarına gelindiğinde Rus liderler, Batı dünyası ile olan ilişkilerinde yaşanan gelişmelere bakıldığında, Batı'nın Rusya algısının Soğuk Savaş'tan bu yana pek değişmediğini fark etmeye başlamışlardır. Rusya'nın, NATO ile stratejik düzeyde nükleer eşitliğe sahip ülke olması, büyüyen Avrupa ekonomisinin Rus enerji kaynaklarına bağımlılığının artmaya başlaması ve çok önemli bir silah tedarikçisi olması Batı'nın Rusya'ya yönelik tehdit algılamalarının devam etmesine neden olmuştur.

1994 – 1996 yılları Rus diplomasisi açısından yönünü bulma konusunda zorlu bir süreç olmuştur. 1994 Bosna Savaşı, Rusya'nın "bir yandan Batı ile stratejik ortaklık, diğer yandan da büyük bir güce uygun söz ve ağırlık iddialarını güvence altına alma" (Lynch, 2001: 15) konusunda ikilem yaşamasına neden olmuştur. Bir taraftan Sırlara destek verirken diğer taraftan "Yeltsin'in, Sırlara saldırılarını durdurmaları, BM güçlerinin bölgeye girişinin sağlanması ve Bosna-Hersek'teki BM personelinin engelinin kaldırılması konusunda yaptığı çağrı NATO hava saldırılarına verilen dolaylı desteğin önünü açmıştır" (Efron, 1994).

NATO, 1994'te başlattığı ve ana hedefi aday ülkeleri fiilen NATO üyeliği için hazırlamak olan Barış İçin Ortaklık Projesi aracılığıyla eski Sovyet nüfuz alanında yer alan devletleri Batı dünyası ile aktif olarak angaje etmeye başlamıştır. Üç eski Varşova Paktı üyesi: Polonya,

Macaristan ve Çek Cumhuriyeti bu dönemde NATO üyeliğini tercih ederken, Rusya bu sonucu etkileyememiştir.

Rusya'nın ulusal çıkarları ve ülkenin güvenlik tehditlerine karşı koyma ihtiyacı yeniden en önemli öncelikler olarak ortaya çıkmış ve 1996 yılında Kremlin'in dış politikasına hâkim olmaya başlamıştır. NATO'nun sınırlarına doğru genişleme planları; eski müttefikleri arasındaki etkisini kaybetmesi ve Batı'nın gerçek bir müttefiki olma kararına Batı'nın karşılık vermemesi gibi hususlar Rusya'nın kendi iç sorunlarıyla Moskova'nın "kendine yardım ilkesi" çerçevesinde dengeleme stratejileri ortaya koymasına neden olmuştur.

1996'daki Yakın Çevre Doktrini Rusya'nın dengeleme politikalarını uygulamaya koyacağını bir göstergesi olmuştur. Belgede, NATO'nun eski Sovyet coğrafyasına doğru genişlemesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiş ve bu coğrafyalarda Rusya dışındaki herhangi bir unsurun ekonomik ve siyasi etkisinin ülkenin güvenliğine bir tehdit olarak algılanacağı vurgulanmıştır. Rusya'nın dengeleme politikası, NATO'nun doğruya doğru genişlemesine karşı çıkma ve olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışma konusunda şekillenmiştir.

NATO'nun 2004 yılında bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Baltık ülkelerini içine alacak şekilde genişlemesi, Rusya ile İttifak arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur (Koçer, 2024: 49). Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı çıkarken kullandığı retorik, NATO'yu Soğuk Savaş'ın bir kalıntısı olarak tasvir etmekten "Avrupa-Atlantik alanı üzerinde ABD hakimiyeti kurmayı amaçlayan Amerikan stratejisinin önemli bir unsuru" (Aron, 1998: 29) olarak evrilmiştir. Bununla birlikte Rus diplomasisi, eski Sovyet coğrafyasında ve Asya-Pasifik bölgesinde ikili ve çok taraflı iş birliği imkanları yaratmaya çalışmıştır. Rusya, ABD'yi dengelemek için 1996'da Çin'le, 2000'de Hindistan'la stratejik ortaklık anlaşmaları yapmıştır. "1997 yılında Hindistan, İran, Çin ve Küba ile bir dizi silah satışı anlaşması imzalamıştır" (Black, 1999: 29). Bununla birlikte, Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Serbest Ticaret Bölgesi'nin kurulmasını teşvik etme ve bölgesel bir kolektif güvenlik sistemi oluşturma girişimlerinde bulunmuştur.

Putin'in 2000 yılında iktidara gelmesiyle birlikte Rus dış politikasında çok kutupluluk söylemi etrafında oluşturulan dengeleme politikası kendisini daha çok hissettirmiştir. BDT ülkeleriyle ikili ilişkileri geliştirerek BDT'de çok taraflı iş birliğini ilerletmeye devam etmiştir. Ekonomi ve güvenlik konularında bölgesel iş birliği mekanizmaları oluşturulmaya çalışılmış; Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü kurulmuştur. ABD'yi dengelemek için Asya-Pasifik ülkeleriyle diplomatik bağların güçlendirilmesi ve Çin, Hindistan ve diğer ülkelerle stratejik iş birliğinin geliştirilmesine odaklanılmıştır.

NATO'nun doğruya doğru genişlemesi ve Batı'nın BDT bölgesinde başlattığı "renkli devrimler" Rusya'nın siyasi istikrarını ve jeopolitik çıkarlarını doğrudan tehdit etmekte ve ABD'nin

askeri güvenlik politikası Moskova için bir tehdit oluşturmaktaydı. Bu eylemleri kendi varlığına tehdit olarak algılayan Rusya, bu eylemlerin devam etmesi durumunda sert karşılık vereceğini Putin'in 2007 Münih konuşmasında diplomatik bir dille ifade etmiştir. NATO'nun Gürcistan'a olası genişlemesi sonrasında 2008 Gürcistan Savaşı; Ukrayna'da yaşanan Turuncu Devrim'in ardından da 2014 Ukrayna Savaşı ve Kırımın ilhakı, Rusya tarafından varlığını koruma eylemi olarak görülmektedir.

Neorealizmin tanımladığı özellikler bakımından büyük güç statüsü ve dengeleme stratejisinin bir söylemi olarak çok kutupluluk kavramı üzerinden Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikası, birçok araştırmanın konusunu oluşturmuştur. Bu araştırmalara bakıldığında, temelde realist görüşle, Rusya'nın çok kutuplu dünya düzenini ve bölgesel ve küresel ölçekli örgütlerin kurulması anlayışını ve bunların Rus dış politikasına ve Asya-Pasifik bölgesine yönelik yaklaşımlarının olası etkilerinin tartışıldığı görülmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Rus dış politikasını karakterize eden temel unsurun büyük güç yarışı olduğu belirten Mankoff (2009: 30-45), Rus liderlerin liberal-Batı eksenli politikalardan vazgeçtiği ve kendilerini tekrar süper güç olarak ortaya çıkarmaya adadıkları görüşünü Yeltsin dönemine kadar götürmektedir. Süper güç politikaları ışığında Rus dış politikasının özellikle ABD, Çin ve Hindistan gibi diğer büyük devletlerle ikili ilişkiler üzerine inşa edilen çok taraflı iş birliklere dayandığını belirtmektedir.

Bobo Lo (2002: 106-118), Soğuk Savaş sonrası dönemde Rus dış politika yapımının jeopolitik, süper güç statüsü ve güvenlik endişeleri çerçevesinde şekillendiğini belirterek Rusya'nın, çeşitlendirilmiş ve çok boyutlu dış politikasını, Batı'nın Rusya'yı ikincil bir role zorlayacağı tek boyutlu bir dünya kurma girişimi olarak algılamasına bir tepki olarak açıklamaktadır. Rusya için Batı ile "eşit ortaklık" boyutuna ulaşmanın tek yolu, çok boyutlu diplomasi için manevra alanı yaratmayı sağlayacak mekanizmaları teşvik etmek ve geliştirmektir.

APEC, ASEAN Bölgesel Forumu ve Doğu Asya Zirvesi gibi Asya-Pasifik bölgesel iş birliği mekanizmaları Rusya'yı bölge ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurma, artan güvenlik söylemlerinin duyulmasına olanak sağlama ve Amerika'nın küresel hakimiyetine karşı alternatif alan/ rasyonel mutabakat geliştirme şansını yükseltme gibi olanakları artırmaktadır. Ayrıca çok kutupluluğun destekleyicisi olarak tavrı takınmak Rusya'ya hem ABD üstünlüğüne hem de Batı değerlerinin manevi evrenselciliğine meydan okuyan alternatif bir rasyonel mutabakatın öncüsü olarak kendini sunma fırsatını vermektedir.

Roger E. Kanet (2007: 1-13), Vladimir Putin'in iktidara gelişinden itibaren süper güç olarak Rusya'nın konumunun yeniden inşası ve Rus devletinin ekonomik ve siyasi kurumlarının yeniden kurulmasının Rus dış politikası ile ilişkilendirildiğini belirterek Rusya'nın merkezi konumu,

ekonomik kapasitesini yeniden tesis etmeye hızla başladığını enerjiyi de hem ekonomik gücün arması hem de süper güç olma statüsünün tesisi için kullandığını ifade etmektedir.

Andrei P. Tsygankov, (2006: 156-157) ise, enerji, askeri güç, diplomasi, kültürel ve tarihsel merkez olma ve teknoloji alanında uzmanlık gibi unsurları içeren çeşitli dış politika araçları kullanarak Kremlin'in eski Sovyet coğrafyasında ve tüm dünyada pragmatik ittifaklar kurmayı başardığını belirtmektedir. Nitekim, Rusya, özellikle Putin ile birlikte, esnek uluslararası koalisyonlar yaratarak bağımsız bir güç ve etki merkezi haline gelmeyi hedeflemektedir. Giderek gelişen ve jeopolitik olarak öne çıkan Asya-Pasifik bölgesinde bu araçlar, uluslararası etkinin korunabilmesine yönelik Rusya'nın savunma stratejilerini uygulamak için etkili olabilecek niteliktedir.

Rus dış politikasını anlamamanın hala güvenlik endişeleri ve güç mücadeleleri ile belirlendiğini ve Rusya'nın ittifaklar kurarak rakiplerine karşı güç dengesi oluşturmayı hedeflediğini belirten bir diğer araştırmacı Eric Shiraev (2020: 177-180), Rusya'nın dünyada ve Asya Pasifik bölgesinde ABD üstünlüğüne karşı Hindistan ve Çin ile stratejik ortaklık kurma arzusu içinde olduğunu ifade etmektedir.

Tsygankov (2006: 159), bir risk kaynağı olarak Rus-Çin stratejik ortaklığına özellikle vurgu yapmaktadır. Rusya, enerji ve silahla Çin'i desteklerken Çin, Rusya'dan daha fazla ve daha hızlı büyüme göstermekte bu da ileride Rusya'nın Çin'in küçük ortağı durumuna gelmesine neden olabilir. Tsygankov, Çin yükselirken Rusya da Doğu Asya ve ötesindeki devletlerle ilişkiler kurmaya çalışmasının Pekin ile bağlarını güçlendirmede onun geride kalmaması için hayati önem taşıdığını belirtmektedir.

Soğuk Savaş sonrası Rus dış politikasını, uluslararası topluluğa entegre olurken Rus ulusal çıkarlarını gözetken yeni realizm çerçevesinde tanımlayan Richard Sakwa (2007: 268-274)'ya göre; Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan gerçekler, Rus dış politikasının ana paradigmasını değiştirmiş ve "süper güç" statüsü mottosunu benimsemesine rağmen Rusya'nın ana amacı ABD'nin tek kutupluluğuna karşı ittifaklar kurmak ya da kendisini bir alternatif olarak göstermek değildir; aksine, egemen devletlerin önceliğine dayanan bir sistem yaratmaktır.

Putin'in iktidara gelişiyle birlikte 2000 sonrası dönemde Rus dış politikasının öncelikleri arasında uluslararası politikadaki askeri, siyasi ve ekonomik pozisyonunu, bölgesel iş birliği mekanizmalarıyla destekleyerek dengede ve güvende tutmaktadır. Asya-Pasifik bölgesine yönelik Rusya'nın temel amacı bölgesel güvenliği destekleyerek çok taraflı kurumların varlığı ile bölgeye daha fazla entegre olma ve ABD, Çin, Japonya gibi diğer bölgesel güçlerle sosyo-ekonomik mekanizmaları kullanarak daha iyi ikili ilişkiler içerisinde olmaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUSYA FEDERASYONU'NUN 2000 SONRASI DIŞ POLİTİKASINI BELİRLEYEN UNSURLAR

Neorealizmde devletler, “belirli hedefler göz önüne alındığında belirli bir durumda yapılacak en makul hareket alanını hesaplayarak hareket eden rasyonel bir aktör” olarak kabul edilmektedir. Morgenthau’ya göre devletin rasyonelliği dış politikada makul ve kendi içinde bir süreklilik yaratmaktadır. Neorealist bakış açısı, ülkeyi yöneten sürekli değişen devlet adamlarının kişisel özellikleri ne olursa olsun bir devletin her zaman mantıksal bir şekilde kendi çıkarlarını gözeteyeğini savunmaktadır.

Kendi çıkarları peşinde hareket eden devletin politik manevralar açısından hata yapmayacağı anlamına gelmemektedir. Allison (1971: 5)’a göre; “rasyonel bir aktör olarak devlet, karar verme aşamasında tökezleyebilir; ancak bu durum mantıksız kararlardan daha ziyade yanlış ve yetersiz bilginin sonucudur.”

Neorealist düşünce, dünya sahnesinde duyarlı ve tekil oyuncular olan rasyonel devletlerin birleşik aktörler olarak düşünülebileneğini savunmaktadır. Waltz (2015: 173)’a göre, devlet bütüncül sıfatını uygun bir şekilde alabildiği ve alınan kararların devletin kararları olarak kabul edilmesini sağlayacak şekilde kendini tesis ettiği sürece, diğer benzer birimler gibi birleşik bir aktör olarak ele alınabilir. Waltz (2015: 174), bütüncül sıfatını özellikle vatansever davranışlar sergileme ve genel iradeyi somutlaştırma olarak betimlerken bunun yanında böyle bir kurumun bir miktar güç ve karar verme yetkisine sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle bir devlet, vatandaşlarının ve diğer devletlerin onun karar alma statüsünü tanıdığı anda birleşik bir aktör olarak görülebilir.

Bu görüşler çerçevesinde Rusya Federasyonu, Duma ve Rusya Devlet Başkanı’nda kişileşen Cumhurbaşkanlığı İdaresi gibi devlet kurumlarından oluşan, varlığını devam ettirmek amacıyla hareket eden birleşik bir aktör olarak kabul edilmektedir.

Bu bölümde, bir devletin dış politikasını şekillendiren çok sayıda faktör olmasına rağmen neorealist görüş çerçevesinde Waltz’ın belirttiği güç unsurları dikkate alınarak Rusya’nın 1990 sonrası dış politikadaki gelişim ve dönüşümü çeşitli veriler ve paylaşılan belgeler ışığında incelenecektir. Bunun yanı sıra çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümüne kaynaklık etmesi

açısından Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik politikalarının 2000 yılına kadar tarihsel seyri sunulacaktır.

2.1. Nüfus ve Coğrafya

Rusya, tüm dünyadaki kara alanının 1/8'ini kapsayarak dünyanın en geniş topraklarına ve 146,45 milyon nüfusu ile de Avrupa'nın en büyük nüfusuna sahiptir. Rusya'nın kuzey bölgeleri Arktik Okyanusu'na, batı bölgeleri Baltık Denizi'ne, güney bölgeleri Karadeniz'e ve Uzak Doğu bölgesi ile de Pasifik Okyanusu'na sınır komşusudur. Rusya'nın doğu kesiminde, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne çok yakın bir konumda bulunan Pasifik Okyanusu ve Pasifik havzasının daha küçük denizleriyle sınırı bulunmaktadır. Rusya, Japonya topraklarından Sakhalin Adası ile Hokkaido Adası arasındaki Japon Denizi'nde bulunan Laperuz Boğazı ile ayrılmaktadır.

Şekil 1: Rusya Federasyonu Haritası

Kaynak: CIA Factbook, 2022

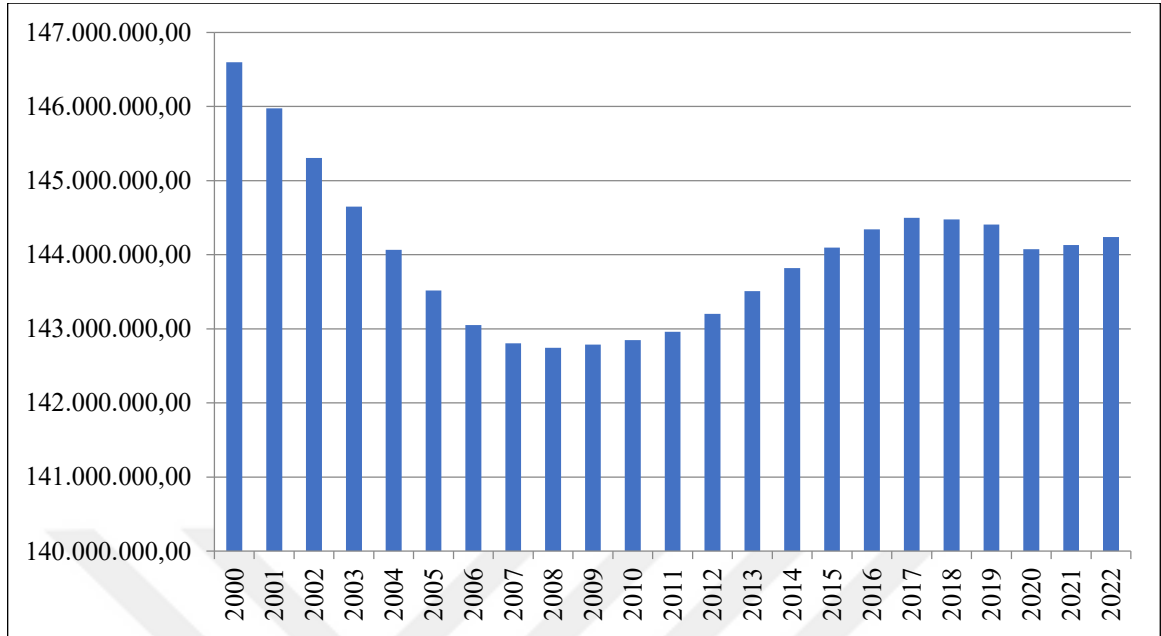
Avrupa'nın doğu kesimindeki toprakların %30'unu ve Asya'nın kuzey kesimindeki toprakların yaklaşık %70'ini kaplamaktadır. Dolayısıyla Rusya, Baltık Denizi'ndeki Saint Petersburg'dan Pasifik kıyısındaki Vladivostok'a kadar 6.000 mil boyunca uzanan on bir zaman dilimine yayılan büyük bir coğrafyaya hâkim bulunmaktadır. Bu coğrafyanın sadece %5'i 50 derece enlemin altında bulunurken büyük çoğunluğu 50 derece ile 70 derece enlemleri arasında yer almaktadır. Ülkenin coğrafi olarak büyük bir alanı kaplaması, bozkır, tayga, tundra ve çöl alanları da dahil olmak üzere çeşitli iklim bölgelerinin var olmasını da beraberinde getirmektedir. Rusya'nın bu özellikleri iklimi, insanların yaşam koşullarını, ekonomik araçların verimli kullanılıp olmamasını ve dolayısıyla ekonomik gelişimi de oldukça fazla etkilemektedir.

İklimin uygun olmaması ve elverişsiz topraklar tarım ve hayvancılığı kısıtlamakta ve maliyetini artırmaktadır. Soğuk iklim koşullarıyla uyumlu teknoloji ve ekipman desteğinin yanı sıra bunların devamlılığının sağlanması için özel sektör yeterli olmayacaktır. Bu da devlet desteklerini bölge ekonomisinin gelişimi için önemli hale getirmektedir. Bu sadece buradaki tarım ve hayvancılıkla uğraşan nüfusu ayakta tutmak için değil aynı zamanda gıda güvenliğini sağlamak açısından da hayati önem taşımaktadır. İklim ve tarım, nüfusun dörtte üçünün neden Rusya'nın Avrupa sınırı ile Ural Dağları arasındaki bölgede yaşadığını açıklamaktadır.

Rusya'nın geniş doğu kıyı şeridi nedeniyle geniş liman tesislerine sahip olabileceği düşünülse de aslında nispeten az sayıda buzsuz limana sahiptir. Rusya'nın en güneydoğu ucunda yer alan Vladivostok, Asya-Pasifik bölgesine açılan en büyük limanıdır. Uzak Doğu bölgesinin yılın büyük çoğunluğunda buzla kaplı olması, deniz ve karayolu taşımacılığını zorlaştırmaktadır. Aslında bu bölge ilk kez 2010 yılında Rusya'nın geri kalanına karayoluyla bağlanmıştır.

Rusya Federasyonu, dünyanın en geniş topraklarına sahip olmasına rağmen bu toprakların tamamına yayılmış yüksek oranda bir nüfusu bulunmamaktadır. Rusya Federal İstatistik Servisi-Rosstat tarafından Rusya'nın nüfusu 2021 ulusal nüfus sayımı dikkate alınarak hazırlanan verilere göre, 1 Ocak 2023 itibarıyla yaklaşık 146,45 milyon olarak açıklanmıştır (Russian Population Updated Using Census Data-Statistics Service, 21.3.2023, <https://tass.com/society/1592011>). “Bu göstergelere göre ülke dünyada dokuzuncu sırada yer almasına rağmen coğrafi genişlik ve nüfus oranları ile bir karşılaştırma yapılacak olursa, Rusya'dan yaklaşık 120 kat daha küçük olan Bangladeş'in 167 milyonluk nüfus ile Rusya'nın önünde yer aldığı söylenebilmektedir” (Ryazantsev ve Rybakovskii, 2021: 516).

Şekil 2: Rusya Federasyonu Nüfusu

Kaynak: Statista, 2023a

110 milyon vatandaşının kentlerde yaşadığı Rusya’da nüfus, iklim ve coğrafyanın uygun olduğu batı ve güney bölgelerinde yoğunlaşırken kuzey ve Asya-Pasifik bölgesine komşu alanlarında dikkat çekici şekilde bu yoğunluk azalmaktadır. Nitekim, “Merkezi Federal Bölge’nin nüfusu yaklaşık 40 milyon iken Sibiry Federal Bölgesi’nin nüfusu 16 milyon Uzak Doğu Federal Bölgesi’nin nüfusu ise 7 milyondur” (Russian Population Updated Using Census Data-Statistics Service, 21.3.2023, <https://tass.com/society/1592011>).

Neorealist düşüncede güç unsurlarından birisi olan nüfus, devletin varlığını devam ettirmesi ve gelişiminin sağlanması hususunda temel oluşturmakta ve geleceğini biçimlendirmektedir. Sadece sayısal bir değer olmaktan öte toplumsal gelişimin her alanını yakından etkileyen nüfusun korunması, hayat standartlarının artırılması devletlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin yükseltilmesinde ve ulusal güvenliğin yerine getirilmesinde başat unsurlardan birisidir.

Rusya, Sovyetlerin dağılmasından sonra yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere ufak dalgalanmalar olsa da nüfusun yeterince arttırılamaması sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. BM Nüfus İdaresi’ne göre 2050 yılına kadar Rusya nüfusu 129 milyona inecektir (Ryazantsev ve Rybakovskii, 2021: 517). Rusya’daki demografik durum, yüksek ölüm oranları, düşük doğum oranları ve buna bağlı olarak nüfus azalmasıyla karakterize ediliyor. 60 yaş üstü nüfusun artması, kadın ve erkek yaşam beklentisi arasındaki yüksek fark, ülkedeki demografik krize işaret etmektedir.

Doğum oranlarının azalması, ölüm oranlarının yükselmesi – ki sadece Kovid-19 salgınıyla birlikte Rusya nüfusu 2021 yılında 500 bin azalmıştır (Kurnosova ve Batmanova, 2021). Çalışan genç nüfus yerine yaşlı nüfusun artması, sosyo-ekonomik nedenlerle özellikle ülkenin kuzey ve doğu bölgelerinde yaşanan göç, Rusya'yı nüfus problemi ile karşı karşıya getirmektedir. Küçük kasabalarda ve kırsal yerleşim yerlerinde nüfus kaybı daha fazla yaşanmakta ve işgücü kaynakları sıkıntısı daha da ağırlaşmaktadır. Bu da Rus ekonomisinin artan iş gücü talebi için göçmen işçi alımını beraberinde getirmektedir. Bu durum özellikle Sibiry ve Uzak Doğu bölgelerinde Çin, Güney Kore ve Kuzey Kore gibi komşu ülke vatandaşlarının çalışan ve yerleşen nüfus olarak sayılarının artması, bölgenin sosyo-kültürel yapısında ciddi değişimlerin yaşanması ihtimalini gündeme getirmektedir. Dolayısıyla olumsuz demografik eğilimler Rusya ekonomisi ve toplumu açısından giderek daha hassas hale gelmektedir.

Rusya Federasyonu, Devlet Başkanı Putin ile birlikte nüfus sorununu ulusal güvenliğin sağlanması hususu olarak görmüştür. Nitekim Putin, 2021 yılında yaptığı bir konuşmada;

“Rusya'nın doğasından kaynaklanan iç sorunlarımız var. Bunlar öncelikle demografik sorunlarla ilgilidir. Rusya'nın demografik gelişiminde iki doğal düşüş yaşandı. Bunlardan ilki İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşandı. İkincisi ise Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra meydana geldi ve 1990'ların ortalarına kadar sürdü. Bu insani ve ekonomik sorun karşısında devletimizi güçlendirebilmemiz için demografik sorunu çözmemiz gerekiyor. Bu bizim temel görevlerimizden birisidir” (Putin nazval demografiyu osnovnoy problemoy Rossii, 30.11.2021, <https://www.vedomosti.ru/society/news/2021/11/30/898265-demografiyu-osnovnoi-problemoi>)

diyerek demografinin ulusal güvenlik sorunu olduğunu belirtmiştir.

2 Temmuz 2021 tarihinde kabul edilen Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde de insan potansiyelini geliştirme, vatandaşların yaşam kalitesini ve refahını iyileştirme ulusal çıkarlar arasında sayılmıştır. Belgenin 31. maddesi (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi [RFUGSB], 2021) “insan potansiyelinin daha da geliştirilmesi, Rus vatandaşlarının sürdürülebilir gelirinin ve refahının artırılması, rahat ve güvenli bir yaşam ortamının yaratılmasını, sağlıklı bir yaşam tarzının oluşturulması, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve kültürel hizmetlerin iyileştirilmesi, anayasal hak ve garantilerin ülke genelinde koşulsuz uygulanmasını amaçlayan önlemlerle sağlanması” gerektiği ulusal güvenliğin sağlanması olarak yapılması gerekenler listesine eklenmiştir.

Nüfusu ulusal güvenlik meselesi olarak gören bu belgede nüfus sorununun çözümü için ortaya konulan hususlar, 2018'de güncellenerek yürürlüğe giren Ulusal Demografi Projesi'nin ülke genelinde çok daha fazla önem verilmesi gerektiğinin altının çizilmesidir. Bu proje kapsamında sağlıklı yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve doğum oranlarının artırılması hedeflense de Rusya Devlet Başkanlığı basın sözcüsü Dmitry Peskov'un basın sözcüsü, demografik durumun düzeltilmesi konusunun Rus hükümetinin önceliklerinden biri olduğunu ve üzerinde çalışmaların

devam ettiğini ancak demografik durumu iyileştirmek için alınan önlemlerin henüz istenen sonucu vermediğini belirtmiştir.

2.2. Ekonomi ve Doğal Kaynaklar

2.2.1. Rusya'nın Genel Hatlarıyla Ekonomik Durumu

1980'lerden sonra Sovyetler Birliği'nde "devletin merkezi yönetimi zayıflamış ve merkezi yönetimin üzerine inşa edildiği sosyalist ideolojik yapı da yıldan yıla meşruiyetini yitirmiştir" (Gürbüz ve Karabulut, 2009: 32). SSCB'yi varlığının son yıllarında etkisi altına alan ve "sistemik" olarak nitelendirilen kriz, ekonomik, politik, sosyal, çevresel, tarımsal, kültürel ve ideolojik tüm alanlara yayılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1991 Rusya Federasyonu'nda iktidara gelen Boris Yeltsin, dağılmanın başlıca sebeplerinden biri olan ekonomik göstergeleri göz önünde tutarak planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçişi amaçlayan temel ekonomik reformlar programını ilan etmiştir. 1992'de uygulamaya konulan reform paketiyle birlikte fiyatların ve dış ticaretin serbestleştirilmesi ve kamu iktisadi teşebbüslerinin büyük ölçüde özelleştirilmesi izlemiştir. "Döviz, fiyat liberalizasyonu ve serbest ticaret uygulamaları gibi ekonomik kısıtlamaların neredeyse tamamının ortadan kaldırılmış olması" (İşcan ve Hatipoğlu, 2011: 194), "düşük gümrük tarifeleri, iç ve dış piyasada ticarete konu olan mallar üzerindeki fiyat farklılıkları birçok önemli birincil malın ihracat miktarını artırmış ve ucuz ithal tüketim mallarının fiyatlarının değiştirilerek iç piyasaya girmesine neden olmuştur" (Malkhozova, 2022: 72).

Özelleştirme, Rusya'da 1992 yılında başlayan bir diğer önemli ekonomik reform olmuştur. Doğal kaynak yatakları, boru hatları, yollar ve ortak kullanıma yönelik diğer altyapı tesisleri gibi özel stratejik öneme sahip büyük işletmeler dışındaki tüm işletmeler, devlet mülkiyetinden farklı özel mülkiyet biçimlerine devredilmiştir. Bu dönemde ruble ve enflasyon seviyelerini yönetmeleri için hızlı aksiyon planları oluşturulmuş, bütçe açığı ortaya çıkmaması için devlet harcamaları en az seviyeye indirilip sosyal harcamalar da azaltılmıştır.

Serbest piyasa koşulları ham petrol, doğal gaz ve metaller gibi birincil emtia ihracatındaki hızlı büyüme, cari işlemler hesabının dengelenmesi için esasen önemli olan büyük miktarda döviz girişini sağlamıştır. Ancak diğer yandan, daha önce planlı ekonomi altında var olan çok çeşitli imalat sanayileri bir anda rekabet edemez hale gelmiş ve piyasa koşullarının baskısı altında iflas etmiştir.

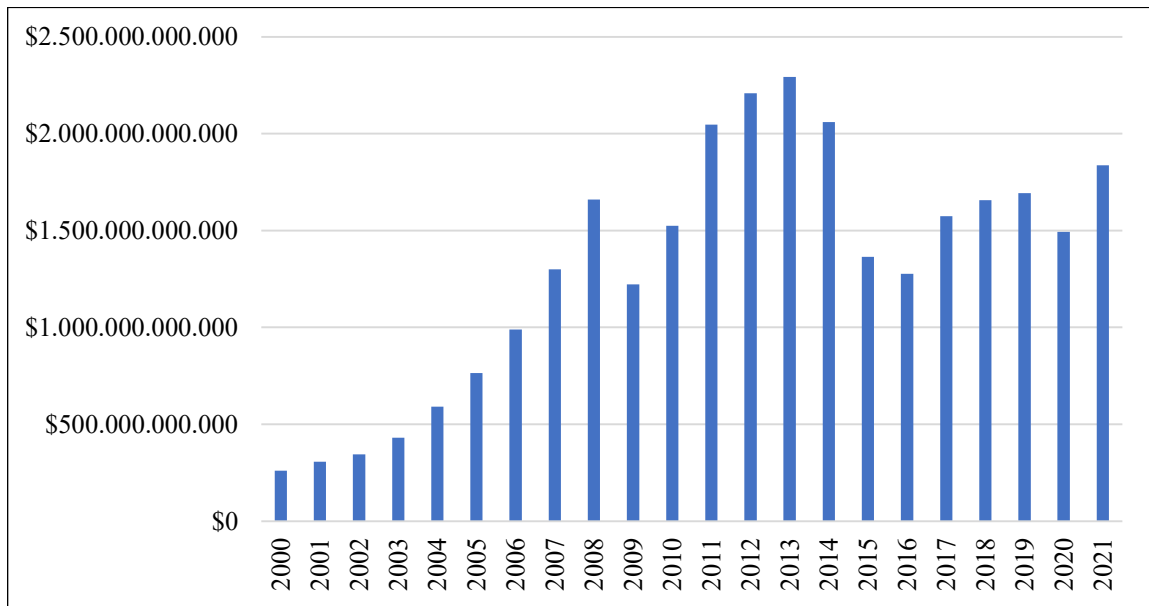
1990'ların ilk yarısında gerçekleştirilen radikal yapısal ekonomik dönüşüm reformları, Rusya ekonomisine dramatik değişiklikler getirmiş ve daha sonraki dönüşümler için temel teşkil eden

piyasa koşullarının temellerini oluşturmuştur. Ancak bu ekonomik reformlar, olağanüstü koşullar altında ve kısa süreler içinde uygunsuz bir şekilde uygulanmıştır. “Özelleştirme reformunda yaşanan usulsüzlüklerle birkaç milyarderin elinde büyük bir servetin birikmesiyle kamu kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılamaması ve birçok sektörde yaşanan büyük daralma, 1991-1996 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'nın %40 gibi ciddi oranda azalmasına” (Dabrowski, 2023: 110) ve önemli sosyo-ekonomik sonuçları olan eşi benzeri görülmemiş bir krize neden olmuştur.

Rusya'yı vuran 1998 ekonomik krizi, 1992'den beri uygulanan makroekonomik politikanın temel zayıflıklarını ve başarısızlıklarını ortaya çıkarmıştır. Rus hükümetinin 1998'den önce aldığı liberalleşme önlemleri, yapısal reformlardaki belirsiz başarılar, dış faktörlere aşırı maruz kalma, Rus ekonomisinin yabancı sermaye piyasalarında finansal borçlanmaya büyük ölçüde bağımlı hale gelmesi ve mevcut faiz oranlarıyla beklenen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilememesi, 1998 krizinin ana deneleri olarak görülmektedir.

1998'e kadar ekonomik krizler ve yapısal reformlar nedeniyle zorlu bir süreç yaşayan Rus ekonomisi, “1998 yılından itibaren genel olarak istikrarlı bir büyüme sürecine başlamıştır. 1998 sonrasında ise %5 büyüme ile dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında yer almıştır” (Bulut, 2014:15). “Rusya Federasyonu, 2000'li yıllardan sonra siyasi istikrarı da sağlayarak yeniden şekillendirdiği ekonomik ve siyasi yapı ile iyi bir ekonomik gelişme kaydetmiştir” (İşcan ve Hatipoğlu, 2011:28).

Şekil 3: Rusya Federasyonu GSYİH (Dolar)

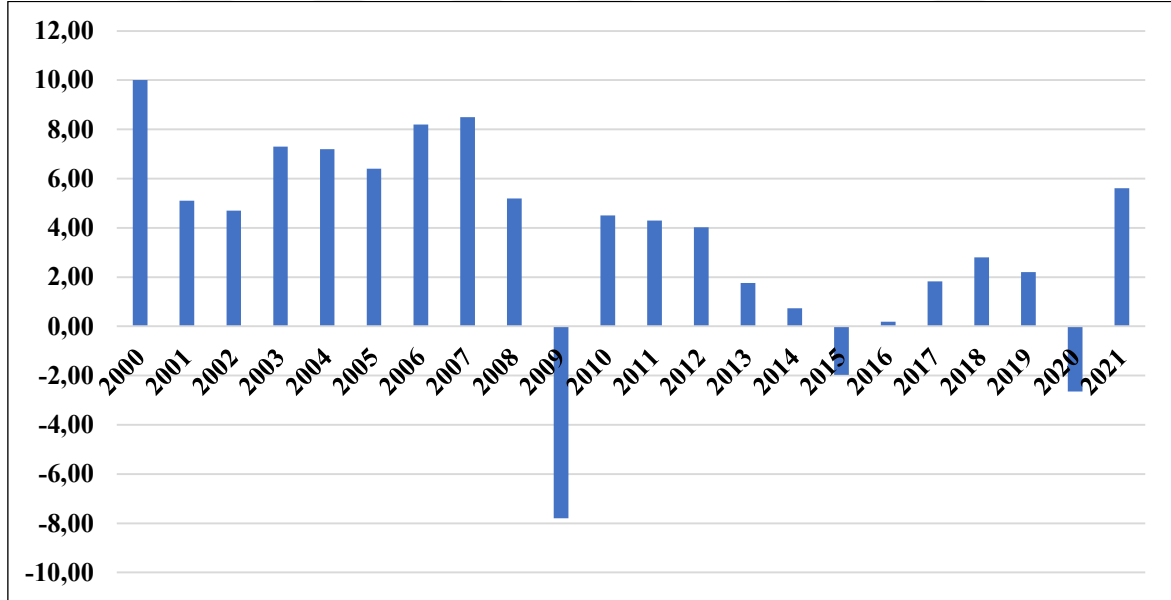

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

2000 yılı, Rusya Federasyonu'nun ekonomik gelişiminde en sancılı ve gerekli ekonomik geçişlerin tamamlandığı ve bunun yerine ülkenin ekonomik evrimini şekillendirmeye başlayacak yeni küresel ekonomik eğilimlerin devreye girdiği yeni bir döneme işaret etmektedir. Nitekim, 2000 yılında başkan seçilen Vladimir Putin ve yönetimi tüm bu olguları ele almak zorunda kalmıştır. Bir yandan gümrük prosedürlerini basitleştirerek ve düşük, sabit bir gelir vergisi oranı getirerek hem iş adamlarının hem de ücretli işçilerin özel çabalarını teşvik edecek önlemler almıştır. Öte yandan devletin rolünü sağlamlaştırmak için, devletle rekabet eden özel aktörlerin elinden alınan kaynakların devletin elinde yoğunlaşması gerekmektedir. Bu nedenle Oligarklar, önce siyasi güçten ardından da kamuoyunu şekillendirmede anahtar kanal olan elektronik kitle iletişim araçlarından ve son olarak da doğal rant yönetimi hakkına dayalı varlıklardan mahrum bırakılmışlardır (Hartwell, 2023: 92).

Rusya’da 2000’li yılların ilk yarısında, hidrokarbon kaynaklarının ve enerji varlıklarının fiilen yeniden kamulaştırılması yönünde bir tercih yapılmıştır. Sektördeki kaynaklar ve gelirler federal bütçeye ve devlet kontrolündeki şirketlere yönlendirilmiştir. Böylece, ekonominin modernizasyonunu ve diğer “ulusal projeleri” güvence altına almak için gelirlerin ve/veya kaynakların düşme potansiyeline karşı hükümet rezervleri oluşturma amaçlanmıştır.

Şekil 4: Rusya Federasyonu GSYİH (Yıllık Büyüme %)

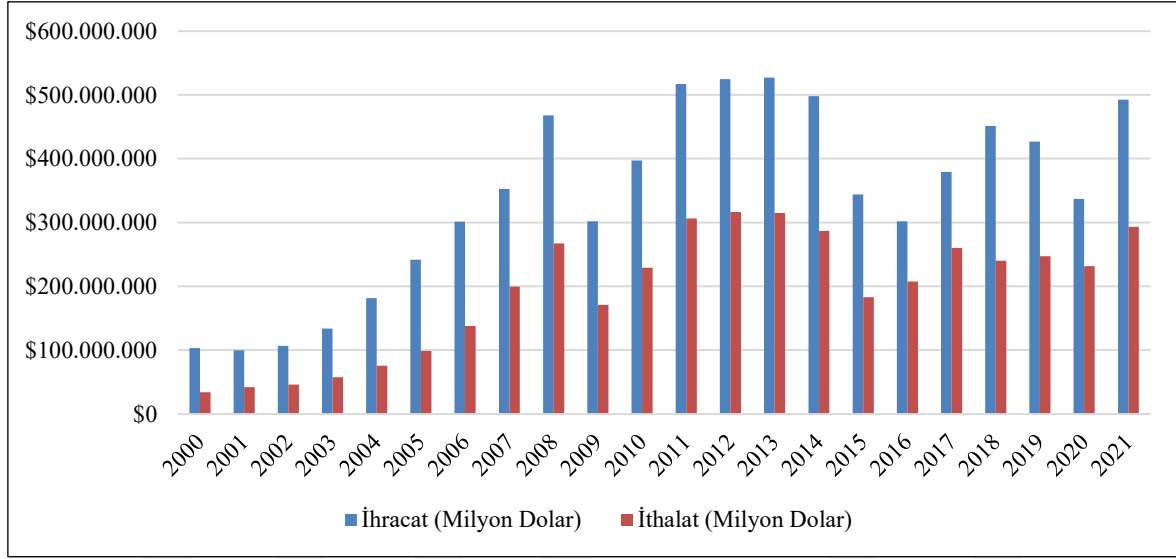

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

2000 ile 2012 arasındaki dönem, genellikle toparlanma ve büyüme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu toparlanma, enerji fiyatlarındaki artış ile gerçekleştirilmiştir. Nitekim, 2003 ile 2012 yılları arasında Rusya'ya 2,2 trilyon dolarlık ihracat geliri sağlamıştır (Kowalski, 2023: 165). Bu dönemde mal ve hizmetlere yönelik fiili talepteki hızlı artış, eğitim ve sağlık gibi devlet

tarafından finanse edilen sektörlerin büyümesi ve yatırım malları ve hizmetlerinin üretimi, aynı zamanda muazzam ihracat gelirlerinin akmasına yol açmıştır. Küresel sermayenin ülkede artan oranda yatırımlar yapması ve artan petrol fiyatlarına bağlı olarak Rusya'nın bütçesi daha istikrarlı hale gelmiş, bu da ülkenin notlarını yükseltmiş ve küresel sermaye piyasalarını Rus işletmelerine ve bankalarına açmıştır. Putin yönetimi ile birlikte Rusya, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş; böylece, Rus ekonomisinin dünya ile entegrasyonu sağlanmıştır.

Şekil 5: Rusya Federasyonu İhracat ve İthalat Verileri (Dolar)

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Hızlı ekonomik büyüme dönemi sadece 2008-2009 krizi sırasında geçici olarak kesintiye uğramıştır. Ekonomik büyümenin itici gücü artan petrol fiyatları ve Rusya'nın ana ihracat malı haline gelen doğal gaz olmuştur. Rusya'nın ekonomik yörüngesini birkaç önemli eğilim karakterize etmiştir. İlk olarak, Rus ekonomisi giderek ham petrol, doğal gaz ve metaller gibi birincil emtia ihracatına bağımlı hale gelmiştir. İkinci olarak, büyük miktarlarda petrol ihracatı ve artan fiyatı, ekonomideki ortalama petrol verimliliğinin ve hane halkı gelirinin hızla artmasını sağlayarak Rusya'yı yüksek orta gelirli bir ekonomiye dönüştürmüştür (Gaddy ve Ickes, 2010: 187). Üçüncü olarak Putin, ilk başkanlık döneminde emeklilik fonlarını arttıran, devletin ekonomideki payını azaltan ve özel sektördeki aşırı düzenlemeleri azaltan çeşitli reformları hayata geçirerek krizden sonra ekonominin canlanmasına yardımcı olmuştur (Hartwell, 2023: 98).

“SSCB'nin dağılmasında nasıl 1986'daki fiyat dalgalanması etkili olmuşsa, 2000'lere geldiğinde enerji fiyatlarındaki artış tam tersi bir etki meydana getirmiştir” (Tellal, 2010: 8). Hem enerji fiyatlarındaki artış hem de çıkarılan petrol ve doğal gaz miktarının artmasıyla birlikte Rusya, ekonomik gelişimini devam ettirmiştir. Ancak bu durum Rus ekonomisini enerjiye bağımlı kılan kırılgan bir yapıya da sokmaktadır.

Rusya'nın 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesinden bu yana, Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesiyle zaten zarar görmüş olan Batı ile ilişkiler giderek kötüleşmiş, bu da Rus ekonomisinde kırılmalara ve ekonomik büyümenin sektöre uğramasına neden olmuştur. Bu süreçte Rusya, Batı'nın yaptırımlarından etkilenmiştir. Yaptırımlar Rusya'nın enerji ihracatını, finans sektörünü ve teknolojiye erişimini etkilemiştir.

Savaş ekonomik aktiviteyi sektöre uğratmış, yabancı firmaların geri çekilmesine yol açmış ve yüksek kayıplar ve zorunlu askerlikten kaçan erkekler nedeniyle nüfusta bir azalmaya neden olmuştur. Ancak Rusya ekonomisi, yüksek enerji fiyatları ve Asya-Pasifik'teki enerji pazarının da desteğiyle Batı'nın yaptırımlarına başlangıçta beklenenden çok daha iyi göğüs germiştir.

Günümüz son verilerine göre 2022 yılında Rus ekonomisi; yılın ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre %4,1 daralırken, üçüncü çeyreğinde de geçen yılın aynı dönemine göre %4 daralarak resesyona girmiştir (Abay, 2022).

2.2.2. Doğal Kaynaklar

Rusya'nın maden kaynakları çok geniş ve çeşitlidir; bu da onu hem keşfedilen rezervler hem de doğal gaz, petrol, kömür, demir cevheri, bakır, nikel, çinko, altın, paladyum ve elmas üretimi ve ihracatı açısından dünya liderlerinden biri haline getirmektedir. Zengin maden yatakları Rusya'da genellikle ulaşımın sınırlı olduğu ve/veya zorlu doğal koşulların olduğu uzak bölgelerde bulunmaktadır. Çoğu durumda, belirli madenlerin çıkarılması ve taşınmasıyla ilgili yüksek göreceli ve mutlak maliyetler vardır ve bu da diğer bazı uluslararası örneklerle karşılaştırıldığında daha düşük ekonomik verimlilik ve karlılığa yol açmaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın maden kaynakları, işleme endüstrilerinin, tarımının ve ihracatının gelişmesinin yanı sıra ülkenin güvenliği ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından da stratejik öneme sahiptir.

Suudi Arabistan ve ABD ile zirvede yer almak için yarışan dünyanın en büyük üç ham petrol üreticisinden birisi olan Rusya, küresel enerji piyasalarında önemli aktörlerinden birisidir. Dünyanın toplam arzının %14'ünü oluşturan Rusya'daki ham petrol üretimi 2021'de günde 10,5 milyon varile ulaşmıştır (BP, 2021). Rusya'nın ülke genelinde petrol ve gaz üretim tesisleri var ancak sahalarının büyük kısmı Batı ve Doğu Sibirya'da yoğunlaşmaktadır. Rusya, 2021'de dünya çapındaki ülkelere Yaklaşık olarak günde 4,7 milyon varil ham petrol ihraç etmiş; günde 2,4 milyon varil petrol ihracatıyla Çin, Rusya'nın en büyük alıcısı konumunda olmuştur.

Rusya, büyük miktarlarda ham petrolü doğrudan Avrupa'ya ve Asya'ya göndermesine olanak tanıyan geniş bir ham ihracat boru hattı kapasitesine sahiptir. Dünyanın en uzun boru hattı ağı olan yaklaşık 5.500 km'lik Druzhba Boru Hattı Sistemi, günde 750 bin varil ham petrolü doğrudan Doğu ve Orta Avrupa'daki rafinerilere taşımaktadır (BP, 2021).

2012 yılında Rusya, ham petrolü doğrudan Çin ve Japonya gibi Asya pazarlarına gönderen 4.740 km uzunluğunda ve günlük 1,6 milyon varil petrol taşıyan ESPO Boru Hattı'nı başlatmıştır. Boru hattı, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik genel enerji yöneliminin bir parçası olarak bölgenin artan ham petrol talebinden yararlanıp enerji arz çeşitliliği yaratma ve Avrupa'ya olan bağımlılığını azaltma stratejisinin bir parçası olmuştur,

Rusya, yaklaşık 47,8 trilyon metreküplük en büyük doğal gaz rezervlerine veya dünya doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %23,7'sine sahiptir (Limonov ve Kadochnikov, 2023: 10). Rusya dünyanın en büyük gaz ihracatçısı olarak 2021 yılında ülke 762 milyar metreküp doğal gaz üretti ve boru hattı aracılığıyla yaklaşık 210 milyar metreküp ihraç etmiştir (BP, 2021).

Petrol ve doğal gaz dışında Rusya, yaklaşık 70 milyar ton ile en büyük dördüncü kömür rezervine sahip ülkesidir. Rusya ayrıca diğer birçok önemli metal, metal dışı mineral, kereste vb. bakımından da üst sıralarda yer almaktadır. Bol miktarda bulunan doğal kaynaklar Rus ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. 1990'ların başından itibaren doğal gaz, petrol ve diğer madenlerin ihracatı Rus ekonomisinin ana itici güçleri haline gelmiştir. 2017 yılında, maden çıkarma sektörünün Rus mallarının toplam ihracatındaki payı %62,4'e ulaşmış, petrol ve gaz sektörü bütçe sisteminin gelir artışının %36'sını ve federal bütçenin %70'inden fazlasını sağlamıştır (Kowalski, 2023: 168).

Enerji sektörü Rusya'nın ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunmakta, rekabet gücünü desteklemekte ve ülkenin iç politik ekonomisini ve dış ilişkilerini şekillendirmektedir. Ancak petrol ve gaz ihracatına olan yüksek bağımlılık, Rus ekonomisini bu birincil emtiaların fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı son derece hassas hale getirmeye devam etmektedir.

2.3. Askeri Güç

Rusya dünyanın en büyük ve güçlü silahlı kuvvetlerinden birine sahip olan Rusya, Global Firepower (2024 Military Strength Ranking, 2024a, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>)'a göre Rusya, dünya askeri gücü sıralamasında 145 ülke arasında ikinci sırada; bölgesel güç olarak da birinci sırada yer almaktadır. Mevcut 69.640 milyon insan gücünün 46.659 milyonu hizmete elverişli olarak kabul edilmektedir. Toplam askeri personelin 1.014 milyonu aktif personel ve 2.572 milyonu yedek personel olmak üzere 3.586 milyon olduğu tahmin edilmektedir (2024 Russia Military Strength, 2024b, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia).

Rus Silahlı Kuvvetleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulmuştur. 1992 yılında Başkan Yeltsin, Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı'nı kuran kararnameleri imzalamış ve Rusya topraklarında konuşlanmış tüm eski Sovyet askeri birliklerini bu bakanlığın kontrolü altına

vermiştir. Savunma Bakanlığı'na bağlı Silahlı Kuvvetler Kara Kuvvetleri, Havacılık ve Uzay Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri olmak üzere üç kola ayrılmıştır. Buna ek olarak, Hava İndirme Birlikleri ve Stratejik Füze Birlikleri olmak üzere iki ayrı hizmet kolu da bulunmaktadır.

Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin insan gücü, teçhizat ve savunma işletmeleri de dahil olmak üzere toplam askeri gücünün yaklaşık %85'ini devralmıştır (Schmemmann, 1993). Ancak, Rus silahlı kuvvetleri 1990'lı yıllarda sınırlı mali kaynakları nedeniyle önemli bir ekonomik ve teknolojik kriz yaşamıştır.

Başkan Putin döneminde, artan petrol fiyatlarının da yardımıyla, Rusya, ordusunda reform yapmaya başlamış, “silahlı kuvvetlerin boyutunu küçültmüş ve profesyonel orduya kademeli bir geçiş ilan etmiştir” (Haas, 2010: 27). Rusya'nın stratejik askeri kabiliyetini yeniden tesis etmeyi amacıyla Rusya askeri harcamalarını arttırmış ve eski askeri teçhizatını yeni uçaklar, helikopterler, tanklar, hava savunma topları ve hatta 4. Hava Kuvvet Komutanlığı ile değiştirmek için çaba sarf etmiştir. Rus Silahlı Kuvvetleri'nin büyük yapısal yeniden yapılanması, Ağustos 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı sırasında Rusya'nın askeri operasyonel eksikliklerinin ortaya çıkmasıyla hızlanarak 2008-2009'da başlamış ve ordunun yapısının ve emir komuta zincirinin reformunu, gücünün bir milyona indirilmesini ve silah modernizasyonunu içermiştir (Nichol, 2011).

Stratejik Füze Birlikleri, Rusya'nın kara konuşlu kıtalararası balistik füzelerini kontrol etmektedir. Rusya, stratejik ve stratejik olmayan nükleer güçlerini modernize etmekte ve Sovyet dönemi silahlarını yenilenmiş sistemlerle değiştirmektedir. Rusya'nın, uzun menzilli stratejik fırlatıcılar ve daha kısa menzilli taktik nükleer kuvvetler tarafından kullanılmak üzere tahsis edilmiş “4.490 nükleer savaş başlığından oluşan askeri stok da dahil olmak üzere, toplamda yaklaşık 6.490 nükleer savaş başlığı envanterine sahip olduğu tahmin edilmektedir” (Kristensen ve Korda, 2019: 74). Bunlardan 1.600 stratejik savaş başlığı balistik füzelerde ve ağır bombardıman üslerinde konuşlandırılmış, “1.070 stratejik savaş başlığı yaklaşık 1.820 stratejik olmayan savaş başlığı ile birlikte depolanmış, yaklaşık 2.000 emekli savaş başlığı ise sökülme beklemektedir” (Kristensen ve Korda, 2019: 75). Rusya, nükleer silahlara artan bağımlılığını ve modernizasyonunu ve küresel bir anti-balistik füze sisteminin konuşlandırılmasına yönelik planlarını, ABD'nin 2002 yılında Anti-Balistik Füze Anlaşması'ndan ve 2018 yılında ise Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Anlaşması'ndan tek taraflı olarak çekilmesiyle gerekçelendirmektedir.

Putin tarafından 2018'de sunulan yeni silah sistemleri arasında Sarmat adı verilen ve hem Kuzey hem de Güney kutuplarındaki hedeflere saldırabilen, bağımsız olarak hedeflenebilen çoklu nükleer başlıklara sahip yeni bir ağır (200 ton) kıtalararası balistik füze ile küçük bir nükleer tahrik ünitesiyle çalışan havadan fırlatılan bir seyir füzesi yer almaktadır. Başkan Putin her iki sistemin de mevcut ve muhtemel tüm füze ve hava savunma sistemlerine karşı yenilmez olduğunu iddia etmektedir. Putin'in bahsettiği diğer silahlar arasında okyanusun aşırı derinliklerinde çalışabilen ve

kıtalararası menzile sahip çift yetenekli insansız, nükleer güçle çalışan bir denizaltı aracı, Kinzhal adı verilen yüksek hassasiyetli, hipersonik havadan fırlatılan bir füze sistemi, Avangard (Avantgarde) adı verilen süzülen kanat ünitesine sahip stratejik bir füze sistemi ve lazer silah sistemleri bulunmaktadır (Oğuz, 2022).

2.4. Rusya'nın Güvenlik ve Dış Politikasındaki Değişim

Waltz'ın belirttiği güç unsurlarının uluslararası politikada nasıl bir etki alanı yaratmak için kullanılacağı, ulusal önceliklerin belirlenmesi ile ilgili olmuştur. Rus dış politikasında ulusal çıkarların, önceliklerin ve tehdit algılamalarının ortaya konduğu, uluslararası düzenin nasıl algılandığı ve küresel ve bölgesel politikalara yaklaşımın ortaya konduğu stratejik öneme sahip belgeler bulunmaktadır. Bu bölümde, genel olarak Rusya'nın uluslararası sisteme ve Asya-Pasifik bölgesine yönelik yaklaşımlarının değişimi ortaya konmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte, 2000'lere nasıl geldiğini ve nasıl bir değişimden geçildiğini göstermek adına Yakın Çevre Doktrini' ne ve Rus dış politika yapımcılarının yönelimlerine etkisi olan Rus düşünce okullarına da değinilecektir.

2.4.1. Rus Düşünce Okulları

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana Rusya Federasyonu'nun dış politikasının yönü ve niteliği hem Rusya'daki iç tartışmalarda hem de uluslararası alandaki akademisyenler tarafından tartışılmaktadır. Rus iç ve dış politikasının kilit konularına ilişkin söylemlerine göre Batıcılar ya da Atlantikçiler, Slavcılar ve Avrasyacılar olarak bu düşünce ekollerini üç gruba ayırabiliriz.

Rus dış politikasında Atlantikçilerin etkisi, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 1990'ların başında, oluşan yeni uluslararası sisteme entegre olma çabalarıyla birlikte ivme kazanmıştır. Batıcılar veya Atlantikçiler olarak bilinen ekol, Moskova'nın uluslararası stratejisinin Batı yanlısı yönelimini desteklemektedir. Atlantikçiler, tarihsel olarak Batı dünyasının bir parçası olan Rusya'nın ABD liderliğindeki “Batı dünyasıyla daha yakın iş birliği içerisinde, eşitlik temelinde piyasa ekonomisine sahip tanınmış demokratik devletler kulübüne katılarak NATO, AB, IMF, gibi Batının ekonomik, siyasi ve askeri kurumlarıyla entegrasyon içerisinde olunması gerektiğine” (Mammadov, 2014: 28) inanmaktadırlar. “Batı dünyası yakın ilişkilerin ile ülke içinde yapılacak reformlar için fırsatlar yaratabileceğini ve bu entegrasyonun Rusya'nın ulusal canlanışını kolaylaştırabileceğini düşünmüşlerdir” (Sakwa, 2015). Nitekim, Boris Yeltsin yönetiminde güçlü bir etki kazanmış olan Atlantikçi politikalar ile Rusya'nın ABD ve Avrupa ile ilişkileri bu dönemde daha çok iş birliği ve ekonomik entegrasyon ekseninde şekillenmiştir.

Yeltsin döneminde Dışişleri Bakanlığı görevinde de bulunan Andrey Kozyrev bu ekolün en önemli temsilcilerinden birisidir. Görev süresince sergilediği dış politika uygulamaları, Kozyrev

doktrini olarak geçmektedir. Kozyrev, “Rusya Federasyonun Batı’yla ilişkilerini ilerletmesi gerektiğini, Batı bloğunun yıkılan baskıcı SSCB’nin düşmanları olduğunu ve Amerika Birleşik Devletleri ve Batı devletlerinin yeni kurulan liberal Rusya’nın doğal dostu olduğu görüşünü savunmuştur” (İsmayılov, 2013: 93). Kozyrev döneminde hem Avrupa’nın hem de Atlantik ötesi güvenliğin sağlanmasında önemli bir mekanizma olarak görülen NATO’nun BİO Projesi’ne ve eski Sovyet coğrafyasına doğru genişlemesine Rusya, çok fazla bir itirazda bulunmamıştır.

Slavcılar ise, Rus dış politikasında önemli bir rol oynamıştır. Bu hareketin kökenleri, 19. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu’nun büyüme ve güçlenme çabalarıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu hareket, özellikle Batı karşıtı bir duruş sergileyen düşünürler tarafından desteklenmiş ve Slav halklarının ortak kökene, kültüre ve değerlere sahip olduğunu vurgulamıştır. Slavcılık, aynı zamanda “Rusya’nın Ortodoks Hristiyan dünyasıyla ilişkilerini güçlendirmesi için bir araç olarak görülmüştür” (Riasanovsky, 2005: 152). Nitekim Slavcılık, 19. Yüzyılda Rusya’nın Balkanlar’daki nüfuzunu artırmasına yardımcı olmuştur. Lenin döneminde her ne kadar Slavcılık gerici bir emperyalist hareket olarak görülse de Stalin döneminde, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Slav halklarına yönelik vurgular yeniden ön plana çıkmıştır (Caşın, 2015: 160-161). Sovyetler Birliği’nin liderliğinde kurulan Doğu Bloku ülkeleri, Slavcılıktan ziyade komünist ideoloji etrafında birleşse de Rusya’nın bu ülkeler üzerindeki etkisi Slav mirasının bir devamı olarak görülebilir.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, Rusya’da Slavcılık yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu dönemde de Slavcılar, argümanlarını Rus mirası ve değerleri olarak adlandırdıkları olgular üzerinden ortaya koymaktadırlar. Onlara göre Batı, Rus değerleri için bir tehdittir. Dolayısıyla da Rusya’nın kendi kaynaklarına güvenmesi gerektiğini savunarak Atlantikçilerin aksine Batı yardımlarına karşı çıkmışlardır. Rusya’nın Batı’nın ekonomik, siyasi ve askeri kurumlarına katılmasına, ülkenin egemenliğini kısıtlaması gerekçesiyle karşı çıkmışlardır (Tsygankov, 2010: 33). Ayrıca Rusya’yı Slav dünyasının koruyucusu olarak tanımlamaya devam eden Slavcılar, bununla birlikte eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Rus azınlıkların korunmasının dış politikanın önceliği haline getirilmesinden yana olmuşlar ve hatta bu azınlıkları savunmak için güç kullanımını dışlamamışlardır.

Bir diğer düşünce ekolü olan Avrasyacılık ise, 1980’lerin sonu ve 1990’ların başında Rusya’nın dış politika düşüncesinde egemen olmaya başlayan Batı yanlısı teorilere karşı ilk ciddi alternatif olmuştur. Rusya’nın hem Avrupa hem de Asya kültür ve coğrafyasına sahip olduğu anlayışına dayanarak, Rusya’nın dünya siyasetinde özel bir konuma sahip olduğu vurgulanmaktadır. Avrasyacılık ekolünde, Rusya’nın bu benzersizliği vurgulanarak medeniyet açısından Rusya’nın hiçbir zaman Avrupa’nın bir parçası olmadığı varsayımında bulunmuştur (Tsygankov, 2010: 36). Dolayısıyla Moskova, Batı ile Doğu arasında “üçüncü bir yol” seçmeli ve küresel anlamda bu medeniyetler arasında bir köprü olması gerekmektedir (Donaldson vd., 2014: 126). “Buradaki

üçüncü yoldan kasıt; Rusya'nın Doğu ile Batı arasında sürekli gidip gelen bir yol olmaktan daha ziyade her ikisinin içinden geçen yoldur" (İşyar, 2013: 15). Avrasyacılık, jeopolitik konumunu nedeniyle yönünün sadece Batı dünyası ya da sadece Doğu dünyası değil Rusya'nın hem Doğu hem de Güney ile istikrarlı ilişkiler sürdürmesi gerektiğini belirtmektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Avrasyacılık ekolü özellikle Vladimir Putin dönemiyle birlikte yeniden canlanmış ve Rus dış politikasına şekil vermede önemli bir unsur haline gelmiş olsa da tarihi kökenleri 20.yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Avrasyacılık, 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından Rusya'dan ayrılmak zorunda kalan Rus aydınları tarafından geliştirilen, Rusya'nın ne Avrupalı ne de Asyalı olduğunu aksine Rusya'nın Avrupa ve Asya arasında bir köprü olduğu ve bu iki kıtadan bağımsız, kendi medeniyetini inşa edebileceği fikri üzerinden geliştirilen bir ideolojidir (İşyar, 2013: 12-14).

Avrasyacılığın ilk dönem temsilcilerinden olan Nikolay Trubetskoy, Rusya'nın Batı ile olan ilişkilerini eleştiren ve Rus medeniyetinin Asya kökenlerine vurgu yapan bir yaklaşım geliştirmiştir (Glebov, 2015: 51-60). Trubetskoy, Batı medeniyetinin diğer kültürlerle üstün olduğu fikrini şiddetle reddetmiş ve bunun yerine her medeniyetin kendi içinde değerli olduğunu ve her medeniyetin farklı yollar izleyebileceğini dolayısıyla da Rusya ve Avrasya'nın kendi medeniyet değerlerine ve kültürel kodlarına sahip olduğunu savunmaktadır. Trubetskoy'a göre Rusya, Batı'nın bir uzantısı değil, Avrasya medeniyeti adı verilen bağımsız bir kültürel ve tarihsel gerçekliğe sahip bir coğrafyanın lideridir. Bu nedenle, Rusya'nın Avrupa ile aynı sosyal ve kültürel yolda ilerlemesi gerekmemektedir. Trubetskoy' a göre Batı medeniyetinin Rusya üzerinde baskın hale gelmesi, Rus kültürü ve kimliği için zararlı olmaktadır (Glebov, 2015: 55-58).

Klasik Avrasyacılığın diğer temsilcilerinden biri olan Pyotr Savitsky ise, coğrafi konumuna vurgu yaparak Rusya'nın Avrasya bölgesinin doğal bir lideri olduğunu savunmuş, Rusya'nın bu jeopolitik avantajını kullanarak ve özellikle Avrasya'nın coğrafi ve kültürel bütünlüğüne dayalı bir ekonomik model geliştirilmesiyle küresel bir güç olabileceğini ileri sürmüştür (Beisswenger, 2015: 97-112). Savitsky'e göre; Rusya'nın da içerisinde bulunduğu Avrasya bölgesinin geniş toprakları ve zengin doğal kaynakları, bu bölgenin ekonomik potansiyelini şekillendiren en önemli unsurlardır. Dolayısıyla ekonomik anlamda kendine yetebilecek bir coğrafya olan Avrasya bölgesinde Rusya'nın, Batı ile ekonomik entegrasyon yerine, kendi özgün ekonomik gelişim modelini oluşturması gerektiğini savunmuştur. Bu görüş, günümüzdeki Avrasya Ekonomik Birliği gibi yapıların teorik temelini de oluşturmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'da yönetici kadrolarda hâkim olan Atlantikçi yaklaşımla Batı ile entegrasyon için adımlar atmış ve bazı reformları uygulamaya koymuşlardır. Ancak ortaya konulan bu reformların istenilen sonuçları verememesi Rusya'da Atlantikçi yaklaşıma karşı muhalefetin de yüksek sesle dillendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu dönemde

Avrasyacılık anlayışı tekrar gündeme gelmiş ancak bunun uygulanması konusunda farklı sesler de ortaya çıkmıştır. Ancak, zaman içerisinde Aleksandr Dugin'in ortaya koyduğu ve klasik Avrasyacılık düşüncesinin güncellenmiş bir versiyonu olan Yeni Avrasyacılık fikri ağırlık kazanmıştır.

Yeni Avrasyacılık anlayışının klasik Avrasyacılık anlayışından ayıran en önemli unsur Batı karşıtlığı konusunda olmuştur. Nitekim klasik Avrasyacılık anlayışının aksine Batı ile iyi ilişkiler sürdürmenin önemini yadsımayan Yeni Avrasyacılık ekolü, Rusya'nın uluslararası ekonomiye ya da "dünya toplumunun gelişmiş kesiminin savunma ve güvenlik yapılarına" girmesine itiraz etmemektedir (Donaldson vd., 2014: 127). Nitekim yeni Avrasyacılık anlayışına göre Rusya, hem coğrafi hem de kültürel olarak Avrupa ve Asya arasında yer alan benzersiz bir güce sahiptir ve bu iki kıtayı birleştiren bir medeniyetin lideri olmalıdır. Bunda da güvenilir bir müttefik misyonu ile "Avrupa ve Asya devletleri ile eşitliğe dayalı anti-Atlantikçi sağlam bir stratejik ittifakın ortaya çıkması" (Dugin, 2014: 14) önemli olacaktır. "Kuzey ve Doğunun soğuk denizlerine çıkış, her ne suretle olursa olsun Güney ve Batının sıcak denizlerine çıkışla tamamlanmalıdır. Rusya, ancak bu durumda jeopolitik bakımdan "yetkin" olabilecektir" (Dugin, 2014: 13). Dolayısıyla yeni Avrasyacılık, Rusya'nın Avrasya'da yalnızca bölgesel bir güç değil, küresel dengeleri etkileyen bir merkez olduğunu savunan bir jeopolitik vizyondur.

Yeni Avrasyacılık, özellikle Batı'nın hegemonyasına ve tek kutuplu dünya düzenine karşı bir duruş sergilemektedir. ABD ve Batı'nın dünya siyasetindeki etkisini dengelemek için Rusya'nın, Çin, Hindistan, İran gibi diğer Avrasya ülkeleriyle iş birliği yaparak çok kutuplu bir dünya düzeni inşa etmesi gerektiği savunulmaktadır. Dugin (2014: 343), "Moskova-Berlin-Tokyo -Tahran ekseninin oluşturulması gerektiğini" belirtmektedir. Avrasyacılık ekolünde; Japonya, Güney Kore ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) bazı üyeleri gibi bir dizi müreffeh ve zengin Asya-Pasifik ülkesi, gelecek vaat eden ticari ortaklar ve Rusya'nın sorunlu ekonomisi için bir yatırım kaynağı ve Rusya-Hindistan ve Rusya-Çin askeri iş birliğinin yeni Avrasya güvenlik kompleksinin önemli dayanakları olabileceğine inanmaktadır (Sergunin, 2004: 21). Bu çerçevede, NATO ve Avrupa Birliği gibi Batı merkezli organizasyonlara karşı Rusya'nın öncülük ettiği Avrasya merkezli bir karşı güç oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

"Avrasyacılık; birleştirici kimliği, bölgesel amaçları ve jeopolitik hedefleri olması itibarıyla Rus seçkinleri ve politikacıları arasında oldukça saygın bir yer edindiği ve Rus dış politikasına sürekli etkili olacağı kabul edilmelidir" (Akgül, 2009: 47). Nitekim, Vladimir Putin dönemiyle birlikte Avrasyacılık, Rusya'nın bölgesel ve küresel stratejilerinde merkezi bir rol oynamış, Rusya'nın Avrasya'nın lideri olma iddiasını güçlendirmiştir. Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi yapılar ve Batı'ya karşı dengeleyici güç arayışları, yeni Avrasyacılık'ın somut politikalar olarak hayata geçtiği alanlardır.

Rus düşünce ekollerinin farklı vurguları, söylemleri ve yöntemleri olsa da hepsinin en az bir birleştirici nosyonu vardır ve bu da ister Avrupa ister küresel ya da bölgesel bağlamda olsun Rusya'nın Büyük Güç olduğu nosyonudur. Rusya'nın on dokuzuncu yüzyılda Avrupa Konseyindeki öncü rolü ve yirminci yüzyılın büyük bölümünde iki büyük süper güçten biri olması, Rusya'nın en azından dünyanın diğer büyük güçleriyle aynı seviyede olduğu ve öyle muamele görmesi gerektiği algısıyla hareket etmektedirler.

2.4.2. Rusya Federasyonu Dış Politika Belgeleri ve Yaklaşımları

2.4.2.1. Yakın Çevre (Primakov) Doktrini (1996)

“Yakın Çevre Doktrini” diğer ismiyle dönemin Dışişleri Bakanı Yevgeny Primakov'un ismiyle anılan Primakov Doktrini, onun benimsediği fikirler ve sahip olduğu vizyon etrafında şekillenmiştir. Amerikan tek kutupluluğunun kabul edilmemesine ve küresel düzenin çok kutuplu bir yapıya evrilmesi arzusuna dayanan “doktrin”, Rus düşüncesini etkilemiş ve Rusya Federasyonu’nun 21. yüzyıldaki büyük stratejisinin temellerini oluşturmuştur. Primakov Doktrini, çok kutupluluk, stratejik özerklik, bölgesel entegrasyon, pragmatizm ve müdahale etmeme ilkeleri çerçevesinde bir yol haritası çizmiştir.

Primakov Doktrini, Rusya'nın kendi çıkarlarını gözetme hakkı olduğunu ve herhangi bir ülke ya da bloğa tabi olmaksızın ulusal çıkarlarına hizmet eden ortaklıklar ve ittifaklar geliştirebilmesi gerektiğini (Yılmaz, 2019: 68) belirterek dış politikada stratejik özerkliğe vurgu yapılmıştır. Doktrine göre, Rusya’nın ABD’nin tek taraflı gücünü dengeleyebilecek büyük güçlerin birlikteliğiyle yönetilen çok kutuplu bir dünyaya için çabalaması, Sovyet sonrası alanda üstünlüğü konusunda ısrar etmesi ve bu bölgedeki entegrasyona öncülük etmesi gerekmektedir. Ayrıca Rusya, NATO'nun genişlemesine karşı çıkmalıdır.

Rusya'nın ulusal çıkarlarının gerçekçi bir değerlendirmesine dayanan pragmatik bir dış politika yaklaşımı çağrısında bulunmaktadır. Rusya, çıkarlarına hizmet ettiğinde ortaklıklar ve ittifaklar peşinde koşmalı, ancak gerektiğinde tek taraflı hareket etmeye de istekli olmalıdır. Doktrin, egemen devletlerin içişlerine yönelik herhangi bir yabancı müdahalesine karşıdır (Yılmaz, 2019: 68). Rusya diğer ülkelerin egemenliğine saygı göstermeli ve içişlerine karışmaktan kaçınmalıdır. Bununla birlikte; Rusya ulusal çıkarlarını savunmaya ve yurtdışındaki vatandaşlarını korumaya hazır olmalıdır.

Primakov, çok kutuplu bir düzen yaratmak için Rusya, Hindistan ve Çin arasında Amerikan hegemonyasına karşı dengeleyici bir güç üçgeni oluşturulmasını önermiştir (Chandra, 2010: 40) Bu şekilde Rusya, Asya-Pasifik'teki Amerikan nüfuzunu ortadan kaldırabilir ve Afrika ve Orta Doğu gibi daha uzak sahalarda rekabet etmek için kendi kaynaklarını daha rahat kullanabilecektir. Bu

doğrultuda “Rusya ve Çin 1997 yılında toplanarak, Amerikan hegemonya anlayışını kınamış ve NATO’nun sınırlarına doğru genişlemesine izin verilemeyeceği deklarasyonunu yapmışlardır. Primakov/Yakın Çevre Doktrininin kapsamı Putin’in iktidara gelmesi ile genişlemiş ve içeriği somutlaşmıştır” (Mammadov, 2014:29).

2.4.2.2. Rusya Federasyonu’nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2000)

Vladimir Putin tarafından 28 Haziran 2000 tarihinde imzalanan Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti (RFDPK) belgesi, Vladimir Putin’in ilk kez devlet başkanı olduğu dönemde, Rusya’nın Soğuk Savaş sonrası dış politikasını yeniden şekillendirme çabasını ortaya koyan stratejik bir belgedir. 1990’ların sonunda Boris Yeltsin yönetiminde yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin ardından, Putin, Rusya’yı uluslararası arenada daha etkili ve bağımsız bir aktör haline getirmeyi hedeflemiştir. Nitekim bu belge, Soğuk Savaş sonrası dönemde zayıflayan Rusya’nın, dünya siyasetine büyük bir güç olarak geri dönme isteğini yansıtmaktadır.

Dış politika konsepti belgesinde (RFDPK, 2000) genel olarak bireyin, toplumun ve devletin çıkarlarını korumanın Rusya’nın dış politikada en önemli önceliği olduğu vurgulanmıştır. Rusya ile diğer devletler arasında yeni, adil ve karşılıklı olarak faydalı ortaklık ilişkilerinin ortaya çıkması beklentilerinin bir kısmının gerçekleşmemiş olduğunun belirtildiği belgede, Rusya’nın kendi egemenliğini ve bağımsızlığını korumak için uluslararası sistemdeki müdahalelere karşı duracağı belirtilmiştir (RFDPK, 2000). Bu yaklaşım, 1990’ların kaotik döneminde Batı’nın Rusya üzerindeki etkisine ve NATO’nun genişleme politikalarına bir tepki olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla Rusya’nın dış politikası, ulusal çıkarların gözetilmesi, özellikle iç işlerine karışılmama ve ulusal egemenliği koruma ilkeleri etrafında şekillenmiştir.

Dış politika belgesinde, “Rusya Federasyonu’nun bağımsız ve yapıcı, tutarlılık ve öngörülebilirlik, karşılıklı yarar sağlayan pragmatizm üzerine kurulu bir dış politika izleyeceği ve bu politikanın mümkün olduğu kadar şeffaf olacağı, diğer devletlerin meşru çıkarlarını göz önünde bulunduracağı ve ortak çözümler bulmayı amaçlayacağı” (RFDPK, 2000) gibi unsurlar yer almıştır. Böylece Rusya, kendi çıkarları doğrultusunda bağımsız kararlar alarak uluslararası sistemde bir denge unsuru olmayı hedeflemektedir. Rusya, küresel sorunlara çözüm ararken aktif ve olumlu bir rol oynamak istediğini belirterek sadece muhalif bir pozisyonda kalmak yerine, çözüm odaklı ve iş birliğine açık bir politika izleme niyetini de ifade etmektedir.

Dış politika konseptinde Birleşmiş Milletler’in, 21. yüzyılda uluslararası ilişkileri yönetmek için ana merkez olarak kalması ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birinci derecede sorumlu olan BM Güvenlik Konseyi’nin etkinliğinin daha da artırılması gerektiği ve dolayısıyla da Rusya Federasyonu’nun, Birleşmiş Milletler ve BM Güvenlik Konseyi’nin dünya meselelerindeki rolünü küçümseme girişimlerine kararlılıkla karşı çıkacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte belgede

(RFDPK, 2000) uluslararası güvenliğin temel meseleleri ele alırken, BM Güvenlik Konseyi'nin rolünün zayıflamasıyla, sınırlı üyeliğe sahip Batılı kurumlara ve forumlara odaklanıldığını ABD'nin ekonomik ve güç yoluyla egemen olacağı tek kutuplu bir dünya yapısının kurulmasına doğru bir eğilimin giderek büyüdüğü ifade edilmektedir. Dış politika konseptinde, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin başını çektiği tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkmıştır. Rusya, uluslararası ilişkilerin çok kutuplu bir yapıya kavuşmasını savunmuş ve küresel meselelerde birden fazla gücün söz sahibi olmasını istemiştir. Bu bağlamda, ABD'nin dünya üzerindeki hegemonik güç olma çabasına eleştirel yaklaşmıştır.

Rusya, bu belgede Batı ile iş birliğini tamamen reddetmemiş, ancak eşit şartlarda olmasını savunmuştur. Özellikle ABD ve NATO ile ilişkilerde karşılıklı saygı ve dengeli bir diyalog geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Rusya, NATO'nun doğuya doğru genişlemesine karşı çıkmış ve bu gelişmeleri kendi güvenliği için tehdit olarak değerlendirmiştir.

2000 yılındaki dış politika konsepti, Rusya'nın askeri kapasitesini modernize etme ve güçlendirme amacını da açıkça ortaya koymuştur. Nükleer caydırıcılık, bu stratejinin önemli bir parçası olarak görülmüş ve Rusya'nın stratejik silahlar konusundaki pozisyonunu güçlendirmek istemesi vurgulanmıştır. Belgede (RFDPK, 2000) “uluslararası ekonomik ilişkiler alanında Rusya'nın dış politikasının başlıca önceliği, ulusal ekonominin gelişiminin teşvik edilmesi” olduğunun belirtilmesi bunun dış politikasının temel dayanaklarından biri olduğunu ifade etmektedir. Ekonominin gelişimi için de ülkede piyasa odaklı bir ekonomiye şekillendirerek Rus ekonomisinin uluslararası ekonomik sisteme geniş çaplı entegrasyonunun sağlanması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu da Rusya'nın dış politikasını salt siyasi değil, ekonomik çıkarlar doğrultusunda şekillendireceğini göstermektedir.

Rusya, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri üzerinde güçlü bir nüfuz sahibi olma amacını sürdürmüştür. Bu bağlamda, “yakın çevre” olarak adlandırılan eski Sovyet ülkeleriyle olan ilişkilerin önemi vurgulanmıştır. Rusya, bu ülkelerle karşılıklı çıkarların gözetilmesi ilkesi dikkate alınarak iş birliğini artırma ve Batı'nın bu bölgede artan etkisine karşı çıkma amacı gütmüştür. Ayrıca, BDT üyeleriyle paylaşılan kültürel mirasın korunması da üzerinde durulan bir konu olmuştur (RFDPK, 2000).

Dış politika konsepti belgesinde (RFDPK, 2000), Rusya dış politikası bağlamında Asya, Rusya'nın dinamik olarak gelişen bu bölgeye doğrudan ait olması ve Sibirya ve Uzak Doğu'da ekonomik bir yükselişe ihtiyaç duyulması nedeniyle giderek artan bir öneme sahip olduğu belirtilerek Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesi'nin ana entegrasyon yapılarına katılımının canlandırılması üzerinde durulacağı ifade edilmiştir. Rusya dış politika konseptinde, bu bölgeye özel bir vurgu yapılması, Rusya'nın sadece Avrupa ve Batı dünyasına değil, Asya'ya da ağırlık

vermek istediğinin bir göstergesidir. Bu bölge, Çin, Japonya, Güney Kore ve Hindistan gibi büyük ekonomik güçlerin yanı sıra, önemli enerji tüketicileri ve Rusya'nın doğrudan komşularını barındırmaktadır. Sonuç olarak, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik politikası hem ekonomik çıkarlar hem de stratejik ortaklıklar temelinde şekillenmiş ve bu bölge, Rusya'nın dış politika önceliklerinde giderek daha fazla yer bulmuştur. Bu, Rusya'nın Batı'ya olan bağımlılığını azaltma ve Doğu'ya yönelik açılımını güçlendirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

2.4.2.3. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2008)

Dmitri Medvedev tarafından 15 Temmuz 2008'de onaylanan Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti (RFDPK) belgesinin, 2000 yılında Vladimir Putin tarafından imzalanan dış politika konsepti belgesinin hükümlerini tamamlayacak ve geliştirecek nitelikte olduğu belirtilmiştir. Belgede Rusya'nın büyük bir güç olarak uluslararası arenadaki rolü vurgulanarak Rusya'nın nüfuzunun yurtdışına yayılmasının ve diğer ülkelerdeki Rus vatandaşlarının hak ve çıkarlarının korunmasının önemi ifade edilmiştir.

Konsept beş bölüme ayrılmış olup, bunlardan ilki genel hükümleri içermekte ve ülkenin temel dış politika hedeflerini belirlemektedir. Bunlar arasında “Rusya'nın güvenliğinin sağlanması, modernleşmesi için elverişli dış koşulların yaratılması, adil ve demokratik bir dünya düzeninin kurulması için küresel hareketlere katılım, sorunların çözümü için başta BM Şartı hükümleri olmak üzere uzlaşmaya ve uluslararası hukukun üstünlüğüne güvenilmesi”, (RFDPK, 2008) komşu ülkelerle dostane ilişkiler kurulması ve diğer devletlerle uyum ve örtüşen çıkarlar aranması yer almaktadır.

Rusya ekonomisinin modernizasyonu için elverişli dış koşulların yaratılması, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve yenilikçiliğin teşvik edilmesi önemli hedefler arasında bulunmaktadır. Belgede enerji konularına önemli bir yer verilmiştir. Enerjinin Rus ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamasında önemli bir unsur olduğu ve enerji piyasalarında sorumlu bir ortak olarak Rusya'nın, dünya enerji piyasalarında dengenin korunmasına katkıda bulunacağı belirtilmiştir (RFDPK, 2008). Böylece, enerji, yüksek gelir getirme kabiliyeti ve bir güç aracı olarak kullanılması nedeniyle Moskova'nın güvenlik düşüncesinin tutarlı bir parçası haline gelmeye başlamıştır.

2000 yılında yayınlanan dış politika konseptinde belirtilen Birleşmiş Milletler'in, 21. yüzyılda uluslararası ilişkileri yönetmek için ana merkez olarak kalması ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birinci derecede sorumlu olan BM Güvenlik Konseyi'nin etkinliğinin daha da artırılması gerektiği düşüncesi tekrarlanarak Rusya'nın dünyanın gelişiminin yönetilebilirliğini arttırmaya ve kendi kendini düzenleyen bir uluslararası sistem kurmaya büyük önem verdiği belirtilmiştir. Böyle bir sistemin de coğrafi ve medeniyet açısından temsil edici

olması ve BM'nin merkezi ve koordinasyon rolüne tam olarak saygı göstermesi gereken lider Devletlerin kolektif liderliğini gerektirdiği vurgulanmış ve “bu amaçlar doğrultusunda Rusya’nın, Sekizler Grubu ve geleneksel ortakları RIC (Rusya, Hindistan ve Çin) ve BRIC Dörtlüsü (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) diyaloglarının yanı sıra diğer gayrı resmi yapıları ve diyalog ortamlarını daha aktif bir şekilde kullanarak bu tür formatlara daha fazla dahil olacağı” (RFDPK, 2008) ifade edilmiştir. Böylece Rusya, uluslararası ilişkilere aktif bir şekilde katılarak ve uluslararası hukuk ve BM Şartı temelinde adil ve demokratik bir dünya düzeninin oluşturulmasına katkıda bulunarak önemli bir küresel oyuncu olarak konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Belgede (RFDPK, 2008) ortaya çıkan çok kutupluluk ve risk ve tehditlerin çeşitlenmesi de dahil olmak üzere mevcut temel gelişme eğilimlerinin, stratejik istikrar konusunun artık sadece Rusya-ABD ilişkileri çerçevesinde ele alınamayacağı sonucuna götürdüğü ve ortak güvenliği sağlamak için ortak eylemlerle ilgilenen, başta nükleer olanlar olmak üzere, büyük devletleri bu çabalara dahil etmenin zamanı geldiği belirtilmektedir. 2008 tarihli dış politika konsepti belgesinde tehdit algılamalarında bir değişim eğilimi olduğu görülmektedir. Bu belgede (RFDPK, 2008), “Rusya için tehlikeli olan silah ticareti, kitle imha silahlarındaki artış, demografik sorunlar, yoksulluk, bölgesel çatışmalar, küresel ısınma, yasadışı göç vb küresel tehditlere de dikkat çekilmiştir.

Bu belge, bölgesel bir kolektif güvenlik ve iş birliği sistemi oluşturarak ve NATO'nun özellikle Ukrayna ve Gürcistan'da daha fazla genişlemesini reddederek mevcut Avrupa güvenlik mimarisinin değiştirilmesini açıkça öneren ilk belgedir. Belge, BDT'de istikrar ve güvenliğin sağlanması için kilit aracın, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ı kapsayan ve Rusya'nın liderliğindeki bir askeri ittifak olan Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) olduğunu savunmaktadır (Chirkova, 2012: 6). Bununla birlikte Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ)’nün daha da güçlendirilmesi ve Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki tüm iş birliği mekanizmaları arasında bir ortaklık bağları ağı kurma girişiminin teşvik edilmesi de özel bir yer tutmaktadır.

Rusya Federasyonu'nun çok taraflı dış politikası bağlamında Asya-Pasifik bölgesinin, Rusya'nın dünyanın dinamik bir şekilde gelişmekte olan bu bölgesine ait olması, Sibirya ve Uzak Doğu'nun ekonomik kalkınmasını amaçlayan programların gerçekleştirilmesi için bu bölgenin potansiyelinden yararlanmaya ilgi duyması, terörle mücadele, güvenliğin sağlanması ve medeniyetler arası diyalogun sürdürülmesi alanlarında bölgesel işbirliğinin güçlendirilmesi ihtiyacı nedeniyle önemli ve giderek artan bir öneme sahiptir. Belgede (RFDPK, 2008), “Rusya’nın, başta Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği Forumu, ASEAN Bölgesel Forumu da dahil olmak üzere Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ile ortaklık mekanizmaları olmak üzere Asya-Pasifik Bölgesinin başlıca entegrasyon mekanizmalarına aktif olarak katılmaya devam edeceği” ifade edilmiştir.

2.4.2.4. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2013)

Vladimir Putin tarafından 12 Şubat 2013'te imzalanan Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti (RFDPK) belgesi, Temmuz 2008'de Dmitry Medvedev tarafından onaylanan Konsept'in yerini almıştır. Konsept, küresel mali ve ekonomik kriz ile 2011'den bu yana Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan istikrarsızlığı dikkate alarak Rusya'nın 2008'den bu yana önemli ölçüde değişen uluslararası sistemi nasıl gördüğüne, bu sistemin neresinde yer aldığına ve nasıl hareket etmeye çalışacağına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Rus dış politikasının temel hedeflerinden birisi, “ülkenin güvenliğini, toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumak ve günümüz dünyasının etkili ve rekabetçi kutuplarından biri olarak uluslararası toplumdaki konumunu güvence altına almaktır” (RFDPK, 2013: madde 4a). RFDPK'te güvenlik kaygılarının yanı sıra daha önceki belgelerden farklı olarak daha belirgin bir şekilde Rusya'nın büyük güç olma niteliği vurgulanmıştır. “Dünya barışının, güvenliğinin ve istikrarının aktif bir şekilde teşvik edilerek, uluslararası hukuka uygun olarak küresel meselelerde ortak kararlara dayalı adil ve demokratik bir uluslararası ilişkiler sisteminin kurulmasının” (RFDPK, 2013: madde 4c) bir diğer hedef olarak belirlenmesi, Moskova'nın uluslararası sisteme baktığı pozisyonu çok net ortaya koymaktadır.

Rusya'nın uluslararası piyasa ekonomisi sistemindeki ticari ve ekonomik pozisyonunun kuvvetlendirilmesi, Rusya ekonomisinin sürekli ve aktif gelişmesi için uygun durumların hayata geçirilmesi vurgulanan dış politika konseptinde, Avrupa ile Asya-Pasifik bölgesi arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler bağlamında Rusya, kritik bir köprü olarak konumlandırılmıştır. (Güler ve Teke, 2021: 20-29).

Bu konseptte, Rus dış politikasının öncelik alanları, kuruluşlar ve hatta ülkeler tek tek sayılmıştır. Orta Doğu ve Afrika Kıtasının kuzey bölgelerinde durumun istikrara kavuşturulması için çaba sarf edilmesi gerekliliği ve İslam dünyası devletleri ile Afrika ve Latin Amerika devletlerinin etkileşimlerin genişletilmesi hususları belirtilerek BDT, Karadeniz ve Hazar coğrafyası, KGAÖ, AGİT, Avrasya Ekonomik Birliği (2014 yılı içerisinde Rusya, Belarus, Ermenistan, Kırgızistan ve Kazakistan liderleri tarafından teşkilatlandırılmıştır), Avrupa, NATO öncelikli alan olarak sıralanmıştır. Temel olarak yeni Konsept, Rus dış politikasının önceliklerinde herhangi bir temel değişiklik öngörmektedir.

Rus dış politikasının öncelikli alanlarının belirlenmesinde Asya-Pasifik bölgesine de özel önem verilerek ŞİÖ, APEC, ASEAN, Doğu Asya Zirvesi (EAS) gibi bölgesel çok taraflı mekanizmalarla birlikte Çin, Hindistan, Kore Yarımadası, Japonya, Moğolistan, Vietnam, Avustralya ve Yeni Zelanda ile olan ilişkilerin geliştirilmesine verilen önem belirtilmiştir. Bununla birlikte Rusya, Doğu Asya Zirvesi mekanizmasını, Asya-Pasifik bölgesinin güvenliği ve iş birliği

konularında liderler arasında stratejik diyalog için ana platform olarak gördüğünü de özellikle vurgulamıştır.

2.4.2.5. Rusya Federasyonu’nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2016)

2014’te Kırım’ın Rusya tarafından ilhakı sonucu Avrupa ile ilişkilerin bozulduğu ve Rusya’ya Batı yaptırımlarının uygulandığı bir dönemde, 30 Kasım 2016 yılında, Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti Putin tarafından onaylanmıştır. Dünya’da çok kutuplu bir uluslararası sistemin ortaya çıkışıyla ilgili temel değişimler yaşandığı belirtilerek uluslararası ilişkilerin yapısının giderek karmaşıklaştığı dolayısıyla da küreselleşmenin yeni ekonomik ve politik güç merkezlerinin oluşmasına yol açtığı belgede (RFDPK, 2016: madde 4) ifade edilmiştir. Geleneksel batılı güçlerin küresel ekonomik ve politik hakimiyetinin aşınmaya başladığı, küresel güç ve kalkınma potansiyeli merkezi olmaktan çıktığı ve bu merkezin Asya-Pasifik Bölgesi’ne doğru kaydığı belgede özellikle vurgulanmıştır.

Belgede (2016: madde 23), “uluslararası hukukun genel kabul görmüş normlarına ve eşit haklar, karşılıklı saygı ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanan adil ve sürdürülebilir bir dünya düzenini şekillendirilmesi, uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğüne riayet edilesi”, Rus dış politikasının öncelikleri arasında sayılmıştır. Bununla birlikte, Rusya’nın, BM’nin merkezi ve koordinasyon rolüne tamamen saygı gösterildiği çok kutuplu bir anlayışla büyük devletlerin ortak liderliğiyle küresel kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasına önem verdiği bu amaçla da G-20 içerisindeki ortakları, BRICS, ŞİÖ ve RIC gibi kuruluşlarla ve diyalog platformlarıyla bağlarını genişlettiği belirtilmiştir.

Rus Dış Politika Konseptinde, BDT Rus dış politikasının öncelikli alanı olarak belirlenirken Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Sovyet sonrası alandaki mevcut güvenlik çerçevesinin temel unsurlarından biri olarak görülmektedir. Belgede (2016: madde 63), Rusya’nın AB ile ilişkilerindeki stratejik önceliğinin, Avrupa ve Avrasya entegrasyon süreçlerinin çıkarlarını uyumlu hale getirerek Atlantik’ten Pasifik’e kadar ortak bir ekonomik ve insani alan oluşturmak olduğu, böylece Avrupa kıtasında bölücü çizgilerin ortaya çıkmasını engellenmesinin hedeflendiği ifade edilmiştir.

ABD ve müttefiklerinin Rusya’ya karşı benimsediği çevreleme politikası ve Rusya’nın karşı karşıya kaldığı siyasi, ekonomik, enformasyon ve diğer baskıların bölgesel ve küresel istikrarı baltaladığı ve bunun tüm tarafların uzun vadeli çıkarlarına zarar verdiğinin üzerinde durulmuştur.

Rus Dış Politika Konseptinin ABD’ye atıfta bulunan kısımlarında Rusya’nın, ABD ile strateji ve uluslararası güvenlik konularında, özellikle de uluslararası İslami terör tehdidine karşı mücadele alanında “karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki” kurmakla ilgilendiğini ortaya koymaktadır. Konsept

(2016: madde 72) ayrıca, ABD'nin küresel bir füze savunma sisteminin oluşturulmasını açıkça Rusya'nın güvenliğine yönelik bir tehdit olarak tanımlayarak uygun misilleme tedbirlerinin alınacağı belirtilmiştir.

Belgenin Asya-Pasifik bölgesindeki ilişkilere ilişkin kısmına ağırlık verildiği görülmektedir. Rusya'nın bölgedeki konumunun güçlendirilmesi ve bölgedeki devletlerle ilişkilerin etkinleştirilmesi stratejik açıdan önemli olarak nitelendirilmiştir. Rusya'nın, Asya-Pasifik'teki entegrasyon süreçlerine proaktif olarak katılma, sunduğu olanakları Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu'sunda sosyoekonomik kalkınma programlarını uygulama ve Asya'da kapsayıcı, açık, şeffaf ve eşitlikçi bir kolektif güvenlik ve iş birliği mimarisi yaratmakla ilgilendiği ifade edilmiştir (2016: madde 78). Belge, ASEAN ülkeleriyle ilişkilerin 'stratejik ortaklık' düzeyine yükseltilmesi fikrini içermekte ve ASEAN ve Asya-Pasifik bölgesindeki diğer mekanizmalarıyla ŞİÖ ve Avrasya'daki entegrasyon süreçlerini uyumlu hale getirme hedefini ortaya koymaktadır.

Belgede, Rusya ve Çin'in küresel gündemdeki önemli konulara yönelik benimsediği ortak ilkeli yaklaşımların, bölgesel ve küresel istikrarın temel unsurlarından biri olarak algılanırken Hindistan ile olan ilişkilerin “tarihsel dostluk” ve “derin karşılıklı güven” referanslarıyla pekiştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, Rusya'nın Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti ile kapsamlı stratejik ortaklığını güçlendirmenin yanı sıra Endonezya Cumhuriyeti, Tayland Krallığı, Singapur Cumhuriyeti, Malezya ve Asya-Pasifik'teki diğer devletlerle çok boyutlu iş birliğini genişletme niyeti, belgede vurgulanmaktadır. Asya-Pasifik bölgesindeki ülkelerle ikili iş birliğinin geliştirilmesi ve bölgedeki çok taraflı mekanizmalara aktif katılımın vurgulanması, Rusya'nın Asya-Pasifik politikasını çeşitlendirmeye ve hem Batı ile hem de Çin ile ilişkilerini dengelemeye çalıştığını göstermektedir.

2.4.2.6. Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Konsepti Belgesi (2023)

31 Mart 2023'te Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından onaylanan bu belge, dönüm noktası niteliğindeki politika beyanı olarak, Rusya'yı, Batı'ya karşı muhalefetiyle tanımlanan yeni bir küresel düzenin merkezinde “geniş bir Avrasya ve Avrupa-Pasifik gücü” olarak tasavvur etmektedir. Bununla birlikte; Ukrayna Savaşı sonrası yayınlanan belgede “modern dünyanın önde gelen kalkınma merkezlerinden biri olan Rusya'nın güçlenmesini ve bağımsız dış politikasını Batı hegemonyasına tehdit olarak gören Amerika Birleşik Devletleri ve uydularının Rusya'ya karşı hibrit bir savaş yürüttükleri belirtilmektedir.” (RFDPK, 2023) ABD liderliğindeki Batı dünyasının, Rusya'nın yapıcı medeniyet rolünü, gücünü, ekonomik ve teknolojik yeteneklerini baltalamak, dış ve iç politikadaki egemenliğini sınırlamak, toprak bütünlüğünü ihlal etmek de dahil olmak üzere mümkün olan her şekilde zayıflatmayı amaçladığı ifade edilmektedir.

Rusya, devletlerin egemen eşitliği, kalkınma modellerini seçme haklarına ve sosyal, politik ve ekonomik düzene saygı, uluslararası ilişkilerde hegemonyanın reddedilmesi, çıkarlar ve karşılıklı yararlar dengesine dayalı işbirliği, içişlerine karışmama, tüm devletlerin çifte standart politikasını terk etmesiyle, uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde uluslararası hukukun üstünlüğü, güvenliğin küresel ve bölgesel açıdan bölünmezliği ilkeleri çerçevesinde uluslararası ilişkiler sisteminin çok kutuplu olması ve aşağıdaki ilkelere dayanması gerektiğini tekrarlamıştır.

Rusya Federasyonu, dünya düzeninin çok kutuplu bir dünyanın gerçeklerine uyarlanmasına yardımcı olmak amacıyla da ABD'nin ve diğer dost olmayan devletlerin küresel meselelerdeki hakimiyetinin kalıntılarını ortadan kaldırmak, herhangi bir devletin yeni-sömürgeci veya hegemonik hırslardan vazgeçmesini sağlayacak koşulları yaratma; küresel ve bölgesel düzeyde güvenliği ve kalkınmayı sağlamaya yönelik uluslararası mekanizmaları geliştirme; BM Üye Devletlerinin çıkarları ile BM Şartı'nın hedeflerine ulaşma yolundaki eylemlerinin uzlaştırılmasında BM'nin merkezi koordinasyon mekanizması olarak rolünü yeniden tesis etme; uluslararası hukuk sisteminin sürdürülebilirliğini ve aşamalı gelişimini artırma ve tüm devletlerin, küresel ekonominin ve uluslararası düzeyde iş bölümünün yararlarına, ayrıca adil ve eşit kalkınmanın yararına modern teknolojiye (küresel enerji ve gıda güvenliğinin ele alınması dahil) eşit erişiminin sağlanması için gerekli faaliyetler bulunacağını vurgulamıştır.

Dış Politika Konsepti'ne bakıldığında Rus dış politikasındaki öncelikli olan alanlar net bir şekilde ortaya konmuştur. Belgede (RDPKB, 2023) BRICS, Şanghay İş birliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ), RIC (Rusya, Hindistan, Çin) ve diğer hükümetlerarası ve uluslararası kuruluşların yanı sıra Rusya'nın güçlü katılımıyla mekanizmalar oluşturma, Asya Pasifik, Latin Amerika, Afrika ve Orta Doğu'daki dostane çok taraflı kurumlar, diyalog platformları ve bölgesel birlikler dahilinde bölgesel ve alt bölgesel entegrasyonu destekleme ve Rusya'nın müttefikleri ve ortaklarıyla her alanda iş birliğini yoğunlaştırmak ve dost olmayan devletlerin bu tür iş birliğini engelleme girişimlerini bastırma gibi unsurlar yer almaktadır.

2023 konsepti, önceki tüm versiyonların tam tersini yaparak, en fazla dikkati Batılı olmayan devletlerle iş birliğine ayırmaktadır. Rusya'nın Çin ile ilişkilerinde hem Avrasya'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde küresel ve bölgesel düzeyde güvenlik, istikrar ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için tüm alanlarda karşılıklı yarar sağlayan iş birliğinin geliştirilmesine, karşılıklı yardım sağlanmasına ve uluslararası arenada koordinasyonun güçlendirilmesine öncelik verdiğini" vurgulamaktadır.

Konsept'in de belirttiği gibi, günümüz dünyası “meydana gelen genel olarak olumlu değişikliklerin, küresel hakimiyet ve yeni sömürgecilik terimleriyle düşünmeye alışmış bir dizi devlet tarafından reddedildiği” gerçeğiyle karakterize edilmektedir. Çok kutuplu bir dünyanın

gerçeklerini tanımayı ve bu gerçekliğe dayalı dünya düzeninin parametrelerini ve ilkelerini müzakere etmeyi reddetmektedirler.

2.4.2.7. Dış Politika Konseptlerinin Neorealist Açıdan Değerlendirilmesi

Neorealist teoriye göre, ulusal güvenlik ve egemenlik devletlerin dış politikasında merkezi bir rol oynar. Rusya'nın 2000 sonrası dış politika konseptlerinde de bu bakış açısıyla uyumlu bir şekilde ulusal güvenlik ve egemenliği ön plana çıkarmaktadır. Dış politika belgesinde, Rusya'nın egemenliğine yönelik herhangi bir müdahaleye karşı sert bir tutum sergilenmiş ve ulusal çıkarların korunması en önemli öncelik olarak belirtilmiştir. Neorealist yaklaşıma göre, devletler anarşik bir uluslararası sistemde varlıklarını sürdürebilmek için güvenliklerini sağlamalıdır; bu da Rusya'nın uluslararası sistemdeki tehditleri algılama biçimine uygun düşmektedir.

Neorealist teoride, uluslararası sistemin yapısı büyük önem taşır ve güç dağılımı (tek kutuplu, çift kutuplu, çok kutuplu) devletlerin davranışlarını etkiler. Rusya'nın 2000 sonrası dış politika konseptlerinde çok kutuplu bir dünya düzeni savunulmuş, ABD'nin başını çektiği tek kutuplu düzene karşı çıkmıştır. Neorealizm, özellikle tek kutuplu dünya düzenlerinde hegemon devletlerin diğer devletler tarafından dengeleyici ittifaklar veya stratejiler yoluyla sınırlandırılmaya çalışıldığını vurgular. Bu bağlamda Rusya, ABD'nin küresel hegemonya kurma çabalarına karşı kendi çıkarlarını koruyacak şekilde bir denge politikası izlemeye çalışmıştır. Rusya, Çin gibi diğer büyük güçlerle iş birliği yaparak bu güç dengesini çok kutuplu bir sistem lehine değiştirmeyi amaçlamıştır.

Neorealizm, devletlerin uluslararası sistemde hayatta kalabilmek ve çıkarlarını savunabilmek için askeri kapasiteye ve güç kaynaklarına büyük önem verdiğini savunur. Rusya'nın 2000 yılındaki dış politika konseptinde de askeri kapasitenin modernize edilmesi ve özellikle nükleer caydırıcılığın sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır. Bu, neorealist teorinin “güç dengesi” ilkesine uygundur; Rusya, askeri gücünü artırarak ve stratejik silahlarını geliştirerek küresel sistemde dengeleyici bir güç olarak varlığını sürdürmeyi hedeflemiştir. Özellikle NATO'nun doğuya genişlemesi, Rusya tarafından güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmış ve buna karşı askeri caydırıcılık stratejileri geliştirilmiştir.

Neorealizm, devletlerin dış politika kararlarını ideolojik değil, çıkar odaklı ve rasyonel bir şekilde aldığını öne sürer. Rusya'nın 2000 sonrası dış politika konseptlerinde de bu pragmatik yaklaşım açıkça görülmektedir. Konsept, uluslararası iş birliğini tamamen reddetmemekle birlikte, bu iş birliğinin ancak karşılıklı yarar sağlayan durumlarda sürdürüleceğini vurgulamaktadır. Bu da neorealist teorideki “devletlerin rasyonel aktörler olduğu” önermesiyle örtüşmektedir. Rusya, uluslararası ilişkilerde kendi çıkarlarını gözetken ve bu çıkarlar doğrultusunda pragmatik bir

yaklaşım benimsemiştir. Özellikle ekonomik çıkarların, enerji kaynaklarının stratejik kullanımı yoluyla savunulması bu pragmatizmin bir göstergesidir.

Neorealizme göre uluslararası sistem, anarşik bir yapıya sahiptir ve devletler hayatta kalmak için güç arayışına girerler. Rusya, bu bağlamda 2000 sonrası dış politika konseptlerinde kendisini bir büyük güç olarak konumlandırmıştır. Neorealist teori, büyük güçlerin uluslararası sistemi şekillendirmekte kilit rol oynadığını belirtir. Rusya, kendisini bu büyük güçlerden biri olarak tanımlayarak, sistemdeki diğer büyük güçlerle (örneğin Çin ve ABD) dengeleyici ilişkiler geliştirmeye çalışmıştır. Bu durum hem bölgesel hem de küresel düzeyde Rusya'nın stratejik çıkarlarını korumak ve küresel sistemdeki rolünü güçlendirmek amacını taşımaktadır.

Neorealist yaklaşım, güç sadece askeri kapasiteyle sınırlı değildir; ekonomik güç de uluslararası sistemde önemli bir etkidir. Rusya'nın 2000 sonrası dış politika konseptlerinde enerji kaynaklarının (özellikle petrol ve doğal gaz) stratejik bir araç olarak kullanılması, ekonomik gücün uluslararası ilişkilerdeki önemine vurgu yapar. Rusya, enerji ihracatını kullanarak bölgesel ve küresel düzeyde nüfuzunu artırmayı hedeflemiş ve bunu ulusal çıkarlarını savunmanın önemli bir yolu olarak görmüştür. Neorealist teoride olduğu gibi, burada da ekonomik ve enerji kaynakları, devletin güç unsurları olarak değerlendirilmektedir.

Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki “yakın çevre” ülkeleri üzerindeki nüfuzunu koruma stratejisi de neorealist bir yaklaşımla uyumludur. Bu ülkeler, Rusya'nın güvenlik çevresi olarak görülmüş ve Batı'nın bu bölgedeki etkisine karşı çıkmıştır. Neorealizme göre devletler, kendi güvenlik çıkarlarını korumak amacıyla çevrelerinde bir nüfuz alanı oluşturmak isterler. Rusya, bu bölgelerdeki Batı etkisini sınırlandırmak ve eski Sovyet devletleriyle olan bağlarını güçlü tutmak için askeri, siyasi ve ekonomik araçlarını kullanmıştır. Bu da neorealist teorideki “güç boşluklarının doldurulması” ve “güvenlik arayışı” ilkeleriyle örtüşmektedir.

Rusya'nın 2000 sonrası dış politika konsepti, neorealist çerçevede değerlendirildiğinde, güç, güvenlik ve çıkar odaklı bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Rusya, uluslararası sistemi anarşik bir güç mücadelesi olarak algılamakta ve bu sistemde hayatta kalabilmek, çıkarlarını koruyabilmek ve yeniden büyük bir güç olarak konumlanabilmek için askeri ve ekonomik kapasitesini artırmaya çalışmaktadır. Çok kutuplu dünya düzeni savunusu, pragmatik iş birlikleri ve enerji kaynaklarının stratejik kullanımı, neorealist teoriyle uyumlu olan temel dış politika unsurları olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın dış politika konsepti, neorealist perspektifin bir uygulaması olarak görülebilir; uluslararası sistemde güvenliği sağlamak ve güç dengesini kendi lehine çevirmek için stratejik ve rasyonel bir dış politika izlemektedir.

2.4.3. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri

Ulusal güvenlik stratejisi, bir ülkenin diplomatik ilişkilerden ekonomik iş birliklerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan uluslararası alandaki hedeflerini ve önceliklerini açıkça tanımlayan belgelerdir. Bunun yanı sıra, ulusal güvenlik stratejilerinde yer alan tehdit analizi, ülkenin dış politikada nasıl bir yaklaşım benimseyeceğini şekillendirme ve müttefiklik ve iş birliği ilişkilerini güçlendirmek için yönlendirici bir çerçeve sunabilme niteliğine sahiptir. Dolayısıyla, “bir devletin dış politik vizyonunu, uluslararası sistemden beklentisini ve tehdit algılarını kavrayabilme açısından ulusal güvenlik konsepti, önemi büyüktür” (Jane, 2022: 416). Bu bölümde Rusya Federasyonu'nun 2000 yılından sonraki ulusal güvenlik strateji belgelerine ve her ne kadar resmi bir belge olmasa da ulusal güvenlik belgelerine bir atıfta bulunması ve Rusya'nın uluslararası sisteme bakışını ve bu sistemde kendini konumlandığı yer bakımından önemli olması açısından 2007'de yılında Vladimir Putin'in Münih'te yaptığı konuşmaya da burada değinilecektir.

2.4.3.1. Rusya Federasyonu'nun Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2000)

Ulusal güvenlik kavramı, güvenlik konusunda her şeyi kapsayan ve daha geniş bir bakış açısına sahip, geniş ve kapsamlı bir belgedir; askeri doktrinde yer alan askeri güvenlik, çok önemli bir bileşen olsa da bunun yalnızca bir bileşenidir.

Ulusal güvenlik kavramı, "Siyasi, ekonomik, sosyal, askeri, askeri ve insani tehditlere karşı bireysel, kamu ve devlet güvenliğini sağlamayı amaçlayan belirli hedeflere ilişkin resmi olarak kabul edilmiş görüşlerin ve uygun devlet stratejisinin toplam birleşimini yansıtan siyasi bir belge" olarak tanımlanmaktadır. Ulusal güvenlik belgesi, iç ve dış tehditler, mevcut kaynaklar ve olanaklar dikkate alınarak en önemli devlet politikası yönergelerini ve ilkelerini formüle ederek, somut programların ve kurumsal belgelerin hazırlanması için bir temel oluşturmaktadır. Aralık 1997'de kabul edilen konseptin yerine geçecek olan Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti Belgesi 10 Ocak 2000 tarihinde imzalanan kararname ile onaylanarak yürürlüğe konulmuştur.

1990'larda yaşanan gelişmelerle birlikte; NATO genişlemesi, ABD ile Anti Balistik Füze (ABM) Anlaşması ve Balistik Savunma Füzeler (BMD)'in olası konuşlandırılması konusundaki yaklaşım farklılıkları, ayrılıkçı faaliyetler ve Çeçenistan'da ve Rusya'nın diğer bölgelerinde köktendinci radikal İslam'ın yükselişi, ciddi bir güvenlik sorunu olarak terörizmin büyümesi ve NATO'nun BM Güvenlik Konseyi'ni bypass ederek tek taraflı bir yol izlediği Yugoslavya ve Kosova'daki çatışmaların yönetimi konusunda ABD ve Avrupa ile anlaşma sağlanamaması hususların Rusya'nın güvenlik düşüncesini derinden etkilediği ve bu kaygıların yeni güvenlik konseptine de yansıdığı görülmektedir.

Belgede, (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi [RFUGSB], 2000) “bazı devletlerin ve uluslararası kuruluşların, başta Birleşmiş Milletler ve AGİT olmak üzere, uluslararası güvenliği sağlamaya yönelik mevcut mekanizmaların rolünü azaltma arzusu” Rusya için bir tehdit olarak ilan edilmiştir. Dolayısıyla Rusya, “uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek, ABD liderliğinde, uluslararası toplumda gelişmiş Batılı ülkelerin hakimiyetine dayanan ve tek taraflı çözümlere yönelik bir uluslararası ilişkiler yapısı oluşturma girişimlerini” (RFUGSB, 2000) resmi bir şekilde eleştirmiştir.

“Askeri-politik blokların ve ittifakların güçlendirilmesi, her şeyden önce NATO'nun doğruya doğru genişlemesi; Rusya sınırlarının hemen yakınında yabancı askeri üslerin ve büyük askeri varlıkların ortaya çıkma olasılığı ve kitle imha silahlarının ve bunların dağıtım araçlarının yayılması” (RFUGSB, 2000) gibi hususların, belgede, ulusal güvenliğe tehdit olarak belirtilmesi, Rusya’da ABD’nin Rusya’nın zayıflığından stratejik olarak yararlanmak istediği görüşünün hâkim olduğunun bir göstergesidir. Dolayısıyla Rusya, ABD karşısında stratejik bir rakip olarak özel statüsünü korumak istemektedir. Bu nedenle Rusya’nın nükleer kulübün bir üyesi olduğunun altı çizilmiştir. Nitekim, 1997’deki RFUGSB, Rusya Federasyonu’nun varlığına yönelik bir tehdit durumunda öncelikli nükleer silah kullanma hakkını saklı tutarken, yeni Güvenlik Belgesi, “krizi çözmenin diğer tüm yolları tükenmişse, silahlı saldırıyı püskürtmek için bu tür kullanıma izin vermektedir” (RFUGSB, 2000). 2000 Ulusal Güvenlik Belgesi’ne bakıldığında Rusya, uluslararası ilişkilerde askeri gücün öneminin hala dikkate değer bir unsur olduğunu belirtmektedir.

Belgeyle birlikte Rusya, çatışma durumları da dahil olmak üzere uluslararası ilişkilerin büyük sorunlarıyla uğraşırken Rusya’nın çıkarlarını göz ardı etme girişimlerinin, uluslararası güvenliği ve istikrarı baltalayabileceği ve uluslararası ilişkilerde süregelen olumlu değişiklikleri yavaşlatabileceği uyarısında da bulunmaktadır. Güvenlik Konsepti (RFUGSB, 2000), “Rusya’nın dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkisinin zayıflamasını bir tehdit unsuru” olarak algılamakta ve Rusya’nın güvenliğine yönelik büyük bir tehdit olarak ekonomik krize özellikle vurgu yapmaktadır.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsız devletler haline gelen, Rus olmayan on dört Sovyet cumhuriyetini ifade eden Yakın Çevre, Rusya’nın savunması konusunda “hayati çıkarları” olması nedeniyle 1996’dan bu yana Rus dış politikası için “öncelikli bölge” olmuştur. Rusya, bölge ülkeleriyle daha güçlü ilişkiler kurulmasına öncelik vermeye ve Sovyet sonrası dönemde etnik Ruslar konusunda Rusya’yı tek tek BDT ülkeleriyle iş birliği içinde olmaya çalışmaktadır. Rusya’nın ulusal güvenliği büyük ölçüde komşu ülkelerdeki ekonomik, siyasi ve askeri istikrarın derecesine bağlıdır. Türkistan bölgesindeki kayda değer dalgalanmalar ve Rusya’nın müdahalesi her zaman bir tercih meselesinden daha ziyade bir zorunluluk olarak algılanmaktadır. Nitekim, belgede (RFUGSB, 2000) “Bağımsız Devletler Topluluğu’nda (BDT) entegrasyon süreçlerinin zayıflaması, Rusya Federasyonu devlet sınırları ve BDT ülkelerinin dış

sınırları yakınında çatışmaların ortaya çıkması ve tırmanması, komşu devletlerin Rusya topraklarına ekonomik, demografik ve kültürel-dini genişlemesi ve Rusya'ya yönelik toprak iddiaları”, ulusal güvenliğe tehdit olarak sıralanmıştır.

Rusya, büyük bir güç olarak etkili kutuplardan biri olacağı çok kutuplu bir dünyanın kurulmasından yana bir tutum sergilemektedir. 2000 yılına kadar çok kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasının önündeki engellere ilişkin endişeler daha ihtiyatlı bir şekilde dile getirilirken yeni ulusal güvenlik belgesi, çok kutuplu bir dünyanın ortaya çıkmasına yönelik eğilime, "ABD'nin öncülüğünde gelişmiş Batılı ülkelerin, kendi egemenliklerine dayanan bir uluslararası ilişkiler yapısı oluşturmak istemeleri nedeniyle karşı çıktıklarına işaret ederek daha spesifik bir çizgi ortaya koymaktadır.

2.4.3.2. Münih Güvenlik Konferansı Yaklaşımı

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 10 Şubat 2007'de Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma, 2000 yılından itibaren ortaya konulan ulusal güvenlik belgelerine bir atıfta bulunması ve uluslararası sisteme yönelik jeopolitik yüklü içerik ve mesajlar içermesi ve Rusya'nın bakış açısını ortaya koyması açısından önemlidir.

Putin, Münih konuşmasında; günümüz uluslararası sisteminde tek kutupluluğun sadece kabul edilmez değil, aynı zamanda mümkün olamayacağı, şu anki sistemin Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi standartlarını diğer uluslara dayatmaya çalıştığını belirtmiştir (Putin, 2007). Münih konuşması, Rusya'nın ABD'nin, diğer ulusların, özellikle de Washington'la müttefik olmayanların çıkarlarını pek dikkate almadan, en önemli küresel konularda tek taraflı kararlar alabildiği bir sisteme yönelik eleştirilerini ortaya koymuştur. Putin'in böyle bir sistemin doğası gereği adaletsiz olduğunu ve dünyaya çeşitli riskleri de beraberinde getirdiğini söylemesi, Rusya'nın, ABD'nin hegemonik gücünden rahatsızlık duyduğunun bir işareti olarak görülmüştür.

Putin ayrıca, güç kullanımı kararının BM tarafından onaylanması halinde meşru kabul edilebilir olduğunu belirterek çatışma konularını çözmek için tek taraflı ve çoğu zaman gayri meşru eylemlerin hiçbir sorunu çözmediğini aksine yeni gerilim merkezleri ortaya çıkardığını vurgulamıştır (Putin, 2007). Tek taraflı aşırı askeri güç kullanımı yoluyla dünya çapındaki çatışmaları körüklemekle suçladığı ABD'nin, silahlanma yarışını ve nükleer silahların yayılmasını teşvik ettiğini ve yeni füze kalkanı programları aracılığıyla Rusya'yı tehdit ettiğini belirtmiştir.

NATO'nun genişlemesinin ittifakın modernizasyonu ya da Avrupa'da güvenliğin sağlanmasıyla hiçbir ilgisi olmadığı, Batı dünyasının Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra verdiği güvencelere riayet etmediği, NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin devam etmesi durumunda Rusya'nın bu duruma karşı refleksler geliştirmek zorunda kalacağı gibi hususları

yüksek tonda vurgulayarak Rusya'nın yeni hareket tarzını dünya kamuoyunun dikkatine sunmuştur. Rusya yeni dünya düzenini kendi bakış açısından okurken, Münih zirvesinde uluslararası sistemde teknolojik ve ekonomik rekabetin, eşitlik ve çok kutupluluk temasına dayanması gerektiği hipotezini ortaya atmıştır (Caşın, 2015: 26)

Moskova Knezliği döneminden bu yana bağımsız dış politika yürüten Rusya'nın, bu geleneğinden vazgeçmek niyetinde olmadığına vurgulandığı Münih konuşması, Rusya'nın dünya arenasında kendini nasıl konumlandığına dair bir gösterge olmuştur. Münih konuşması, Rusya'nın uluslararası arenada, Batı ile herhangi bir karmaşık tabiiyet ilişkisine bağlı olmayan bağımsız bir oyuncu olarak geleneksel statüsüne dönüşünün bir işareti olarak algılanmıştır.

2.4.3.3. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2009)

Rusya Federasyonu'nun 2020 yılına kadar Ulusal Güvenlik Stratejisi, 12 Mayıs 2009 tarihinde Devlet Başkanı Dmitry Medvedev tarafından onaylanmıştır. 2008'de Gürcistan ile yaşanan savaş sonrasında ve küresel ölçekte meydana gelen mali krizin Rus ekonomisine de önemli ölçüde yansıdığı bir zamanda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu strateji belgesi, Rusya'nın güvenlik yaklaşımlarını ve hedeflerini hem kendi içinde hem de küresel ölçekte yeniden yapılandığı bir dönemde yayımlanmıştır. Rusya'nın güvenlik hedeflerinin ve önceliklerinin netleştirilmesi için bir kılavuz işlevi gören bu belge, temelde 2000 yılında yayınlanan ulusal güvenlik strateji belgesi ile benzerlik gösterse de Rusya'nın tehdit algılamalarının kapsamında bir genişleme olduğu görülmektedir. Devletin toprak bütünlüğü ve egemenliğinin korunması gibi geleneksel güvenlik meselelerinin yanı sıra "Rusya Federasyonu vatandaşlarının anayasal hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi, ülkenin sosyo-ekonomik sürdürülebilir kalkınmasının uygulanması" (RFUGSB, 2009: madde 2), demokrasiyi, sivil toplumu ve ulusal ekonomiyi geliştirme, enerji güvenliği, siber güvenlik, bilim, teknoloji ve eğitimin ilerlemesi, gibi konuları da kapsayacak şekilde genişletildiği görülmektedir. Bununla birlikte belgenin geneline bakıldığında Rusya'nın ulusal çıkarları arasında çok kutuplu bir dünyada stratejik istikrarı ve karşılıklı yarar sağlayan ortaklıkları sürdürmeye yönelik bir dünya gücü olma konusu da bulunmaktadır.

2000 yılındaki ulusal güvenlik belgesinin aksine 2009'daki bu belgede tehdit algılamalarının en çok değiştiği alanlar NATO ve ABD ile olan ilişkilerdir. NATO'nun Rusya'nın sınırlarına doğru genişlemesini ve NATO'ya uluslararası hukuk normlarına aykırı küresel işlevler yükleme girişimlerini bir tehdit olarak algılasa (RFUGSB, 2009: madde 16) da bu üst perdeden dile getirilmemektedir. Nitekim, Rusya'nın, ekonomi, dış ve iç güvenlik, eğitim, bilim ve kültür alanlarında ortak alanların tutarlı bir şekilde oluşturulması da dahil olmak üzere Avrupa Birliği ile iş birliği mekanizmalarının tamamen güçlendirilmesine ve NATO ile eşit haklar temelinde ve Avrupa-Atlantik bölgesinde kolektif güvenliğin güçlendirilmesi amacıyla ilişkiler geliştirmeye açık olduğu belirtilmektedir (RFUGSB, 2009: madde 17).

Ulusal güvenlik strateji belgesinde, örtüşen çıkarlar temelinde ve Rus-Amerikan ilişkilerinin bir bütün olarak uluslararası durum üzerindeki kilit etkisini dikkate alarak Amerika Birleşik Devletleri ile eşit ve tam teşekküllü bir stratejik ortaklığın kurulmaya çalışacağı belirtilmiştir. İki ülke arasında “silahsızlanma ve silahların kontrolü alanında yeni anlaşmalara varılması, güven artırıcı önlemlerin güçlendirilmesinin yanı sıra kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, terörle mücadele iş birliğinin artırılması ve bölgesel çatışmaların çözüme kavuşturulması gibi alanlar, öncelikli konular olmaya devam edeceği ifade edilmiştir” (RFUGSB, 2009: madde 18).

Ekonomi, ulusal güvenlik strateji belgesinde önemli bir güvenlik konusu olarak yer almıştır. Ulusal güvenliğin sağlanmasına yönelik stratejik hedefler, “Rusya’yı orta vadede Gayri Safi Yurtiçi Hasıla açısından önde gelen beş ülkeden biri haline getirmenin yanı sıra ekonomik ve teknolojik alanlarda gerekli ulusal güvenlik seviyesine ulaşmaktır” (RFUGSB, 2009: 53). Belgede (2009: madde 54), ekonomik büyüme yoluyla ulusal güvenliğin sağlanması için, ulusal inovasyon sisteminin geliştirilmesi, işgücü verimliliğinin artırılması, yeni kaynakların geliştirilmesi, ulusal ekonominin öncelikli sektörlerinin çağdaşlaştırılması, bankacılık sisteminin, mali hizmetler sektörünün ve Rusya Federasyonu’ndaki bütçeler arası ilişkilerin iyileştirilmesi yoluyla gerçekleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Enerji güvenliği, uzun vadede ekonomik alanda ulusal güvenliğin sağlanmasının ana yönlerinden birisidir. Ekonomik öncelikler arasında enerji güvenliği, istikrarlı bir talebin varlığı, yerli üreticilerin rekabet edebilirliği ve enerji kaynakları sıkıntısının önlenmesi olarak anlaşılmaktadır (RFUGSB, 2009: madde 60-62). Bu nedenle Rusya’nın, başta Avrupa olmak üzere uluslararası piyasaların enerji tedarikçisi konumunu koruması, kendi rezervlerini geliştirmesi ve diğerlerine erişim sağlaması gerekmektedir. Bunun için de “özellikle Arktik bölgesi, Doğu Sibirya ve Rusya’nın Uzak Doğusunda temel ulaşım, enerji, bilgi ve askeri altyapı oluşumunu tamamlamak için kamu-özel ortaklık araçlarının kullanımı genişletilmektedir” (RFUGSB, 2009: madde 62)

Belgenin 2000 yılındaki versiyonundan farklı olarak ortaya çıkan yeniliklerden birisi de vatandaşların yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ve sürdürülebilir kalkınma fikrine odaklanmasıdır. Böylece ülkenin demografik durumunu iyileşmesi ve mevcut nüfus düşüşünün durdurulması beklenmektedir. Bu durum da Rusya’nın uluslararası statüsü ile nüfusunun refahı arasındaki bağlantının bir kabulü olarak yorumlanabilmektedir.

Belgeye göre Rusya, algılanan tehditlere ulusal tedbirlerin yanı sıra “karşılıklı yarar sağlayan” ortaklıklar çerçevesinde karşılık verecektir. Belgede (2009: madde 13) Rusya’nın BM, BM Güvenlik Konseyi, G8, G20, RIC (Rusya, Hindistan ve Çin), BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) gibi çok taraflı formatlarda etkileşimi arttıracak ve diğer gayri resmi uluslararası kurumların fırsatlarını kullanacağı ifade edilmektedir. Bununla birlikte Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelerle ikili ve çok taraflı iş birliği ilişkilerinin geliştirilmesi Rusya için bir dış

politika önceliğidir. Rusya, başta Bağımsız Devletler Topluluğu çerçevesinde olmak üzere, Bağımsız Devletler Topluluğu'na komşu bölgelerdeki genel durum üzerinde istikrar sağlayıcı etkisi olan Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve Avrasya Ekonomik Topluluğu bünyesinde de bölgesel ve alt-bölgesel entegrasyon ve koordinasyon potansiyelini geliştirmeye çalışacaktır.

2009 ulusal güvenlik strateji belgesi, Rusya'nın ulusal güvenlik yaklaşımını ana hatlarıyla ortaya koymakta ve 20. yüzyılın sonlarında yaşanan sosyo-ekonomik krizlerin üstesinden gelmenin ve ülkenin egemenliği ile toprak bütünlüğünü güçlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Bu strateji belgesi, Rusya'nın ulusal güvenliği için uzun vadeli bir yol haritası sunarken, iç ve dış tehditlerle nasıl mücadele edileceğini belirlemektedir. Aynı zamanda, strateji ekonomik, askeri, sosyal ve çevresel güvenlik gibi çok boyutlu tehditlerle başa çıkmayı hedeflemektedir.

2.4.3.4. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2015)

Dmitri Medvedev tarafından 2009 yılında kabul edilen Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi her ne kadar 2020 yılına kadar geçerli kalması planlanırken Vladimir Putin tarafından bu belge geçersiz kılınarak yeni ulusal güvenlik strateji belgesi Aralık 2015'te onaylanmıştır. 2014'te Ukrayna'da patlak veren olaylar, özellikle Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, Batı ile Rusya arasındaki ilişkileri ciddi şekilde germiştir. Bu durum, Rusya'nın ulusal güvenlik stratejisinin yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bununla birlikte, NATO'nun Doğu Avrupa ülkelerine yönelik genişleme politikaları ve Baltık bölgesinde artan askeri varlığı, Rusya'nın güvenlik kaygılarını artırmış ve ulusal güvenlik anlayışını da etkilemiştir. 2015 stratejisinde, Batı ile ilişkilerin kötüleşmesi ve Ukrayna krizi gibi olaylar doğrultusunda dış tehditlerin arttığı vurgulanmıştır. Önceki stratejilerde daha çok terörizm ve iç güvenlik sorunları üzerinde durulurken, 2015 ulusal güvenlik strateji belgesinde daha çok jeopolitik gerilimler ön plana çıkmıştır.

Belgede (2015: madde 30), 2009 yayımlanan ulusal güvenlik strateji belgesinde belirtilen uzun dönemli ulusal çıkarlarına “ulusal uzlaşmayı, politik ve sosyal istikrarı güçlendirme, yaşam standartlarını yükseltme, nüfusun sağlığını geliştirmek ve ülkenin istikrarlı demografik gelişimini sağlama, geleneksel Rus kültürünü ve ahlaki değerlerini koruma ve geliştirme ve ulusal ekonominin rekabet gücünü artırma” gibi unsurlar eklenmiştir. Bu ulusal çıkarlar da “ulusal savunma, devlet ve kamu güvenliği, Rus vatandaşlarının yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, ekonomik büyüme, bilim, teknoloji ve eğitim, sağlık hizmeti, kültür, yaşam sistemlerinin ekolojisi ve çevre yönetimi ile stratejik istikrar ve eşit stratejik ortaklık gibi stratejik ulusal önceliklerin uygulanması yoluyla sağlanmaktadır” (RFUGSB, 2015: madde 31).

2015 ulusal güvenlik stratejisi, askeri gücün modernizasyonuna ve askeri hazırlık seviyesinin artırılmasına daha fazla vurgu yapmaktadır. Nitekim “stratejik caydırıcılık ve askeri çatışmaların önlenmesi, Devletin askeri organizasyonunun, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin, diğer

birliklerin, askeri oluşumların ve organların uygulama şekillerinin ve yöntemlerinin iyileştirilmesi ve Rusya Federasyonu'nun seferberliğe hazırlığının ve sivil savunma güçlerinin ve araçlarının hazırlığının artırılması” yoluyla ulusal güvenliğin sağlanması hedeflenmektedir (RFUGSB, 2015: madde 34).

Belgede ekonomik güvenliğe vurgu yapılarak, “Rusya Federasyonu'na uygulanan kısıtlayıcı ekonomik önlemlerden, küresel ve bölgesel ekonomik krizlerden, artan haksız rekabetten, yasal araçların kötüye kullanılmasından, ulusal ekonominin öznelerine ısı ve güç tedarikinin istikrarının bozulmasından olumsuz etkilendiği” (RFUGSB, 2015: madde 57) belirtilmektedir. Dolayısıyla ekonomik istikrarın korunması, sürdürülebilir ekonomik büyüme için stratejinin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla da yaptırımlara karşı dayanıklılığın artırılması hedeflenmektedir. Ekonomik istikrarın korunmasında enerji güvenliğine özel önem verilmiştir. Enerji güvenliğinin sağlanması için gerekli koşullar arasında “yakıt ve enerji kompleksinin devlet yönetiminin verimliliğinin artırılması, enerji arz ve talep güvenilirliği ve sürekliliğinin ve ülkenin küresel enerji piyasasında teknolojik egemenliğinin sağlanması, Rus enerji tedarikçilerinin dış pazarlarda ve Rus maden çıkarma endüstrilerinde ayrımcılığa uğramasının önlenmesi yer almaktadır” (RFUGSB, 2015: madde 61).

2015 ulusal güvenlik stratejisinde siber saldırılara karşı korunma ve siber güvenlik alanında ulusal savunmanın güçlendirilmesi, kritik öneme sahip bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, terörizmle mücadele hem iç hem de dış güvenlik açısından öncelikli bir konu olarak belirlenmiştir. Bunun için de uluslararası iş birliği ve istihbarat paylaşımını teşvik edilmektedir. Toplum içinde sosyal sağlamlığın korunması, vatandaşların güvenliğinin sağlanması ve iç huzurun tesis edilmesi de ulusal güvenlik stratejisinin önemli unsurları arasında bulunmaktadır.

Stratejik istikrarın korunması ve karşılıklı iş birliği çerçevesinde; “BRICS, ŞİÖ, Asya-Pasifik Ekonomik İş birliği forumu, G-20 ve diğer uluslararası kurumlar ile ortakları ve iş birliğini artırmak” (RFUGSB, 2015: madde 88) ve “BDT, KGAÖ, Avrasya Ekonomi Birliği (AEB) ve Birlik Devleti ile bölgesel düzeyde istikrar sağlamak” (RFUGSB, 2015: madde 89) önemlidir. Böylece, çok taraflı iş birliğine ve uluslararası ilişkilere daha fazla önem verilmektedir.

Rusya, kendisini uluslararası sistemde önemli bir güç olarak görmekte, belgede (2015: madde 8) “Rusya'nın uluslararası sorunların ve askeri çatışmaların çözümünde, stratejik istikrarın sağlanmasında ve devletlerarası ilişkilerde uluslararası hukukun üstünlüğünün sağlanmasındaki rolünün arttığı” belirtilmiştir. Rusya ekonomisi, küresel ekonomideki istikrarsızlık ve Rusya'ya karşı uygulanan kısıtlayıcı ekonomik önlemlere rağmen potansiyelini koruma ve güçlendirme yeteneğini göstermiştir (RFUGSB, 2015: madde 9).

Uluslararası sistemin çok merkezli (kutuplu) modelinin şekillenme sürecine, küresel ve bölgesel düzeydeki istikrarsızlık eşlik etmiştir. Buradan yola çıkarak uluslararası sistemde; devletlerin refah düzeyleri ve gelişmişlik seviyeleri arasındaki farkların gittikçe derinleşmesi, doğal kaynaklar üzerindeki mücadele, ulaşım yolları üzerindeki kontrol gibi konuların (RFUGSB, 2015: 13) bu istikrarsızlığı beslediği söylenebilir. Dolayısıyla da güç faktörünün uluslararası ilişkilerdeki rolü azalmamaktadır. Saldırı silahlarının geliştirilmesi ve modernize edilmesi ve yeni silah türlerinin yaratılması ve konuşlandırılması yönündeki dürtü, küresel güvenlik sistemini ve silah kontrol anlaşmaları ve sözleşmeleri sistemini zayıflatmaktadır. “Avrupa-Atlantik, Avrasya ve Asya-Pasifik bölgelerinde eşit ve bölünmez güvenlik ilkelerine saygı gösterilmemekte bu da Rusya'nın komşu bölgelerinde silahlanma yarışını geliştirmektedir” (RFUGSB, 2015: madde 14).

“NATO'nun artan güç potansiyeli ve uluslararası hukuka aykırı küresel işlevleri, blok ülkelerinin askeri faaliyetlerinin yoğunlaşması, ittifakın daha da genişlemesi ve askeri altyapısının Rusya'nın sınırlarına yakınlığı ulusal güvenliğe tehdit oluşturduğu” (RFUGSB, 2015: madde 15) belirtilmektedir. ABD füze savunma sisteminin bileşenlerinden duyulan rahatsızlık belirtilmiş ve bunların “Avrupa’da, Asya-Pasifik bölgesinde ve Orta Doğu’da konuşlandırıldığında, “küresel saldırı” kavramı hayata geçirildiğinde, nükleer olmayan hassas güdümlü stratejik silah sistemleri konuşlandırıldığında ve silahlar uzayda konuşlandırıldığında, küresel ve bölgesel istikrarı koruma olasılıklarını önemli ölçüde azaltacağı” (RFUGSB, 2015: madde 15) vurgulanmıştır. ABD ve NATO'nun genişlemesini Rusya'nın güvenliği açısından doğrudan tehdit olarak algılanmaktadır. Bu genişleme hem askeri hem de politik olarak Rusya'nın çevrelenmesi anlamına gelmektedir.

2.4.3.5. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2021)

Rusya ile Batı arasında artan gerilimin olduğu bir ortamda, Temmuz 2021’de Putin tarafından onaylanan Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, askeri olanlar ve olmayanlar olarak iki büyük tehdit gruplandırması yapmaktadır. Rusya halkının korunması ve insan potansiyelinin geliştirilmesi, ulusal savunma ve devlet güvenliği, kamu refahı, ekonomik güvenlik, ekoloji ve çevre güvenliği, bilimsel ve teknolojik gelişmenin sağlanması, stratejik istikrar ve karşılıklı yarar sağlayan uluslararası iş birliği konuları ulusal güvenlik konuları arasında belirtilmiştir. Bununla birlikte, “geleneksel Rus manevi ve ahlaki değerlerinin, kültürünün ve tarihi hafızasının korunması konusu da ulusal güvenlik meselesi olarak ele alınmıştır” (RFUGSB, 2021: madde 22). Belgede, geleneksel Rus değerlerine saldırıldığını ve bunun da Rusya'nın kültürel egemenliğini kaybetmesine yol açacağı belirtilmiştir. Böylece, ilk kez, temel bir stratejik politika belgesinde, Rusya'nın manevi ve dini değerlerinin ABD ve müttefiklerinin oluşturduğu açık tehdide karşı korunması ihtiyacından bahsedilmiştir (Kogan, 2021).

Yeni ekonomik ve siyasi güç merkezlerinin ortaya çıkması ve bu ülkelerin bölgesel ve küresel konumlarının güçlenmesi, dünya düzeninin yapısında, sisteminde, kurallarında ve ilkelerinde değişikliklere yol açmaktadır.

Belgede Rusya'nın, çok boyutlu bir dış politika oluşturma, BM'yi ve Güvenlik Konseyi'nin rolünü güçlendirme ve stratejik istikrarı koruma yönündeki tutumunu tekrarlanmaktadır. Belgedeki süreklilik alanlarından biri de NATO'nun eylemlerinin tehdit olarak algılanmasıdır. Ayrıca belgede, Asya-Pasifik bölgesindeki ilişkilerin geliştirilmesinin Rus dış politikasında önceliğini devam ettiği görülmektedir. ŞİÖ, BRICS, RIC, Çin ve Hindistan'a odaklanılması Asya-Pasifik'te düzenin hızla değiştiğini ve Rusya'nın bu coğrafyaya verdiği önemi vurgulamaktadır.

2.4.4. Rusya Federasyonu Askeri Doktrinleri

2.4.4.1. Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2010)

2010 yılında onaylanan Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2010: md.7), yaşanan gelişmeler çerçevesinde bazı devletlerin ve ittifakların ekonomik, siyasi ve askeri etkisinin giderek azaldığı, bazı devletlerin de çok kutupluluk ve küreselleşme çerçevesinde etkilerinin arttığı belirtilmiştir. Doktrinde, uluslararası hukuk mekanizmaları da dahil olmak üzere uluslararası güvenliğin mevcut mimarisinin tüm devletler için eşit güvenlik sağlamadığını kabul edilerek Rusya'ya karşı geniş çaplı bir savaşın başlatılması olasılığının azalmasına rağmen ülkeye yönelik bazı askeri tehdit kaynaklarının varlığını da dikkat çekilmektedir.

Askeri doktrinde “tehlikeler” ile “tehditler” birbirinden ayrılmaktadır: birincisi endişeleri belirtirken, ikincisi olası çatışma kıvılcımlarını belirtmektedir. “NATO'nun Rusya sınırlarına doğru genişlemesi ve NATO'nun güç potansiyelini uluslararası hukuk normlarına aykırı olarak küresel boyutta yayma isteği” (Rusya Federasyonu Askeri Doktrini [RFAD], 2010: md.8), temel dış askeri tehlike olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, güvenlik sorunlarının en temel ve en önemli nedenin NATO olduğu algısı doktrinde hissedilmektedir. NATO'nun genişlemesi ve küresel bir işlev kazanma niyeti, Rusya açısından en önemli askeri tehlikedir.

Rusya'nın müttefiklerinde ve komşu devlet coğrafyalarında yabancı devletlere ve kuruluşlara ait askeri birliklerin konuşlandırılması; uluslararası hukuku ihlal edecek şekilde askeri güç kullanılması; silahlı çatışmaların tırmanması, uluslararası silahlı radikal grupların faaliyetleri ve provokatif amaçlı askeri tatbikatların geliştirilmesi de doktrinde (RFAD, 2010: md.8) temel dış tehlike olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, “Rusya ve müttefiklerine yönelik toprak talepleri ve iç işlerine karışılması, belirli devlet ve bölgeleri istikrarsız hale getirme çabaları ve stratejik istikrarı bozma girişimleri” (Sapmaz, 2018: 156) ise dış tehdit olarak tanımlanmıştır.

Bu doktrinin en kritik özelliklerinden biri de belgenin 3'üncü bölümü olan Rusya'nın Askeri Politikası başlıklı 22'nci maddesinde geçen, "Rusya Federasyonu; nükleer silah kullanma iradesini, kendisine ve/veya müttefiklerine karşı nükleer ve diğer kitle imha silahlarının kullanılmasına yanıt olarak saklı tutar, bu hak; Rusya Federasyonu'na yönelik devletin varlığını tehdit altına alan güçlü bir konvansiyonel silah saldırısı halinde de kullanımını içerir" (RFAD, 2010: madde 22) ifadesidir. Bu ifade özetle Rusya Federasyonu'nun konvansiyonel savaşta da nükleer silaha başvurabileceğinin açık bir tezahürüdür.

Rusya bu doktrinde stratejik istikrarı devam ettirmek için nükleer caydırıcılık potansiyelini yeterli seviyede bulundurmayı, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) kapsamında uluslararası güvenlik sistemini kuvvetlendirmeyi, BDT, AGİT ve ŞİÖ ile ilişkilerin yoğunlaştırılmasını amaçlamaktadır. Kolektif güvenlik ve askeri iş birliği alanlarında temel ortakların KGAÖ ve ŞİÖ'nün temel ortaklar olarak tanımlanması ve çok kutuplu uluslararası sistemin doktrinde vurgulanmasını da beraberinde getirmektedir.

2.4.4.2. Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2014)

Rusya Federasyonu Askeri Konsept Doktrini Belgesi 2014 yılında Başkan Vladimir Putin atılan imza sonucu başkanlık kararı olarak onaylanmıştır. Doktrinde, Rusya'nın, ülkenin ulusal çıkarlarını ve müttefiklerinin çıkarlarını korumak için siyasi, diplomatik, hukuki, ekonomik, bilgi ve diğer şiddet içermeyen nitelikteki araçların tükenmesinden askeri olarak harekete geçileceğini taahhüt etmektedir.

Belgede (RFAD, 201: madde 11), bir önceki doktrine benze şekilde NATO'nun genişleme, güç kapasitesi artırımına gitmesi ve uluslararası hukuka aykırı şekilde küresel fonksiyonlar üstlenmeye yönelik eylemlerde bulunulmasını temel dış askeri tehlike olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, ülkelerdeki ve bölgelerdeki durumu istikrarsızlaştırmak ve küresel ve bölgesel istikrarı baltalamak; "yabancı devletlerin (devlet gruplarının) Rusya Federasyonu ve müttefikleri ile sınır komşusu olan topraklarda ve Rusya Federasyonu üzerindeki siyasi ve askeri baskı da dahil olmak üzere bitişik sularda askeri birliklerin konuşlandırılması" (RFAD, 2014: madde 11); iç işlerine müdahale, terörizm ve terörizme yönelik iş birliğindeki eksikliklerin yansıması; küresel istikrarı ve nükleer silahlar alanındaki güç dengesini ihlal, füze savunma sistemlerinin oluşturulması ve konuşlandırılması ve "küresel saldırı" kavramının uygulanması çerçevesinde uzayın silahlandırılma çalışmaları da dış askeri tehdit olarak nitelendirilmiştir.

Doktrin özellikle; uluslararası hukuk mekanizmalarının dünya devletlerin güvenliklerini eşit şekilde koruyamadığı, , Rusya Federasyonu'na sınırdaş ülkelerde uluslararası sistemce kabul edilen hükümetlerin devrilmesi ile, Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkar ve güvenliğini tehdit eden hükümetlerin oluşturulması, özellikle ülkede yaşanan gençler üzerinde yapılan propagandalar ile

yurtseverliği, gençlerin ülkesini savunmak azmini ve tarih ile manevi değerklerin azaltılması amacıyla yürütölen ilgili faaliyetler, ulusal ve uluslararası güvenliği tehdit edecek şekilde uzaya silah yerleştirme faaliyetleri, Abhazya ve Güney Osetya Cumhuriyetleri ile müşterek savunma oluşturmak için ittifak kurmak, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ile kolektif güvenlik oluşumlarının kapasitesinin arttırılması, konularına değinmektedir (RFAD, 2014).

Doktrinde dikkat çeken hususlardan birisi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin devletlere karşı ve küresel ve bölgesel dengeyi hiçe sayacak şekilde askeri veya politik amaçlarla kullanılmasının tehdit değerklendirmelerinin içerisine alınmasıdır. Ayrıca doktrinde ilk kez, “nükleer olmayan caydırıcılık” kavramı kullanılmıştır. “Nükleer olmayan caydırıcılık kavramı, dış politika, askeri ve askeri-teknik önlemlerin kompleks bir şekilde Rusya’ya yönelik nükleer olmayan saldırıları önleyecek şekilde kullanılması olarak tanımlanmıştır” (Sapmaz, 2018: 160).

Doktrinde; ulusal güvenliğin sağlanması için, çeşitli ülke ve kuruluşlarla ortaklık-iş birliği oluşturularak “ittifaklarla denge” kurulması anlayışında geniş yer edinmiştir. NATO ve diğer devletlere karşı dengeleme aracı olarak ve Rusya’nın bölgesel düzeyde güvenliğini sağlaması amacıyla özellikle şangay İş birliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve BRICS gibi kurumlar ve Abhazya ve Güney Osetya Cumhuriyetleri ile olan ilişkileri vurgulanmaktadır.

2.4.4.3. Rusya Denizcilik Doktrini (2022)

Rusya’nın büyük bir güç olarak kalması için deniz kapasitesinin hayati öneme sahip olduğu algısını ortaya koyan doktrin, Vladimir Putin tarafından 31 Temmuz 2022 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Belgede, Rusya’nın çok kutuplu dünyada stratejik istikrarı sürdürmeyi amaçlayan büyük bir deniz gücü statüsünün korunmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Açık deniz boru hattı sistemlerinin güvenli bir şekilde işletilmesinin ve küresel ulaşım iletişimine garantili erişimin sağlanması ve Rusya Federasyonu’nun Arktik bölgesinin ve Kuzey Denizi rotasının güvenli, rekabetçi ve yıl boyunca süren bir ulusal ulaşım rotası olarak kapsamlı bir şekilde geliştirilmesi, ulusal çıkarlar kapsamında değerklendirilmiştir (Tebin, 2022).

Doktrin, Rusya’ya yakın coğrafiyalardaki ve denizlerdeki ABD ve NATO faaliyetlerini, Kuzey Kutbu’ndaki yabancı deniz varlığının artışını ve Rusya’nın Kuzey Denizi Rotası üzerindeki kontrolünü zayıflatma çabalarını temel zorluklar olarak tanımlamaktadır. Ayrıca belgede, Rusya’ya karşı bazı kıyı ve ada bölgeleriyle ilgili olarak bazı devletler tarafından ileri sürölen toprak iddialarının varlığı ve Rusya’nın Kuzey Denizi rotası üzerindeki kontrolünü zayıflatma girişimleri ile bağlantılı olarak Kuzey Kutbu’ndaki potansiyel çatışmanın altı çizilmektedir (Tebin, 2022)

Rusya'nın denizcilik faaliyetlerinin bölgesel öncelikleri alanı açısından birinci ve ikinci öncelik alanları, bölgedeki tehditlere yanıt olarak Kuzey ve Pasifik filolarının yeteneklerinin güçlendirilmesi için Kuzey Kutbu ve Pasifik olmuştur. Bölgenin sahip olduğu ekonomik ve stratejik değer bu öncelik sıralamasında etkili olmuştur. Rusya Federasyonu'nun 37.650 km'lik Karadeniz ve Hazar Denizlerini de kapsayan geniş bir kıyı şeridi vardır. Rusya'nın kıta sahanlığı ise yaklaşık 4 milyon km²'lik deniz alanını içermektedir. "Ekonomik olarak bakıldığında; öncelikle Kuzey Buz denizi ve Rus Uzak Doğu sahillerinin kıta sahanlığı hidrokarbon açısından değerli olduğu ve bu bölgelerin petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık %80'ini kapsadığı görülmüştür" (Gürdeniz, 2022). Atlantik ise 2015 Denizcilik Doktrinindeki yerini kaybederek üçüncü sıraya gerilemiştir. Kuzey Kutbu bölgesinin sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda askerî açıdan da küresel rekabetin yaşandığı bir bölgeye dönüşmesi, belgede özellikle vurgulanmaktadır (Tebin, 2022).

"Karadeniz ve Azak denizleri ile Arktik Okyanusu, Okhotsk, Bering, Baltık Denizleri ile Kuril boğazlarında güçlü bir deniz kuvveti oluşturulacağı" (Gürdeniz 2022) vurgulanan belgede Kuzey Filosunun yanı sıra Pasifik Filosu, Federal Güvenlik Servisi ve Rusya Ulusal Muhafız kuvvetlerine de ülkenin güvenliğini ve savunmasını sağlama görevi verilmektedir.

Rus Uzak Doğu bölgesinin Rusya'nın sanayileşmiş diğer bölgelerinden ekonomik ve altyapısal izolasyonunun aşılması için, belgede, diğer ülkelerle ekonomik bağların derinleştirilmesi ve Rusya'nın nakliye ve lojistik potansiyelinin geliştirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Ayrıca, "Rus denizaşırı üslerin yetersiz olduğu ve Pasifik Okyanusu gibi mesafece normalden uzak olan bölgelere gerekli ihtiyaçların karşılanması amacıyla lojistik merkezlerin kurulması ihtiyacı da belirtilmektedir" (Gürdeniz, 2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUSYA FEDERASYONU'NUN BÖLGE ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ

1996'da Yevgeni Primakov'un Dışişleri Bakanı olarak atanmasından bu yana çok kutuplu dünyada çok yönlü bir dış politika uygulaması Rus dış politikasının ana unsuru haline gelmiştir. ASEAN, Hindistan, Japonya ve Çin gibi birden fazla güç merkezinin bulunduğu Asya Pasifik bölgesi, çok kutuplu dünya anlayışının uygulanabilmesi için Rusya'ya oldukça elverişli bir alan sağlamaktadır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, (2016) çok kutupluluğa doğru giden sürecin en canlı ve aktif bir biçimde Asya Pasifik alanında dile getirildiğini iddia etmiştir. Lavrov (2005), Rusya-ASEAN ilişkileri üzerine yazdığı makalede;

“Günümüzde Rusya'nın da ayrılmaz bir parçası olduğu Asya Pasifik bölgesi, kendi evriminde niteliksel olarak yeni bir aşamaya girmektedir. Rusya'nın eşsiz coğrafi konumu ve büyük bir Avrasya gücü olması, kararlı bir şekilde hem Doğu'da hem de Batı'da ayaklarımızın üzerinde durmamız gereken çok yönlü bir dış politika takip etme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Asya'da aktif bir politika, Asya-Pasifik bölgesinin en büyük ve en çok gelecek vaat eden gelişmiş merkezlerinden birisi olması gerçekliği temelinde ve anlık düşüncelerden bağımsız uzun vadeli uygulamaya konulması gereken bir tercihtir.”

Lavrov'un bu makalesi, Asya Pasifik bölgesine yönelik Rus dış politikasının bazı temel düşüncelerin de altını çizmektedir. Bunlar arasında Rusya'nın Doğu'da ve Batı'da eşit bir şekilde var olan büyük bir Avrasya gücü olduğu; Rusya'nın, Asya Pasifik bölgesinin ayrılmaz bir parçası olduğu ve Rusya'nın, 21.yüzyılın stratejik büyük güçlerinden biri olarak bu pozisyonunu güvenli hale getirmek için çok yönlü bir dış politika izlemesi gerektiği yer almaktadır. Bu varsayımlar ışığında bölgeyle sıkı bir etkileşim içerisine girmede Rusya için temel siyasi güdü, Rusya'nın bölgesel lider ve büyük güç olarak dikkate alındığı çok kutuplu bir dünya düzenine ulaşma arzusu olduğu sonucuna varılabilir. “Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tek süper güç olarak varlığını devam ettiren ABD'yi dengeleme arzusu, Rusya'nın çok kutuplu dünya düzeninin önde gelen savunucularından birisi olmasında ve dış politikasının da bu yönde şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır” (Ambrosio, 2005: 100-101). Rusya, bu siyasi güdü ile Asya Pasifik bölgesinde hem çok taraflı hem de ikili ilişkilerde anlamlı bir ilerleme sağlama yoluna gitmiştir.

Rusya'nın dış politika konsepti belgelerinde de bölgesel önceliklerin kademeli olarak yeniden düzenlenmesi yansıtılmaktadır. 2013 dış politika konseptinde (RFDPKB, 2013: madde 6), “Batı'nın dünya ekonomisine ve siyasetine hâkim olma yeteneğinin azalmaya devam ettiğini, küresel güç ve kalkınma potansiyelinin artık daha dağınık olduğu ve güç olgusunun Doğu'ya, özellikle Asya-Pasifik bölgesine kaymaya başladığı” ifade edilmiş ve Rusya'nın Avrupa ile Asya-Pasifik arasında

kilit transit ülke olma statüsüne yönelik tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmektedir. 2016 dış politika konseptinde (RFDPKB, 2016: madde 78) Avrupa-Atlantik bölgesindeki sistemik sorunlara atıfta bulunmuş ve “Rusya'nın, Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki konumunu ve bölge ülkeleriyle ilişkileri güçlendirmeyi stratejik öneme sahip bir dış politika alanı olarak gördüğünü” beyan etmiştir. 2023 dış politika konseptinde ise Çin ve Hindistan'dan dost ülke olarak bahsedilmiştir.

Pasifik'e yönelim, Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve Donbas'da ayrılıkçı hareketleri desteklemesi nedeniyle, 2014'ten sonra Avrupa ve ABD'nin Rusya'ya geniş bir yelpazede yaptırımlar uygulamasıyla hızlanmıştır. Böylece Rusya, yaşanan gelişmelerle birlikte Avrupa'ya olan ekonomik bağımlılığın azaltılması hedeflemiştir. Nitekim Asya-Pasifik ülkeleri, Japonya'nın kısmi istisnası dışında, Rusya'ya yaptırım uygulamaktan büyük ölçüde kaçınmıştır (Borisov vd., 2020: 310). Maksimum esneklik arayışında olan Moskova, Hindistan, Vietnam, Endonezya, Güney Kore, Filipinler ve diğer Asya Pasifik ülkeleriyle ilişkileri geliştirerek kapsayıcı bir dış politika yaklaşımını benimsemiştir. Yine de Rusya'nın öncelikleri son yıllarda önemli ölçüde değişmemiştir: Kuzeydoğu Asya, Rusya'nın doğu yönündeki eksenine hâkim durumdadır ve burada Çin merkezi oyuncu, Japonya ve G. Kore ve K. Kore ise ikincil konumdadır. Bunu Hindistan ve Güney Asya takip etmekte iken Güneydoğu Asya ise Rusya'nın bölgesel önceliklerinin alt ucunda olmayı sürdürmektedir.

3.1. Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesine Yönelik Politikalarının Tarihsel Gelişimi

17. yüzyıldan itibaren Pasifik arenasında yer alan Rusya, deniz gücünü Kuzey Pasifik Okyanusu'na doğru genişletmeye çalışmıştır. 1640'larda Amur vadisinde nüfuz kurmaya başlayan Rusya, 1650'lere gelindiğinde Amur Nehri havzasının önemli bir bölümünü hakimiyeti altına almıştır (Vernadsky, 2015:165). 1647'de Rusya'nın Uzak Doğu'sunda bulunan Okhotsk limanının kurulması ve 1697'de Kamçatka'da hakimiyetin oluşturulması, Rusya'nın Asya-Pasifik'e ilginin artmasını da beraberinde getirmiştir. Bu genişleme, Rusya Çarlığı ile Çin'deki Qing Hanedanı'nı karşı karşıya getirmiş ve sonucunda da “Rusya ile Çin arasındaki tarihsel ilk antlaşma özelliğini taşıyan Nerçinsk Antlaşması, 27 Ağustos 1689 tarihinde imzalanmıştır” (Ziegler, 2009: 35). Bu anlaşmaya göre; “Amur'un aşağı kısmı Çin'de kalacak ve Albazin Kalesi yıkılarak Rus yayılış sahası, Amur'a dökülen Argun nehri olarak tespit edilmiştir” (Kurat, 2014: 253). Bu anlaşma ile Sibiry'a'nın büyük bölümünde Rus otoritesini tanınmış ve Rusya, ticaret kervanlarının engellenmeksizin Pekin'e gidebilmelerini güvence altına almıştır. Bununla birlikte, bu anlaşma uzun bir süre Rusya-Çin ilişkilerini düzenleyen bir anlaşma olarak kalmıştır.

Sibiry'a'nın Pasifik kıyılarına kadar Rus kolonizasyonu sonraki 150 yıl boyunca hiçbir engelle karşılaşmadan devam etmiştir. Bu süreçte Rus İmparatorluğu devlet yönetimini Avrupa modeline göre modernleştirmiş, yeni bir ordu kurarak bir donanma oluşturmuştur. 1708'de Sibiry Valiliği'ni

kurarak Sibirya'daki kontrolünü pekiştirmiş ve egemenliğini Bering Boğazı'nın ötesine, o zamanlar "Rus Amerikası" olarak bilinen Alaska'ya kadar genişletmiştir.

17. – 18. yüzyıllarda, Rusların Alaska'ya ulaşım buralardan değerli kürkler getirmeleri ticari faaliyetlerin buraya kaymasına neden olmuştur. Nitekim, bu dönemde Rusya'nın Pasifik'e doğru ilerlemesinde, şu anda Sibirya ve Rusya'nın Uzak Doğu'su olarak bilinen bölgedeki kârlı kürk ticaretinden kâr elde etmek isteyen Rus tüccarlar da etkili olmuştur. Danimarkalı bir haritacı ve Rus donanmasında subay olan Vitus Bering, 1725'ten 1741'e kadar Pasifik'te bir dizi keşif girişimi yürüterek Rusya'nın varlığını kıyı şeridinin ötesine genişletmiştir (Verdansky, 2015: 205-206). 1740'ların sonlarında kazançlı kürk ticareti peşinde koşan Rus yerleşimciler ilk olarak Kuzey Amerika'ya gelmiştir.

Rusya'nın Pasifik'teki Rus kolonileri için idari bir figür olan hem de bölgede ticari bir monopol haline gelen Şelekhov Ticaret Şirketi, Alaska'da ve batı kıyısı boyunca su samuru postu toplamak üzere 1799'da ülkenin ilk ortak girişimi olarak Rus Amerikan Şirketi adıyla yeniden yapılandırılmıştır. Sonunda şirket, "Alaska'daki Ruslara yiyecek sağlamak için günümüzün San Francisco'suna kadar ilerlemiş, 1812'de Kaliforniya'da bir Rus kolonisi ve Fort Ross askeri karakolunu kurmuş ve 1812'nin başlarında ise Hawaii'de yerleşim yerleri oluşturmuştur" (Verdansky, 2015: 249; Miller, 2021: 21-38). Bu dönemde, ticaretin yanı sıra bölge ülkeleriyle diplomatik ilişkiler de geliştirilmeye çalışılmıştır. "Büyük Pedro, Çin ve Japonya ile ilişkiler kurmaya çalışmış hatta 1720-1722 yılları arasında bir Rus elçilik heyetini Pekin'e göndermiştir" (Vernadsky, 2015: 205). Daha sonrasında ise Çin ile ticari ilişkileri düzenleyen bir anlaşma yapan Rusya, Pekin'de aynı zamanda diplomatik temsilci özelliği de olan dini bir heyet bulundurma hakkını da almıştır.

19. yüzyılın ortalarında Rusya'nın Pasifik'e olan ilgisi, Amerika kıtasındaki ve daha geniş çerçevede Pasifik bölgesindeki ticari olanakları araştırmaktan daha ziyade, Avrasya'nın doğu kıtasındaki toprakları ve Pasifik kıyısındaki adaları ele geçirmeye doğru kaymıştır. Bu dönemde Rus dış politikası iki kez Avrupa'dan uzaklaşarak Asya ve Uzak Doğu ile ilişkileri geliştirmeye odaklanmıştır. Bunlardan ilki, Kırım Savaşı'ndaki (1853-1856) yenilgiden sonra; ikincisi ise Berlin Konferansı'ndan sonra olmuştur. Bu dönemler, Rusya'nın Avrupa meselelerinden kısmen uzaklaştığı ve Asya-Pasifik bölgesine yoğunlaştığı dönemlerdir.

Kırım Savaşı'ndaki yenilginin ardından aktif küresel politikadan uzaklaşan Rusya, bu dönemde topraklarını Moğolistan ve Kore yarımadasına kadar genişletmek için Japonya ve Avrupalı güçlerle rekabet etmiştir. Asya-Pasifik bölgesine daha çok yoğunlaşan Rusya, 1867 yılında 7.2 milyon dolar karşılığında Alaska'yı Amerika Birleşik Devletleri'ne satmıştır (Vernadsky, 2015: 281). Bölgedeki kürk hayvanlarının sayısının azalması, coğrafi uzaklık nedeniyle lojistik ve yönetim maliyetlerinin artması ve özellikle İngiltere ile bölge üzerinde

rekabetin artması nedeniyle Kırım Savaşı'ndan sonra Alaska'nın savunulması için gereken askeri ve mali kaynakların Rusya için sorunlar yaratması bu satışta önemli bir etken olmuştur. Alaska'nın Amerika Birleşik Devletleri'ne satılması, Rusya'nın bir yandan İngiltere ile olası çatışmalardan kaçınmasını sağlarken diğer yandan da ABD ile ilişkilerini güçlendirmiştir. Bu satış aynı zamanda Rusya'nın kaynaklarını Asya'daki stratejik çıkarlarına yönlendirmesine olanak tanımıştır.

1850'lerde Qing Hanedanlığı'nın yaşadığı sıkıntılardan istifade ederek Rusya, Çin'den daha fazla toprak elde etmek için mücadele etmiştir. Bu dönemde Çin, İngiltere ve Fransa ile savaş halinde olduğu için dikkatini Kuzeydoğu Asya'dan uzaklaştırmış ve Rusya'nın bu bölgede avantaj sağlamasına olanak tanımıştır. Nitekim, 1858'de Çin ile yapılan Aigun Anlaşması ile Rusya, Amur bölgesini işgal etmiştir (Vernadsky, 2015: 280). “1860'ta yapılan Pekin Anlaşması ile de Qing İmparatorluğu, Amur bölgesinin Rusya'ya ait olduğunu kabul etmiş, Usuri bölgesinden çekilerek burayı da Rusya'ya terk etmiştir” (Stephan, 1994: 49). “Eşit olmayan antlaşmalar” olarak da geçen 1858 ve 1860 tarihli anlaşmalar, Rusya'nın Pasifik boyunca ve Mançurya'nın kuzeyinde devasa toprak parçalarının kontrolünü ele almasını sağlamıştır. Çin ile yapılan bu anlaşmalar daha sonrasında Rusya'nın Çin toprakları üzerinde daha fazla kontrol sağlamasına zemin hazırlamıştır. Bu antlaşma aynı zamanda Rusya'ya Japon Denizi (Doğu Denizi)'ne erişim hakkı da kazandırmıştır. 1860 Pekin Anlaşması'ndan hemen sonra Rusya bölgede Vladivostok şehrini kurmuş böylece Rusya'nın uzun süredir devam eden Pasifik limanı arzusu da gerçekleşmiş olmuştur.

19. yüzyılda Japonya ile bağ kurmayı başaran Rusya, 1855'te iki ülke arasında imzalan Shimoda Anlaşması ile Nagasaki, Shimoda ve Hakodate limanlarının Rus gemilerine açılması ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurularak Rusya'nın Japonya'da konsolosluk açması kararlaştırılmıştır (Lim, 2013: 133). 1875 yılında ise Japonya Sakhalin adasını Rusya'ya bırakırken Rusya da Kuril adalarının yönetimini Japonya'ya bırakmıştır (Stephan, 1994: 54). Önemli toprak kazanımlarının ardından Rusya, Uzak Doğu'nun bölgesel kimliği için kurumsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla 1884 yılında Transbaykal, Amur, Primorye ve Sakhalin bölgelerini yeni bir Primorski valiliği altında birleştirmiştir. Primorye bölgesi de 1894'ten itibaren Rusya'nın Mançurya'ya girmesi için bir basamak haline gelmiştir.

Rusya'nın Uzak Doğu'su Asya-Pasifik bölgesine açılan bir kapı olması nedeniyle bölgeye yönelik politikalar, Rus Uzak Doğu'sunun kalkınma gereksinimleriyle yakından bağlantılı olmuştur. 1862'de Vladivostok'a serbest ticaret limanı statüsü verilmiştir. Şehir aynı zamanda, Primorye bölgesi ve çevresindeki bölgeler üzerinde Rus kontrolünü güvence altına almak için bir askeri ileri karakol olarak planlanmıştır. Serbest ticaret limanı statüsü Vladivostok'un ekonomik, demografik ve kültürel açıdan daha da gelişmesi üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. “Şehir, bu statüyü kazandıktan hemen sonra, Almanya, Hollanda, Finlandiya ve Amerika'dan şehre gıda ve sanayi malları getiren çok sayıda tüccarı kendine çekmiştir” (Barannikova, 2019a: 94). 1890'lara gelindiğinde Vladivostok büyük bir liman kenti olarak Uzak Doğu'da bir kavşak haline gelmiş

olmasına rağmen Başkent ile Uzak Doğu eyaletleri arasında yeterli ulaşım bağlantılarının olmaması kısa sürede önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun üstesinden gelmek için 1891’de Trans-Sibirya Demiryolu ve 1896’da da Çin Doğu Demiryolu yapılmaya başlanmıştır. Trans-Sibirya Demiryolu hattı ile Petersburg ile Vladivostok birbirine bağlanacak ayrıca Mançurya üzerinden Port-Artur’a gidecek olan Çin Doğu Demiryolu Hattı da Trans-Sibirya Demiryolu Hattına entegre olacaktır (Kurat, 2014: 383).

Trans-Sibirya Demiryolu Hattı ve Çin Doğu Demiryolu Hattı sadece ticari ya da demografik kaygılarla değil, öncelikle stratejik ve diplomatik kaygılarla da harekete geçirilmiştir. Demiryolu hatları, Rusya’nın Asya-Pasifik bölgesinde nüfuzunun artması ve bölgede etkin bir güç olarak var olabilmesinin anahtarı olarak görülmüştür. Bölgenin doğal kaynaklarını geliştirmek ve Rusya’ya Çin’in zenginliğine erişim sağlamak açısından ekonomik bir öneme sahip olmuştur. Ancak, Çin Doğu Demiryolları Hattının temel amacı, Rusya’nın nüfuzunu güneye, Çin’e doğru genişleterek başkent stratejik askeri çıkarlarını korumaktır. Trans-Sibirya Demiryolu Hattı, Asya-Pasifik bölgesine açılan ve uzak sınırın güvenliğini sağlayan önemli bir gelişme olmuştur. Olası bir güvenlik tehdidinde birliklerin hızlı bir şekilde konuşlandırılmasına imkân sağlamak, Çin Doğu Demiryolu’nun yabancı bir gücün eline geçmesini ve Vladivostok ile Habarovsk’un bağlantısının korunarak tüm Primorski’nin potansiyel olarak kaybedilmesini engellemek hedeflenmiştir (Marshall, 2006: 105).

1894-1895 Çin-Japon Savaşı’nda Japonya’nın Çin’e karşı kazandığı zafer, Mançurya’daki Rus çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görülmüştür. Nitekim bu savaş sonrası Japonya, Kore, Liaotung Yarımadası ve Port-Artur’u Çin’den almıştır. Çin’in bu yenilgisinden sonra “Rusya, Almanya ve Fransa ile anlaşarak Japonya’nın elde ettiği bu kazanımların geçersiz olmasını sağlamıştır” (Kurat, 2014: 389). Çin’in zayıflığını da dikkate alan Rusya, “1896 yılında Mançurya boyunca Çin Demiryolu ve 1898’de Liaotung Yarımadasında ve Harbin’den Port-Artur’a bir demiryolu inşası imtiyazını elde etmiştir” (Barnes, 2015: 96). 1900 yılında ise, Çin’de yaşanan Boksör İsyanı nedeniyle olası bir karışıklıkta Çin Doğu Demiryolu Hattının güvenliğini tehlikeye gireceğini düşünerek Mançurya’yı işgal etmiştir; çünkü Kore üzerindeki Japon kontrolünün, Rusya’nın bu kilit bölgeye erişim olasılığını kapatacağı düşünülmüştür. 1900 yılına kadar önemli kazanımlar elde eden Rusya, daha sonrasında ise yönünü “Çin ana karasına giden en kestirme yol olması bakımından Japonların büyük ilgisini çeken Kore’ye çevirmiştir” (Barnes, 2015: 96).

20. yüzyılın başlarında Rusya, Uzak Doğu’daki konumunu güçlendirirken, Japonya’nın uluslararası müdahaleler nedeniyle hem toprak hem de itibar kaybetmesi 1904’te başlayan Rus-Japon Savaşı’na katkıda bulunmuştur. 1904 yılında Japonya’nın ani saldırısı ile başlayan Rus-Japon Savaşı, Rusya’nın askeri olarak hazırlıksız yakalanması; Japon kuvvetlerinin sayıca Rus kuvvetlerinden fazla olması ve Trans-Sibirya Demiryolu tamamlanmadığı için bölgeye yiyecek ve malzeme takviyesinin sağlanmasını zorlaşması gibi nedenlerle Japonya’nın galibiyeti ile

sonuçlanmıştır. 1905 yılında Rusya ve Japonya arasında yapılan barış anlaşmasında Rusya, Sakhalin adasının güneyini, Port-Artur Limanı ve Luaotung Yarımadasını Japonya'ya vermiş; Japonya'nın Kore üzerindeki çıkarlarını kabul etmiş ve güney Mançurya'yı Japonlara bırakmıştır (Barnes, 2015: 98). 1904-1905 Rus-Japon Savaşı, Rusya'nın Asya Pasifik'teki emelleri açısından kritik bir dönüm noktası olmuş ve büyük bir gerilemeyle sonuçlanmıştır. Savaşta Rus filosunun büyük bir kısmı yok edilmiş, Rusya'nın nüfuz alanı Kuzey Mançurya ve Moğolistan ile sınırlandırılmış ve alınan bu yenilgi Rusya'nın iç işlerinde de karışıklıklara neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde nüfuz alanları oluşturma hedeflerinin geçici olarak duraklamasına neden olmuştur.

Rusya'da 1917'deki Ekim Devrimi'nin ardından çıkan iç savaşla birlikte Japon, Amerikan, İngiliz, Fransız ve diğer kuvvetler, Kuzeybatı Rusya'ya ve Rusya'nın Uzak Doğu'suna konuşlandırılmıştır. Böylece Japonya, Çarlık Rusya'sının çöküşünden faydalanarak Uzak Doğu'daki çıkarlarını korumak ve bölgede etkisini artırmak için fırsat bulmuştur. Japonya'nın desteği ile Vladivostok'ta Moskova'dan ayrı bir hükümet kurulmuş, Moskova'nın Asya-Pasifik'e açılan kapısı olan Sibirya ve Rusya'nın Uzak Doğu'su ile tüm bağlantıları kopmuştur (Stephan, 1994: 131-133). Rusya da 1920'de "Düşman bir güç olarak algıladığı ve Uzak Doğu hayallerinin önündeki en önemli engel olan Japonya" (Vernadsky, 2015: 396) ile arasında geçici bir tampon bölge olma özelliği olacak olan özerk bir Uzak Doğu Cumhuriyeti'nin kurulmasını desteklemiştir. Sibirya ve Uzak Doğu'daki son derece zayıf askeri yetenekleri göz önüne alındığında Moskova, geçici ve sözde bağımsız bir tampon devlet kurmayı kabul ederek, Japon kuvvetleriyle doğrudan çatışma riskini azaltmayı ve böylece oluşturulan bu tampon devletin Japonların Sibirya'nın derinliklerine girmesini önlemeyi hedeflemiştir.

Bu arada ABD, İngiltere, Japonya ve Fransa, deniz silahlanma yarışını sınırlandırmak ve Pasifik'te güvenlik anlaşmaları hazırlamak için Washington Konferansı'na katılmıştır. Uzak Doğu Cumhuriyeti temsilcilerinin bu konferansa katılırken Sovyetler Birliği ve Çin'i temsil eden Kuomintang (Çin Milliyetçi Partisi)'in Washington Konferansı'na davet edilmemesi, Sovyetler Birliği ve Çin'in Batılı güçler tarafından izole edildiği sinyali verilmiştir. "Japonya'nın hem Pasifik'teki silahlanma yarışında büyük yol kat etmesi, hem de Uzak Doğu'da Çin ve Mançurya'daki hâkimiyet ve nüfuz alanını genişletmesinin rahatsız etmesi" (Özyürek, 2016: 393) nedeniyle ABD, Japonlara Rusya'dan çekilmeleri konusunda baskı yapmış ve neticede Japonya, 1922'de Sibirya'daki ve Uzak Doğu'daki askerlerini geri çekmiştir. Müttefik kuvvetlerin çekilmesinin ardından da Uzak Doğu Cumhuriyeti 30 Aralık 1922'de Sovyetler Birliği'ne dahil edilmiştir.

Moskova bu dönemde, Rusya'nın Uzak Doğu'sunu güvence altına almak için büyük güçler arasındaki rekabetten yararlanma stratejisini uygulamaya koymuştur. Kasım 1921'de Moğolistan'la, Sovyet kontrolünü tesis eden bir anlaşma imzalanmıştır (Kinbara, 2019: 128). Bu anlaşma askeri

tehdidin azaltılmasına yardımcı olurken Çin'in bölge üzerindeki egemenlik iddialarını da baltalamıştır. Bununla birlikte Çarlık döneminde olduğu gibi, Çin ve/veya Japon kontrolünden arınmış bir Moğolistan, zayıf bir Rus hükümeti için tampon bir bölge sağlamıştır. Bu dönemde Tannu Tuva'nın Moğolistan'dan ayrılması ve sonunda SSCB'ye katılmasıyla Sovyet etkisi daha da genişlemiştir.

Japonya'nın Uzak Doğu'dan geri çekilmesi ve Sovyetler Birliği'nin Bolşevik zaferi sonrası iktidarını sağlamlaştırması, iki ülkenin ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Nitekim 1925 yılında, Japonya ve Sovyetler Birliği, Pekin'de bir antlaşma imzalayarak resmi diplomatik ilişkilerini başlatmıştır. Bu anlaşmaya göre; Japonya'nın kuzey Sakhalin'i geri vermesi karşılığında Sovyet hükümeti 1905 Portsmouth Antlaşması'nın geçerliliğini tanımış ve Japon şirketlerine Sakhalin'de petrol ve kömür çıkarma imtiyazları ve ticaret yapma hakları vermiştir (Ferguson, 2008: 25).

1912'de Çin'de başlayan iç karışıklık 1920'li yıllarda hala devam etmektedir. 1917'deki devrimden sonra yeni Sovyet hükümeti Kuomintang ile iş birliği yapmış, geçmişteki tüm Çarlık politikalarını reddederek Çin üzerindeki tüm hak iddialarından vazgeçme sözü vermiştir (Ferguson, 2008: 26). Sovyetler Birliği, Çin'de birleşik bir cephe kurulması için 1940'lara kadar mali ve siyasi olarak Kuomintang'ı da desteklemeye devam etmiş; ancak ABD'nin 1941'de Kuomintang'ı desteklemeye başlamasıyla bu desteğini çekmiştir. Mançurya, Sovyetler Birliği'nin Vladivostok ve Sibirya bölgelerine komşu olduğu için, Japonya'nın bu bölgede güç kazanması, Sovyetler için stratejik bir tehdit oluşturmaktadır. Uzak Doğu'nun merkezden uzaklığı, 1930'lardaki düşük nüfus yoğunluğu ve Mançurya'daki Japon kuvvetlerinin sayısının artması Sovyetler Birliği'ndeki güvensizliği artırmıştır. Sovyet yetkililer Japon tehdidine askeri yığınaklarla ve ilk savunma hattı olarak kalıcı yerleşimciler kurmaya yeniden vurgu yaparak karşılık vermeye çalışmışlardır (Schulman, 2007: 214). Bu dönemde bölgenin stratejik önemini, doğal kaynaklarından yararlanma ihtiyacını ve Japonya'ya karşı güçlendirilmesinin aciliyetini anlatmayı amaçlayan bir gönüllü iskân kampanyası başlatılmıştır. Kampanya sonucunda yaklaşık 300.000 kişi Uzak Doğu'ya yerleştirilmek için gönüllü olmuştur. Bu yeniden yerleşim kampanyası, 1930'ların sonunda Kızıl Ordu'nun Japonya'ya karşı başarı kazanmasına yardımcı olmuştur.

Çin iç savaşı devam ederken Japon ordusu 1931 yılında Mançurya'yı kontrol altına alınca Sovyetler, doğu sınırlarını güvence altına almak için askeri hazırlıkları yoğunlaştırmaya başlamıştır. Dolayısıyla da Sovyetler Birliği, Japonya'nın Mançurya'da kurduğu kukla devleti Mançukuo'yu resmen tanımayı reddetmiştir (Dukes, 2022: 138). Bu, Japonya ile Sovyetler arasındaki diplomatik gerilimleri de derinleştirmiştir. Bu durum 1930'ların sonlarına doğru Mançurya ve Moğolistan sınırları boyunca Japon-Sovyet sınır çatışmalarının tırmanmasına yol açmıştır (Ferguson, 2008: 28). Örneğin, 1938'de Khasan Gölü'nde büyük çaplı bir çatışma yaşanmış ve Japonlar ağır çatışmalardan sonra geri çekilerek Sovyet sınırını kabul etmiştir (Dukes,

2022: 145). 1939'da ise Khalkin Gol Nehri boyunca yaşanan çatışmalarda da Japonya ağır yenilgiye uğramıştır.

“Şubat 1945'teki Yalta Konferansı'nda, Sovyet liderler, Almanya'nın yenilgisinden üç ay sonra, Nisan 1941'de imzalanan ve 1946'ya kadar geçerli olan saldırmazlık paktına rağmen, Japonya'ya saldırmayı kabul etmişlerdir” (Barnes, 2015: 166). Japonya, Almanya yenilgisinden sonra Sovyetlerin ilk fırsatta saldırıya geçeceğini düşünse de aralarındaki anlaşmazlık paktını ihlal etmeyeceğini düşünmüştür. Ancak, anlaşmanın ihlali, Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler'e karşı sorumluluğu ve batılı müttefiklerin acil talepleri gerekçe gösterilerek meşrulaştırılmıştır. Sovyetler Birliği, Japonya'nın beklediğinden daha erken bir tarihte 8 Ağustos 1945'te savaş ilan etmiş ve saldırıya geçmiştir. Hazırlıksız yakalan Japonya'nın yenilgisi ile Mançurya'daki savaş, 17 Ağustos 1945'te bitmiştir.

Sovyetler Birliği'nin Mançurya'daki askeri hareketinin etkisi siyasi açıdan çok önemli olmuştur; zira, Sovyetlerin saldırmazlık paktını ihlal etmiş olması, Japonların Sovyetler Birliği gözetiminde bir barış anlaşmasını müzakere edebilme şansını ortadan kaldırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Japonya, müttefik güçlerle 1951 San Francisco Barış Antlaşması'nı imzalamıştır (Ferguson, 2008: 33); ancak, Sovyetler Birliği bu anlaşmaya taraf olmadığı için bu bölgede nihai bir çözüme ulaşamamıştır. Antlaşma uyarınca Japonya, Kuril Adaları üzerindeki tüm iddialarından vazgeçmek zorunda kalsa da antlaşma Sovyetler Birliği'nin adalar üzerindeki mutlak egemenliğini tanımamıştır. Japonya'ya en yakın dört ada olan Kuzey Kuril Adaları-Shikotan, Etorofu, Kunashiri ve Habomai-iki ülke için bir çatışma kaynağı haline gelmiştir. Rusya, San Francisco Antlaşmasının tarafı olmamış ve Japonya da “bu dört adanın” Kuril Adaları zincirinin bir parçası olmadığını iddia etmiş ve toprak anlaşmazlığı meselesi çözümsüz kalmaya devam etmiştir (Ferguson, 2008: 34-38).

Rusya'yı bugün bölgedeki güvenlik sorunlarıyla ilişkilendiren bir diğer tarihi olay da Kore Savaşı'dır. Sovyetler Birliği, Müttefik Kuvvetler adına Japonya'ya savaş ilan ettiğinde Mançurya ile Port Arthur ve Kuzey Kore'yi de işgal ederek Japon işgaline son vermiş (Barnes: 2015: 166) ve Kuzey Kore'de komünist bir devletin kurulmasına yardımcı olmuştur. 1950-1953 Kore Savaşı iki farklı ideoloji ve sisteme sahip iki devlet yaratmıştır. Kuzey Kore Sovyet müttefiki olurken Güney Kore ise ABD müttefiki olmuştur. Kuzey Kore, 1980'lerde nükleer programına başlamasından bu yana tüm bölge için bir istikrarsızlık kaynağı haline gelmiştir.

Soğuk Savaş jeostratejik anlayışı içinde Uzak Doğu bölgesi Asya-Pasifik'te neredeyse sadece askeri bir öneme sahip olmuş, Sovyetler Birliği bölgeyi tarihte algılandığı gibi tampon bir bölge olarak sürekli askeri korumaya ihtiyaç duyan savunmasız bir sınır olarak görmüştür (Zagorsky, 2002: 35). Ekonomik açıdan, Asya-Pasifik'teki kapitalist ülkeler arasında artan iş birliğinin aksine, Rus Uzak Doğusu'nun bölgedeki komşularıyla bağları son derece sınırlı olmakla birlikte, yerel

liderler arasında Asya-Pasifik'teki komşularıyla daha yakın ilişkiler geliştirme arzusu, Sovyetler Birliği'nin coğrafi iş bölümüne dayalı kalkınma stratejisine tabii kılınmış ve Uzak Doğu bölgesi temelde ülkenin sanayileşmesi için doğal kaynak tedarikçisi ve ülkenin savunma ihtiyaçlarını karşılamak için askeri-sanayi ürünleri üreticisi olarak hizmet vermiştir.

Bu bağlamda, Sovyetler Birliği Uzak Doğu'da madencilik ve savunma sanayilerinin geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu arada, Sovyetlerin Uzak Doğu ve Pasifik'teki muazzam silah yığınağı Çin, Japonya ve Güney Kore için bir endişe kaynağı olmuştur. Nitekim 1960'lara gelindiğinde, Çin-Sovyet sınırı gerginlik nedeniyle kapatıldı ve 1969'da bir sınır çatışması ilişkileri daha da kötüleştirmiştir. Bu düşmanca ortam, bölgedeki ekonomik temaslar için elverişli değildi ve Rusya'nın Uzak Doğu'sunun komşu ülkelerle olan bağlarını daha da sınırlandırmıştır. Ancak 1970'lerde Sovyet yetkililer Sibiry ve Uzak Doğu üzerindeki merkezi kontrolü gevşeterek ihracata dayalı bir kalkınma stratejisini teşvik etmiş ve Çin ve Japonya ile temasın önünü açmışlardır. 1980'lerin ortalarında Uzak Doğu askeri bir ileri karakoldan yavaş yavaş ekonomik bir oyuncuya dönüşmeye başlamıştır.

Soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ekonomik ve siyasi olarak Asya-Pasifik bölgesini ve kendi Uzak Doğu bölgelerini soğuk savaş gerçeklerinin prizmasından görmüştür. Sovyetler Birliği, Batı ve ABD, Dünya Savaşı'nın Pasifik bölgesinde müttefik olmalarına rağmen II. Dünya Savaşı sona ermesinin ardından kısa süre içinde farklı kamplara ayrılmışlardır. Çin ve Kuzey Kore'de komünist rejimlerin kurulması ve bunu izleyen Kore Savaşı, ABD'nin stratejik düşüncesini ve bölgedeki Sovyetler Birliği'ne yaklaşımını değiştirmiştir. ABD'nin Asya stratejisinde Japonya'ya merkezi bir statü verilmiş, Japonya'nın Batı bloğu içinde güvence altına alınması ve ABD'nin bu ülkedeki askeri varlığının uzun süreli olması hedeflenmiştir. San Francisco Barış Antlaşması da bu yeni yaklaşımı yansıtıyordu ve bölgedeki toprak sorunlarını çözümsüz bırakarak bugün hala büyük ölçüde var olan çatışma sınırlarını yaratmıştır.

Sovyetler Birliği bölgedeki politikasını ideolojik müttefikleriyle ikili ilişkilere dayandırmış ve karşı kutbun lideri olarak ABD'nin varlığına meydan okumuştur. ABD ise Japonya, Güney Kore, Filipinler, Tayland, Avustralya ve Yeni Zelanda ile ikili ittifaklar ağı kurdu. Soğuk Savaş süresince iki taraf Asya-Pasifik'te Kore ve Vietnam Savaşlarında karşı karşıya gelmiştir. Hem Japonya hem de Sovyetler Birliği Kore savaşına yardımcı rollerde aktif olarak katılmıştı. Japonya Amerika'nın başlıca ikmal üssüydü; Sovyetler Birliği ise yarımadada savaşan Kuzey Kore ve Çin güçlerinin başlıca donanım tedarikçisi konumunda olmuştur (Ferguson, 2008: 36). Vietnam Savaşı sırasında da Sovyetler Birliği, Kuzey Vietnam'a Güney ve Amerikan ordusuna karşı mücadelesinde askeri teçhizat sağlamıştır. Sovyetler Birliği Soğuk Savaş boyunca Kuzey Kore, Vietnam, Kamboçya ve Laos'un siyasi ve ekonomik destekçisi olmaya devam etmiştir.

ABD'nin 1950'li ve 1960'lı yıllarda Asya-Pasifik bölgesinde NATO benzeri çok taraflı bir güvenlik sistemi kurma girişimleri bir sonuca ulaşmamıştır. ABD, sadece ABD, Birleşik Krallık, Avustralya ve bölgedeki müttefiklerinin dahil olduğu SEATO'nun (Güney Doğu Antlaşması Örgütü) kurulmasına öncülük etmeyi başarmıştır. Ancak, SEATO varlığını 1977 yılına kadar devam ettirebilmiştir.

Dış koşulların zorlamasıyla Sovyetler Birliği Soğuk Savaş yılları boyunca bölgesel ilişkilerin yönetiminde, iki taraflılığa dayanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi Asya-Pasifik'i derinden etkileyen bir dizi değişikliğe yol açmıştır. Farklı ideolojik kamplara mensup bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin donması, ASEAN, APEC gibi mevcut bölgesel mekanizmaların genişlemesine ve yeniden şekillenmesine ve ARF, EAS, ASEM ve Kore Yarımadası'nda Altı Taraflı Görüşmeler gibi yenilerinin kurulmasına olanak tanıyacak şekilde yumuşadı. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından Vietnam 1995'te ASEAN'a kabul edilmiş, Laos ve Myanmar 1997'de, Kamboçya ise 1999'da gruba üye olarak ideolojik bölünmeler olmaksızın tüm bölgeyi kapsayan bugünkü 10 üyeli ASEAN yapısını tamamlamıştır. Çin, Japonya, Rusya ve ABD, bölge tarihinde ilk kez Asya-Pasifik'te aynı gruplara üye olmuşlardır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Rusya'nın jeo-stratejik merkezini nesnel olarak doğuya kaydırmasına rağmen, başlangıçta Moskova'nın Asya-Pasifik bölgesine olan ilgisinde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Rusya Federasyonu'nun liberal, Batı yanlısı bir çizgide hareket ederek ABD ve Avrupa ile ilişkileri birincil önceliği haline getirmesidir. İkinci olarak, Rus hükümeti eski yakın Asya-Pasifik dostları olan Kuzey Kore, Vietnam ve Hindistan ile olan ilişkilerinin seviyesini düşürmesidir. Üçüncü olarak, Japonya'nın bölgedeki yeni büyük ortak olarak hedeflenmesidir ki bu da diğer ülkelerin ihmal edilmesine yol açmıştır (Azizian, 2000:4).

Rus liderler tartışmalı dört Kuril Adası'ndan ikisini vererek Japonya ile kolay bir anlaşmaya varabileceklerini belirtmelerine rağmen Batı ve Japonya'nın tartışmalı dört Kuril adası konusundaki tavizsiz tutumlarının yarattığı hayal kırıklığı ve buna eşlik eden Rusya ile ekonomik ilişkiler geliştirme konusundaki isteksizlik, Rusya'nın dış politikasında bir değişime neden olmuştur.

Bu dönemde Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde daha aktif bir diplomasi başlatarak dış politikasındaki Amerikan ve Avrupa yanlısı eğilimleri dengelemeyi amaçlamıştır. Boris Yeltsin Kasım 1992'de Seul'e yaptığı bir ziyaret sırasında "Rus diplomasisi, üzerinde hem batıya hem de doğuya bakan iki başlı bir kartalın resmedildiği eski Rus ambleminin ruhunu takip etmelidir." (Azizian, 2000: 6) diyerek bunun sinyallerini vermiştir. Rus liderler arasında hem Rusya'nın Asya kısmının hem de Asya-Pasifik bölgesinin Rusya'nın kalkınması için giderek artan bir öneme sahip olduğu görüşü hâkim olmaya başlamıştır.

Rusya Güvenlik Konseyi'nin Mayıs 1993 tarihli belgesinde ülkenin dış politika öncelikleri arasında başta ABD, Çin, Japonya ve Hindistan olmak üzere tüm ülkelerle dengeli ve istikrarlı ilişkilerin geliştirilmesi yer alıyordu. Belgede ayrıca jeo-politik ve ekonomik açıdan bölgenin en önemli devleti olan Çin ile ilişkilerde sağlanan ilerlemenin pekiştirilmesinin aciliyeti vurgulanmıştır. Bu, Rusya'nın Asya-Pasifik meselelerinde bir müttefik olarak Çin'e yaklaştığının ilk işaretlerinden birisi olmuştur.

Başkan Yeltsin Haziran 1996'da Federasyon Konseyi'nde Ulusal Güvenlik üzerine yaptığı konuşmada Asya-Pasifik bölgesi Rusya'nın BDT ve Batı Avrupa'dan sonra ama ABD'den önce üçüncü önceliği olarak belirtmiştir (Azizian, 2000: 10). Belgede Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu'yu kalkındırmayı amaçlayan ortak faaliyetler de dahil olmak üzere bölgesel siyasi, ekonomik ve askeri organlara katılımının azami düzeye çıkarılması ihtiyacının altı çizilmiştir. Birinci öncelik Çin ile stratejik ortaklığa verilmiştir. Çin ile stratejik ortaklık belgesinde ayrıca Japonya ile bir barış anlaşması imzalanması ve iş birliği kurulması için daha fazla çaba gösterilmesi çağrısında bulunulmuştur.

Başkan Yeltsin 1992, 1996, 1999 yıllarında resmi ziyaretler için Çin'e gitmiştir. Yeltsin'in 1996'daki ziyareti sırasında iki ülke stratejik iş birliği ortaklığı kurmaya karar vermiştir. Bir yıl sonra Devlet Başkanı Jiang Zemin'in Rusya ziyareti sırasında her iki taraf da “Çok Kutuplu Bir Dünya ve Yeni Bir Uluslararası Düzenin Oluşumu Üzerine Ortak Deklarasyon” yayınlarak her iki ülkenin de dünyanın çok kutuplu hale gelmesini teşvik etmek için çaba göstereceğini ilan edilerek ABD'nin Rusya ve Çin'in içişlerine müdahalesi üstü kapalı bir şekilde eleştirilmiştir (Lo, 2004: 295). Rusya ve Çin, 1996 yılında iki ülkenin başbakanları arasında düzenli toplantıları kurumsallaştırmıştır.

Başkan Yeltsin, Rusya Federasyonu Başkanı olarak ilk ziyaretlerini 1993 yılında Hindistan ve Japonya'ya yaptı. Resmi bir barış anlaşmasına varmak ve ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla Rusya ve Japonya 1994 yılında Dışişleri Bakanları düzeyinde yıllık siyasi istişare toplantıları düzenlemeye başlamıştır. Rusya ve Güney Kore arasında 1991 yılında diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından, Başkan Yeltsin 1992 yılında Güney Kore'yi ziyaret etmiş ve bu ziyaret Moskova'dan Güney Kore'nin başkentine yapılan ilk ziyaret olmuştur (Lo, 2004: 297).

Rusya, doğu sınırlarındaki komşu ülkelerle ilişkilerini geliştirme çabalarının yanı sıra bölgesel kuruluşlarla da yapısal ilişkiler kurmaya başlatmıştır. Yeltsin'in başkanlığı döneminde Rusya, 1994 yılında ARF'ye kurucu üye olarak katılmış ve 1998 yılında APEC'e tam üye olarak kabul edilmiştir. Rusya'nın ASEAN ile 1991 yılında başlattığı diyalog, 1996 yılında tam Diyalog Ortaklığı seviyesine yükseltilmiştir.

3.2. Siyasi ve Diplomatik İlişkiler

1980'lerin sonunda Rusya ve Çin arasında başlayan yakın temas, Yeltsin ve Putin döneminde de giderek artış göstermiştir. Başkan Yeltsin ilk ziyaretini Aralık 1992'de Çin'e yapmış ve bu ziyaret sırasında her iki taraf da "iki ulusun birbirini dost ülke olarak gördüğünü" teyit etmiştir. Devlet Başkanı Jiang Zemin'in Eylül 1994'te Rusya'yı ziyareti sırasında iki ülke, Rusya ve Çin arasında 21. yüzyıla yönelik yapıcı bir ortaklık kurulduğunu açıklamıştır. Başkan Yeltsin'in Nisan 1996'da Çin'e yaptığı ikinci ziyaret sırasında Rusya ve Çin bu kez iş birliği düzeyini bir sonraki aşamaya taşıyarak "21. yüzyıla yönelik eşitlik ve güvene dayalı stratejik bir iş birliği ortaklığı" geliştirdiklerini duyurmuşlardır. Jiang Zemin'in Nisan 1997'de Rusya'ya yaptığı ziyaret sırasında iki taraf, ABD'nin dünyadaki tek taraflı politikalarından duydukları hoşnutsuzluğun açık bir işareti olarak, dünyanın çok kutuplu hale gelmesi ve yeni bir uluslararası düzenin kurulması konusunda ortak bir bildiri imzalamıştır.

Çin-Rusya sınırının doğu bölümünün belirlenmesi, Boris Yeltsin'in Kasım 1997'de Çin'e yaptığı üçüncü ziyaretin en önemli başarısıydı. Sınır konusundaki anlaşmazlıklar soğuk savaş döneminde başlıca çatışma kaynağı olmuştur ve 1997 yılı sınır sorununun çözümünün başlangıcı olmuştur. Yıllık üst düzey ziyaretler bir uygulama haline gelmiş ve Putin'in başkanlığı boyunca devam etmiştir. Başkan Putin, Çin'e ilk ziyaretini 2000 yılında gerçekleştirmiştir.

2001 yılında Rusya ve Çin, stratejik ittifaklarının ana resmî belgesi haline gelen "İyi Komşuluk, Dostluk ve İş birliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma, "ABD hegemonyasını dengelemek için ortak hareket, iki ülke arasındaki 4.300 km'lik sınırın hukuken belirlenmesi ve çizilmesi, Silah satışı ve teknoloji transferi, enerji ve hammadde tedariki ve Orta Asya'daki İslami akımların gelişim ve yayılmasını durduracak önlemlerin alınması" (İnce, 2004: 270) gibi başlıklar etrafında şekillenmiştir.

Mart 2003'te Hu Jintao, Çin'in yeni başkanı olarak seçildiğinde ilk yurtdışı gezisini Rusya'ya yaparken aynı şekilde Başkan Putin de ikinci dönem başkanlığına başladığında ilk yurtdışı seyahatini Çin'e gerçekleştirmiştir. Bu durum, 1996'da iki ülke arasındaki ilişkilerin stratejik ortak olarak vurgulanmasının devlet liderleri düzeyinde eyleme dökülme isteğinin bir yansımasıdır. 2005 yazında Rusya ve Çin tarihlerinde ilk kez ortaklaşa bir askeri tatbikat gerçekleştirmişlerdir. 2001 yılında imzalanan İyi Komşuluk, Dostluk ve İş Birliği Anlaşması ilişkilerde yeni bir dönemin sinyalini vermiş ve kırk yılı aşkın müzakerelerin ardından 2004 yılında iki ülke Uzak Doğu'daki sınır anlaşmazlığı konusunda nihai anlaşmaya varmıştır. Putin, benzeri görülmemiş bir jestle, Bolşoy Ussiriyski ve Tarabarov Adaları çevresinde kalan toprakların eşit olarak bölünmesini önermiş ve 2008 yılına gelindiğinde iki ülkenin sınırları tamamen çizildi ve Rusya'nın yaklaşık 851 kilometrekarelik alanı Çin'e geri verdi. Amur ve Ussuri Nehirlerindeki bir dizi küçük adayı Çin'e

devrederek Moskova, on dokuzuncu yüzyılın ortalarındaki “eşitsiz anlaşmalara” dayanan sınır anlaşmazlığının nihai çözümünü elde etmiştir (Sidorov, 2014: 102).

Başkan Medvedev, 7 Mayıs 2008'de Başkan olarak yemin ettikten sonra, 26 Mayıs 2008'de BDT ülkeleri dışındaki ilk destinasyon olarak Çin'e gitmiştir. Bu ziyarette, iki ülkenin de "egemenlik, güvenlik ve kalkınma gibi temel çıkarlarla ilgili konularda birbirini desteklediği, stratejik iş birliklerinin adil ve makul yeni bir uluslararası düzenin inşası ve dünyanın çok kutuplu hale gelerek uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesi için elverişli bir alan yarattığı vurgulanmıştır. Buna ek olarak, ilişkilerini geleneksel “stratejik iş birliği ortaklığından” “kapsamlı stratejik iş birliği ortaklığına” yükselteceklerini ilan etmişlerdir. Başkan Medvedev'in 26-28 Eylül 2010 tarihlerinde Çin'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında “Stratejik Ortaklık ve Koordinasyonun Kapsamlı Bir Şekilde Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Bildiri” yayımlanmıştır (Bin, 2010).

Bildiride, her iki tarafın da birbirlerinin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duyma ve başka bir ülkenin iç işlerine karışmama ilkelerine bağlı kalarak bölgede güvenlik ve iş birliği için açık ve şeffaf bir şekilde uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde hareket edeceği, tüm tarafların meşru hak ve çıkarlarının dikkate alınacağı belirtilmiştir. Bildiride özellikle “güç kullanmama veya güç tehdidi oluşturmama gibi ilkelerin altı çizilerek iki ülke arasındaki iş birliğinin asla üçüncü bir ülkeyi hedef almadığı vurgulanmış ve karşılıklı anlayış ve uzlaşmaya dayalı anlaşmazlıkların diplomatik ve barışçıl çözümü için birlikte hareket edileceği belirtilmiştir” (China Daily, 2010). Rusya ve Çin, her ülkenin egemenlik ve bütünlüğünün önemini vurgulamışlardır ki bu da içişlerine karışmama tercihleri olarak yorumlanabileceği gibi Çin'in Tayvan, Senkaku Adaları ve Spratly Adaları konusundaki kararlı duruşunun ve Rusya'nın Kuril Adaları konusundaki tutumunun bir işareti olarak da yorumlanabilir.

2010 yılındaki bu bildiride Asya-Pasifik'te şeffaf, eşit ve bölünmez olacak ve karşılıklı güven, karşılıklı fayda, eşitlik ve iş birliğine dayalı yeni bir güvenlik düzeninin oluşturulması fikri ortaya konulmuştur. Bu öneri bölgede kapsamlı bir iş birliği anlayışının ilkelerini sunarken diğer taraftan da “Rusya ve Çin'in, iki ülke tarafından şeffaf olmayan, eşitsiz ve bölücü olarak görülen ABD'nin bölgedeki ikili ittifaklarından duydukları hoşnutsuzluğu yansıtmaktadır” (Blank, 2011)

Mart 2013'te Xi Jinping, cumhurbaşkanı olarak ilk yurt dışı gezisini Rusya'ya yapmıştır. Bu ziyaret sırasında Başkan Xi, Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Enstitüsü'nde Çin'in uluslararası duruma ilişkin tutumu, Çin-Rusya ilişkileri ve diğer konular hakkında kapsamlı bir konuşma yapmıştır. Xi Jinping (2013) bu konuşmasında,

Soğuk Savaş dönemindeki blok çatışmalarının halihazırda mevcut olmadığını, hiçbir devletin veya devletler grubunun dünya meselelerine tek başına hâkim olamayacağını, dünya çapında çok sayıda büyüme merkezinin ortaya çıktığını ve uluslararası güç dengesinin barış ve kalkınmaya uygun bir yönde geliştiğini belirterek uluslararası arenadaki bu değişikliklere uyum sağlamak

için ülkelerin iş birliği ve kazan-kazan sonuçlarını temel alan yeni bir tür uluslararası ilişkiler inşa etmeyi ortaklaşa desteklemeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Xi Jinping, güçlü bir Çin-Rusya ilişkisinin uluslararası stratejik dengenin ve dünyada barış ve istikrarın korunması için önemli bir garanti görevi gördüğünü, iki ülkenin ortak kalkınmasının bu dengenin geliştirilmesine pozitif bir etki yaratacağını vurgulayarak müreffeh ve güçlü bir Rusya'nın Çin'in çıkarlarıyla uyumlu olarak Asya-Pasifik ile dünyanın barış ve istikrarına uygun olduğunu ifade etmiştir.

Çin ve Rusya, Başkan Xi ve Başkan Putin'in liderliğinde stratejik iş birliği ilişkilerini daha da derinleştirmişlerdir. Liderler karşılıklı ziyaretler yapmaya devam etmiş ve aralarında siyaset, ekonomi ve güvenliğin de bulunduğu geniş bir yelpazedeki alanlarda iş birliğini teşvik etmişlerdir. Bununla birlikte, iki tarafında arzu ettiği uluslararası düzene ilişkin ortak duruşu ifade eden ortak açıklamalara sıklıkla yer vermişlerdir. Nitekim, Haziran 2016'da yayınlanan "Küresel Stratejik İstikrarın Güçlendirilmesine İlişkin Ortak Bildiri"de, tek tek ülkeler ve askeri-siyasi ittifakların, askeri ve ilgili teknoloji alanlarında, kullanım veya tehdit yoluyla zorluk yaşamadan kendi çıkarlarına hizmet etmek için belirleyici avantajlar aradıkları vurgulanmıştır (China, Russia Sign Joint Statement on Strengthening Global Strategic Stability, 26.6.2016, http://www.xinhuanet.com/english/2016-06/26/c_135466187_2.htm).

İki liderin Haziran 2016'daki görüşmesi sonrası yayınlanan "Uluslararası Hukukun Geliştirilmesine İlişkin Bildiri"de de diğer ülkelerin içişlerine rejim değişikliğini amaçlayan müdahaleleri, BM Güvenlik Konseyi kararları olmadan yaptırım uygulanmasını ve uluslararası hukuku ihlal eden diğer eylemleri eleştirmişlerdir (Malksoo, 2016). Bildiri, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetleri etrafında yoğunlaşan her iki ülkenin de son yıllarda uluslararası hukuku göz ardı ettiği ve ihlal ettiği yönündeki eleştirilere karşı çıkan savunma amaçlı bir siyasi belge olduğu ifade edilebilir.

Vladimir Putin ve Xi Jinping'in Temmuz 2017'deki görüşmelerinin ardından yayınlanan "Dünyanın Mevcut Durumu ve Başlıca Uluslararası Sorunlara İlişkin Ortak Bildiri"de "barışçıl, güvenli, açık ve düzenli bir siber uzayın ortaklaşa inşa edilmesi gerektiği belirtilerek ülkelerin iç işlerine karışma, düşmanca ve saldırı nitelikli eylemler için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasına karşı olduklarının altını çizmişlerdir (Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China[MFAPRC], 2017). Ayrıca, BRICS ve Şangay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) gibi çok taraflı iş birliği mekanizmalarının, uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesinin teşvik edilmesine önemli katkılarda bulunmaları nedeniyle memnun olduklarını da ifade etmişlerdir.

İki ülke görüşmelerinde genel olarak Çin ve Rusya, uluslararası hukuka ve BM Şartı'na dayalı bir uluslararası düzen inşa etme konusunda ortak bir vurguyu paylaşmış, ABD ve müttefikleri

tarafından yönetilen mevcut uluslararası düzeni dönüştürmeye odaklanmış ve ABD ile diğer ülkelerin Çin ve Rusya'nın siyasi sistemlerini zayıflatabilecek işlerine müdahale olarak algılanabilecek eylemlere ve yaptırımlarına karşı çıkmıştır.

Buna ek olarak Çin, “yeni tip uluslararası ilişkiler” ve “insanlık için ortak bir geleceğe sahip topluluk” da dahil olmak üzere Çin'in gerçekleştirmeyi arzuladığı yeni uluslararası düzenin temel kavramları konusunda Rusya'nın desteğini kazanmıştır. Çin için ise Rusya, arzu edilen bir uluslararası düzenin inşası için vazgeçilmez bir müttefiktir.

Tarihsel olarak Rusya – Çin ilişkilerine bakıldığında günümüzde en yüksek seviyelere ulaşırsa da bu ikili ilişkilerin doğası gereği karmaşık bir yapıya da sahiptir. Bir taraftan Çin, Rusya'nın çok kutuplu uluslararası sistem arzusu için en önemli partnerlerden birisidir. Bununla birlikte, Çin ile olan ticari ilişkiler ve Rusya'nın Uzak Doğu bölgesine yapılan Çin yatırımları bu bölgenin gelişimi için önemli faktörlerden birisidir. Ancak diğer taraftan Çin'in Asya Pasifik bölgesi ile olan entegrasyonunu başarılı bir şekilde geliştirmeye devam ettirmesi ve Rusya'nın Uzak Doğu ve Sibirya bölgeleriyle artan ekonomik bağı Rusya'yı endişelendirecek önemli unsurlardan biri haline gelmektedir.

Rusya, Çin'in yükselişinin “bölgesel ve küresel karar vermede Rusya'nın sürekli marjinalleşmesine” neden olacağına ve Rusya'nın bölgede Çin'in gölgesinde kalabileceğinden korkmaktadır. Bir başka rahatsızlık kaynağı ise Çinli nüfusun Rusya'nın Uzak Doğu bölgesine taşmasıdır (Harding, 2009). Bazı askeri ve istihbarat görevlileri de çeşitli derecelerde Çin'in Rusya'nın Uzak Doğu'suna yönelik askeri, demografik ve ekonomik genişlemesi doğal kaynaklara ulaşma isteğinin bir tehdit olabileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır (Colins, 2011). 2000'de V. Putin, bölge halkını, Rusya'nın bölgenin gelişimine daha fazla çaba harcadığı sürece bölge halkının Korece, Japonca ve Çince konuşmama konusunda uyarmıştır (Blank, 2009: 123) Yani Çin, Rusya'nın bölgeyle daha yakın bağlantı kurmasında ikili bir rol oynamıştır.

24 Şubat 2022'den, yani Ukrayna krizinin başlangıcından itibaren uluslararası ilişkilerin odağı Avrasya'daki duruma yönelmiş, Ukrayna küresel diplomatik ve siyasi gündemin merkezine oturmuştur. Rusya'nın kırmızı çizgi olarak nitelendirdiği yakın çevresine yönelik NATO'nun genişleme eğilimleri ve Batı'nın bu bölgedeki faaliyetleri, 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi gibi yıllardır devam eden Batı-Rusya ilişkilerindeki kriz, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ile mevcut çelişkileri daha da şiddetlendirerek sıcak bir aşamaya girmiştir. Tırmanan olaylar ve yeni eğilimler, neredeyse tüm alanlarda Rus-Çin ilişkilerinin gelişimi üzerinde çok etkili ve belirleyici bir etkiye sahip olmuştur.

Başkan Putin'in Şubat 2022'de Çin'e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Çin-Rusya iş birliği, daha da pekiştirilmiştir. Başkan Xi ve Başkan Putin arasındaki görüşmenin ardından yayınlanan

ortak bildiride, her iki taraf da “temel çıkarlarının, devlet egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik güçlü karşılıklı desteklerini teyit etmekte ve dış güçlerin içişlerine müdahalesine karşı çıkmaktadır” (President of Russia [Kremlin], 2022).

Bu görüşmede Rusya, insanlık için ortak bir geleceğe sahip bir toplum inşa etme kavramının önemine dikkat çekerken Çin de Rus tarafının çok kutuplu adil bir uluslararası ilişkiler sistemi kurmak için sarf ettiği çabaların değerli olduğunu vurgulamıştır. Açıklamada her iki ülkenin de NATO’nun daha fazla genişlemesine karşı çıktıkları ve Kuzey Atlantik İttifakını ideolojik Soğuk Savaş yaklaşımlarını terk etmeye çağırdıkları ve ABD’nin Hint-Pasifik stratejisinin bölgedeki barış ve istikrar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Çin ve Rusya “dünya güçleri arasında karşılıklı saygı, barış içinde bir arada yaşama ve karşılıklı yarar sağlayan iş birliği temelinde yeni bir tür ilişki kurulmasını savunarak iki devlet arasındaki dostluğun sınırı olmadığını, iş birliğinin yasak alanı bulunmadığını” (Kremlin, 2022) da ifade etmişlerdir.

Çin’in, ABD liderliğindeki mevcut uluslararası düzeni dönüştürmek için Rusya ile stratejik iş birliğini teşvik etme yaklaşımı, Rusya’nın Ukrayna’ya karşı saldırganlığını sürdürmesinden sonra bile değişmemiştir. Çin sürekli olarak Rusya’yı eleştirmekten kaçınmış, yaptırımlara karşı çıkmış ve Rusya ile ekonomik ilişkisini güçlendirerek Batılı ülkelerin Ukrayna’ya askeri desteğini "ateşi körükleyen bir eylem" olarak sert bir şekilde eleştirmiştir.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Mart 2023’te Rusya’yı ziyareti sırasında, iki ülkenin "birbirlerinin temel çıkarlarını ilgilendiren konularda birbirini desteklemesi ve dış güçlerin iç işlerine müdahalesine ortaklaşa direnmesi gerektiğini" belirtmiştir (The State Council The People’s Republic of China, 2023). Xi, her iki ülkenin de çok kutuplu bir dünya için uluslararası düzenin yönetimini uluslararası toplumun beklentilerini karşılayacak yönde yönlendirmek ve geliştirmek için ortak çaba göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Görüşmenin ardından yayınlanan ortak açıklamada, Ukrayna krizinin çözümü için tüm ülkelerin meşru güvenlik kaygılarına saygı gösterilmesi, blok çatışmalarının önlenmesi ve daha da şiddetlenmesine neden olacak eylemlerden kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte İki taraf, bölgede kapalı ve dışlayıcı bir grup yapısının bir araya getirilmesine, grup siyasetinin ve kamp çatışmalarının kışkırtılmasına karşı çıkarak NATO’nun Asya-Pasifik ülkeleriyle askeri güvenlik bağlarını sürekli güçlendirmesinin bölgesel barış ve istikrarı baltalaması konusunda da ciddi endişe yarattığı da belirtilmiştir (Xi, Putin Sign Joint Statement on Deepening Comprehensive Strategic Partnership of Coordination for the New Era, 22.3.2023, <https://english.news.cn/20230322/d0d39fe928af476a9bd3b3122cc1b6d4/c.html>).

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping’in 20-22 Mart 2023 tarihleri arasında Rusya’ya gerçekleştirdiği devlet ziyaretinin önemli bir sonucu da iki ülkenin hem ikili hem de uluslararası

alandan daha ileri düzeydeki iş birliklerinin parametrelerini tanımladıkları Yeni Bir Dönem için Kapsamlı Ortaklığın ve Stratejik İşbirliğinin Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Bildiri'nin kabul edilmesi olmuştur. İki lider, dış politikalarını yakından koordine etmekten ve yeni bir uluslararası ilişkiler türü inşa etmek için çok taraflı platformlarda etkileşimde bulunmaktan yana konuşmuşlardır..

Rusya Federasyonu ve Çin arasında 2001 yılında imzalanan İyi Komşuluk ve Dostane İş birliği Antlaşması'nın üçüncü tarafların hedef alınmamasına ilişkin temel hükmünü yineleyen Rusya ve Çin, küresel güvenliğin önündeki temel zorlukların, ABD ve diğer Batılı ülkelerin eşitlik ilkesine bağlı kalmadaki isteksizlikleriyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle iki ülke, diplomatik çabalarının ana hedefini, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ülkeler için daha fazla temsil ve daha güçlü bir sesle uluslararası ilişkiler sisteminin gelişimini dengelemek olarak görmektedir. Her iki lider de uluslararası ilişkilerde meydana gelen benzeri görülmemiş değişiklikler göz önüne alındığında, iki ülke arasındaki bağın olağanüstü yüksek bir seviyeye ulaştığı konusunda mutabık kalmışlardır.

Çin-Rusya ilişkileri tarih boyunca çeşitli değişimler geçirmiştir. Her ne kadar her iki taraf da güçlü dostluk ve benzer değerlerin yanı sıra uluslararası arenada çalışmaya yönelik ortak yaklaşımlar içeren bir anlatıyı destekleme eğiliminde olsa da geçtiğimiz on yıllarda elde edilen inanılmaz başarı ve kazanımlara rağmen, Pekin ve Moskova arasındaki uzun vadeli iş birliği olanakları ve seçenekleri hala bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Bir taraftan Çin, Rusya'nın bölgedeki komşularıyla iletişimde olmasını sağlayan önemli bir ortak olmuştur. Diğer taraftan da Rusya'nın Uzak Doğu bölgesi için bir sorun haline gelebilir ve bölgesel olarak Asya Pasifik bölgesinde artan ekonomik ve askeri gücüyle Çin, bölgede Rusya'nın karşısına bir tehdit olarak çıkabilir. Böylece artan Çin korkusu da Rusya'nın hem kendi Asya topraklarına hem de Asya Pasifik bölgesine yönelik ilgisini artırmadaki kararlılığını güçlendirmiştir.

Çin, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelmesinin merkezinde yer alırken, Moskova, Çin ile anlaşmazlıkları olan ülkeler de dahil olmak üzere tüm bölge ülkeleriyle iyi ilişkiler sürdürmeyi amaçlamaktadır. Pekin ve Moskova'nın izlediği örtülü karşılıklı politikası, her iki tarafı da özellikle ciddi çatışma durumlarında, diğer tarafa her konuda destek verme zorunluluğu getirmemektedir. Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik yaklaşımları dikkate alındığında, bölgede önemli bir güç olan Japonya ile ilişkilerini geliştirmek istediği söylenebilir. Yeni dönem Rus-Japon ilişkilerinin (Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra) Ocak 1992'de Japonya'nın Rusya Federasyonu'nu resmen tanımasıyla birlikte başlamaktadır. Ancak bu ilişkilerin gelişimi, 1855 yılında imzalanan ilk Rus-Japon anlaşmasından bu yana kurulan ikili ilişkilerin iki yüzyıllık geçmişinden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Rusya ile Japonya arasındaki ekonomik ilişkiler önemli bir mesafe kat etmiş olsa da siyasi ilişkiler beklenen gelişimi gösterememiştir. Bunun birkaç nedeni bulunmaktadır. Öncelikle toprak anlaşmazlığı ile ilgili olan konular belirli bir rol oynamaktadır. Siyasi ilişkiler Ohotsk Denizi'ni Kuzey Pasifik Okyanusu'ndan ayıran bir takımada olan Kuril Adaları üzerindeki anlaşmazlık nedeniyle engellenmektedir. “Bu adalar Sakhalin’in bir parçası olarak Rusya’nın yetkisi altındadır; ancak Japonya, dördünün kendisine ait olduğunu iddia etmektedir” (Kaczynski, 2007: 1). Çatışma, Japonya’nın adaları terk etmek zorunda kaldığı, ancak Sovyetler Birliği’ne adalar üzerinde açıkça egemenlik verilmediği İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkmıştır. Büyük ölçüde bu anlaşmazlık nedeniyle, iki ülke arasındaki çatışmaları resmen sona erdirmek için hiçbir zaman bir anlaşma imzalanmamıştır.

Bir diğer neden Japonya-ABD ilişkileridir. “Japonya’nın dışa kapanma dönemini sonlandıran Amerika Birleşik Devletleri, bugün de Japonya’nın uluslararası konumunu belirleyen temel aktör pozisyonundadır” (İpek, 2019: 179). Dolayısıyla Rusya’nın Japonya ile stratejik fırsatlarını değerlendirirken ABD-Japonya ilişkilerine dikkat etmesi kaçınılmazdır. Rusya-Japonya ilişkilerine etki eden son konu da Rusya-Çin ilişkileridir. Tokyo, Çin’in Doğu Çin Denizi’ndeki Senkaku/Diaoyu Adaları üzerindeki hak iddiaları nedeniyle Pekin ile askeri bir çatışmaya girme konusundaki ciddi endişelerini açıkça dile getirmiştir.

Tüm bunlara rağmen Asya-Pasifik bölgesindeki Rus-Japon iş birliği her iki tarafa da belirli fırsatlar da sunmaktadır. Japonya, Rusya’nın enerji kaynakları için potansiyel bir pazar olmasının yanı sıra aynı zamanda Rusya’nın uzun vadeli modernleşme ve kalkınma stratejileri bakımından yatırımlarda bulunma ve teknolojik imkanlar sağlama konusunda önemli bir ortak olacaktır. Rusya’nın Asya’da, özellikle de Çin’in ekonomik ve askeri yükselişi bağlamında daha dengeli bir ekonomik ve siyasi stratejiye sahip olabilmesi her iki ülke için ikili ilişkilerini geliştirilmesine katkı sağlayabilecek bir unsurdur.

Rus-Japon ilişkileri daha çok ekonomi ve toprak meseleleri üzerine yoğunlaşmıştır. Gelişen ekonomik ilişkilerin siyasi alanda da etkisini göstermesi açısından Japonya Dışişleri Bakanının 2011 yılında Moskova’ya yaptığı ziyaret dikkat çekici olmuştur. Japonya Dışişleri Bakanı Sejdzi Maehara’nın 2011 yılında toprak anlaşmazlığının keskinleştiği bir dönemde Moskova’ya yaptığı ziyaret sırasında tarafların en acil uluslararası konularda etkileşim ve iş birliğini sürdürmeye hazır olduklarını teyit etmeleri bakımından önemlidir. Tarafların Asya-Pasifik’te çok taraflı yapılarındaki pozisyonlarını koordine etme, Afganistan’ın yeniden inşasında iş birliği yapma, Kore yarımadasının nükleer silahlardan arındırılması ve uluslararası terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi konularında daha yakın iş birliği yapılmasına karar verilmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Japan[MFAJ], 2011).

2012'den sonra, Rusya ve Japonya arasındaki ikili ilişkiler, Japonya Devlet Başkanı Shinzo Abe'nin Başkan Vladimir Putin ile rekor kıran 27 toplantıdan oluşan kişisel diplomasisi sayesinde önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Başbakan Abe, siyasi hedeflere ulaşmak için uygun koşullar yaratacak ekonomik araçları kullanarak iki ülke arasındaki iş birliğine yeni bir yaklaşım getirmek istemiştir.

“Genişletilmiş denge” olarak adlandırılan bu yeni yaklaşımda ikili diplomatik ve ekonomik ilişkilerin farklı aktörler tarafından yönetilmesi için planlanmıştır. Bu yaklaşımda, toprak anlaşmazlığındaki ilerlemenin yanı sıra ekonomik ilişkilerin de kademeli olarak gelişmesi öngörülmüştür. “Daha önce Japonya'nın Sovyetler Birliği'ne yaptığı yatırımlar, toprak sorununun çözümü için bir ödül olarak algılanırken yeni yaklaşımla yapılacak yardımlarla gelecekte nihai bir çözüm için gerekli koşulları yaratmanın bir yolunun bulunması düşünülmüştür” (Shagina, 2019).

Shinzo Abe'nin başbakanlığı altında Tokyo, bazı adaların Rusya'dan geri alınması ile toprak anlaşmazlıklarını çözme umuduyla Moskova ile ilişkilerini geliştirmeye kararlı politikalar yürütmüştür. Abe'nin Rusya'ya yönelik tutumu, Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden sonra da azalsa da tamamen sona ermemiştir. Nitekim bu durum, 2 Mart 2014'te Rusya'nın G7'den çıkarılması kararında Japonya'nın gönülsüz bir tavır sergilemesini örnek verebiliriz.

Japonya, barış anlaşması müzakerelerinde ilerleme sağlanması için fırsat penceresini açık tutmak amacıyla Rusya'ya yalnızca nominal düzeyde yaptırımlar uygulamıştır. Abe hükümeti, bölgesel anlaşmazlıkları çözmenin yanı sıra, stratejik olarak Çin'in yükselişi karşısında Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesinin de önemli olduğunu savunmuştur. Tokyo, Moskova'yı Pekin'e karşı bir koz olarak kullanmak ya da en azından Rusya ve Çin'in Japonya'ya karşı tarihi, bölgesel ve diğer konulara dayalı birleşik bir cephe kurmasını engellemeye çalışmak istemiştir.

Mayıs 2016'da Abe, kentsel altyapı, enerji, Rus Uzak Doğusu'nda endüstrilerin ve ihracat ürünlerinin geliştirilmesi, orta ölçekli ve küçük şirketler arasındaki iş birliği, ileri teknolojiler konusunda iş birliği ve insanlar arası etkileşim ve sağlık hizmetlerinde ortak faaliyetleri de içeren sekiz maddelik ekonomik iş birliği planı önermiştir. Ayrıca Eylül 2017'de ihtilaflı adalarda ortak ekonomik faaliyetler için ayrı bir öncelikler dizisi tanımlandı. Su ürünleri yetiştiriciliğinden turizme, çöp depolamadan seracılığa, rüzgâr enerjisi üretimine kadar beş alanın özel bir çerçevede yürütülmesi planlanmıştır. Böylece başarıyla uygulanan her projenin karşılıklı güven yaratacağı ve diplomatik ilerlemeyi sağlayacağı dolayısıyla da iki ülke arasındaki sorun alanlarının çözümü kavuşturulacağı düşünülmüştür.

Ancak, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi iki ülke arasındaki geliştirilmeye çalışılan ilişkilere ciddi bir ket vurmuştur. Her ne kadar ilk zamanlar Tokyo, Rusya'ya karşı sert bir tavır alma konusunda temkinli davranmaya çalışsa da savaşın ilerlemesi bu durumu değiştirmiştir.

Kishida hükümeti, Rusya'ya yaptırımlar uygulamak da dahil olmak üzere sert bir tavır almaya karar vermiş ve diğer G7 ortaklarıyla uyum içinde olmanın önemini defalarca vurgulamıştır (Prime Minister's Office of Japan, 27.2.2022).

Tokyo'nun Rusya'ya karşı sert bir tutum almasının üç ana nedeni söyleyebilir. Bunlardan birincisi, bu durumun Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden farklı olarak Rusya'nın eylemlerinin boyutunun bu sefer farklı ve kayıtsız kalmayı Japonya açısından imkânsız kılıyor olması olabilir. İkincisi, Başbakan Kishida, Ukrayna'ya yapılan müdahaleyi Doğu Asya'nın güvenliğiyle dolayısıyla Japonya'nın güvenliği ile özdeşleştiriyor olmasıdır. Nitekim Kishida açıklamalarında, “Bugün Ukrayna yarın Doğu Asya olabilir” (Prime Minister's Office of Japan, 16.6.2022) diyerek güvenlik kaygılarını ortaya koymaktadır. 2014 yılında hâlâ mevcut olmayan bu aciliyet duygusu, Çin'in daha da yükselişi ve Rusya ile Çin arasında artan stratejik iş birliğiyle tetiklenmiştir. Pekin'in Ukrayna'daki savaşı ve uluslararası toplumun tepkisini yakından takip ettiği göz önüne alındığında, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir statüko değişikliğine güç kullanarak karşı çıkmak artık Kishida hükümetinin merkezi söylemi olarak yerleşmiş durumda olduğunu söyleyebiliriz. Japon Hükümetinin 2022'den itibaren NATO toplantılarına katılması da bu açıdan yorumlanmaktadır. Üçüncü olarak da Kishida, kişisel olarak Rusya ile ilişkileri geliştirme ve barış anlaşması yapma fikrine Abe kadar bağlı bulunmamaktadır.

Japonya'nın Ukrayna'ya yaptığı yardım sadece siyasi söylem noktasında kalmamış, Ukrayna'ya maddi olarak da yardımlarda bulunulmuştur. Bu yardımlar ülkenin silah ihracatına kendi iç düzenlemelerinden kaynaklı uyguladığı kısıtlamalar nedeniyle büyük ölçüde sivil nitelikte oldu. Ancak Kishida hükümeti, ülkenin Öz Savunma Kuvvetleri stoklarından nakliye araçları, kurşun geçirmez yelekler, kasklar ve tıbbi ekipman gibi sınırlı miktarda ölümcül olmayan ekipman sağlamıştır. Mali yardım da dahil olmak üzere taahhüt edilen toplam yardım hacmi Haziran 2024 itibarıyla 9,11 milyar dolara ulaşarak (Statista, 2024) Japonya'yı Ukrayna'ya en büyük katkıyı sağlayan ülkelerden biri haline getirmiştir. Bununla birlikte, Japonya, NATO'nun Ukrayna'ya yönelik güven fonuna 30 milyon dolar katkı da sağlamıştır (MFAJ, 2023). Rusya ve Japonya arasındaki ilişkiler, siyasi ve güvenlik alanlarında ciddi sıkıntılar yaşasa da ekonomik alanda hala devam etmekte ve ilişkilerin devamlılığının sağlanmasında önemli bir itici unsur olma özelliğini devam ettirmektedir.

Soğuk Savaş, Rusya ve Güney Kore arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını kırk yıl boyunca geciktirmiştir. İki ülke arasında 1990 yılında diplomatik ilişkilerin kurulmasının ardından Rusya ve Güney Kore hızla gelişen siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip olmuştur. Rusya, Kuzey Kore'yi ideolojik temelde destekleyen Soğuk Savaş politikasını terk etmiş ve Rusya'nın modernleşme hamlesinde bir ortak haline gelen Güney Kore ile pragmatik iş birliği ilişkileri kurmuştur. İki ülke, altılı görüşmeler, ARF, APEC, ASEAN + Savunma Bakanları Toplantısı ve son olarak EAS ve ASEM gibi çok taraflı forumlarda da iş birliği yapmaktadır.

Başkan Medvedev, 2010 yılında Güney Kore'ye yaptığı ziyaret sırasında “Rusya ve Güney Kore arasındaki ilişkilerin Asya-Pasifik bölgesi için yüksek önceliğe sahip olduğunu ve iki ülke arasındaki ortaklığın stratejik bir nitelik kazandığını ifade etmiştir” (Andreyeva, 2010). Ziyaret sırasında Rus ve Koreli taraflar çoğu ekonomik alanda olmak üzere 11 belge imzalanmıştır. Başkan Medvedev, diplomatik ilişkilerin 20. yılında iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerdeki olumlu eğilimin altını çizdi ve daha fazla iş birliği için öncelikli alanları enerji, tıp, uzay, nükleer ve bilgisayar teknolojileri. Başkan Medvedev, Sibirya ve Uzak Doğu'nun kalkınmasına yönelik ortak planlara dikkat çekti ve Koreli yatırımcıları modern teknolojiler ve modern bir üretim kültürü getirdikleri için övmüştür (Andreyeva, 2010). Ticaret hacmi 2010 yılında 11 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir ve iki taraf bu hacmin daha da artırılması için büyük bir potansiyel olduğu konusunda hemfikirdir.

Güney Kore Devlet Başkanı Lee Myung-bak'ın 2011 yılında Rusya'ya yaptığı ziyaret de ekonomik iş birliği ve Rusya'nın doğu bölgelerinde ortak yatırımlara odaklanmıştır. “Birçok alanda iş birliğinin dinamik bir şekilde gelişmekte olduğunu Kore Cumhuriyeti'nin Sibirya ve Rusya'nın Uzak Doğu bölgelerinin kalkınmasında rol almaya hazır olduğunu da belirtmiştir” (Russia-South Korea Relations Have Good Future-Medvedev Says, 2.11.2011, <https://sputnikglobe.com/20111102/168352620.html>).

Sibirya ve Rus Uzak Doğu'sunun kalkınması ikili ilişkilerde özel bir yere sahiptir. Rusya, Güney Kore yatırımlarını bu bölgelere çekmek için yoğun çaba sarf etmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Rus Uzak Doğu'sundaki bölgesel yönetimler Güney Koreli işletmelerin temsilcileri ve hükümetiyle altyapı, tarım ve ulaşım gibi alanlarda bölgesel kalkınmayı görüşmek üzere çok sayıda toplantı düzenlenmiştir. Buna karşılık Rusya, Güney Kore'ye geniş bir enerji pazarı açarak Seul'ün enerjiye aç ekonomisini daha iyi beslemek için bölgede birden fazla doğalgaz tesisi geliştirmesine izin vermiştir.

Rusya ve Güney Kore, ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olduğunun farkındadır ve bu temelde iş birliği yapmaya isteklidir; sanayi ve teknoloji alanındaki ortaklıkları da giderek artmaktadır. Güney Kore-ABD askeri ittifakı, ABD ve Güney Kore ordularının sık sık gerçekleştirdiği ortak askeri tatbikatlar ve Balistik Füze Savunma iş birliği faaliyetleri, Rusya ve Güney Kore arasında tam bir siyasi ve güvenlik alanlarında iş birliğinin önünde engel teşkil etse de iki ülke arasındaki ekonomik-teknolojik iş birliğine engel teşkil etmemektedir.

Putin liderliğindeki Rusya, Yeltsin döneminde olduğu gibi ilişkilerin ekonomik yönüne daha fazla odaklanma eğilimini korumaktadır (Toloraya, 2003: 33). Ancak, Kuzey Kore ile ilgili olarak, Putin 2000'in başlarında Rusya'nın sadece ekonomik alanda değil diğer alanlarda da Kuzey Kore ile ilişkilerini yoğunlaştırmaya karar vermiştir (Toloraya, 2003: 38). Bu bağlamda, Çin ile daha yakın bağlar kurmaya çalışan Putin, Kuzey Kore ile ilişkilerin yoğunlaştırılmasının, Çin ile Rusya

arasında kapsamlı bir ilişkiye yol açacak bir unsur olarak görmektedir. Putin ayrıca, 1998'de yaşanan yıkıcı krizden sonra Rusya'nın meşruiyetini yeniden kazanmaya ve gücünü artırmaya çalışmaktadır. Bu durumda, Putin bölgesel soruna dahil olmaya ve Kuzey Kore ile ilişkili olarak BM Güvenlik Konseyi gündemine katılımı ve buradaki Rus etkisini artırmaya çalışmaktadır (Toloraya, 2003: 38). Böylece Putin, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemdeki Rusya'ya ilişkin algıyı koordine etmek ve Rusya'nın “yeniden ortaya çıkan” büyük güç olma isteğini çok kutuplu dünyada meşru bir zemine oturtmak istemektedir (Lo, 2003: 73).

1990'lar Sovyetlerin ardılı olarak uluslararası arenaya çıkan Rusya'nın, Asya-Pasifik bölgesinde iş birliği yaratma konusunda önem verdiği bir diğer ülke Hindistan olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Rusya'nın Hindistan'a karşı pasif bir politika izlemesi, Soğuk Savaş döneminin geleneksel dostu ile ilişkilerin yavaşlamasına neden olmuştur. Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in 1993 yılında Hindistan'a yaptığı ziyaret sırasında iki ülke, Çin ve ABD'yi hedef alan maddeler içeren 1971 Dostluk Antlaşması'nın yerini alan bir Dostluk Antlaşmasını imzalamıştır. Yeni antlaşma, Soğuk Savaş koşullarında formüle edilmiş olan bu maddeleri ve Hindistan-Çin, Rusya-Çin ikili gerilimlerini de ortadan kaldırmıştır. 2000 yılına kadar Rusya'dan Hindistan'a herhangi bir Başkanlık ziyareti yapılmamıştır.

2000 yılı ikili ilişkilerin yeniden canlandırılması yönünde bir dönüm noktası olmuştur. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ilk resmi ziyaretini Aralık 2000'de Hindistan'a gerçekleştirmiş, ziyaret sırasında iki ülke arasında “Stratejik Ortaklık Deklarasyonu” ve iş birliğini yeniden canlandıracak diğer önemli anlaşmalar imzalanmıştır (Mohanty, 2011). 2000'de “Stratejik Ortaklık” ilan edilmesinden bu yana Hindistan-Rusya ilişkileri, siyasi, güvenlik, ticaret ve ekonomi, savunma, bilim ve teknoloji ve kültür dahil olmak üzere ikili ilişkilerin neredeyse tüm alanlarında gerçekleşen gelişmiş iş birliği düzeyleriyle yeni bir nitelik kazanmıştır.

Deklarasyonda “askeri teknik iş birliği, ortak araştırma ve geliştirme ve eğitim”, stratejik ortaklığın ana unsurları olarak sıralanmıştır. Hindistan ve Rusya ayrıca tüm devletlerin egemen eşitliğine dayalı çok kutuplu bir dünyanın kurulması için birlikte çalışma sözü verdi. Çin ve Rusya'nın dünya meselelerinde tek taraflı politikalara karşı çıktığı çok kutupluluğa ilişkin 1997 tarihli Rusya-Çin ortak deklarasyonunda olduğu gibi, Rusya ve Hindistan da “BM Şartını ihlal edecek şekilde tek taraflı güç kullanımına ya da güç kullanma tehdidine ve insani müdahale kisvesi altında da olsa diğer devletlerin iç işlerine müdahaleye kararlı bir şekilde karşı olduklarını” (Mohanty, 2011) ifade etmişlerdir. Bu aynı zamanda NATO'nun Yugoslavya'ya karşı yürüttüğü savaş ve o dönemde Irak'a karşı uygulanan ekonomik abluka konusunda uluslararası toplumda var olan genel rahatsızlığı da yansıtmaktadır.

Stratejik Ortaklık Deklarasyonu kapsamında, siyasi ve resmi düzeyde faaliyet gösteren ve iki ülke arasında düzenli etkileşim sağlayan çeşitli kurumsallaşmış diyalog mekanizmaları uygulamaya

konulmuştur. İlişkilerinin yeni aşaması çerçevesinde iki ülke, Hindistan Başbakanı ve Rusya Devlet Başkanı arasında Yıllık Zirve toplantıları uygulamasını başlatmıştır. Bu, iki ülke arasındaki en yüksek ve en önemli kurumsallaşmış diyalog mekanizmasıdır. Toplantılar her yıl dönüşümlü olarak Hindistan ve Rusya'da düzenlenmektedir. Rusya Devlet Başkanı'nın Aralık 2010'da Hindistan'a yaptığı ziyarette Stratejik Ortaklık, "Özel ve Ayrıcalıklı Stratejik Ortaklık" düzeyine yükseltilmiştir. Stratejik Ortaklık Deklarasyonundan bu yana on iki Zirve toplantısı gerçekleştirilmiştir. 12. Zirve toplantısı 15-17 Aralık 2011 tarihlerinde Moskova'da Başbakan Singh ve Devlet Başkanı Medvedev arasında gerçekleştirilmiştir. İki lider 12. Zirve Toplantısının sonunda "Değişen Dünyanın Zorluklarını Karşılama İçin Hindistan-Rusya Stratejik Ortaklığını İlerleten Ortak Bildiri"yi açıklamışlardır. Ortak açıklamada (Embassy of India in Russian Federation, 2011);

Taraflar, uluslararası hukukun kabul edilmiş ilkelerine ve tüm devletlerin meşru çıkarlarına saygıya dayalı olarak bölgede şeffaf, açık, kapsamlı ve dengeli bir güvenlik ve iş birliği mimarisinin oluşturulmasına verdikleri desteği yinelemişlerdir. Taraflar, güvenliğin bölünmezliği ilkesine bağlılıklarını, diğer devletlerin güvenliği aleyhine kendi güvenliklerini arttırmaya yönelik girişimlerin kabul edilemezliğini, yeni ayırım çizgilerinin korunmasının ve yaratılmasının kabul edilemezliğini vurgulamışlardır.

Rusya-Hindistan ortak bildirisinde "bölgede şeffaf, açık, kapsamlı ve dengeli bir güvenlik ve iş birliği mimarisinin oluşturulmasına yapılan atıf, her iki ülkenin de ABD'nin bölgedeki ikili ittifaklarından rahatsızlık duyduklarını ve bu ittifakların şeffaf olmadığını ve bölgedeki genel güvenlik durumunu tehdit ettiğini düşündüklerini ima etmektedir. Rusya ve Hindistan tarafından dile getirilen görüşler, 2010 yılında Rusya ve Çin tarafından ortaya atılan Asya-Pasifik'te yeni bir güvenlik düzeni önerisiyle de paralellik göstermektedir. Bölgede çıkarı olan tüm ülkeleri bir araya getiren Doğu Asya Forumu, ABD'nin ikili ittifakları yerine bölgesel güvenlik ve istikrar için temel araç olarak teşvik edilmeye çalışılmaktadır.

ASEAN+10 (ASEAN'ın diyalog ortakları), ARF, EAS, RIC ve BRICS gibi çok taraflı örgütler veya süreçler formatında yakın ikili ve bölgesel iş birliğine rağmen, iki ülke arasındaki ilişki esas olarak Çin-Hindistan arasındaki ihtilaflı konular nedeniyle gerilimden uzak değildir. Hindistan, Rusya'nın Çin'in etkisi altında Hindistan'ın BMGK üyeliği teklifini doğrudan desteklememesinden rahatsızlık duymaktadır. Çin ve Rusya çok kutuplu bir düzeni ve daha fazla güvenlik iş birliğini vurgulamaya hevesli olsalar da Hindistan'ın girişimine resmi bir destek sunmamışlardır. RIC (Rusya-Hindistan-Çin) Diyalogunun ortak açıklamalarında Hindistan'ın olası BMGK üyeliğine doğrudan atıfta bulunulmadan sadece "BM'yi daha temsili ve demokratik hale getirecek reform" çağrısı yapılmıştır.

Ancak Rusya-Hindistan ilişkileri geniş bir çıkar yakınlaşmasına dayanmaktadır ve BMGK meselesinden önemli ölçüde etkilenmesi muhtemel değildir. Sıklıkla rekabetle tanımlanan Hindistan-Çin ilişkilerinin aksine, Rusya-Hindistan ilişkileri daha az çekişmeli ve karşılıklı olarak daha faydalıdır. "Hindistan'ın askeri ve enerji güvenliği için Rusya'ya ihtiyacı vardır ve Rusya'nın

Hindistan'ı Güney Asya'nın önde gelen gücü olarak kabul etmesinden ve büyük güç statüsü arayışını desteklemesinden memnundur” (Roy, 2009). Hindistan'ın Doğu'ya Bakış politikası, Güney Asya için giderek artan kapsamlı bir vizyona yöneliktir.

Kremlin'in bakış açısından, Hindistan'la stratejik ortaklığın geliştirilmesi, uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya evrilmesinde, önemli bir parametredir. İkili ilişkilerin hem uluslararası sistemde hem de Asya-Pasifik bölgesinde bir denge unsuru olma özelliği de bulunmaktadır. Moskova'nın Hindistan'la ilişkileri aynı zamanda Çin'in konumunu dengelemeyi de amaçlamaktadır. Ancak RIC iş birliğinin Hindistan-Çin rekabetinden etkilenmesi ve Rusya'nın Asya-Pasifik'te ABD'ye karşı etkili bir dengeleyici blok oluşturma çıkarlarına zarar vermesi ihtimali bulunmaktadır.

Hindistan, Rusya'nın “büyük Avrasya” fikrinin önemli bir ortağı olarak algılanmakta ve Moskova'nın iki Asya devini uzlaştırması pek muhtemel olmasa da Çin'in anlaşmalar ve kurumlar ağı içindeki nüfuzunu seyreterek Pekin'in Güney'de hegemonya kurma çabalarını kısıtlayacak ve Rusya'nın konumunu güçlendirecektir (Pieper, 2018). Rusya aynı zamanda ABD ve onun Hint-Pasifik stratejisiyle Yeni Delhi'deki nüfuzuyla da mücadele etmekte ve ikili ilişkileri güçlendirmek için Hindistan'a yüksek teknoloji silahlar satmaktadır. Güneydoğu Asya'da olduğu gibi Güney Asya ile de siyasi ve ticari bağlar kurmak, Çin'e aşırı bağımlılığa karşı koruma sağlarken ABD'ye karşı da bir tür yumuşak dengeleme unsurunun sağlanması gibi görünmektedir (Korolev, 2016: 377).

Rusya ve Hindistan, Amerika'nın küresel hegemonyasını eleştirirken ve çok taraflı bir küresel düzene geçişin önemi konusunda hemfikirdirler. Rusya, Hindistan'ın BM Güvenlik Konseyi'ne daimî üyelik arzusunu desteklemiş; iki ülke, Batı'nın hakimiyetindeki uluslararası düzene alternatif olarak BRICS gruplaşmasını teşvik etmiş ve Moskova, Hindistan'ın Şangay İşbirliği Örgütü'ne üyeliğini desteklemiştir. Rusya-Hindistan-Çin üçgeni oluşturulurken; ABD, Hindistan'ı Çin ve Rusya'dan uzaklaştırmak için çaba sarf etmiştir. Öte yandan Hindistan da Çin'in artan askeri ve ekonomik gücünü bir tehdit olarak algıladığı için Çin'e karşı dengeleyici bir stratejiye ihtiyaç duymuştur. Bu düşünceler ışığında ABD ve Hindistan 2010 yılında “Asya-Pasifik Stratejik Diyalogu”nu başlatmıştır. ABD-Hindistan diyalogunu bölgesel meselelere ilişkin ABD-Hindistan-Japonya üçlü istişaresi takip etmiştir. Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ilk üçlü toplantılarını Aralık 2011'de Washington'da gerçekleştirmiş, Tokyo ve Washington Hindistan ile stratejik bağlarını derinleştirdiklerini teyit etmişlerdir. Çin ve Rusya, iki ülkenin 2005 yılında yıllık üst düzey ziyaretlere başlamasından ve 2009 yılında “Japonya ve Hindistan arasında Stratejik ve Küresel Ortaklık” ilan edilmesinden bu yana Hindistan-Japonya arasındaki ikili ilişkilerin gelişmesinden rahatsızlık duymuştur. Her ne kadar liderler diyalogun Çin'e karşı olmadığını beyan etseler de Çin bunu Çin'i Asya-Pasifik bölgesinde kontrol altına alma çabası olarak yorumlamıştır.

Genel kanı, iki ülkenin savunma diyalogları, ikili deniz tatbikatları ve Japonya'nın Hindistan'a olası bir silah ihracatı ile Çin'in askeri hırslarını dizginlemeye çalıştığı yönünde olmuştur.

Rusya'nın Çin'le stratejik ortaklığı, Hindistan'ın ABD ile daha fazla iş birliği yapması ve Rusya'nın Pakistan'la gelişen ilişkisi, Moskova'nın Yeni Delhi ile ilişkilerine baskı yapmaktadır. Hindistan, Güney Asya ülkeleri arasındaki bağlantıyı geliştirecek, Japonya'yı Rusya ve Hindistan ile üçlü bir mekanizmaya dahil edecek ve Çin'e bu girişimin yalnızca Pekin'e yönelik bir ABD projesi olmadığı sinyali verecek kapsayıcı bir Hint-Pasifik politikasından yana tavır çizmektedir. Ancak Moskova'daki yetkililer Hint-Pasifik konseptini Çin'i izole etme ve kontrol altına alma girişimi olarak görmekte ve bu girişimi reddetmektedirler. Yeni Delhi'de konuşan Lavrov, Amerika'nın Pasifik bölgesine yaklaşımını bölücü olarak niteleyerek ASEAN veya ŞİÖ gibi fikir birliği inşa eden kapsayıcı düzenlemeleri savunmuştur. (Parashar, 2020).

Rusya'nın bu üçgen içindeki dinamikleri yönetme görevi muhtemelen çok daha karmaşık hale gelecektir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı, Batı ile ilişkilerini parçalayarak, jeopolitik manevra alanını büyük ölçüde daralttı ve onu Çin'e her zamankinden daha da yaklaştırdı, aynı zamanda Pekin üzerindeki nüfuzunu da azalttı. Çin'in "sınırsız" yaklaşımı stratejik zorunluluk haline geldi. Çin ile Hindistan arasındaki kötüleşen ilişkiler ve Hindistan'ın genişleyen ortaklık yelpazesi karşısında Rusya'nın dış politikada Çin'e öncelik vermesi, Rusya-Hindistan ilişkilerinde büyük bir değişimi beraberinde getirme ihtimali bulunmaktadır.

Rusya, 2000'lerden sonra Asya-Pasifik bölgesinde etkili bir bölgesel güç olabilme, diğer bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerini geliştirme ve bölgesel iş birliği mekanizmalarında aktif yer alma politikasını uygulamaya koyma noktasında Sovyetler Birliği döneminde görece iyi ilişkiler içerisinde olduğu bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye önem vermiştir. Endonezya, Vietnam, Kamboçya ve Laos bu anlamda öne çıkan bölge ülkeleri arasında olmuştur.

Endonezya, Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nun kesiştiği noktada yer alan, dünyanın en büyük takımda ülkesidir. Dolayısıyla Endonezya'nın stratejik konumu, Rusya'ya hayati önem taşıyan deniz yollarına, ticaret rotalarına ve enerji transit koridorlarına erişim sağlamaktadır. Asya-Pasifik bölgesindeki varlığını artırmayı amaçlayan Rusya için Endonezya, bu bölgeye açılan bir kapı görevi görmektedir. ASEAN ve APEC üyesi Endonezya ile ilişkiler, Rusya'nın çok taraflı kurumlarla stratejik iş birliğini ve geniş kapsamlı ortak hedeflerini güçlendirecek ve Rusya'nın bölge ülkeleriyle sürdürülebilir bir şekilde yapıcı bir diyalog kurmasına imkân sağlayacaktır. Bununla birlikte, Rusya-Endonezya ilişkileri, "Çin ve ABD'nin nüfuz alanlarını genişletmeye çalıştıkları bölgede, Endonezya'nın dış politika araçlarını çeşitlendirmesine ve ABD-Çin rekabetinde hareket serbestisi oluşturmaya olanak tanımaktadır" (Kanaev vd., 2019: 97).

Uzun süredir var olan tarihi ilişkilere dayanarak, Rusya ve Endonezya ilişkileri, özellikle 2000'den sonra hızla gelişmeye başlamıştır. Endonezya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hassan Wirajuda'nın 27 Eylül 2002 tarihinde Rusya'ya yaptığı resmi ziyaret ve Rusya Dışişleri Bakanı Igor Ivanov ile gerçekleştirdiği görüşmeler, “1950’lerden itibaren gelişen ilişkilerin ve iş birliğinin daha ileri bir aşamaya taşınması yönünde bir kararlılığın doğmasına yol açan bir ivme oluşturmuştur” (Manurung, 2018: 64). 2002 yılındaki bu toplantıda her iki ülke arasında İkili İstişareler Memorandumu imzalanmış ve bunun ikili Hükümetlerarası İstişareye yükseleceği konusunda mutabık kalınmıştır. Bu görüşmede aynı zamanda, Rusya-Endonezya Ticari, Ekonomik ve Teknik İş Birliği Ortak Komisyonu ve Endonezya-Rusya Askeri Teknik İş Birliği Komisyonu’nun kurulmasına da karar verilmiştir.

Dışişleri Bakanlarının görüşmesinden sonra, 21 Nisan 2003’te de Endonezya Devlet Başkanı Megawati Sukarnoputri ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir V. Putin, Moskova’da biraraya gelmiştir. Bu görüşme, her iki devletin de BM’nin etkinliğinin artırılmasına vurgu yaparak “uluslararası hukukun genel kabul görmüş ilke ve kurallarına ve uluslararası sorunların çözümüne yönelik siyasi ve diplomatik yöntemlere dayanan adil ve demokratik bir uluslararası sistemin kurulmasını ifade etmeleri” (Kremlin, 2003) açısından önemli bir gelişme olmuştur. Bu görüşmede ayrıca, “21. Yüzyılda Dostluk ve Ortaklık İlişkilerinin Temelleri Hakkında Bildiri” imzalanmış ve bu bildiri ile iki ülke arasındaki iş birliği yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu anlaşma, Endonezya ve Rusya arasındaki iki taraflı iş birliğinin stratejik olarak tanımlanmasının yanı sıra küresel ve bölgesel düzeyde iki ülke arasında kurulan yeni bir stratejik iş birliğinin de temel taşı oluşturmuş ve ikili ilişkiler bu bildiri çerçevesinde şekillenmiştir.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in 6 Eylül 2007’de Cakarta’ya gerçekleştirdiği ziyaret yılında başlayan ikili stratejik bağların yeniden canlandırılmasına yönelik uzun ve karmaşık bir sürecin doruk noktasıdır. Ziyaret sırasında, savunma, enerji ve madencilik, havacılık, iletişim alanlarında iş birliğini genişletme gibi konuların yanı sıra bölgesel konular da ele alınmıştır (Walker, 2007).

Eylül 2014’te Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Avustralya’nın Sidney kentinde düzenlenen Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği Forumu’na katılmak üzere Avustralya’ya giderken Endonezya’ya resmi bir ziyarette bulunmuştur. Putin’in ziyareti sırasında Endonezya ve Rusya arasında güvenlik, terörle mücadele, ekonomi ve bankacılıktan eğitim ve spora kadar çeşitli alanları kapsayan çok sayıda ikili iş birliği anlaşması imzalanmıştır (Kremlin, 2014).

Endonezya ve Rusya arasındaki ilişkiler, 2018 yılında Moskova’da yeni bir stratejik ortaklık anlaşmasının hazırlanmasının hızlandırılması konusunda anlaşmaya varılmasının ardından daha da yoğunlaşmıştır. Rusya’nın Asya-Pasifik bölgesi ile Avrasya arasında gelişmiş bağlar oluşturma planına Endonezya da destek vermiş ve 2019 yılında Avrasya Ekonomik Birliği ülkeleri ile

Endonezya arasında serbest ticaret anlaşması uygulamaya konulmuştur (Manurung ve Bainus, 2021: 82).

Endonezya, 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı başladığında düşmanlıklara son verilmesi çağrısında bulunmuş ve toprak ve egemenliği ihlal eden her türlü eylemi kınadığı yolunda açıklama yapmıştır (Sulaiman, 2022). Rusya'nın adını anmaktan kaçınan başlangıçta belirsiz açıklamaların ardından Endonezya, hem Rus saldırganlığını kınayan BM Genel Kurulu kararını hem de BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin savaşta iddia edilen tüm insan hakları ihlallerini soruşturmak için bağımsız bir komisyon kurma kararını onaylamış; ancak tüm tarafların isteklerini dengeli bir şekilde içeren kararların alınması gerektiğini de vurgulamıştır. Haziran 2022'de Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo hem Ukrayna'ya hem de Rusya'ya ziyarette bulunmuştur. Endonezya, bu ziyaretlerle savaşın durdurulması ve gıda tedarik zincirlerinde yaşanan sorunun çözümünde etkin bir rol oynamaya çalışmıştır.

Yakın müttefiklik olarak tanımlanabilecek ikili temasların geçmişi, Moskova'nın Endonezya'ya esnek koşullarda gelişmiş askeri donanım satmaya istekli olması, Rusya'nın özellikle insan hakları ihlalleri konusunda Endonezya'nın iç işlerine karışmaması ve uluslararası gelişmelere ilişkin ortak görüşler, Endonezya'yı Rusya için önemli ve stratejik bir ortak olarak güçlü bir şekilde konumlandırmaktadır.

Güneydoğu Asya'nın üç ülkesi, Vietnam, Laos ve Kamboçya, Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş müttefikleriydi. Soğuk Savaşın sona ermesi, geçici bir uyum döneminden ve Sovyet dönemi borçları meselesinin çözülmesinden sonra, Rusya ile olan ilişkiler yeniden şekillenmiştir. Vietnam, Laos ve Kamboçya ASEAN'a üye olduktan sonra, ASEAN ve Rusya diyalog ortaklığı arasında bir köprü görevi görmüşlerdir. Rusya'nın bu ülkelerle olan yakın ilişkileri, bu ülkelerin ASEAN'a katılma ve daha fazla entegre olma kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmak suretiyle Rusya'nın ASEAN entegrasyonuna katkıda bulunması için de bir fırsat sunmaktadır.

Vietnam, 1995 yılında örgüte üye olduktan sonra Rusya'nın ASEAN ile diyalog ilişkilerinde bütünleştirici bir rol üstlenmiştir. Vietnam ayrıca Rusya'nın ASEM ve EAS süreçlerine katılımını da desteklemiştir. Vietnam, diğer büyük güçlerin etkisini dengelemek için Rusya'nın Asya-Pasifik'te daha fazla yer almasını memnuniyetle karşılamakta ve teşvik etmektedir. İki ülkenin liderleri, yeni, adil ve demokratik bir dünya düzeni için Birleşmiş Milletler, ARF ve APEC forumu gibi bölgesel ve uluslararası forumlarda politikalarını yakın bir şekilde koordine etme kararlılıklarını sık sık beyan etmektedirler (Kozyrev, 2014: 11).

Vietnam-Rusya ilişkileri, Vietnam ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkinin üzerine inşa edilmiştir. 2000 yılında yeni bir ulusal güvenlik strateji belgesinin kabul edilmesinden sonra Rusya, Vietnam da dahil olmak üzere Asya-Pasifik ülkeleriyle ekonomik ilişkilerin, ticaretin ve finansal

yatırımların geliştirilmesine öncelik vermiştir. Özellikle, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Mart 2001'de Vietnam'a yaptığı ilk resmi ziyaret, iki ülke arasındaki yeni resmi ilişkiyi desteklemiştir (Kremlin, 2001). Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki imzalanan “Stratejik Ortaklığa İlişkin Ortak Bildiri”, Rusya'yı dünyada Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin Stratejik Ortağı olan ilk ülke haline getirmiştir.

Rusya-Vietnam ilişkileri, 2007-2012 yılları arasında kayda değer bir değişim yaşamıştır. “Vietnam, 2007 yılında Rus ekonomisinin piyasa karakterini kabul ederek Moskova'nın DTÖ üyeliği teklifini desteklemiştir” (Kozyrev, 2014: 10). Bununla birlikte Vietnam, Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği, ASEAN Bölgesel Forumu ve Doğu Asya Zirvesi gibi bölgedeki başlıca çok taraflı güvenlik ve ekonomik kurumlarda Rusya'nın artan varlığını destekleme konusunda önemli bir rol oynamıştır. İkili ilişkiler, 2012 yılında resmi olarak kapsamlı stratejik ortaklık statüsüne yükseltilmiştir. Rusya, Vietnam ile olan ilişkilerine özel önem verdiğini 2013 tarihli dış politika konseptinde iki ülke arasındaki stratejik iş birliğinin derinleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kasım 2013'te Vietnam'da yaptığı ziyaretin sonunda Vladimir Putin Vietnam'dan "Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki kilit ortağı" olarak bahsetmiştir (Thayer, 2013).

Güney Çin Denizi'nde Çin ile sorun yaşayan ve bunu önemli bir güvenlik meselesi olarak gören Vietnam, Rusya ile olan ilişkilerini bölgede bir denge unsuru olarak görmektedir. Güney Çin Denizi ihtilaflarıyla ilgili konularda temkinli ve tarafsız bir tutum sergileyen Rusya da hem Vietnam hem de Çin ile iş birliğini sürdürmeye çalışmaktadır. Böylece Rusya, müttefikleri arasındaki gerilimi tırmandırmak istememekte ve anlaşmazlıkların çözümü konusunda uzlaşmaya varılması için arabuluculuk yapmak istemektedir. Ancak 2016 yılında Rusya'nın Doğu Denizi'nde Çin ile ortak tatbikatlar düzenlemeye başlaması, Vietnam ve Rusya arasındaki kapsamlı stratejik ortaklığı büyük ölçüde etkilemiş ve yeni dönemde Vietnam-Rusya iş birliğinin sembolü olan 8 milyar dolardan fazla değere sahip Ninh Thuan 1'in inşasının iptal edilmesine neden olmuştur (Kanaev vd., 2019: 103). Yaşanan bu olaydan sonra, ilişkilerde kısa bir durgunluk dönemi yaşansa da üst düzey diplomatik temaslar artarak devam etmiştir.

2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, Vietnam'ın Rusya ile ilişkilerini zorlayıcı bir unsur olma niteliği taşımaktadır. “Vietnam, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısını kınayan BM Genel Kurulu kararlarında çekimser kalmış ve 7 Nisan 2022'de Rusya'nın BM İnsan Hakları Konseyi'nden çıkarılmasına yönelik önergeye karşı oy kullanmıştır” (Quang Dy, 2022). Bununla birlikte, dengeli bir politika yürütmeye çalışan Vietnam her ne kadar Rusya'ya tek taraflı yaptırım uygulamasa da Ukrayna Savaşı sonrası daha da yakınlaşan Rusya-Çin ilişkileri ve uluslararası kamuoyunun yaptırımlar konusundaki baskısı Vietnam için önemli hale gelmektedir.

Güneydoğu Asya'nın denize çıkışı olmayan ve en yoksul ülkelerinden biri olan Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti (Laos) ile Rusya arasındaki ilişkiler, Sovyetler Birliği zamanında

kurulan yakın ilişkilerin mirası üzerine inşa edilmiştir. Rusya, Laos'u geleneksel ortak olarak görmektedir. Ekonomik sıkıntılar çeken Laos'un Çin'e olan bağımlılığı giderek artmaktadır. Bu nedenle Laos, dış politikasında bir denge mekanizması olarak Rusya'yı önemli bir ortak olarak görmektedir.

2011 yılında Laos Devlet Başkanı Saynason'un Moskova ziyareti sırasında, iki ülke arasında, "Asya-Pasifik Bölgesinde Stratejik Ortaklık Bildirgesi" imzalanmıştır. Dünyanın başlıca sorunlarına yönelik yaklaşımların benzerliği, Rusya ve Laos'un BM, ASEAN Bölgesel Güvenlik Forumu, Rusya-ASEAN diyalog ortaklığı, Asya-Avrupa Forumu zirvesi ve Doğu Akdeniz dahil olmak üzere uluslararası ve bölgesel platformlarda başarılı bir şekilde etkileşime girmesine olanak tanımaktadır. Nitekim, Parlamentolar, siyasi partiler, gençlik ve dostluk dernekleri dahil kamu kuruluşları arasında da temaslar sürdürülmüştür. Laos ve Rusya arasındaki ilişkiler de son yıllarda ivme kazanmıştır.

Kültür ve eğitim alanındaki ilişkiler sürdürülmektedir. Kasım 2013'te Rusya Bilim ve Kültür Merkezi uzun bir aradan sonra Laos'daki faaliyetlerine yeniden başlamıştır. Ağustos 2018'de, Rusya Afet Yönetimi Bakanlığı, Attapeu eyaletindeki bir baraj patlaması sonrası Laos'a insani yardım götürmüş, Mayıs 2020'de ise Laos'a, COVID-2019'un yayılmasını önlemek için 1000 Rus yapımı test sistemi sağlanmıştır (Lavrov, 2020).

Ekim 2023'te Laos Devlet Başkanı Thongloun Sisoulith, Moskova'da Putin ile yaptığı görüşmede, siyasi düzeyi yüksek olan ilişkilerin ekonomik boyutunun da geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Kremlin, 2023). Laos, 2022 Ukrayna Savaşı sonrası BM'nin Rusya'yı kınama kararına çekimse yaklaşırken "Laos Devlet Başkanı Thongloun Sisoulith, yaptırımları ve ambargoları dünyayı daha iyi bir yer yapmayacağını belirterek Laos'un çatışmalarda taraf olmayacağını" (Suruga, 2022) vurgulamıştır.

Rusya, eşit ve bölünmez bir güvenlik mimarisi yaratmayı amaçlayan girişimleri teşvik etmek amacıyla ASEAN Bölgesel Güvenlik Forumu ve Doğu Asya Zirvesi de dahil olmak üzere bölgesel yapıların çoğunun aktif bir üyesi olarak, Asya-Pasifik bölgesindeki tüm bölge ülkelerinde sürdürülebilir büyümeyi desteklemek ve Avrasya'da gerçekleşen çeşitli entegrasyon süreçlerinin birbiriyle ilişkili hale gelmesini sağlamak için Laos ile diyalogunu güçlendirmeyi hedeflemektedir (Lavrov, 2020).

Kamboçya ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkiler 1956 yılında kurulmuştur. SSCB, 1978 yılında Kızıl Kmer rejimini sona erdirmek için Kamboçya'yı işgal ettiğinde Vietnam'ı desteklemiş ve Kamboçya, büyük güçlerin desteklediği tarafların iktidar için savaştığı uzun bir iç savaş evresine girmiştir. 1989 yılında BM çerçevesinde iç savaş sona erdirmek için müzakereler başladı. Rusya, Ekim 1991'de Paris anlaşmalarının hazırlanması ve imzalanmasının yanı sıra BM barış

görüşmelerinde de yer almıştır. 1991-1993 yılları arasındaki operasyonlar. Rusya, Temmuz 1997'deki kriz sırasında Kamboçya hükümetini desteklemiş ve Kamboçya'nın BM üyeliğinin yeniden tesis edilmesine katkıda bulunmuştur.

Soğuk savaşın sona ermesi Rusya-Kamboçya ilişkilerine yeni bir anlayış getirdi. İlişkilerin ideolojik temeli yerini ekonomik-teknolojik ve bölgesel iş birliğine dayalı daha pragmatik bir yaklaşıma bırakmıştır. 1995 yılında Rusya ve Kamboçya “Dostane İlişkilerin Kurulmasına Dair Ortak Deklarasyon” ile ticaret ve ekonomik iş birliğine dair bir dizi ikili anlaşma imzaladı. Deklarasyon ayrıca dışişleri bakan yardımcısı düzeyinde yıllık bir siyasi diyalog mekanizmasının kurulmasını da içermektedir.

Rusya-Malezya arasındaki ilişkiler, her ne kadar 1967 yılına kadar dayansa da inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir. Sovyetler Birliği'nin Vietnam Savaşı'ndaki rolü, Hint Okyanusu'na müdahalesi ve Malezya'nın o dönemde Afganistan'ı desteklemesi nedeniyle iki ülke arasında gerginlikler yaşanmıştır. Hatta, “1980 Moskova Yaz Olimpiyatlarının ABD öncülüğünde protesto edilmesi eylemine Malezya da destek vermiştir” (Eaton, 2016: 857). Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesiyle birlikte Rusya-Malezya ilişkileri de düzelmeye başlamış olmasına rağmen 90'lı yıllarda beklenen ivmeyi yakalayamamış ve durağan bir dönem yaşamıştır.

Putin'in iktidara gelmesi ve Rus dış politikasındaki yönelimlerin değişimi, Rusya-Malezya ilişkilerinin canlanmasını da beraberinde getirmiştir. İkili ilişkilerin gelişimini sağlamak ve bağları güçlendirmek için her iki ülkenin liderleri hem karşılıklı ziyaretlerde bulunmuşlar hem de APEC ve ASEAN gibi bölgesel mekanizmaların yıllık toplantılarında özel olarak biraraya gelmişlerdir. İki ülke Doğu Asya bölgeselciliği de dahil olmak üzere geniş bir yelpazedeki siyasi ve ekonomik konularda çıkarlarının yakınlaştığını görmüştür. Rusya ve Malezya, hem bölgesel ekonomi ve güvenlik temelli mekanizmalarda hem de küresel ölçekli kurumlarda yakın iş birliği içerisinde olmuştur. Örneğin “Malezya, 2005'te Kuala Lumpur'da yapılan ASEAN-Rusya Diyalog Zirvesi'nde Rusya'nın Doğu Asya Zirvesi'ne konuk olarak kabul edilmesinin yolunu açmış hem de İslam İş Birliği Teşkilatı'na gözlemci üye olarak Rusya'nın katılımını desteklemiştir (Savanamuttu, 2012: 190).

Rusya ve Malezya arasında bilimsel çalışmalar ve eğitim alanında yapılan anlaşmalar çerçevesinde karşılıklı öğrenci değişim programlarının olması ilişkilerin güçlenmesine etki sağlayacak niteliktedir. Nitekim, Kuala Lumpur'da açılan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi'nin yanı sıra 2022'de Malezya'ya Rus üniversitelerinde eğitim görmesi için 30 kontenjan tahsis edilerek toplamda yaklaşık 2 bin Malezyalı öğrencinin Rusya'da eğitim görmesi sağlanmıştır (Embassy of the Russian Federation in Malaysia, 2024).

İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olan Malezya, Batı ile yakın bağlarının olmasının yanı sıra dış politikada dengeli bir yaklaşımı benimsemektedir. Rusya ile yakın ilişkiler Malezya'ya alternatif bir bakış açısı sunmakta ve diplomatik bağlarını çeşitlendirmesine katkı sağlamaktadır. Güney Çin Denizi nedeniyle Çin ve komşu ülkelerle olan anlaşmazlığı ve Asya-Pasifik bölgesindeki artan Çin-ABD rekabeti, Malezya'yı dış politikada çeşitliliğe sevk etmektedir. Bununla birlikte, gelişen bir ekonomiye sahip olan Malezya için Rusya, yeni pazarlara açılmanın bir kapısı olarak görülmektedir. Hem Rusya ile olan ticaret hem de Rusya üzerinden Avrasya'ya açılım Malezya ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Rusya için Malezya, Asya-Pasifik bölgesinde bölgesel mekanizmalara entegrasyonda ve bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmede bir sıçrama tahtası olarak görülmektedir. Rus ekonomisi için önemli bir pazar olan Malezya aynı zamanda Rusya'nın bölge politikalarında dengeleme unsurlarından birisidir. Her iki ülke de uluslararası norm ve kuralları dikkate alarak serbest ve adil ticareti sürdürmek için uluslararası örgütler bünyesinde aktif olarak iş birliği yapmaktadır. Ancak, 2022'deki Ukrayna Savaşı ilişkilerin gerilemesini de beraberinde getirmiştir. Malezya, 2022'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda alınan Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınayan kararı onaylamıştır (Tiezzi, 2022). Bölgedeki diğer ülkeler gibi Malezya da Güney Çin Denizi'nde devam eden toprak anlaşmazlıklarıyla karşı karşıyadır. Dolayısıyla Malezya, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin tehlikeli bir emsal oluşturabileceği ve potansiyel olarak bölgesel istikrarı etkileyebileceğini düşünmektedir.

ASEAN'ın beş kurucu üyesinden biri olan Singapur, aynı zamanda Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği Sekreterliği'ne de ev sahipliği yapmaktadır. Hint Okyanusu ile Güney Çin Denizi arasındaki stratejik konuma sahip olan Singapur ile Rusya arasındaki ilişkiler Sovyetler Dönemine kadar gitmektedir. İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olan Singapur'un Batı ile yakın ilişkiler içerisinde olması Soğuk Savaş döneminde yakın ilişkiler kurulmasının da önüne geçmiştir. 90'lı yıllar ise ilişkilerin yumuşamaya başladığı bir dönem olmuştur. Putin'in iktidara gelmesinin ardından da Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik ilgisinin artması iki ülke arasında iş birliği imkanlarının genişletilmesi ve artırılması yoluna gidilmiştir.

Rusya-Singapur arasındaki ilişkiler, 2009'da Dmitry Medvedev'in Singapur'u ziyaret etmesinin ardından bir ivme kazanmıştır. Bu görüşmede, İki ülke, ekonomi, bilim ve teknolojinin yanı sıra siyasi, kültürel, eğitimsel ve diğer alanlar da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda geniş kapsamlı iş birliğini organize etmek ve geliştirmek amacıyla üst düzey bir hükümetlerarası komisyon kurulması konusunda mutabakata varılarak (Kremlin, 2009) ve Hükümetlerarası Rusya-Singapur Yüksek Düzey Komisyonu kurulmuştur.

2018 yılında Rusya ve Singapur, iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 50. yıldönümünü kutlamıştır. Aynı yıl, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Singapur'a bir ziyareti

de olmuştur. Ziyaret sırasında aralarında Rusya Federasyonu Bilim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı ile Singapur Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı arasında yüksek öğrenim alanında Mutabakat Zaptı'nın da yer aldığı on yedi iş birliği belgesi imzalanmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Singapore, 2018). 2015'te yapılan bir anlaşma ile Singapur'da Rus Ortodoks Kilisesi ile birlikte Rus Kültür Merkezi'nin inşa edilmesi kararı alınmış, 2018'de Putin'in ziyareti sırasında Rus Ortodoks Kilisesi'nin temel atma töreni gerçekleşmiştir. Aralık 2020'de ise Singapur Parlamentosu'nda Rusya ile Dostluk Grubu kurulmuştur.

2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ile birlikte Rusya-Singapur ilişkileri de bozulmaya başlamıştır. İşgalin ardından Singapur hükümeti, Rusya'nın işgalini kınadığını dile getirmekle kalmamış aynı zamanda ülkeye tek taraflı yaptırımlar uygulama kararı da almıştır. Singapur Dışişleri Bakanlığı'na göre (Ministry of Foreign Affairs of Singapore, 2022), Rusya'nın egemen bir devletin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ihlal etmesi Singapur gibi küçük bir devlet için tehlikeli bir emsal olduğu için asla kabul edilemez. Singapur'un Rusya'ya yaptırımları, ihracat kontrolleri ile Rus bankaları ve finans kurumlarıyla bağlantılı belirli finansal işlemlerin engellenmesine odaklanmıştır. Singapur'un bu kararının ardından Singapur ile Rusya arasındaki ilişkiler, Rusya'nın 7 Mart 2022'de Singapur'u Tayvan, Güney Kore, Japonya, ABD, Avrupa Birliği üyeleri, NATO üyeleri (Türkiye hariç) ile birlikte “dost olmayan ülkeler” listesine koymasıyla (Russian Government Approves List of Unfriendly Countries and Territories, 7.3.2022, <https://tass.com/politics/1418197>) gerginleşmiştir.

Hem Rusya hem de Avustralya kendilerini Asya-Pasifik bölgesinin bir parçası olarak görmekle birlikte, Rusya gibi Avustralya da son yirmi yılda Asya-Pasifik meselelerine daha aktif bir şekilde dahil olmuştur. Avustralya, APEC'in kuruluşunda aktif rol almış ve ASEAN liderliğindeki tüm bölgesel mekanizmalara taraf olmuştur. Avustralya ve Rusya, nükleer silahların yayılmasını önleme ve bölgesel güvenlik konuları da dahil olmak üzere bir dizi önemli uluslararası ve çok taraflı forumda iş birliği yapmaktadır. Avustralya, Başbakan Kevin Rudd'un görev süresi boyunca gelişen bölgesel iş birliğini derinleştirmek için adımlar atmış, bölgede Avrupa Birliği'ne benzer bir "Asya-Pasifik Birliği" kurulmasını önermiştir. Bu öneri ve Başbakan Rudd'un bu fikri desteklemek üzere bölge ülkelerine yaptığı ziyaretler verimli bir tartışma ortamı yaratmış ancak bölge liderleri tarafından kabul görmemiştir (Franklin, 2008).

Başkan Putin, Eylül 2007'de Avustralya'da düzenlenen APEC Liderler Toplantısına katıldığında Avustralya'yı ziyaret eden ilk Rus lider olmuştur. Ziyaret sırasında yayınlanan ortak bildirilerde, Avustralya ve Rusya'nın iklim değişikliği ve enerji gibi küresel zorlukların üstesinden gelme konusundaki ortak kararlılığına dikkat çekilmiş, her iki ülkenin terörle mücadeleyle ve ilk kez 1995 yılında toplanan Avustralya-Rusya Ticaret ve Ekonomik İş birliği Ortak Komisyonu'nun yeniden toplanması yoluyla ikili ticaret ve yatırımın genişletilmesine olan ilgisi teyit edilmiştir.

Putin'in ziyareti sırasında Avustralya ve Rusya arasında “Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımına İlişkin İş birliği Anlaşması” imzalanmıştır.

Rusya-Avustralya arasındaki ekonomik iş birliği bazı iyileşme işaretleri gösterse de siyasi ilişkilerin gölgesi altında kalmıştır. Soğuk Savaş dönemi angajmanları ve Avustralya'nın ABD'nin bölgedeki güvenlik mekanizmalarına derinden bağlı olması iki ülkenin siyasi ilişkilerine de yansımamakta müstakil bir Rusya-Avustralya ilişkiler ağının kurulmasına engel olmaktadır. Avustralya-Rusya ilişkileri, ABD-Rusya ve AB-Rusya ilişkilerinin kalıntıları haline gelerek Moskova ile Washington veya Moskova ile Brüksel arasındaki etkileşimin karakterine göre şekillenmektedir. Örneğin, 90'lı yıllarda yönünü Batı'ya dönmüş bir Rusya ile Avustralya arasındaki ilişkiler ivme kazanmışken 2008 Gürcistan Savaşı ile ikili ilişkilerin tonu giderek düşmeye başlamıştır. 2014 Ukrayna krizi ve Rusya'nın giderek daha iddialı hale gelen dış politikası, ilişkilerdeki soğukluğu belirgin hale getirmiştir.

2008 Gürcistan Savaşı'nda Avustralya müttefiklerinin yanında yer almıştır. Bununla birlikte, Abhazya ve Güney Osetya'nın uluslararası alanda daha geniş çapta tanınmasına yönelik Rusya'nın faaliyetlerinin Güney Pasifik'e taşınması, Avustralya'yı rahatsız etmiştir. Dolayısıyla, Rusya'nın tehdit olabileceği algısı, “Avustralya'nın uzun süredir yakın ekonomik ve siyasi bağlara sahip olduğu Nauru, Vanuatu ve Tuvalu'nun Abhazya ve Güney Osetya'yı tanımasıyla” (Wyeth, 2017) daha da güçlenmiştir. 2008 Gürcistan Savaşı'ndan sonra Avustralya, 2007 tarihli Rusya ile yapılan uranyum anlaşmasını iptal etmiş ve Gürcistan'a mali yardımda bulunmuştur.

Rusya-Avustralya ilişkileri, Kırım'ın ilhak edilmesi ve içinde Avustralya vatandaşlarının da bulunduğu Malezya Havayollarına ait uçağın 2014 yılında Ukrayna üzerinde düşürülmesiyle birlikte ilişkiler iyice kötüleşmiştir. Avustralya, 2014'ten sonra Rusya'ya yönelik yapılan yaptırımlara katılmış, Ukrayna'ya destekte bulunmuştur. 2022 Ukrayna Savaşı'ndan sonra da alınan yaptırım kararlarına uymuş ve Ukrayna'ya yaklaşık 730 milyon Avustralya doları askeri ve 75 milyon Avustralya dolarından fazla da insani yardımda bulunmuştur (Department of Foreign Affairs and Trade of Australia, t.y).

Rusya ve Yeni Zelanda arasındaki ilişkiler Soğuk Savaş yıllarında kısıtlanmıştır. Yeni Zelanda 1949 yılında Rusya'daki Misiyonunu kapatmış ve 1973 yılına kadar yeniden açmamıştır. Yeni Zelanda 1979 yılında Wellington'daki Sovyet Büyükelçisini istenmeyen adam ilan etmiş ve Sovyetler Birliği de buna karşılık vermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sonuçlanan dramatik ekonomik ve siyasi değişiklikler, 1991'den itibaren iki ülke arasındaki ilişkiler için yeni bir temel oluşturdu.

Bugün Yeni Zelanda Rusya'yı kapsamlı bölgesel iş birliğinde ortak çıkarları olan önemli bir Asya-Pasifik gücü olarak görmektedir. Asya Pasifik bölgesinin bölgesel yapıları geliştikçe, iki ülke kendilerini aynı forumların çoğuna katılırken bulmuştur.

3.3. Bölge Ülkeleriyle Ekonomik İlişkiler

Putin'in doğuya yönelmesi, Rusya'nın ulusal ve Uzak Doğu bölgesel ekonomilerini Asya Pasifik ile bütünleştirmek, ticareti arttırmak ve yatırım ve teknoloji çekmek üzerine kurulmuştur. Kremlin söylemi Rusya'nın Asya Pasifik politikasının ekonomik boyutunu vurgulamıştır, ancak geçmişte olduğu gibi siyasi ve güvenlik kaygıları çoğu zaman ekonomik zorunlulukların önüne geçmektedir. Rus dış politikasında özellikle “Doğu’ya Dönüş” politikasının ilan edildiği 2010’dan sonra, Rusya’nın Asya-Pasifik bölgesine verdiği önemi göstermek için, “Rusya’nın bir “Avrupa-Pasifik (Euro-Pacific) gücü” olduğu” (Klein, 2014: 8) söylemleri yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Nitekim, 2023 Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’nde de “Avrupa-Pasifik (Euro-Pacific) gücü” kavrama atıfta bulunulmuş ve hatta kabul edilmiştir. “21.yüzyıldaki genel şartlar Rusya’ya, sadece Avrupa veya sadece Avrasya değil bunun ikisini de kapsayacak şekilde bir Avrupa-Pasifik ülkesi olma konusunda yeni bir bakış açısı sunmaktadır” (RFUGSB, 2023). Bu terim, Avrupa ve Asya gibi iki kıta üzerinde konumlanmış birleşik bir ülke olarak Rusya’nın coğrafi konumunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, hızlı bir şekilde gelişen Asya-Pasifik bölgesine aktif ve başarılı bir katılım, Avrupa-Pasifik gücü olarak konumunu icra etmek için Rusya’ya olağanüstü bir imkân sağladığı apaçık ortadadır.

Yirmi birinci yüzyıl sıklıkla Pasifik Yüzyılı olarak adlandırılmakta ve gücün yavaş yavaş ama kesin bir şekilde Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nden Çin ve diğer Asya-Pasifik bölgesi ülkelerine doğru kaydığı kabul edilmektedir. Bu güç kaymasının temelinde ekonomik dinamizm yatmaktadır. Asya Pasifik bölgesi dünya üretiminin yaklaşık %60’ını karşılamakta; bunun yarısını ticaret yaklaşık %48’ini ise yabancı yatırımlar oluşturmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y). Asya Pasifik bölgesi ülkeleri küresel ekonomik gelişimin liderleri haline gelmektedirler. “Küresel ekonominin lokomotifi” olarak adlandırılan bu bölgede Rus ekonomisi, dünyanın en büyük ekonomileri ile temas edebilir hale gelmiştir.

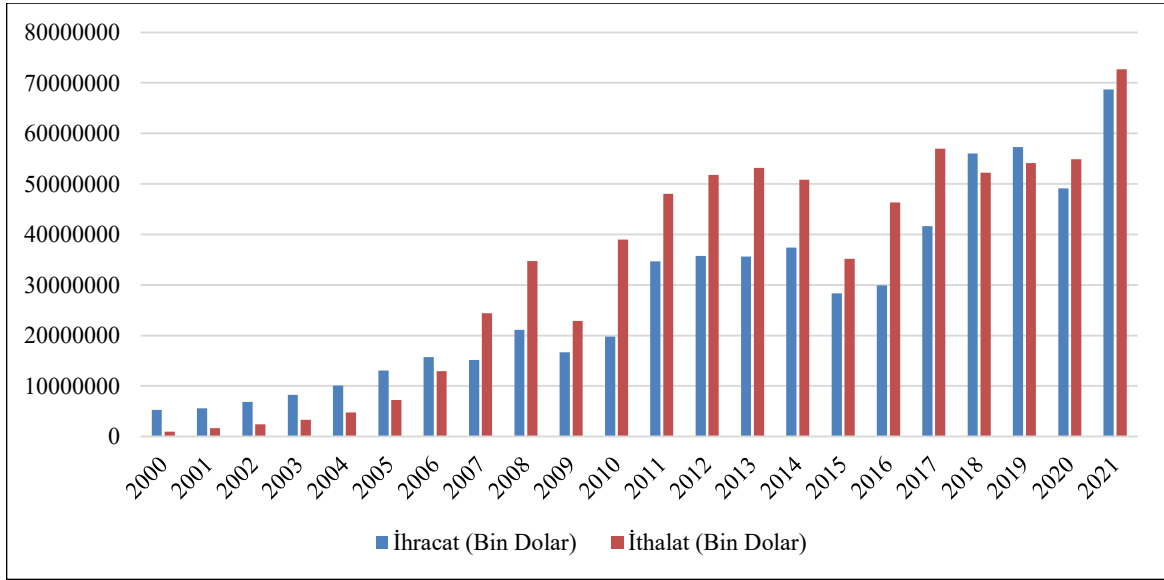
Asya Pasifik bölgesinin ekonomik yükselişi, bölgenin vazgeçilmez ve oldukça büyük bir parçası olan Rusya için son derece önemlidir. Moskova, büyük güç statüsü kazanma arzusunu gerçekleştirmek için bölgenin eskimiş altyapısını modernize etmeli; dış ticaretini genişletmeli, yabancı ve yerli yatırımları çekmeli ve genel olarak Rusya’nın Pasifik politikasındaki geleneksel zayıflık alanları olan Uzak Doğu bölgesel ekonomisini geliştirmelidir. Bununla birlikte doğal kaynaklar açısından zengin olan Rusya, en büyük doğalgaz rezervlerine ve sekizinci en büyük petrol rezervlerine sahiptir. Tüm bu kaynaklar, Rusya’nın ihracatının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Aslında Rusya’nın ihracatının %80’den fazlasını petrol, doğalgaz, metaller, kereste

ve savunma ekipmanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın önde gelen ihracat kalemlerinden olan enerji, enerji fakiri Asya Pasifik'te bir etki aracı sağlayabilir. Asya Pasifik bölgesindeki en büyük enerji tüketicilerinden Çin, Japonya, Hindistan ve G. Kore için Rusya'dan petrol, doğalgaz ve savunma ekipmanı almak oldukça önemlidir. Rusya, bu partnerleriyle ticaret hacmini ve bölge ülkelerine yönelik ihracatını arttırmak istemektedir. Rusya'nın Asya Pasifik'e enerji ihracatı Putin döneminde önemli ölçüde artmış 2023 yılında Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine enerji ihracatı önemli ölçüde artmıştır. Nitekim Rusya, petrol ihracatının %80'inden fazlasını ve petrol ürünlerinin %35'ini Asya-Pasifik ülkelere göndermiştir (Küçük, 2023).

2022 Ukrayna krizi küresel tedarik zincirlerinin dönüşümü için bir katalizör görevi görmüştür. Batılı ülkelerle ekonomik bağlar bozulmaya başladıkça, Rusya Federasyonu Asya ülkeleriyle ticaret ve ekonomik iş birliğini genişleterek “Doğu'ya dönüşünü hızlandırmıştır ve bu da Rusya'nın Asya'daki bir numaralı ortağı olan Çin ile ticaretini etkilemiştir. Nitekim, Ukrayna'nın işgalinin ardından AB'nin Rus ham petrol ithalatını kısıtlamasıyla Çin'in indirimli Rus petrolü alımları 2022'de artmıştır (Menon, 2022).

Çin, Rusya'nın en büyük ticaret ortağı ve en önemli siyasi müttefikidir. Rusya'nın merkezinde yer aldığı Avrasya, Çin'in devasa Kuşak ve Yol Girişimi için kilit önem taşırken, enerji ihracatını arttırmak ve özellikle Çin'den yeni yatırımlar almak Rusya'nın Pasifik'e yönelmesinin önemli boyutlarıdır. Asya-Pasifik'teki “güç dengesi” öncelikle askeri yeteneklere değil, daha ziyade ekonomik kaldıraçlara odaklanmaktadır. Çin, Asya-Pasifik'teki hemen hemen her ülkenin birincil ya da ikincil ticaret ortağı olarak bölge ekonomisine yön vermektedir. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlamak için tasarlanan demiryolu, liman, karayolu ve boru hattı altyapısı kompleksi olan Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in büyük stratejisinin ana araçlarından birisidir ve kapsayıcı bir siyasi hedef doğrultusunda geniş bir doğal kaynak dizisini koordine etmekte ve bunlara yön vermektedir” (Allison, 2017: 20-24).

Şekil 6: Rusya – Çin Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; 2021 yılında Rusya ve Çin arasındaki toplam ticaret hacmi, yaklaşık 140 milyar dolar olmuştur. Rusya ve Çin'in toplam ihracatı 2021 yılına kıyasla %29,3 artarak 190,27 milyar dolara ulaşmıştır (Russia-China Trade Turnover Rises by 29.3% to Record-breaking \$190 bln in 2022, 13.1.2023, <https://tass.com/economy/1561975>). Artan enerji arzı nedeniyle Rusya'nın Çin'e ihracatı 114,15 milyar dolar olurken, Çin'in Rusya'ya ihracatı ise 2021 yılına kıyasla %43,4 oranındaki artışla 76,12 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Çin'e ihracatı Çin'in ithalatını 1,5 kat aşmıştır. Çin istatistiklerine göre, Rusya'nın Çin'in dış ticaretindeki payı 2021'de %2,4 iken 2022'de %0,9 artarak %3,3'e yükselmiştir. Nitekim Çin, son 13 yıldır Rusya'nın en büyük ticaret ortağı konumundadır.

Enerji sektörü ikili ticarete en önemli büyüme noktası haline gelmiştir ve niceliksel göstergeler büyük ölçüde artan enerji fiyatları sayesinde yükselmektedir. Rus istatistiklerine göre, Rusya'nın Çin'e toplam ihracatında enerji kaynaklarının payı 2021'de %68'e ulaşmıştır. 2022'de Rusya ihracatını artırarak petrol, doğal gaz, sıvılaştırılmış doğal gaz, kömür öncelikli ihraç kalemlerinden olmuştur. Çin'in Rusya'dan yaptığı toplam ithalatta enerji taşıyıcılarının payı %70'i aşmıştır (Russia-China Trade Turnover Rises by 29.3% to Record-breaking \$190 bln in 2022, 13.1.2023, <https://tass.com/economy/1561975>). Bununla birlikte, Rusya-Çin enerji ticareti değer açısından %64 oranında büyürken, toplam ticaret hacmi sadece %10 oranında artmıştır.

Kremlin için Çin ile enerji iş birliği en önemli öncelik olsa da Japonya, Güney Kore, Hindistan ve ASEAN ülkelerine petrol ve gaz ihracatı da Rusya'nın Asya Pasifik politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Rusya-Çin enerji ortaklığının stratejik bir boyutu da bulunmaktadır. Pekin için Rus boru hatları, savunmasız okyanus güzergâhlarına daha güvenli bir alternatif

sunarken Moskova için ise Çin ile enerji iş birliği, Rusya'dan enerji ithalatını azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya kararlı bir Avrupa Birliği'ne olan bağımlılığı azaltmaktadır (Wang ve Song, 2022). Buna ek olarak enerji, Moskova'nın Çin karşısında güçlü bir pozisyonda faaliyet gösterebileceği tek alandır.

Rusya'nın Çin'e ihracatının yapısındaki olumlu dinamikler diğer birçok emtia grubunda da görülmektedir. Özellikle, Rusya'dan Çin'e demir ve çelik ile organik kimyasalların tedariki sırasıyla %54,6 ve %48,3 oranında artmıştır. Aynı zamanda, geleneksel olarak ikili ticarete önemli bir yere sahip olan ahşap, ahşap ürünleri ve odun kömürü ihracatı, ihracat vergilerindeki artış ve bunun sonucunda işlenmemiş ahşap ihracatındaki azalma nedeniyle %11,3 oranında düşmüştür.

Çin'den Rusya'ya yapılan ithalat hacmi, 2022 yılında bazı emtia gruplarında olumlu dinamikler göstermiştir. Çin, tüketici elektroniği, ekskavatörler, otomobiller, mikroişlemciler, giyim, ayakkabı ve tüketim malları ihracatını artırdı. Özellikle “kauçuk ve kauçuk ürünleri” ve “organik kimyasallar” alanlarındaki göstergeler sırasıyla %80,06 ve %54,59 oranında artış göstermiştir.

Putin'in Japonya'ya yönelik hedefleri arasında ilişkileri normalleştirmek (ve ancak o zaman bir barış anlaşması imzalamak), Tokyo'nun ABD ile askeri iş birliğini kısıtlamak, Japonya'yı ABD'nin Rusya'ya yönelik yaptırımlarına uymamaya ikna etmek, Japon yatırımını ve ileri teknolojisini güvence altına almak ve petrol ve gaz projelerinde ticareti ve iş birliğini artırma yer almaktadır (Sushentsov, 2019). Kuril Adaları üzerinde süregelen ve iki taraflı ilişkilerin gelişmesinin önünde büyük bir engel teşkil eden toprak anlaşmazlığına rağmen, Rusya ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkiler son birkaç yılda kayda değer bir gelişme göstermiştir. 2013 yılında Devlet Başkanı Vladimir Putin, Doğu Asya'yı küresel ekonomik büyümenin merkezi olarak kabul ederek, ülkesinin doğu pazarlarına yönelerek ve Sibirya ile Uzak Doğu bölgelerini geliştirerek Asya-Pasifik bölgesine yönelme niyetini açıklamıştır.

Putin yönetimi, küresel gücün Asya-Pasifik bölgesine doğru kaydığını kabul etmiş ve Rus Uzak Doğusunun geliştirilmesini en önemli politika önceliği haline getirmiştir. “Rusya'nın Asya'ya yönelişinin temel parametrelerinden biri enerji pazarının geliştirilmesi ve enerjiye aç Doğu Asya pazarları için ham enerji tedarikçisi rolünün güvence altına alınmasıdır” (Rozman, 2014). Rus Uzak Doğu Bölgesinin, enerji üretimindeki karşılaştırmalı avantajı ve Doğu Asya'ya yakınlığı nedeniyle bu çabada büyük bir rol oynamaktadır. “Rusya'nın 2030 enerji stratejisi, Asya-Pasifik pazarının Rus petrol ihracatının %22 ila %25'ini ve Rus gaz ihracatının %19-%20'sini tüketeceği tahmininde bulunmuştur” (Ministry of Energy of the Russian Federation, 2010). Bu doğrultuda Rusya, Vietnam, Laos, Güney Kore, Çin ve Japonya dahil olmak üzere çeşitli Asyalı ortaklarına enerji erişimini genişletmek için çalışmıştır.

Asya Pasifik ülkelerinin ekonomik gelişimi ve artan enerji ihtiyaçları dikkate alındığında Rus petrol ve doğalgazının geleneksel Avrupa pazarlarına ihracatının artan bir rekabet baskısı altına girdiği söylenebilir. Ortaya çıkan temel alternatiflerden birisi, Doğu Sibirya'daki petrol ve doğalgaz rezervlerinin geliştirilmesidir. Bunun yanı sıra ortaya çıkan en önemli meselelerden birisi de özellikle Çin olmak üzere Asya'ya yapılacak büyük ölçekli petrol ve doğalgaz ihracatı için Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde temel güvenlik önlemlerinin alınmasıdır. Nitekim, Rusya'nın 2030'a kadar olan enerji stratejisinde "Doğu Sibirya ve Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinde petrol ve doğalgaz üretim payının %18'lere kadar çıkartılması öngörülmektedir" (Ministry of Energy of the Russian Federation, 2010).

"Rusya, Rus ham petrolünü taşımak için Doğu Sibirya'daki Taishet'ten Pasifik bölgesindeki Primorye'deki Perevoznaya'ya kadar uzanan 4.857 km uzunluğundaki Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattının inşasına Mart 2004'te onay vermiştir" (Zu, 2022). Ham petrol buradan Uzak Doğu limanı Kozmino'ya demiryoluyla taşınacaktı. Böylece Rusya, Çin'in yanı sıra Güney Kore ve Japonya'ya da petrol ihracatı yapacak olan Rusya enerji pazarını çeşitlendirerek Çin pazarına bağımlı olmanın önüne geçmeye çalışmıştır. Bu proje sadece yeni enerji pazarları yaratmak için değil aynı zamanda Asya-Pasifik'e çıkış kapısı olan doğu bölgelerinin kalkınması için de önem olmaktadır. Japonya'nın yatırımına ihtiyaç duyan Rusya, Pasifik rotasının seçilmesi halinde Japonya'nın toprak meselesinde taviz vermeye daha ikna edilebilir olacağını düşünmüştür.

Japonya'nın Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattını finanse etme kararı ekonomik olmaktan ziyade jeopolitik motivasyonlara dayanmaktadır. Japonya, hem Çin'in enerji arzını çeşitlendirmesinin ve Rusya ile ilişkilerini daha da güçlendirmesinin önüne geçmeyi hem Rusya'nın Uzak Doğusundaki yerel makamların desteğini almayı planlamıştır (Rangsimaporn, 2009: 221). Tokyo bu noktada Rusya'nın Uzak Doğusunda yaşayan halkın Çin'in bölgelerindeki varlığının artması ihtimali nedeniyle kaygı duyduklarının aynı zamanda da Pasifik rotasını desteklediğinin farkında olduğu için daha önce ortaya konulan yerel halkın sempatisini kazanma politikası çerçevesinde hareket etmiştir. Bu politikayı desteklemek ve Pasifik rotasına verilen desteği daha da güçlendirmek için Japonya Başbakanı Koizumi, Vladivostok'tan sonra Rus Uzak Doğu bölgesinin ikinci büyük şehri olan Habarovsk'u ziyaret etmiştir (Rangsimaporn, 2009: 222). Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattı, Rus boru hattı şirketi Transneft tarafından inşa edilip işletilmekte olup, boru hattının inşaatına 2006 yılında başlanmış ve 2012 yılında tamamlanmıştır.

Rusya petrolünün Çin, Japonya ve Güney Kore de dahil olmak üzere Asya'daki kilit tüketicilerine ulaşmasının ana yolu olan Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattı ve su yoluyla taşınan rotalar aracılığıyla günde 2,4 milyon varil veya yaklaşık 120 milyon ton/yıl

Rus petrolü ihraç edilmiş ve bu ihracatın %80'inden fazlası Çin'e yapılmıştır. Bu da Rusya'yı Çin'in en büyük petrol ihracatçısı haline getirmiştir.

Rusya-Japonya enerji ilişkileri açısından 2011 yılında ard arda yaşanan deprem, tsunami ve nükleer reaktörün patlaması felaketleri önemli bir katalizör olmuştur. İkili enerji ilişkilerinin uzun vadede derinleşmesinin önünü açmış ve aynı zamanda felaketin ardından Japonya'nın istikrarsız enerji pozisyonuna hızlı bir çözüm sağlamıştır. Rusya hızlı bir şekilde doğalgaz, petrol, kömür ve elektrik tedariki sözü vermiş ve Japonya'nın yüksek doğalgaz talebini karşılamak için çalıştı. Ayrıca petrol ve gaz gibi konularda ortak çalışma grupları oluşturulmuştur (Brown, 2013: 214).

2016 yılında uygulamaya sekiz maddelik iş birliği planı çok az ilgi uyandırmıştır. Başlangıçta yaklaşık 9 milyar dolar yatırım çekmesi planlanan ekonomik plan, Aralık 2016 itibariyle Japon kamu ve özel sektörüne sadece 2,6 milyar dolar yatırım getirmiştir (Pajon, 2017: 8). Anlaşmaların büyük çoğunluğunun bağlayıcı olmayan mutabakat zabıtları şeklinde olması, Japon şirketleri için Rusya'nın yatırım ortamının belirsizliğinin altını çizmektedir.

Ekonomik planın somut sonuçlar elde etmedeki başarısızlığını kabul eden Abe yönetimi stratejisini değiştirmiştir. Küçük ölçekli projelerin Rusya'yı uzlaştırmayacağını farkına varılmasıyla daha görünür anlaşmalar gündeme alınmıştır. 2017'nin sonlarından itibaren ekonomik planın odağı, Rus devlet şirketleri de dahil olmak üzere daha büyük projelere kaymıştır. Örneğin Ağustos 2017'de Japonya Uluslararası İş birliği Bankası, Rusya Doğrudan Yatırım Fonu ile Uzak Doğu'da enerji, ileri teknolojiler ve endüstrileri kapsayan projeler için 1 milyar dolarlık bir yatırım fonu kurulmuştur. Eylül 2017'de Japan Oil, Gas and Metals National Corporation (JOGMEC) ve Irkutsk Oil Company (INK) Doğu Sibirya'da ortak bir keşif için çerçeve anlaşması imzalanmıştır (JOGMEC, 2017).

Japonya, Rus Uzak Doğusunda gaz çıkarılan tek yer olan Sakhalin Adası'nda gerçekleştirilen iki büyük projede yer almaktadır. Japonya Hükümeti liderliğindeki bir konsorsiyum Sakhalin Oil and Gas Development Company (SODECO) çatısı altında faaliyet gösteren ve “Hindistan, ABD ve Rusya arasında ortak bir proje olan Sakhalin-1 boru hattı, 2009 yılından bu yana Japonya'ya ham petrol sağlamaktadır” (Bradshaw, 2013: 42). Sakhalin-2 projesinde ise Gazprom ve Shell ile birlikte Japon ticaret şirketleri Mitsui ve Mitsubishi de yer almaktadır. Sakhalin boru hattı Japonya'nın LNG ihtiyacının yaklaşık %10'unu karşılamaktadır-bu da onu Japonya'nın dördüncü büyük LNG tedarikçisi yapmaktadır-ve son beş yılda Japonya'ya ihracatını katlanarak arttırmıştır. Asya vektöründeki ülkeler arasında Japonya, tesisin ihracatının en büyük miktarını almaktadır. Japonya, gaz ihtiyacının %17-%18'ini karşılamak için Sakhalin'den daha fazla gaz almayı planlamaktadır.

Japonya ham petrol ihtiyacının %80'inden fazlasını Orta Doğu'dan karşılıyor olsa da Rusya da Japonya'ya ham petrol sağlamaktadır. Sakhalin-2'den gelen tedarikin yanı sıra, 2009 yılından bu yana Rusya'nın Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) boru hattı ile 2014 yılında Rusya, Japonya'nın petrol ithalatının %4'ünü gerçekleştirmiştir.

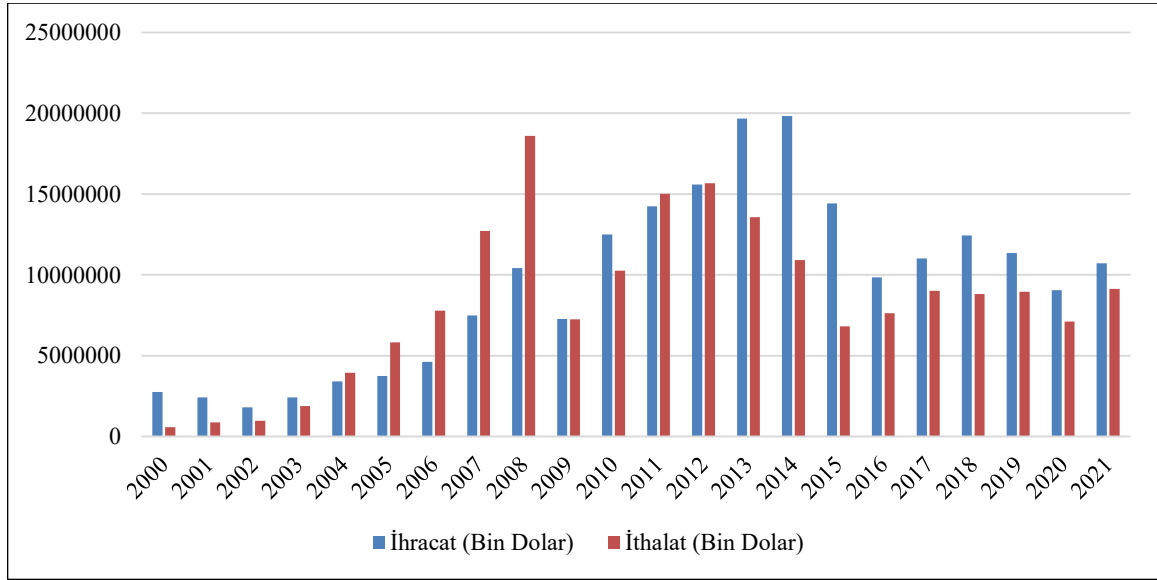
Bu projelere ek olarak, enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji alanlarında da Rusya ve Japonya arasında ikili iş birliği mevcuttur. Örneğin, Rusya ve Japonya yenilenebilir enerji girişimleri konusunda iş birliği yapmaya başlamıştır. “2014'ün başlarında başlatılan girişim, Uzak Doğu'daki bölgelerde düşük sıcaklıklarda çalışmaya olanak tanıyan rüzgâr enerjisi santrali teknolojisinin geliştirilmesini amaçlamaktadır” (Vorotnikov, 2014).

Ukrayna müdahalesi nedeniyle Batı'nın yaptırımları dolaylı olarak LNG sektöründeki Japonya-Rusya enerji iş birliğini de etkilemiştir. Doğalgaz doğrudan yaptırımların hedefi olmasa da ABD ve AB'nin mali ve teknolojik yaptırımlarıyla birlikte petrol fiyatlarındaki keskin düşüş, doğalgaz projelerinin fizibilitesini zayıflatmıştır. Uluslararası piyasalardan menedilen Rosneft ve Gazprom, Uzak Doğu LNG ve Vladivostok LNG'nin geliştirilmesi için yerel fonlar için şiddetli bir rekabetle karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda Batı ile yaşanan jeopolitik gerilimler Rusya'nın odağını Çin'e kaydırmıştır. Japonya-Rusya enerji iş birliğinde amiral gemisi projeler olarak görülen Uzak Doğu LNG ve Vladivostok LNG, Moskova'nın bunun yerine Çin'e giden boru hattı kapasitesini artırmayı tercih etmesiyle süresiz olarak ertelenmiştir.

Yaptırımların şekillendirdiği olumsuz piyasa koşullarına uyum sağlamak için Japon şirketleri risk azaltma stratejileri benimsedi. İlk olarak, yaptırımlardan muaf tutulan ancak Rusya'nın iddialı projeleri için hayati önem taşıyan alanlara katılmışlardır. Ortak iş birliği, LNG ve yenilenebilir enerji, nükleer enerji sektörü ve gemicilik endüstrisi gibi alanlarda genişlemiştir.

Japon ve Rus şirketleri mali yasaklara uyum sağlayarak uyum mekanizmaları geliştirmiştir. Ortak projelerin hükümet tarafından desteklenmesi, Batılı finans kurumlarıyla bağlantıları kesildiği için yaptırım risklerinin azaltılması açısından hayati önem kazanmıştır. Karşılıklı olarak kurulan hükümetler arası yatırım fonları ve ihracat-ithalat ticaret ajansları, finansal işlemler için kilit bir platform olarak faaliyet göstermiştir.

Şekil 7: Rusya – Japonya Ticaret Hacmi

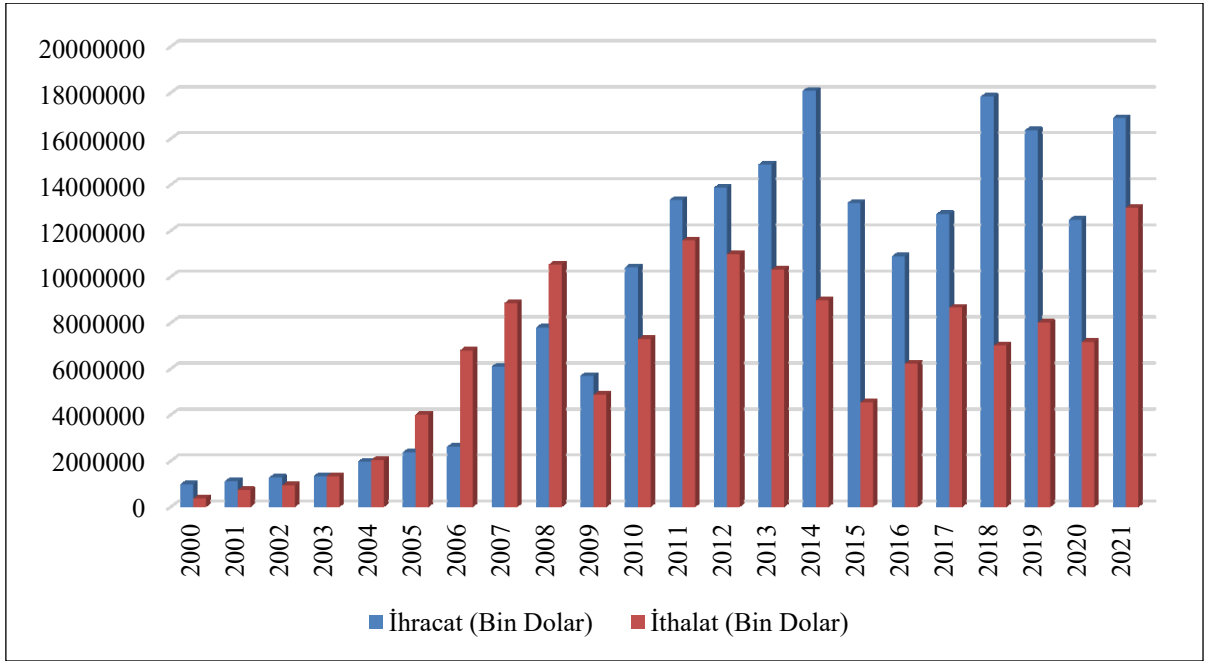
Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Japonya arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Japonya'ya ihracatı 1,07 milyar dolar olurken ithalatı ise 912 milyon dolar olmuştur. Ancak, 2022 Ukrayna Savaşı'ndan sonra Japonya, Rusya'ya karşı yürürlükte olan yaptırımları uygulamaya başlamış ve ticaret hacminde ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Japonya ile Rusya arasındaki ticaret hacmi Kasım 2023'te yıllık %37,13 düşüşle yaklaşık 827,5 milyon dolar gerilemiştir. Japonya'dan Rusya ihracat yaklaşık 154,3 milyon dolar olurken, ithalat ise yaklaşık 672,5 milyon dolar olmuştur (Trade turnover between Japan, Russia down 37.13% in November to \$827 mln, 20.12.2023, <https://tass.com/economy/1724229>). Japonya'nın Rusya'dan ithal ettiği ürünlerde en yüksek pay %68,5 oran ile petrol ve doğalgaz olurken Rusya'nın Japonya'dan ithal etti ürünlerde en yüksek pay %53,8 ile otomobil olmuştur (MFAJ, 2022).

Rusya'nın Asya devletleri ile olan ticari ve ekonomik ilişkileri de son on yılda önemli derece yoğunlaşmaktadır. Toplam ticaret hacminin neredeyse %25'ine tekabül edecek şekilde yaklaşık 200 milyar dolara ulaşmıştır. Rus ekonomisinde Asya devletlerinin doğrudan yatırımı artmakta ve giderek büyümektedir. Bu durum, Rusya'nın Avrupa kısmında olduğu kadar Uzak Doğu bölgesinde ve Sibiry'a da geçerlidir. Asya'dan gelen bu para; Çin, Japonya ve Güney Kore'ye Rus petrolünün akmaya başlamasıyla rafineri ve gaz işleme süreçlerine olmaktadır.

Şekil 8: Rusya-Güney Kore Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

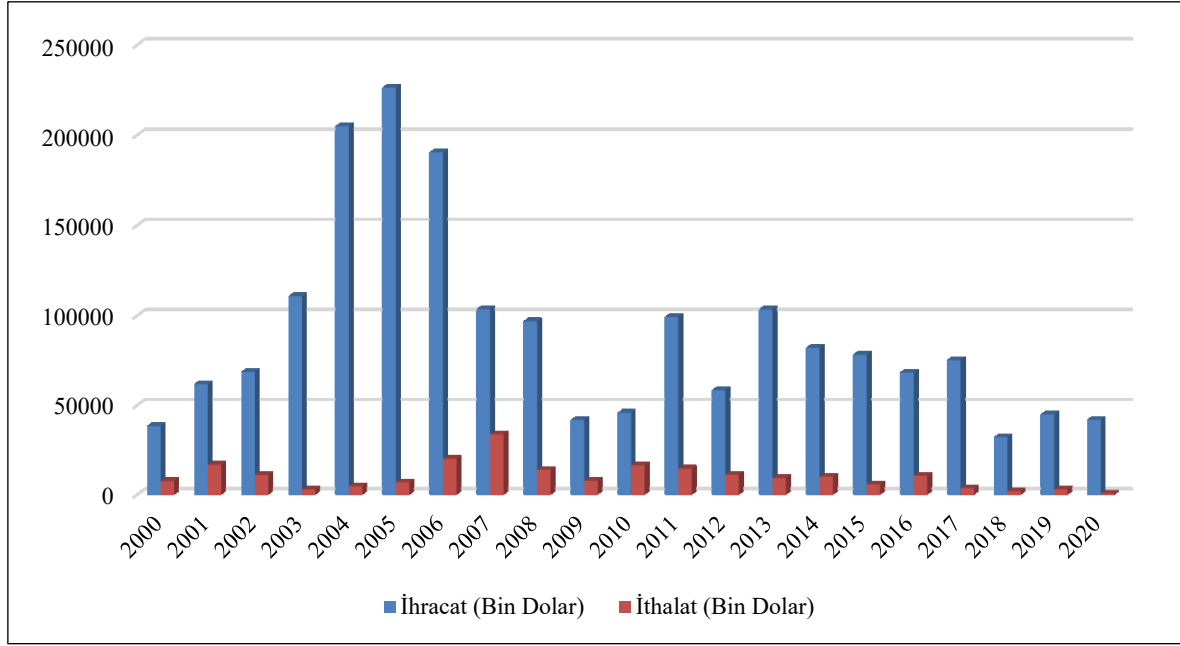
Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Güney Kore arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 30 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Güney Kore'ye ihracatı yaklaşık 17 milyar dolar olurken ithalatı ise 13 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünlerin başında ihracatın %70'ini oluşturan enerji gelmektedir. İkinci sırada ise gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeler yer almaktadır. Rusya'nın Güney Kore'den en fazla ithal ettiği ürünler arasında da makine, ekipman ve araçlar ile kimyasal ürünler ve metal /metal ürünleri bulunmaktadır.

Güney Kore'nin Rusya'ya yaptığı yatırım 2022 yılına kadar 4,16 milyar dolara ulaşmıştır (Ministry of Foreign Affairs of Republic of Korea, 2022). Rusya ve Güney Kore arasında birçok alanda iş birliği mekanizmaları oluşturulmuştur. Rusya'nın Güney Kore'ye ihracatındaki oranına bakıldığında Güney Kore önemli bir Rus doğalgaz ithalatçısıdır. Bu nedenle enerji alanındaki iş birlikleri öne çıkmaktadır. Rus enerji devi Gazprom ve Güney Kore'nin devlete ait Korea Gas Corporation sıvılaştırılmış doğal gaz projelerinde iş birliği yapmıştır (Temizer, 2018). Böyle Güney Kore bu ortaklık ile enerji güvenliğini arttırmayı ve artan doğal gaz talebini karşılamayı amaçlamaktadır.

Gemi inşa ve denizcilik endüstrisinde Rusya ve Güney Kore iş birliği yapmaktadırlar. Güney Koreli büyük bir gemi üreticisi olan Daewoo Shipbuilding & Marine Engineering, gemi inşa projelerinde Rus şirketleriyle birlikte çalışmıştır. Bu iş birlikleri petrol tankerleri, buz kırıcılar ve açık deniz platformları da dahil olmak üzere çeşitli amaçlara yönelik gemilerin inşasını içermektedir.

Güney Kore'nin önde gelen otomobil üreticilerinden biri olan Hyundai, Rusya pazarındaki fırsatları araştırmış ve Rusya'da hem iç tüketim hem de ihracat için araçlar üreten üretim tesisleri kurmuşlardır. Fakat, 2022 Ukrayna Savaşı nedeniyle Güney Kore'nin Batı yaptırımlarına katılmasıyla birlikte Hyundai Rusya pazarından çekilme kararı almıştır. Nitekim Ocak 2024'te Rus Art-Finance firmasının iki otomobil fabrikasını satın almasıyla Hyundai, Rusya'dan çıkışını tamamlamıştır.

Şekil 9: Rusya-Kuzey Kore Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Kuzey Kore arasındaki ticaret hacmi 2020 yılında yaklaşık 42 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Kuzey Kore'ye ihracatı 41,9 milyon dolar olurken ithalatı ise 701 bin dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında gıda ve tarımsal hammaddeler yer alırken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da plastik ve kauçuk ürünler bulunmaktadır.

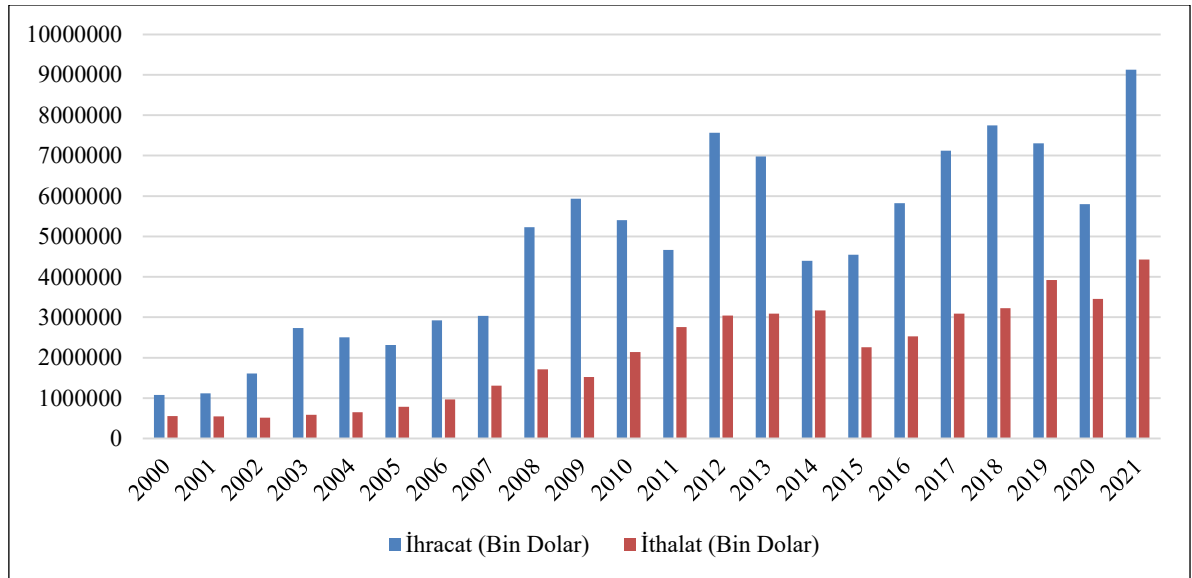
Nisan 2017'deki askeri restleşmenin ardından sembolik değeri olabilecek bir adım atılarak Mayıs 2017'de Kuzey Kore'nin Rason kentindeki Rajin limanı ile Vladivostok'u birbirine bağlayan ilk kargo-yolcu feribotu seferlerine başlamıştır. 2017'deki askeri restleşme sonrası Kuzey Kore'ye uygulanan yeni yaptırımlar göz önüne alınmış ve 16 Ekim 2017'de Başkan Putin, Kuzey Kore'nin nükleer silah programına katkıda bulunabilecek bilimsel ve teknolojik iş birliğinin askıya alınmasını ve şüpheli kargo taşıyan gemilerin alıkonulmasını içeren hedefli yaptırımları onaylamıştır.

Yatırımların uygulanması Pyongyang'a karşı hızlı bir fikir değişikliğinden daha ziyade Moskova için istikrarlı bir Kuzey Kore, yabancı yatırımlar için cazip bir ortam oluşturarak ticaret ve bilimsel iş birliğini arttırmaya devam etmesini ve Uzak Doğu'nun gelişmeye devam etmesini sağlayarak Rusya'nın ABD ve Çin'in bölgedeki etkisine karşı bir denge unsuru olarak hareket etmesine olanak tanınmasına yönelik bir adım olarak görülmektedir.

Ekonomik alanda Rusya ve Hindistan umut verici bir iş birliği perspektifine sahiptir. Kullanılmamış ekonomik tamamlayıcılıkları vardır, ikili ticaret hacimlerinde ve yatırımlarda artış için büyük bir potansiyel mevcuttur. Hindistan ile Rusya arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi, her iki ülkenin siyasi liderliği için temel bir önceliktir; bu, ikili yatırımın 2025 yılına kadar 50 milyar dolara ve ikili ticaretin 30 milyar dolara çıkarılması yönündeki yenilenmiş hedeflerden de açıkça anlaşılmaktadır (Kulik, 2023: 162).

İki ülke arasında ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine yönelik bir takım kurumsallaşmış mekanizmalar oluşturulmuştur. Hükümet düzeyindeki birincil kurum, Hindistan Rusya Hükümetler arası Ticaret, Ekonomik, Bilimsel ve Kültürel İş birliği Komisyonu'dur. Ayrıca, 19. İkili Zirve'de alınan karar uyarınca, ekonomi politikasının geliştirilmesi alanında iş birliği yapmak ve iki ülke arasında düzenli etkileşim ve iş birliğini teşvik etmek amacıyla Hindistan-Rusya Stratejik Ekonomik Diyalogu da kurulmuştur.

Şekil 10: Rusya – Hindistan Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Hindistan arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 13,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Hindistan'a ihracatı 9,1 milyar dolar olurken ithalatı ise 4,42 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın başlıca ihracat kalemleri arasında petrol

ve petrol ürünleri, gübreler, maden kaynakları, değerli taşlar ve metaller, bitkisel yağlar bulunurken ithalat ürünleri arasında ise ilaç, organik kimyasallar, elektrikli makine ve mekanik aletler, demir-çelik gibi ürünler yer almaktadır.

Ticaret dengesinin Rusya'nın lehine olmasıyla birlikte, hizmetler alanında ikili ticaret son 5 yılda istikrarlı seyretti. Bu rakam 2021 yılı için 1,021 milyar dolar olarak gerçekleşti. İki ülke arasındaki ikili yatırımlar gücünü koruyor ve 2018'de önceki 30 milyar dolarlık hedefi aşarak 2025 yılına kadar yenilenen 50 milyar dolarlık hedefe de ulaşılmış olmuştur.

Rusya'nın Hindistan'daki başlıca ikili yatırımları, petrol ve gaz, petrokimya, bankacılık, demiryolları ve çelik sektörlerinde yer alırken, Hindistan'ın Rusya'daki yatırımları ağırlıklı olarak petrol ve gaz ile ilaç sektörlerinde gerçekleşmektedir.

Rusya'nın Hindistan'daki yatırımı 2017 yılında 18 milyar dolara ulaşmış ve Hindistan'ın şu ana kadar Rusya'daki toplam yatırımı 13 milyar doları bulmuştur. 2025 yılı için belirlenen 30 milyar ABD doları tutarındaki genel yatırım hedefi şimdiden aşıldı. Rusya'daki kümülatif Hindistan yatırımları (büyük bir kısmı hidrokarbon sektöründe olmak üzere) 2000-2014 dönemi için yaklaşık 8 milyar doları iken, aynı dönemde Hindistan'daki kümülatif Rus yatırımları ağırlıklı olarak otomotiv olmak üzere yaklaşık 4 milyar doları olmuştur. 2015-2017'de, özellikle hidrokarbon sektöründe ikili yatırımların artırılmasına yeniden vurgu yapılmıştır.

Her iki Hükümet de her iki ülkede de stratejik sektörlerde devam eden yatırım sürecinin yanı sıra, öncelikle Hükümetler arası üst düzey temasların ve İşletmeler arası temasların kolaylaştırılması yoluyla, ikili yatırımları teşvik etmek için girişimlerde bulunmuştur (Kulik, 2023: 165). Hidrokarbon, enerji, kömür, nükleer enerji, gübre, bilgi teknolojileri, maden ve metalurji, çelik, ilaç, altyapı projeleri gibi bazı öncelikli sektörlerde yatırım iş birliği öngörülmektedir.

İki ülke arasındaki diğer ana iş birliği alanları ise Nükleer İş birliği ve Uzay. Rusya uzun süredir nükleer enerji alanında Hindistan'ın ortağıdır. Kudankulam Nükleer Enerji Projesi'nin inşası bu alanda devam eden iş birliğinin bir örneğidir. Başbakan Putin'in Mart 2010'da Hindistan'a yaptığı ziyaret sırasında, nükleer alanda geniş tabanlı iş birliğini öngören "Atom Enerjisinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımı Alanında Hükümetlerarası İş birliği Anlaşması" imzalanmış ve bu alanda uzun vadeli iş birliğini öngören bir "Yol Haritası" da sonuçlandırılmıştır (Pal, 2010).

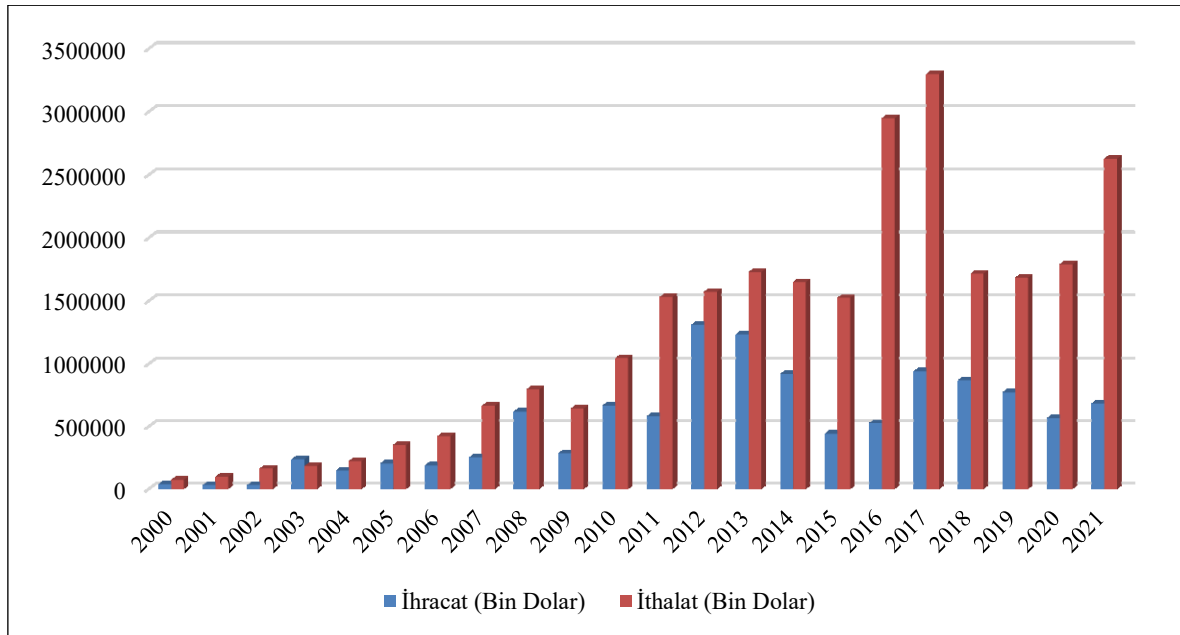
Rusya, Hindistan'ın Nükleer Tedarikçiler Grubu ve diğer çok taraflı ihracat kontrol rejimlerine tam üyelik niyetini desteklemektedir. Haziran 2011'de iki ülke Hindistan'ın "Küresel Nükleer Enerji Ortaklığı Merkezi" girişimi ile ilgili iş birliği konusunda bir Mutabakat Zaptı imzaladı. Hindistan ve Rusya ayrıca 2004 tarihli Hükümetler Arası Uzay Anlaşması kapsamında çeşitli yüksek teknoloji uzay projelerinde iş birliği yapmaktadır.

Çin, her yıl Rusya'dan yaklaşık 1 milyar dolar değerinde askeri malzeme almaktadır. Nitekim Çin, Rus silahlarının en büyük alıcısı konumundadır. Gelecekte Asya Pasifik bölgesi Rus askeri malzemelerinin en büyük alıcısı olma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Rusya, bu konudaki Asyalı alıcılarını çeşitlendirmeye çalışmakta Çin ve Hindistan'ın yanı sıra özellikle Malezya, Vietnam ve Endonezya olmak üzere ASEAN üyesi ülkelere olan satışını arttırmaya çalışmaktadır.

“Dünyanın 17. büyük ekonomisi ve en kalabalık nüfusa sahip 4. ülkesi olan Endonezya, büyüyen bir ekonomiye ve büyük bir tüketici pazarına sahiptir. Bu durum, Rusya ekonomisi için büyük bir fırsat oluşturmaktadır” (Manurung ve Bainus, 2021: 80). Rusya, Endonezya ile özellikle enerji, altyapı ve teknoloji gibi alanlarda ekonomik bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatı ve yatırım fırsatları gibi sektörlerdeki iş birlikleri Rusya'nın ilgisini çekmektedir

2002 yılında kurulan ve sekiz çalışma grubunu içeren Rusya-Endonezya Ticari, Ekonomik ve Teknik İş Birliği Ortak Komisyonu, Rusya ve Endonezya arasında ekonomi ve ticari konularda ortak iş birliği çabalarını koordine etmektedir. “Ekonomik ilişkilerin, ticaretin ve teknik iş birliğinin arttırılmasını teşvik etmek amacıyla oluşturulan Karma Komisyon Toplantıları” (Manurung, 2018: 64) 2002'den sonra düzenli olarak gerçekleştirilmeye devam etmektedir. Rusya ile Endonezya arasındaki ekonomik ilişkiler, aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere dalgalanmalar gösterse de 2000 yılından itibaren gelişim göstermiştir.

Şekil 11: Rusya-Endonezya Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Endonezya arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 3,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Endonezya'ya ihracatı 680 milyon dolar olurken ithalatı ise 2,625 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında gübre başta olmak üzere kimyasal ürünler ve metal ürünleri yer alırken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da palm yağı gibi hayvansal veya bitkisel kökenli katı ve sıvı yağlar bulunmaktadır.

Rusya ve Endonezya, Mart 2021 yılında gerçekleştirilen 4. Rusya-Endonezya İkili İstişare Forumu'nda, hedeflenen 5 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşmak için ticari engellerin kaldırılması konusunda anlaşmıştır. Bu toplantıda; “ticari engellerin kaldırılması ve iş birliğinin güçlendirilmesi için iki ülke arasında eylem odaklı bir stratejik ortaklığın geliştirilmesi, ekonomik diplomasinin güçlendirilmesi ve COVID-19 sonrası yeni dönemde iş birliği önceliklerine yeniden odaklanması” (Manurung ve Bainus, 2021: 80) yoluyla gerçekleştirileceği vurgulanmıştır.

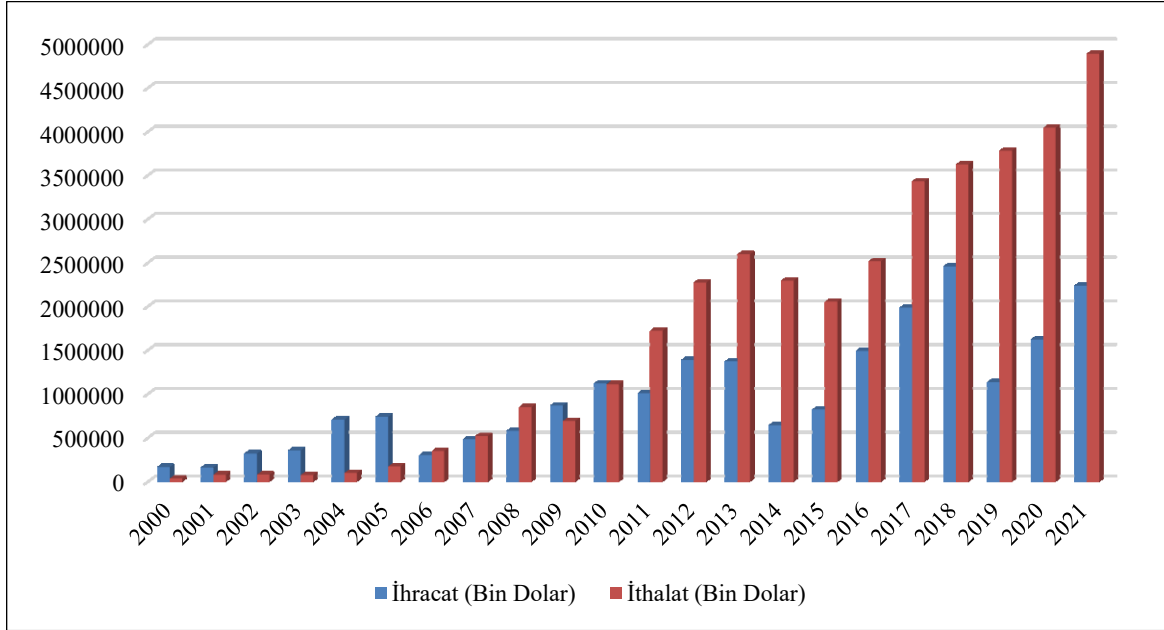
Rus Demiryolları ve Rosneft gibi Rus şirketleri Endonezya'daki büyük altyapı projelerinde yer almaktadır. Rosneft Petrol Şirketi, Endonezya petrol şirketi Pertamina ile birlikte petrokimya endüstrisi için yakıt ve hammadde sağlayacak bir rafineri inşa edilmesi için anlaşmıştır. (Soeriaatmadja, 2022). Uçak üretimi, elektrik üretimi için nükleer enerji ve bilgi/iletişim teknolojileri de dahil olmak üzere yüksek teknoloji alanlarında da iş birliği projeleri bulunmaktadır. Nitekim 2020 yılında Rusya'nın Endonezya'daki doğrudan yatırımı, başta kimya sektörü olmak üzere çeşitli projelerde 4,6 milyon dolara ulaşmıştır (Ministry of Foreign Affairs Of The Republic of Indonesia, 2021).

Vietnam, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında önemli bir ortağı konumundadır. Putin'in 2001'deki Vietnam ziyareti sırasında, Vietnam'ın Sovyetler Birliği döneminden kalma 11 milyar dolarlık borcun yaklaşık %85'i silinmiş ve kalan borsun ise, 23 yıl içinde ödenmesine karar verilmiştir (Tyler, 2001). Ayrıca bu görüşme sırasında, Rusya, Vietnam'ın Güney Çin Denizi'ndeki petrol zengini kıta sahanlığında 38 mil karelik bir alanda arama hakkı da elde etmiştir.

Enerji, Rusya ve Vietnam arasındaki iş birliğinin en önemli stratejik alanlarından birisi olmuştur. Rusya ve Vietnam arasında Petrol ve doğal gaz ortak girişimi olarak Vietsovpetro oluşturulmuştur. 2010 yılında, iki ülkenin buradaki ortaklıklarını 2030 yılına kadar uzatma konusunda anlaşmıştır. Bununla birlikte, Rus devlete ait petrol ve gaz üreticisi Zarubezhneft'in, vatandaşı Rosneft'ten Vietnam'daki iki açık deniz arama ve geliştirme projesindeki hisselerini ve Vietsovpetro üzerinden bir açık deniz gaz ve kondensat boru hattını satın almayı kabul ettiği bildirilmiştir (Mikoviç, 2021). İki ülke, Azak-Haiphong deniz hattını başlatmayı ve sivil kargo taşımacılığını kolaylaştıracak liman terminalleri geliştirmeyi planlamaktadır. Rusya, 2020'nin başlarında Vietnam'a yatırım yapan 129 ülke arasında 24. sırada yer almaktadır (Mikoviç, 2021).

Vietnam, Avrasya Ekonomik Birliği içindeki ticaretin gelişmesini aktif olarak desteklemektedir. Nitekim, Vietnam, Avrasya Ekonomik Birliği ile serbest ticaret bölgesi anlaşmasını imzalayan ilk Asya-Pasifik bölge ülkesi olmuştur. Böylece Vietnam, bir taraftan ekonomik ilişkilerini çeşitlendirme fırsatı bulurken diğ er taraftan da Rusya'nın Avrasya ile Asya-Pasifik arasında geniş kapsamlı iş birliği alanları oluşturma politikasına desteğini vermiştir.

Şekil 12: Rusya-Vietnam Arasındaki Ticaret Hacmi

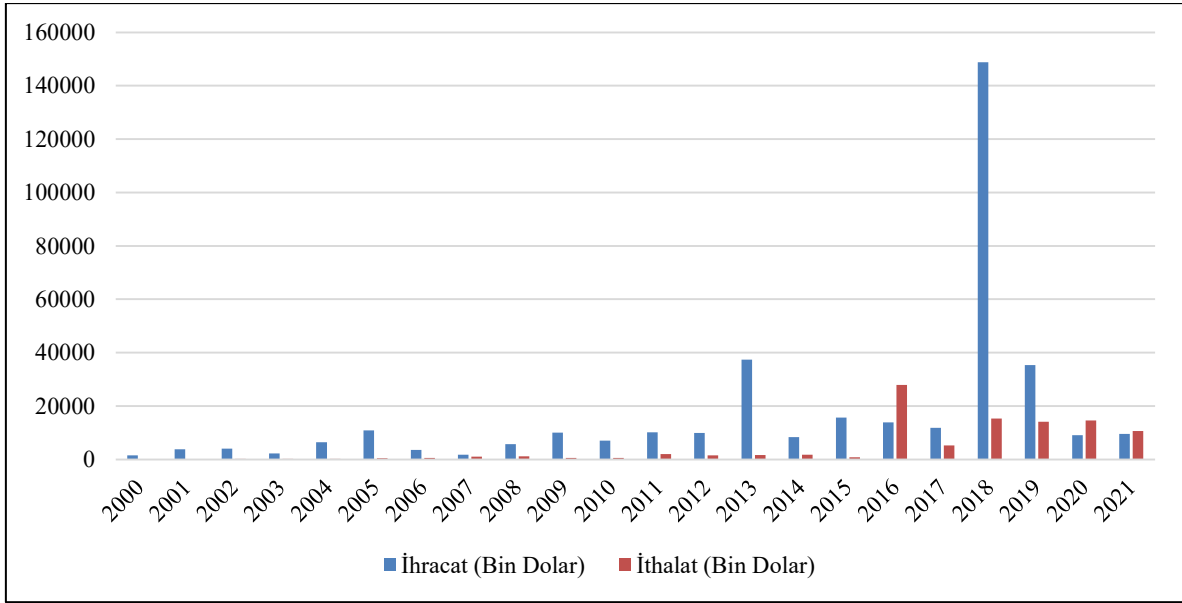

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b.

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Vietnam arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Vietnam'a ihracatı 2,235 milyar dolar olurken ithalatı ise 4,893 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında demir ve kömür gibi hammadde yer alırken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da gıda ve tarımsal ürünler bulunmaktadır.

Rusya ve Laos arasındaki ticaret, ekonomik ve yatırım iş birliğini teşvik etmek amacıyla Rusya-Laos Ticaret, Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İş birliği Komisyonu kurulmuştur ve ekonomik iş birliği bu komisyon aracılığı ile gerçekleşmektedir. Rusya, 2003 yılında, ekonomik sıkıntı yaşayan Laos'un borcunun %70'ini iptal etmeye ve kalan 378 milyon dolarlık bakiye için önümüzdeki 33 yıl içinde imtiyazlı geri ödeme koşulları sağlama kararı almıştır (Pham, 2023). İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler çok iyi iken ekonomik ilişkiler daha düşük seviyede seyretmektedir.

Şekil 13: Rusya-Laos Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

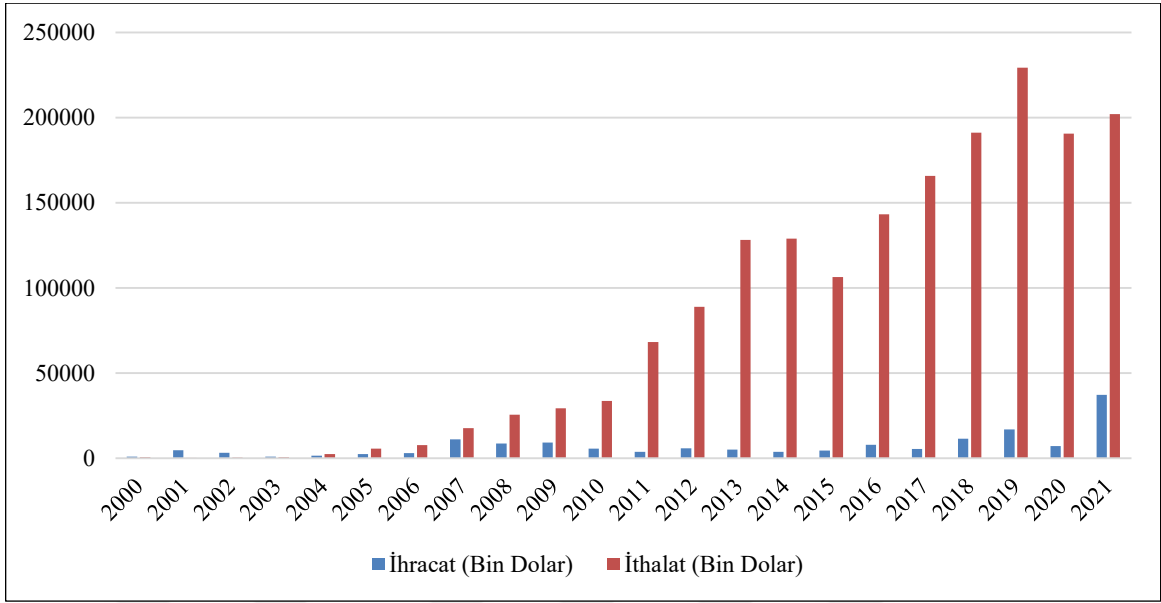
Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Laos arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 20 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın Laos' ihracatı 9,55 milyon dolar olurken ithalatı ise 10,6 milyon dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında makine teçhizatı, taşıtlar ve kimya sanayi ürünleri yer alırken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da tekstil, gıda ve tarımsal hammaddeler bulunmaktadır.

Eylül 2022'de Rus Mir ödeme sisteminin Laos'ta tanıtılması konusunda anlaşılan Rusya ve Laos, yatırım iş birliği projelerine de önem vermektedir. Rus şirketi OJSC VimpelCom'un Laos'un önde gelen mobil operatörlerinden biri olan Millikom Lao'nun hisselerinin% 78'ini satın almıştır. Ayrıca yerel özel şirket Lao Central Airlines adına Sukhoi Civil Aircraft ile Rus Sukhoi Superjet 100 uçağının temini konusunda sözleşme imzalamıştır. Hidroelektrik projelerinin yanı sıra arama ve madencilik alanlarına katılmak için Rusya'dan yatırımcıları çekiyor.

Rusya ve Laos, ticari ve ekonomik iş birliğinin teşvik edilmesi, hidroelektrik üretimi alanı da dahil olmak üzere büyük ortak projelerin uygulanması, maden arama ve çıkarma gibi alanlarda küçük ve orta ölçekli işletmeler arasındaki iş birliği potansiyelinin ortaya çıkarılması için uygun bir ortamın yaratılmasını hedeflemektedir (Lavrov, 2020)

Rusya ve Kamboçya arasında kurulan Ticaret, Bilimsel ve Teknik İş Birliği Komisyonu, ticari ve ekonomik iş birliğinin koordinasyonunun sağlanmasına ve iki ülke arasındaki hukuki ve ticari hususların gözden geçirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Şekil 14: Rusya-Kamboçya Arasındaki Ticaret Hacmi

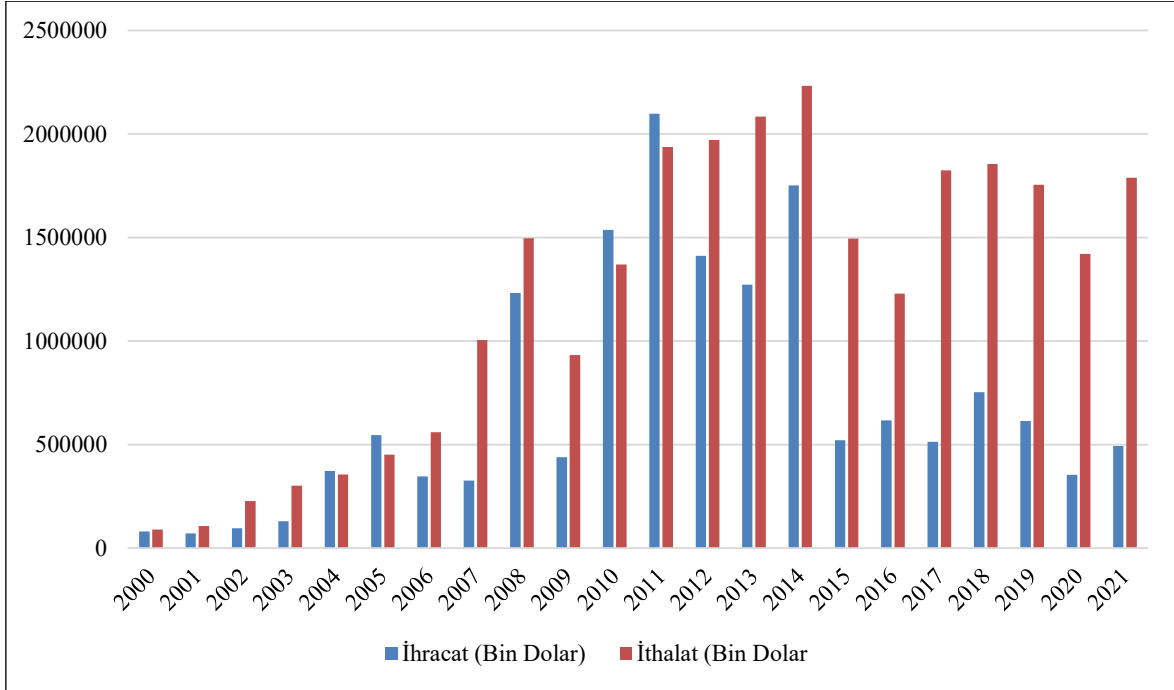
Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

2000 yılından sonra, Rusya ve Kamboçya arasındaki ekonomik ilişkilerde çok az ilerleme kaydedilmiştir. Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Kamboçya arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılında yaklaşık 47,5 milyon dolar olmuştur. Değerli madenler, kömür ve enerji Rusya’nın ihraç kalemleri olurken tekstil ise en fazla ithal ettiği ürünler arasında olmuştur. Bununla birlikte Rusya, Kamboçya’da yatırım projelerine de katkı sağlamaktadır. Elektrik tedariki açısından sıkıntı yaşayan “Kamboçya, Rusya ile nükleer enerjiyle işletilen elektrik tesislerinin kurulmasına ilişkin bir proje konusunda anlaşmaya varmak istemektedir. Eğer müzakere başarılı olursa Kamboçya kesintisiz ve uygun fiyatlı enerjiden yararlanabilecektir” (Jant ve Phin, 2021).

2016 yılında Kamboçya, Rusya’nın girişimleriyle birlikte Avrasya Ekonomik Birliği ile bir iş birliği anlaşması imzalamıştır. Anlaşma çerçevesinde Avrasya Ekonomik Birliği ve Kamboçya arasında serbest ticaret anlaşmasının imzalanması için ortak çalışma toplantıları yapılmaktadır. Bununla birlikte, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası kabul edilen yaptırımlar, Kamboçya’nın enerji ve gıda tedarikinde aksamalara neden olmaktadır.

Rusya ve Kamboçya, Asya-Pasifik bölgesindeki çok taraflı bölgesel ekonomik ve güvenlik mekanizmalarında iş birliği olanaklarını artırmaya çalışsa da bölgesel ve küresel gelişmeler, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin istikrarlı bir şekilde devam etmesinde önemli bir engeldir.

Şekil 15: Rusya-Tayland Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Rusya ile Tayland arasındaki ikili iş birliğinin geliştirilmesindeki temel hedef, 10 milyar dolarlık ticaret hacmine ulaşmaktır. Dünya Bankası verilerine göre; 2021 yılı sonunda Rusya ve Tayland arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 2,5 milyar dolar olarak gerçekleşerek belirtilen hedefin çok altında kalmıştır. Rusya'nın Tayland'a ihracatı 194 milyon dolar olurken ithalatı ise 1,787 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında makine teçhizatı, metal ve metal ürünleri ile birlikte kimya sanayi ürünleri yer alırken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da gıda ve tarımsal hammaddeler bulunmaktadır.

İki ülke ekonomik ilişkilerinde turizm sektörü de önemli bir rol oynamaktadır. Yıllık yaklaşık 1,5 milyon Rus turist, Tayland'ı ziyaret etmektedir. COVID-19 pandemisi sonrasında iki ülke arasında durdurulan doğrudan uçuşlar, Ekim 2022'den sonra kısmen yeniden başlatılmıştır. Bununla birlikte, iki ülke arasında bankacılık sisteminde MIR ödeme sisteminin Tayland'da kullanımının genişletilmesi ve ödemelerin yerel para birimleriyle yapılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği ile yakın ilişkiler kurmasını istediği Tayland, serbest ticaret bölgesi anlaşması için görüşmelerde bulunmaktadır.

ASEAN ülkeleri içinde önemli bir ekonomik güç olan Malezya, Güneydoğu Asya'nın beşinci, dünyanın ise 36. büyük ekonomisidir (IMF, 2022). Malezya, 1990'lı yıllarda ekonomisini tarıma bağımlı olmaktan daha çok imalata dayalı bir ekonomiye geçiş politikası yürütmeye başlamıştır. Malezya, dünya genelinde yarı iletken üreten ülkeler arasında ilk onda bulunmaktadır (Fernandez, 2021). Malezya, yüksek teknoloji ürünlerin ihracatında ise 2022 yılında 66,21 milyar dolar ile

ASEAN ülkeleri arasında ikinci sırada yer almıştır (Dünya Bankası, 2023a). Ayrıca Malezya, kauçuk giysi veya aksesuar ihracatında dünya lideridir ve palmiye yağı ihracatında da en üst sıralarda yer almaktadır. Nitekim Malezya, Endonezya'dan sonra dünya çapında en büyük hacim ve değerinde palm yağı ürünleri ihraç eden ikinci ülkedir (Paramitha, 2023). Asya-Pasifik bölgesinde önemli petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olması nedeniyle bu ürünler de Malezya'nın ihraç kalemleri arasında ilk beşte bulunmaktadır.

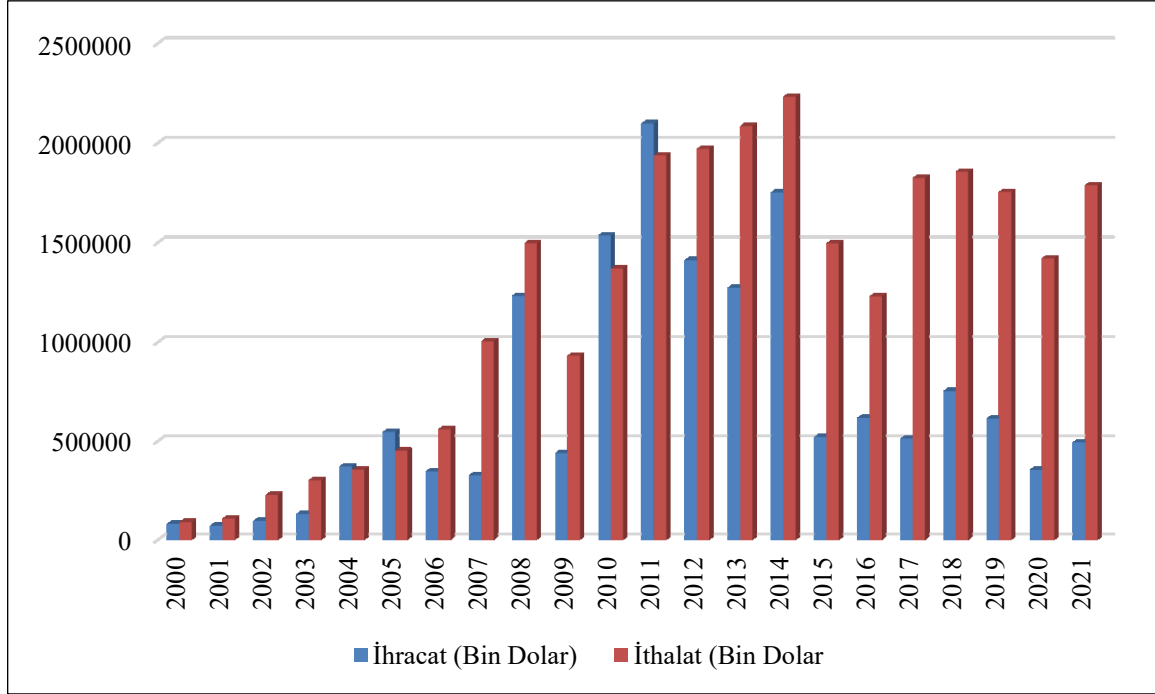
Malezya'nın en önemli ticaret ortakları Singapur, Çin ve ABD olmakla birlikte Malezya, ASEAN üyesi ülkeler arasında Rusya Federasyonu'nun gelecek vaat eden ortaklarından biri olma potansiyeline sahiptir. Temeli 1967'de imzalan ticaret anlaşmasıyla atılan Malezya ve Rusya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, 2000 yılında taraflar arasında imzalanan Ekonomik İş Birliği Anlaşması ile yeniden düzenlenmiştir. 2015 yılında Rusya ve Malezya arasında Ekonomik, Bilimsel ve Teknik İş Birliği Ortak Komisyonu taraflar arasında imzalanan bir anlaşma ile kurulmuştur (Embassy of the Russian Federation in Malaysia, 2024). Yapılan bu anlaşmayla birlikte 2016 yılında ise Rusya-Malezya İş Konseyi faaliyete geçmiştir. Rusya-Malezya Ekonomik, Bilimsel, Teknik ve Kültürel İş Birliği Ortak Komisyonu'nun kurulması, yatırım akışının artmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Rus yüksek teknoloji şirketleri Langkawi Uluslararası Denizcilik ve Havacılık Fuarı, Savunma Hizmetleri Asya ve Malezya Petrol ve Gaz Hizmetleri Fuarı gibi Malezya etkinliklerine aktif olarak katılmaktadır (Ponomarenko, 2020).

2019'da yapılan Rusya-Malezya İş Konseyi toplantısından sonra, özellikle teletıp, akıllı şehir, Endüstri 4.0, siber güvenlik ve 5G veri iletimi gibi yüksek teknoloji alanlarında birçok Rus şirketi Malezya'da yatırım yapmıştır (Ponomarenko, 2020). Bu toplantı sonrasında alınan karar üzerine 2020 yılında, Rus Tronic JSJ ve Malay ITRAMAS teknoloji şirketlerinin ortak olduğu Rusya-Malezya Yüksek Teknoloji Merkezi kurulmuştur (Rashid, 2020). Merkezin, önde gelen Rusya-Malezya Yüksek Teknoloji Ortak Girişimlerine ev sahipliği yapması ve Malezya'daki Rus teknoloji işletmeleri ve üniversiteler için kapsamlı bir destek üssü olarak hizmet vermesi planlanmıştır.

2018 yılında, yarı iletken güç cihazlarının üretimi için NPF Mikran JSC ile ITRAMAS şirketi arasında ortak bir girişim kurulurken Kaspersky Lab JSC, Malezya pazarında faaliyet göstererek tüm anti-virüs yazılımlarının %40'ını sağlamaktadır (Embassy of the Russian Federation in Malaysia, 2024). Rusya'nın Habarovsk Bölgesi'nde, Malezya Rimbunan Hijau MDF şirketi, 110 milyon dolarlık yatırımıyla sunta üretimi için büyük bir yatırım projesini hayata geçirmiştir. PJSC Uralkali ve Malezya Federal Arazi Kalkınma Ajansı'nın ortak projesi ise 2014'ten itibaren Malezya'nın ihtiyaç duyduğu potasyum gübre tedariki için faaliyet göstermektedir (Embassy of the Russian Federation in Malaysia, 2024). Rusya ve Malezya, enerji alanında da iş birliği içerisinde bulunmaktadır. Nitekim, Malezya petrol ve gaz şirketi Petronas, Rosneft ve Gazprom ile iş birliği anlaşmaları imzalamıştır. Bununla birlikte Rusya, Malezya'nın barışçıl amaçlarla nükleer enerji geliştirmesine yardımcı olmaya ilgi duyduğunu ifade etmiştir. Nükleer santral inşası ve teknoloji

transferi konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu projeler Malezya'nın enerji güvenliğini arttırmayı ve Rusya'ya Asya pazarına erişim sağlamayı amaçlamaktadır.

Şekil 16: Rusya-Malezya Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Malezya arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılında yaklaşık 2,3 milyar dolar olmuştur. Gübre, kömür ve enerji Rusya'nın ihrac kalemleri olurken makine, ekipman ve araçlar ile gıda ürünleri ve tarımsal hammaddeler ise en fazla ithal ettiği ürünler arasında olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2014'te Rusya tarafından Kırım'ın ilhakı sonrası uygulanan yaptırımlarla düşüş yaşasa da daha sonraki yıllarda artış göstermiştir.

Rusya ve Malezya ekonomik ve ticari iş birliğine devam etmekte, bağları güçlendirme ve iş birliği için yeni yollar keşfetme çabalarını sürdürmektedir. Rusya, Malezya'nın stratejik konumundan dolayı Malezya'yı ASEAN içinde daha fazla iş birliği imkanları yaratabilmek için bir sıçrama tahtası olarak görmektedir.

Singapur, uluslararası ticarete dayalı büyümesiyle, ticaret engelleri ve tarifeleri minimum düzeyde olan veya hiç olmayan serbest ticaret, ihracata yönelik sanayileşme, alınan doğrudan yabancı yatırımların büyük birikimi ve döviz rezervleri yoluyla kendisini dünya ekonomisine entegre etmiştir. Oldukça gelişmiş bir ülke olarak Singapur, Dünya Bankası (2023b)'nın verilerine göre 82,807 dolar ile dünyadaki kişi başına düşen GSYİH'nin en yüksek olduğu ülkelerden birisidir. "Dünyanın en işlek ikinci limanına ve en iyi havaalanına sahip olan Singapur" (Hong,

2016: 70), küresel bir lojistik merkezi haline gelmiştir. Nitekim, “105 km uzunluğundaki Singapur Boğazından günde yaklaşık 1.000 geminin geçtiği; bu itibarla dünya ticaretinin %70’inin Singapur Boğazından aktığı tahmin edilmektedir” (Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası [FTSO], 2023: 2). Dünyanın en yoğun aktarma limanına sahip olmasının da etkisiyle Singapur’un ticaretin GSYİH içindeki oranı dünyada ilk beş ekonomisi arasında yer almaktadır (Dünya Bankası, 2023b).

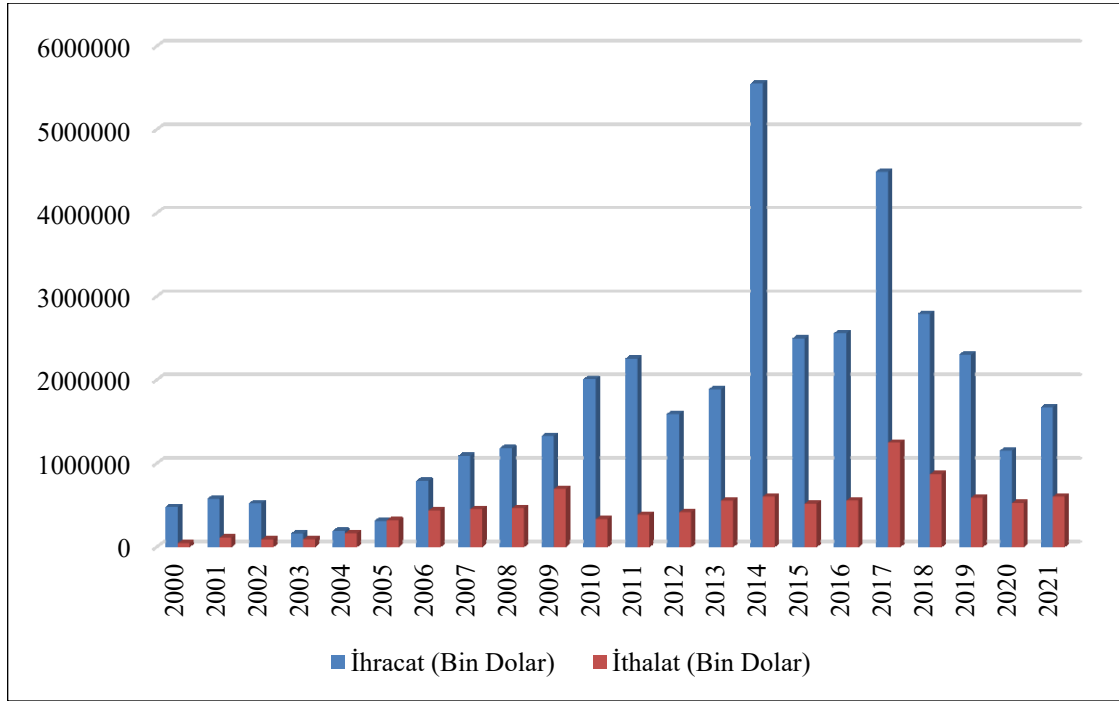
Singapur ekonomisinin ana ihracat kalemleri elektronik ürünler, kimyasallar ve hizmetlerden oluşmaktadır. Nitekim Singapur, yüksek teknolojlili ürünlerin ihracatında 2022 yılında 94,1 milyar dolar ile ASEAN ülkeleri arasında Malezya’yı geride bırakarak birinci sırada yer almıştır (Dünya Bankası, 2023). Gemilere bakım ve ikmal hizmeti ile öne çıkan Singapur’un Jurong Adası, sayısız petrol, petro-kimya ve özel kimyasal madde şirketine ev sahipliği yapmakta ve burada bulunan “petro-kimya tesisleriyle dünyadaki en büyük sekizinci kimyasal madde ihracat merkezidir” (FTSO, 2023:2).

Singapur, diğer Asya-Pasifik pazarlarına yakın stratejik konumu, gelişmiş bağlantı ve altyapısı, havayolu merkezi ve çeşitli deniz limanları nedeniyle çeşitli çokuluslu şirketlerin yönetimi ve operasyonları için bölgesel, kıtasal ve küresel bir merkez olma özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla Singapur’un bölgedeki stratejik konumu ve ekonomik gelişimi Rusya’nın Singapur ile olan ekonomik ilişkilerini geliştirmek istemesinde önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır. Singapur’un her ne kadar Singapur’un en önemli ticaret ortakları Çin ve ABD olsa da Rusya da Singapur’un önemli bir ticaret partneri olmak istemektedir.

Rusya ve Singapur arasında ekonomik ilişkilerin temeli 1966 yılında Sovyetler döneminde imzalanan Ticaret Anlaşması’na dayanmaktadır. 2005’te iki ülkenin kamu ve özel sektör temsilcilerinin yanı sıra Asya-Pasifik bölgesindeki sektör temsilcilerinin de katılımına açık olan Rusya-Singapur İş Forumu kurulmuş ve her yıl düzenli toplantıların yapılmasına karar verilmiştir (Embassy of the Russian Federation in the Republic of Singapore, t.y). 2009’da Dimitri Medvedev’in Singapur ziyareti sonrasında Rusya-Singapur İş Konseyi daimî olarak aktif faaliyetlerine başlamış ve 2010 yılında ise iki ülke arasında yatırımların teşvik edilmesi amacıyla bir anlaşma imzalanmıştır.

“Singapur ile Avrasya Ekonomik Birliği arasında 2019 yılında imzalanan serbest ticaret bölgesi anlaşması ile. Avrasya Ekonomik Birliği ve Üye Devletleri ile Singapur Cumhuriyeti Arasında Kapsamlı Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Hakkında Çerçeve Anlaşması” (Eurasia Economic Commission, 2019), Rusya ile Singapur arasında yakın ekonomik ilişkilerin oluşmasına imkân tanımaktadır. 2019 ve 2020 yıllarında nesnelerin interneti, yapay zekâ, akıllı şehirler, dijital ekonomi, bilgi iletişim teknolojileri güvenliği gibi dijital teknolojiler alanında ortak projelerin geliştirilmesi ve iş birliği olanaklarının araştırılması konusunda mutabakat zabıtları imzalamışlardır (Ministry of Foreign Affairs of Singapore, 2021).

Şekil 17: Rusya-Singapur Arasındaki Ticaret Hacmi

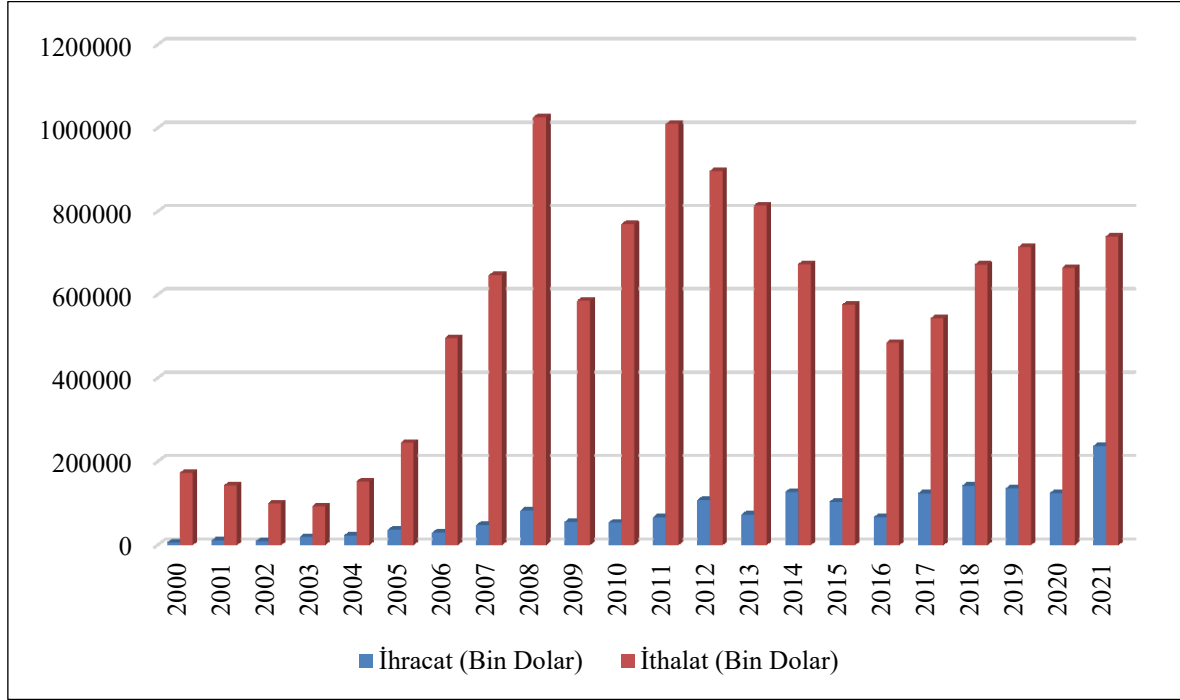
Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Singapur arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılında yaklaşık 2,3 milyar dolar olmuştur. Kömür ve enerji ile metal ve metal ürünleri Rusya'nın ihracat kalemleri olurken makine, ekipman ve araçlar, kimyasal ürünler ve gıda ürünleri ile tarımsal hammadde ise en fazla ithal ettiği ürünler arasında olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2014'te Rusya tarafından Kırım'ın ilhakı sonrası uygulanan yaptırımlarla düşüş yaşasa da daha sonraki yıllarda artış göstermiştir.

2022 Ukrayna Savaşı'nın ardından Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlarla birlikte bankacılık işlemlerinde yaşanan sorunlar nedeniyle Singapur'daki Rus şirketlerinin ticari ve ekonomik ilişkilerinin donmasına neden oldu. Her ne kadar Singapur, Batı'nın yaptırımlarına uyma kararı olsa da ekonomik ilişkilerde çok sert bir düşüş yaşanmadığı görülmektedir. Nitekim, OEC.World'un verilerine göre (2023) 2022 yılında Rusya'nın Singapur'a ihracatı 2,12 milyar dolar olmuştur. Rusya'nın Singapur'a ihracat ettiği başlıca ürünler arasında mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri, inciler, değerli taşlar, nikel, bakır ve gıda ürünleri yer almaktadır. Aynı yıl Rusya'nın Singapur'dan ithalatı ise, 167 milyon doları olmuştur. İthal ettiği ürünler arasında en büyük paya elektronik ekipmanlar ile makineler ve nükleer reaktörler sahip olmuştur. Singapur, Rusya'ya karşı yaptırım rejimine uyma konusunda artık daha az katı bir görünüm sergilese de farklı jeopolitik perspektifler hâlâ Rusya ile Singapur arasındaki daha yakın ekonomik bağları engellemektedir.

Doğal kaynaklar bakımından zengin olan Rus Uzak Doğusu, Avustralya için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu durum, geniş doğal kaynaklarını geliştirmek için destek arayan Rusya için de Avustralya'yı potansiyel olarak değerli bir ekonomik ortak haline getirmektedir. Ancak, Rusya ve Avustralya arasındaki ilişkiler, siyasi ilişkilerin gölgesinde umut edilen kadar bir gelişim gösterememiştir.

Şekil 18: Rusya-Avustralya Arasındaki Ticaret Hacmi

Kaynak: Dünya Bankası WITS, 2021b

Dünya Bankası verilerine göre; Rusya ve Avustralya arasındaki ticaret hacmi, 2021 yılında yaklaşık 974 milyon dolar olmuştur. Rusya'nın Avustralya'ya ihracatı 236 milyon dolar olurken ithalatı ise 738 milyon dolar olmuştur. Rusya'nın en çok ihraç ettiği ürünler arasında gıda ve tarımsal hammaddeler bulunurken en fazla ithal ettiği ürünler arasında da kimyasal ve sanayi ürünleri yer almaktadır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi, 2014'te Rusya tarafından Kırım'ın ilhakı sonrası uygulanan yaptırımlarla düşüş yaşasa da daha sonraki yıllarda artış göstermiştir.

Rusya-Avustralya arasında, “madencilik, tarım ve yatırım sektörleri de dahil olmak üzere Rusya ve Avustralya arasındaki ticari ve ekonomik iş birliğinin gelişiminin sağlanması için Rusya-Avustralya Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Ortak Komisyonu” (Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation[MFA], 2010) oluşturulmuştur. Bununla birlikte, aynı yıl, nükleer enerjinin barışçıl amaçlı kullanımına ilişkin hükümetlerarası iş birliği anlaşması imzalanmış ve bu anlaşmaya göre Rusya, sivil nükleer enerji endüstrisinde kullanılmak üzere Avustralya uranyumunu

zenginleştirebilecekti. Bir milyar dolar değerindeki bu anlaşma 2008 Gürcistan Savaşı'ndan sonra Avusturya tarafından rafa kaldırılmıştır.

Rusya ve Avustralya arasında oluşturulan Ticaret ve Ekonomik İş Birliği Ortak Komisyonu'nun faaliyetleri kapsamında iki ülke arasında özellikle Rus Uzak Doğu bölgesinde yatırım projeleri başlatılmıştır. Örneğin, 2006 yılında Norilsk Nickel, Rusya'da maden arama ve geliştirme faaliyetlerini yürütmek üzere Avustralyalı BHP Billiton ve Rio Tinto ile anlaşmalar imzalamıştır (BHP, 2006). Ancak, Kırım'ın ilhakından sonra Avustralya, Rusya'ya olan yaptırımlara katılmış, Ticari ve Ekonomik İş birliği Ortak Komisyonu faaliyetlerini askıya almış ve yatırımcı şirketlerin iş birlikleri sona erdirilmiş ve karşılıklı ticaret de azalmıştır.

Asya Pasifik bölgesine petrol ve gaz ihracatının artırılması yolunda belirlenen hedeflere ulaşmak için Rusya, Rusya'nın Uzak Doğu bölgesine ve Sibiryaya odaklanmak zorundadır. Günümüzde Sibiryaya ve Rusya Uzak Doğu bölgesinin ekonomik ilerlemesi, bu bölgelerin Doğu Asya'da daha geniş kapsamda da Asya Pasifik bölgesinde çok taraflı ve ikili iş birliğinin yeni biçimleriyle entegrasyonu olmadan düşünülemez. Diğer taraftan Rusya, uzun vadede doğal kaynakların ihracatına bağlı olmamak için ekonomisini çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreci, Şubat 2008'de Putin (2008) "yenilikçi toplum"; Kasım 2009'da da Medvedev (2009) "modernleşme" olarak tanımlamışlardır. Başkan Medvedev, bu konuşmasında Rusya Federasyonu'nun doğalgaz ve petrole dayalı ihracatını ilkel olarak eleştirmiştir. Medvedev, Rusya'nın Asya Pasifik'teki konumunu güçlendirmek için Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinin sosyo-ekonomik gelişimini de vurgulamıştır. Burada iki yönlü bir görev tanımlı formüle etmiştir: Rusya bir taraftan yenilikçi gelişim modeline ayak uydurmak için ekonomisini çeşitlendirme yoluna giderek bu kapsamda Asya Pasifik bölgesinin potansiyelinden istifade etmeli; diğer taraftan da Rusya'nın rekabetçi ve ileri teknoloji ürünlerini bölge pazarlarına tanıtmalıdır.

Modernleşme ve yenilikçilik arasındaki ilişkiyi dikkate alarak Rusya, G. Kore, Çin, Japonya, Hindistan ve Singapur gibi bölgenin teknolojik liderleriyle ileri teknoloji transferine dayalı ittifaklar oluşturmaya başlamıştır. Bu bağlamda atom enerjisinin barışçıl kullanımı için Çin, Hindistan, Vietnam, Moğolistan, Avustralya ve Japonya ile; uzay araştırmaları için Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Endonezya ile birlikte çalışmaktadır. Sakhalin'den çıkartılan sıvılaştırılmış gazın Güney Kore ve Japonya'ya ulaşımı artmıştır. Keza, Moskova Bankalararası Döviz Kurumu ve Şangay Menkul Kıymetler Borsası, ulusal para birimleri bazında ikili ticarete yönelmek için ruble-yuan ticaretine başlamıştır.

Özetle, Rusya'nın bölgedeki ekonomik çıkarlarının temel bileşenleri, bölgesel ortakları ile olan ticari faaliyetlerini arttırmak ve çeşitlendirmek; kendi Uzak Doğu ve Sibiryaya bölgelerinde petrol ve doğalgaz kaynakları için katılımcı projeleri başlatmak; bölgenin teknolojik liderleriyle iş

birliğini geliştirmek ve dünyanın ABD dolarına dayalı olan finansal dalgalanmalarından bağımsız olacak bir ekonomik alan yaratarak Rusya’da yenilikçi temelli ekonomiyi yaygınlaştırmaktır.

3.4. Askeri ve Güvenlik Konularında Bölge Ülkeleri ile İlişkiler

Moskova, Asya Pasifik’ te Çarlık ve Sovyet dönemlerinden belirgin biçimde farklı bir güvenlik dinamiğıyle karşı karşıyadır. Nicholas döneminde öncelikli tehdit Japonya’ydı, ikincil tehdit ise imparatorluk İngiltere’siydi. Japon tehdidi, Tokyo’nun 1945’teki başarısına kadar Uzak Doğu’daki Sovyet güvenlik planlamasına hâkim olmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ABD ve Sovyetler Birliğı iki kutuplu bir çatışmada karşı karşıya geldi; Washington, Pasifik’teki Sovyet gücüne karşı koymak için Japonya, Güney Kore, Filipinler ve Avustralya’daki üslere dayanan bir ileri savunma hattı oluşturma stratejisini devam ettirmiştir. Stalin, Sovyet erişimini Uzak Doğu kıyılarının ötesine taşımakla pek ilgilenmiyordu. Çin Komünistlerinin Kuomintang’a karşı kazandığı zaferin ardından Rusya’nın Uzak Doğu’daki toprak bütünlüğü güvence altına alınmış gibi görünse de Çin-Sovyet bölünmesi geniş doğu sınırı boyunca varoluşsal bir tehdit yaratmıştır. Nixon’ın 1972’de Çin’e açılması, güç dengesini Moskova aleyhine daha da değıştirmiştir. Bu durum 1990’larda Pekin ile yakınlaşma politikası ile kısmen düzeltilmeye çalışılsa da 2000’li yıllarda Rusya’nın Uzak Doğu’daki güvenliğı için Asya’nın yükselen gücü Çin, Moskova’nın bölgedeki ve küresel ölçekteki en yakın ortağı haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın sonundan Soğuk Savaş’ın sonuna kadar Pasifik’teki güvenlik ortamı, Washington’un Sovyet yayılcılığını kontrol altına alma stratejisinin bir parçası olarak Japonya, Güney Kore, Filipinler, Avustralya, Tayland ve Tayvan’ı birbirine bağılayan bir dizi ikili ittifaklarla ABD’nin merkezde olduğı bir sistem tarafından domine edilmiştir (Cha, 2010: 160). Asya-Pasifik bölgesinde Avrupa’daki NATO ile kıyaslanabilecek güçlü çok taraflı bir güvenlik ittifakı bulunmamaktadır. Yakın zamanda ABD, Çin’in yükselişinden endişe duyan Singapur, Endonezya ve Vietnam ile ortaklık anlaşmaları imzalamıştır. Buradaki temel odak noktası da tıpkı Soğuk Savaş dönemindeki Sovyet komünizminin yayılmasını engellemede olduğı gibi günümüzde de Çin’in Pasifik ve Hint okyanuslarındaki yükselişine karşı koymaya doğıru kaymıştır.

Son yirmi yılda bölgenin güvenlik mimarisi daha karmaşık ve değışken hale gelmiştir. En önemli değışiklik, bölgedeki Amerikan askeri hakimiyetinin aşınması ve askeri modernizasyona önemli kaynaklar ayıran ekonomik olarak güçlü bir Çin’in yükselişi olmuştur. Çin’in yükselişi ile birlikte bölgesel ve küresel ilişkilerde çok taraflılığa ya da belirli tehditlere veya güvenlik sorunlarına odaklanan küçük ittifaklar oluşmaya başlamıştır (Tow ve Choi, 2013: 22-23). Bu gruplaşmalar arasında ASEAN Bölgesel Forumu, ABD-Japonya-Avustralya ve ABD-Japonya-G. Kore üçlü iş birliğı düzenlemeleri ve yakın zamanda bölgesel demokrasilerden oluşan QUAD (ABD-Japonya-Avustralya-Hindistan) ve Avustralya-İngiltere-ABD (AUKUS) güvenlik paktı yer almaktadır. Buna ek olarak, Çin’in artan gücüne ve Kuzey Kore’nin nükleer programına karşı

temkinli olan Asya-Pasifik bölgesi ülkeleri arasında giderek artan sayıda ikili düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu farklı gruplaşmalar Rusya'nın dış politika hedefleri için yeni fırsatlar ve zorluklar sunmaktadır.

Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel güvenlik düzeni son derece değişken bir yapıya sahiptir. Çin, Rusya'nın desteğiyle Amerikan hegemonyasına karşı çıkmaktadır; genel olarak Batı Pasifik coğrafyası, Çin'in toprak anlaşmazlıkları konusunda daha agresif hale gelmesi ve Güneydoğu Asya devletlerinin buna karşılık olarak silah alımlarının artırması nedeniyle giderek askerileşmektedir. Japonya, dış politikasının pasifist temelini aşamalı olarak da olsa gözden geçirirken, Hindistan giderek daha geniş Asya-Pasifik bölgesinde hesaba katılması gereken bir güç haline gelmektedir.

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca Asya Pasifik, geçtiğimiz yüzyılın tehditkâr ortamının aksine Rusya için çoğunlukla iyi niyetli bir yönde gelişmiştir. Rusya, ABD'ye karşı Asya'nın yükselen gücü Çin ile yakın bir stratejik ortaklık geliştirmiştir. Çin-Rus ortaklığı, Kremlin'in Doğu ve Batı'daki potansiyel çatışmaların geleneksel endişesi olmadan Avrupa'dan gelen güvenlik tehditlerine odaklanmasını sağlayarak Moskova için büyük değer taşımaktadır. Putin'in dış politikadaki hakimiyeti Xi Jinping ile kişisel ilişkiye öncelik vermiş ve iki ülke arasındaki potansiyel çatışmaları önemsizleştirmiştir. Bununla birlikte, Rusya ve Çin Pasifik'te ve küresel ölçekte Amerikan gücünü dengelemek için birlikte hareket ederken, Moskova ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek ve Pekin'e aşırı bağımlı olmaktan kaçınmak için kilit bölgesel aktörlerle bir korunma stratejisi izlemektedir.

Bölge ülkeleri, stratejik ilişkilerini düzenlemekte, güven artırıcı önlemleri arttırmakta ve iş birliğine dayalı güvenlik mekanizmalarını takip etmektedir. Bunda da en önemli etken, askeri çatışma yerine ekonomik rekabet ve kalkınma bölgedeki ilişkilerin ana unsuru haline gelmesidir. Nitekim, barış ve kalkınma, yaşanan mali krizlerden sonra bile bu bölgedeki ana eğilimlerden olmuştur. Asya Pasifik'in bölgesel ekonomisi, çeşitli ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık yaratarak daha fazla iş birliği imkanlarının yaratılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla da güvenlik durumu bölgesel ekonominin gelişmesiyle daha da güçlenmektedir.

Asya-Pasifik bölgesinde, dayanışmayı artırarak bölgesel ya da ikili güvenliğin sağlanmasına yönelik güvenlik mekanizmaları oluşturulmuş ve geliştirilmektedir. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (KDHC) nükleer silah programının yarattığı alarm durumuna, ABD-Çin arasındaki stratejik rekabetin yoğunlaşmasına ve Kuril Adaları ve Güney Çin Denizi'ndeki sorun alanları gibi uzun süredir devam eden bazı bölgesel anlaşmazlıkların varlığına rağmen, genel güvenlik durumu diğer bölgelere kıyasla daha sakin kalmıştır. Asya Pasifik'teki güvenlik durumu gerginliklerin azalması ve göreceli istikrarın artmasıyla daha da belirginleşse de çözümü gerçekleştirilmeyen bazı eski çatışma konularının bulunması, bazı bölge ülkelerindeki

istikrarsızlıklar olması gibi belirsizlikler bölgesel güvenlik ortamını büyük ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesine yönelik mevcut politikaları, mümkün olduğunca çatışmadan kaçınma ve stratejik çıkarları için doğrudan önem arz etmediği sürece üçüncü tarafların jeopolitik meselelerine karışmama üzerine kuruludur. Bununla birlikte küresel ve bölgesel ölçekte yaşanan gelişmeleri değerlendiren Rusya, 2014 Askeri Doktrininde ve 2022 Denizcilik Doktrininde bölgeye yönelik tehdit algılamalarını ortaya koymuştur. Bu belgelerde (RFAD, 2014; RFDD, 2022),

ABD'nin ve NATO'nun bölgedeki girişimleri, yabancı devletlerin (ve devlet gruplarının) askeri birliklerinin, bitişik sular da dahil olmak üzere Rusya sınırındaki bölgelere yerleştirilmesi, Rusya'ya yakın bölgelerde stratejik füze savunma sistemlerinin ve nükleer olmayan deniz tabanlı yüksek hassasiyetli stratejik saldırı sistemlerinin konuşlandırılması, kitle imha silahlarının yayılması, toprak talepleri ve Rusya'ya sınır olan bölgelerdeki çatışma alanları gibi unsurlar Rusya'nın güvenliğini tehdit eden/edebilecek gelişmeler olarak belirtilmiştir.

Belgelerde belirtilen önemli hususlardan bir tanesi de Kuzey Kutbu'ndan geçen kuzey deniz yolu da dahil olmak üzere Rusya'nın denizcilik faaliyetlerini azaltmak amacıyla Rusya'ya ekonomik, siyasi, hukuki ve askeri baskılar yapılmasını da bir tehdit unsuru olarak Rusya, kayda geçirmiştir.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde Kuril Adaları üzerinden toprak anlaşmazlığı yaşadığı ülke Japonya'dır. Rusya-Japonya ilişkilerinin en önemli belirteçlerinde biri ekonomi ise diğeri de toprak anlaşmazlığıdır ve ilişkiler genel olarak bu iki konu etrafında şekillenmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yönünü Batı'ya dönmüş olan Rusya'da, Asya-Pasifik'te önemli bir ekonomik destek kaynağı olarak görüldüğü için Japonya ciddi bir ortak olarak kabul edilmiştir.

Japonya ile bir barış anlaşmasına varma ve daha yakın ekonomik ilişkiler geliştirme çabaları başlangıçtaki gerilemeye rağmen devam etmiş ve "Yeltsin Ekim 1993'te Japonya'ya bir ziyaret gerçekleştirerek iki taraf arasında "Rus-Japon İlişkileri Tokyo Deklarasyonu" imzalanmıştır" (Hara, 1999: 173-176). 1996 yılındaki Primakov Doktrini'nde ise "Japonya ile bir barış anlaşması imzalanması ve iş birliği kurulması için daha yoğun çaba gösterilmesi" gerektiği vurgulanmıştır (Azizian, 2000: 11). 1996 yılında Japonya'daki Hashimoto Hükümeti de Rusya ile ilişkilere daha olumlu bir açıdan bakmaya başlamış ve Başbakan Hashimoto, Japonya Ekonomik Kalkınma Komitesi'nde yaptığı bir konuşmada, Japonya'nın Rusya'ya yönelik yeni diplomatik politikasına ilişkin güven, karşılıklı çıkarlar ve Kuril adaları meselesi ile ekonomik ilişkiler konusunda yapıcı bir yaklaşım benimseyen uzun vadeli bir perspektif içeren üç ilke açıklamıştır (Azizian, 2000: 12).

Kasım 1997'de açıklanan "Yeltsin-Hashimoto planı" iki taraf arasında yatırımı teşvik etmek ve Rus ekonomisinin dünya ekonomisine temelden entegrasyonunu kolaylaştırmak için Rusya'nın

ekonomik reformu ve kalkınması için yardımların artırılması, personel desteğinde bulunulması atom enerjisinin barışçıl kullanımı alanlarında iş birliğini içermektedir (Hara, 1999: 198-202).

İlişkilerdeki olumlu eğilim, Rusya ve Japonya arasında “yaratıcı ortaklık” çağrısında bulunan ve toprak anlaşmazlıkları ve barış anlaşması üzerinde çalışmak üzere ortak bir komite kurulduğunu duyuran 1998 Moskova Deklarasyonu ile devam etmiştir.

Ağustos 1998'de Rusya ve Japonya, Japon Denizi'nde ilk ortak deniz tatbikatlarını gerçekleştirmişlerdir. Ağustos 1999'da ise Rus ve Japon savunma bakanları iki ülkenin savunma kurumları arasındaki bağların güçlendirilmesine ilişkin bir memorandum imzalamışlardır. Memorandum, Rusya'nın Japonya'nın ABD ile birlikte Asya'daki ABD birliklerini ve müttefiklerini füze saldırılarına karşı koruyacak bir şemsiye kurulması konusunda araştırma yapma kararına ilişkin endişelerini dile getirmeye başladığı bir dönemde imzalanması nedeniyle önem arz etmektedir (Azizian, 2000: 12-13). Japonya'nın bu jesti Rusya'nın endişelerini yatıştırmaya yönelik bir çaba olarak yorumlanmıştır.

Kasım 1998'de yatırımların teşviki ve korunmasına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. Rusya'nın mali krizinden sonra Japonya'nın Rusya'ya mali yardımda bulunmaya hazır tek G-8 ülkesi olması ve bunu Rusya'nın mali politikalarına ya da IMF şartlarına bağlamaması Rusya'yı memnun etmiştir. Şubat 2000'de Japonya, eski Rus nükleer denizaltılarının kısmen hizmetten çıkarılmasını finanse etmek üzere Rusya'ya 120 milyon ABD doları yardımda bulunmuştur (Azizian, 2000: 13).

İki ülke arasında daha yakın ilişkiler kurulmasına yönelik atılan adımlara paralel olarak, Japonya uzun yıllar süren muhalefetin ardından nihayet Rusya'nın APEC üyeliğini ve Rusya'nın sırasıyla 1998'de ve 1997'de G-7'ye kabul edilmesini desteklemiştir. Rusya ile ekonomik ilişkileri teşvik eden bu yeni Japon politikasının motivasyonlarından biri, Kuril Adaları anlaşmazlığının çözümü için Moskova ve Rusya'nın Uzak Doğu'sundaki desteği arttırma arzusuuydu. Örneğin, vizesiz mübadelelere katılımı genişletme ve Kuril Adaları'nda ortak ekonomik faaliyetlere izin verme kararı tartışmalı adalar, yerel nüfusu kazanmak ve muhtemel bir toprak imtiyazına karşı yerel makamların direnişinin kırılması için atılan adımlar arasında olmuştur (Meyer, 1999: 213).

Japonya Başbakanı Yoshiro Mori, Nisan 2000'de St. Petersburg'da Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile görüşen ilk yabancı liderlerden biri olmuştur. Japonlar, toprak meselesinde bir çözüme ulaşmak için Putin'in iç politikadaki gücünden yararlanmayı düşünseler de başkanlık kampanyası sırasında Rusya'nın toprak bütünlüğü konusunda sert bir tutum sergileyen Putin'in, toprak teslimini içeren herhangi bir taviz vermeyeceği anlaşılmıştır (Azizian, 2000: 15).

Japonya ayrıca, Rusya'nın Sibirya petrolünü Asya pazarına taşıyacak Pasifik rotasını finanse etmek için büyük miktarda Japon fonuna ihtiyaç duyacağına olan inancı sayesinde güçlü bir pazarlık pozisyonuna sahip olduğunu düşündüğü için Kuril Adaları konusunda esnek davranmayı göze almıştır. Putin'in 2004 sonlarında iki küçük adanın geri verilmesi yönündeki uzlaşma önerisi Japonya tarafından reddedilmiştir.

Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (ESPO) petrol boru hattı anlaşmasına rağmen, Japonya Başbakanı Fukuda'nın Nisan 2008'deki Moskova ziyareti ve Başkan Medvedev'in Temmuz 2008'deki G8 Zirvesi için Hokkaido'ya yaptığı ziyaret sırasında toprak sorununa ilişkin bir ilerleme sağlanamamıştır. İki tarafın da bu anlaşmazlık konusundaki iddialarını tekrarlaması çözüme ilişkin beklentileri de azaltmıştır. Japon hükümetinin 2008 yılında aldığı bir kararla okul kitaplarında Japonya'nın dört tartışmalı bölge üzerinde egemenliği olduğunun belirtilmesi talimatı vermesi Kuril Adaları gerginliğini yeniden alevlendirmiştir. Dmitry Medvedev'in 2010 yılında tartışmalı Kuril adalarından birine yaptığı ve bir Rus lider tarafından gerçekleştirilen ilk ziyaret olan ziyaret, toprak sorununun daha da kötüleşmesine ve ikili ilişkilerin daha da gerilmesine yol açmıştır (Russian PM Medvedev's Visit to Disputed Islands Irks Japan, 3.7.2012, <https://www.bbc.com/news/world-asia-18688388>).

Toprak anlaşmazlığının nihai sonucu belirsiz olsa da ülkeler, karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme ulaşılabilmesi için Moskova ve Tokyo arasındaki güven düzeyinin önemli ölçüde artması gerektiğinin farkındadır. Japonya Başbakanı Yoshihiko Noda ve Rusya Devlet Başkanı Dmitry Medvedev Kasım 2011'deki APEC Zirvesi öncesinde Hawaii'de önemli bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme sırasında liderler bir barış anlaşması imzalanmadan önce toprak sorununun çözülmesi gerektiğini bir kez daha teyit etmiş ve bu konudaki görüşmelere devam etme, Asya-Pasifik bölgesinde güvenliğin sağlanması amacıyla iki ülkenin savunma makamları arasında değişimin teşvik edilmesi ayrıca Sakhalin açıklarındaki petrol ve doğal gaz geliştirme projeleri de dahil olmak üzere enerji alanındaki iş birliğini artırma konusunda da mutabık kalmışlardır (Medvedev, Noda Discuss Security Cooperation at APEC Summit, 13.11.2011, <https://www.reuters.com/article/us-apec-japan-russia/medvedev-noda-discuss-security-cooperation-at-apec-summit-idUSTRE7AC0A120111113/>).

Rus ve Japon hükümetleri, adaların stratejik önemi ve uzlaşmaya karşı güçlü milliyetçi kamuoyu hissiyatı nedeniyle pozisyonlarında ısrarcıdır. Kuril Adaları sorunu iki taraf arasında bir çözüme kavuşturulamamış dolayısıyla da bölgesel anlaşmazlığın Rus-Japon ikili ilişkilerini engellemeye devam edeceğini söylenebilir. Nitekim, Mart 2022'de Rusya, Tokyo'nun Moskova'ya yaptırım uygulaması sonrasında Kunashiri, Etorofu ve Shikotan adalarının yanı sıra Habomai adacıkları da dahil olmak üzere bir barış anlaşmasının hayata geçirilmesiyle ilgili konularda Japonya ile müzakereleri askıya alacağını duyurmuş ve tüm toprak anlaşmazlıklarının bittiğini

belirtmiştir (Territorial disputes with Japan over, Russia's top diplomat says, 19.12.2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/12/19/japan/politics/russia-japan-territorial-disputes/>).

Rusya, askeri doktrininde toprak taleplerini bir güvenlik tehdidi olarak nitelendirmekle birlikte Kuril Adaları'nı Rusya'nın savunma bariyerinin temel unsuru olarak görmektedir. Rusya Savunma Bakanlığı 2015'ten bu yana, "Rus Uzak Doğu bölgesinin güney ucundan Kuzey Kutbu'na kadar, geliştirilmiş savunma bölgeleri ağına dayanan kapsamlı bir savunma düzeni getirerek ülkenin Pasifik'teki kıyı savunma kabiliyetini güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmaktadır" (Paul ve Swistek, 2022). Bu savunma ağı, Bering Boğazı, Kuril Adaları ve Rus Uzak Doğusu'nu yani Rus Pasifik Filosu (RUSPAC)'nın yakın savunma çevresi içindeki başlıca konuşlanma ve operasyon alanları üzerinde etkin kontrol ve savunma sağlamayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte Rusya 2011'den bu yana Kuril Adaları'ndaki askeri varlığını genişletmekte ve Japonya'ya karşı giderek daha fazla güç gösterisi yapmaktadır. Bunlar arasında Eylül 2011'de Ohotsk Denizi'nde ve Şubat 2013'te ve Ağustos 2014'te Kuril Adaları'nda yapılan büyük tatbikatlar, stratejik bombardıman uçaklarının Japon hava sahasını ihlal etmesi ve Kuril Adaları'nda ek askeri tesislerin kurulması yer almaktadır.

Kore yarımadasında devam eden siyasi-askeri açmaz ve çatışmaların aniden tırmanması riski, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde ilgilendiği bir diğer güvenlik konusudur. Moskova, Kuzey Kore'nin nükleer silah programını Rusya'ya birincil hedef olarak doğrudan bir tehdit olarak görmemektedir (Lukin, 2019). Bir çatışma durumunda Pyongyang'ın füzelerini Rus hedeflerine karşı konuşlandırma riski yoktur; Seul, Tokyo ve hatta ABD hedeflerini vurma olasılığı çok daha yüksektir.

Bu elbette Kremlin'in Kuzey Kore'nin nükleerleşmesini memnuniyetle karşıladığı anlamına gelmemektedir. Rusya, özellikle Kore yarımadasında topyekûn bir savaşa dönüşme riski taşıyorsa, Kuzey Kore'ye askeri baskı uygulama girişimlerine şiddetle karşı çıkmaktadır. Vladivostok, Rusya-Kuzey Kore sınırından yaklaşık 200 kilometre uzaklıktadır. Büyük bir çatışma durumunda Rusya'nın Kuzey Kore ile olan 17,3 kilometrelik kara sınırından ya da 22,1 kilometrelik deniz sınırından mülteci akınına uğraması muhtemeldir; bir milyondan fazla nüfusa sahip olan Rus Uzak Doğu bölgesinin en gelişmiş liman kenti Vladivostok'un çok ciddi etkilenmesine neden olabilir veya Pyongyang'ın nükleer ya da diğer KİS tesislerine yapılacak herhangi bir saldırı ya da rejimin savaş ortamında bunları faaliyete geçirmek için yapacağı bir hamle Rusya'nın sınır bölgelerinin kirlenmesine yol açabilecektir. Bununla birlikte Moskova, uzun yıllar boyunca kapısının eşiğinde bir başka kırılğan sıcak nokta ile karşı karşıya kalacaktır. Bölgesel güvenlik üzerindeki istikrarsızlaştırıcı etkisine ek olarak, bu durum Rusya'nın küresel bir güç olma yönündeki iddiasın değerini de düşürmektedir. Nitekim, nükleer silaha sahip ülkelerin oluşturduğu nükleer kulüp, her

genişlediğinde daha az ayrıcalıklı hale gelecektir. Ayrıca Rusya, nükleer silah teknolojisinin diğer aktörlere sızması endişesini de taşımaktadır.

Rusya, Kore Yarımadası'ndaki durumda belirleyici bir rol oynamamakla birlikte davranışları bölgedeki genel gelişmeleri etkilemektedir. Rusya'nın Kuzey Kore ile tarihi bağları, ülkenin üst düzey yetkilileriyle olan bağları ve en önemlisi BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi statüsü, Moskova'ya, sınırlı kaynaklarını ustaca kullanarak yarımada bağımsız bir oyuncu olma fırsatı vermiştir.

Rusya'nın Kore Yarımadası'ndaki politikasının ve diplomatik çabalarının belirtilen hedefi nükleer silahlardan arınmadır. Bu hedef, Putin tarafından 30 Kasım 2016'da imzalanan Dış Politika Konsepti'nde yer almıştır. Belgenin 89. maddesinde, "Rusya her zaman Kore Yarımadası'nın nükleer olmayan statüsünü savunmuştur ve bu hedefe Altılı Görüşmeler yoluyla ulaşılabileceğine inanarak nükleer silahlardan arındırılmasını mümkün olan her şekilde destekleyeceği" belirtilmektedir (RFDPK, 2016). Moskova, bu konuyla ilgili tüm BM Güvenlik Konseyi kararlarına imza atmış ve bu amacını Putin dahil tüm üst düzey yetkililerin açıklamalarında tekrarlamıştır.

Bununla birlikte, Moskova, Kuzey Kore'nin nükleer cephaneliğini kaçınılmaz bir gerçeklik olarak kabul etmekte ve ABD'nin "tam, doğrulanabilir ve geri döndürülemez" nükleer silahsızlanma hedefini tamamen gerçek dışı bulmaktadır (Lukin, 2019). Bunun yerine ana önceliği bölgesel güvenlik ve stratejik ortamı istikrara kavuşturmak ve sarmal bir çatışmaya yol açabilecek bir ABD tırmanışını engellemektir. Ayrıca devam eden gerilimler Washington'a Kuzeydoğu Asya'da büyük bir askeri varlığı sürdürmek için ikna edici bir neden verecektir.

Bu perspektifle tutarlı olarak Moskova, tüm tarafların imkansız başarmaya çalışmak yerine daha geniş çok taraflı uzlaşma ve güvenlik çerçevesi için çalışmasının en iyi yol olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de Çin'le birlikte Rusya, "bölgedeki ABD-Güney Kore askeri tatbikatlarının askıya alınması karşılığında Pyongyang'ın nükleer silah programının geliştirilmesinin durdurulması teklifini gündeme getirmiştir" (Barannikova, 2019b).

Buna karşılık Kuzey Kore'nin nükleer silah statüsünün onaylanmasını gerektirecektir zira mevcut tesis ve kabiliyetler için herhangi bir askıya alma geçerli olmayacaktır. Koşullu, karşılıklı ve aşamalı bir nükleer silahsızlanma rejimini içeren bu teklif dolaylı olarak son birkaç yıldaki nükleer kazanımlarını koruyacak "Pyongyang rejimi için kapsamlı güvenlik garantileri, Kuzey Kore'ye önemli ekonomik yardım ve ABD'nin Güney Kore ve Japonya'daki füze savunma konuşlandırmalarının askıya alınması veya iptal edilmesini" de içerecektir (Barannikova, 2019b).

Rus hükümeti böyle tek taraflı bir anlaşmanın yakın zamanda gerçekleşmeyeceğinin farkındadır. Ancak önemli olan, bölgesel gelişmelerde Rusya'nın arabulucu olma rolünü ortaya

koyması ve çok taraflı bölgesel iş birliği mekanizmalarıyla bölgede iş birliği olanaklarının artacağı tezinin vurgulanmasıdır. Bu arada Kremlin, askıya alınan Altılı Görüşmelerin yeniden başlamasını desteklemeye devam etmektedir. Altı Taraf formatının yeniden canlandırılması Moskova'nın uzun vadede bölgede daha geniş ve çok taraflı bir uzlaşma hedefine yaklaşılmasını sağlayacaktır

Belgelerden de görüleceği üzere, Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde ABD'yi ve ABD merkezli Batı dünyasını küresel rekabet merceğinden görerek öncelikli güvenlik riski olarak algılamaktadır. Rusya, ABD varlığının sadece faydasını yitirmekle kalmayıp bölgede istikrarı bozan bir faktör haline geldiğini düşünmektedir. ABD-Rusya ilişkileri 1980'lerin başından bu yana en düşük seviyeye inmişken, Amerikan askeri gücünün Rusya'nın doğu kapısında yoğunlaşması Moskova'daki tehdit hissini daha da arttırmıştır.

ABD'nin 2019'da Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler (INF) Anlaşması'ndan çekilme kararı (Koyunlu, 2019), doğrudan fiziksel olarak Rusya'nın toprak bütünlüğünü tehlikeye atmasının yanı sıra özellikle iki ülke arasındaki stratejik eşitliğin geleceğine dair şüphelerin artmasına neden olmuştur. Moskova'nın THAAD (Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunması) ve Aegis Ashore füze savunma sistemlerinin sırasıyla Güney Kore ve Japonya'da konuşlandırılmasına yönelik muhalefetinin çok daha yüksek sesle dile getirilmesi bunun bir göstergesidir.

Kara tabanlı seyir, balistik ve hipersonik füzeler de dahil olmak üzere ileri konuşlandırılmış uzun menzilli silah sistemlerinin kurulması olarak bilinen Pasifik Caydırıcılık Girişimi'nin oluşturulması, ABD Kongresi tarafından 2021 mali yılı için yıllık Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası'nda onaylanmıştır. “Daha kabiliyetli füze savunmalarının yanı sıra yeni uzay tabanlı ve karasal sensörler eklemek ve bunları desteklemek için gereken hava alanlarına, limanlara ve diğer tesislere erişim sağlamanın yollarını bulmak” (Yavuz, 2021) bu girişimin hedefleri arasındadır. ABD'nin bölgedeki askeri ve nüfuz alanını genişletmesi olarak düşünen Rusya, bu girişimden rahatsız olmuştur.

Hindistan, Japonya, Avustralya ve ABD tarafından oluşturulan bir koalisyon olan QUAD ve Avustralya, İngiltere ve ABD tarafından oluşturulan AUKUS gibi oluşumları Rusya tarafından Washington'ın, NATO'nun potansiyeline dayanarak NATO'nun bölgede genişlemesine hizmet edecek girişimler olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte Rusya, QUAD'ı ABD'nin Hindistan'ı Çin'e karşı kışkırtma ve aynı zamanda Rusya'nın Hindistan ile yakın ortaklığını baltalama yönündeki "sinsi politikasını" uygulamak için kullandığı “bölücü” ve “dışlayıcı” bir araç olarak nitelendirmiştir (Bhaumik, 2022).

Asya-Pasifik bölgesinde, ABD ve Rusya arasındaki ilişkilerde iş birliği araçlarının zayıf olması, askeri şeffaflık konusunda anlaşmaların olmaması güven ve itimadı azaltmaktadır. Ayrıca bölgede Rusya ve Amerikan silahlı kuvvetleri arasındaki iş birliği, Çin ile olduğu gibi düzenli

olarak değil, sadece geçici olarak gerçekleşmektedir. Her ne kadar Rus Pasifik Filosu ABD liderliğinde iki yılda bir düzenlenen RIMPAC tatbikatına ilk kez 2012 yazında katılmış olsa da bu bir defaya mahsus bir etkinlik olarak kalmıştır. Moskova RIMPAC 2014'e katılmamıştır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ve son dönemde Ukrayna'ya olan müdahalesi Moskova ve Washington arasında geçici askeri iş birliğine yönelik bu temkinli temasları durdurmuştur. Kremlin'in Ukrayna ile ilgili eylemlerine yanıt olarak Washington, Mart 2014 başından itibaren Rusya ile tatbikatlar, liman ziyaretleri ve konferanslar gibi tüm ortak askeri faaliyetleri askıya almıştır (DOD Puts Military-to-military Activities With Russia on Hold, 3.4.2014, <https://geneva.usmission.gov/2014/03/04/defense-department-puts-military-to-military-activities-with-russia-on-hold/>)

Topraklarının üçte ikisinden fazlası Asya Pasifik'te yer alan Rusya, bölgedeki stratejik hedeflerine ulaşmak için bölge ülkeleriyle ikili güvenlik ilişkilerini geliştirerek ve bazı bölgesel güvenlik mekanizmalarına katılarak güvenlik iş birliğini tesis etmeye çalışmaktadır. Kremlin'in acil zorunluluğu bölgede Amerikan gücünü dengelemek olsa da Çin'i bölgede ABD'nin hegemonik bir halefi olarak görmek istememektedir. Bunun yerine Rusya, çok kutuplu dünya vizyonu ile uyumlu, geniş kapsamlı ve baskın bir gücün olmadığı stratejik bir denge arayışındadır.

Rusya, bölgedeki doğrudan güvenlik endişelerini azaltma, Rus gücünü ve etkisini yansıtmaya ve jeopolitik bir dengeleme sağlama amacıyla bölge ülkeleri ile savunma ve güvenlik alanlarındaki iş birliğini istikrarlı bir şekilde arttırmaya çalışmaktadır. Asya-Pasifik'te Rusya, ASEAN Savunma Bakanları Toplantısı (ADMM) Plus, Shangri-La Diyalogu ve Şangay İş birliği Örgütü gibi bölgesel güvenlik yapılarına dahil olmakla birlikte önemli ikili bağlar geliştirme konusunda da oldukça aktif bir politika takip etmektedir. Barışı koruma; arama ve kurtarma; afet yardımı; korsanlık, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi çeşitli organize suç türleriyle mücadele; terörizm; askeri-teknolojik konular ve denizcilik alanları gibi hususlar Rusya ile bölge ülkeleri arasındaki iş birliğine olanak sağlamaktadır.

Yeni bağlar geliştirmenin yanı sıra Rusya, eski Sovyet müttefikleriyle savunma ilişkilerini yeniden canlandırmaya veya yoğunlaştırmaya özel önem vermektedir. Ancak savunma bağlantılarını geleneksel ortakları ve dostlarıyla sınırlanamamaktadır. Rusya ve Güney Kore askeri değişimler, liman ziyaretleri ve üst düzey askeri yetkililerin ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Mart 2012'de iki ülke arasında ilk savunma stratejik diyalogu gerçekleştirilmiştir ve iki ülkenin savunma bakanlıkları bu diyalogu ikili savunma ve siyasi ilişkilerin düzenli bir parçası haline getirmeyi ve bu iş birliğini genişletmeyi hedeflemektedir (Russian, South Korean Defense Officials Agree to Expand Cooperation, 29.3.2021, <https://tass.com/defense/1271351>).

Rusya'nın Asya-Pasifik ile güvenlik ilişkisinin bir boyutu da askeri-teknolojik iş birliğidir. Askeri-teknolojik iş birliği büyük ölçüde Moskova'nın savunma sanayisini destekleme ve bunu

ülke için istikrarlı bir gelir kapısı olarak sürdürme arzusu olarak görülse de yerli savunma sanayii ve AR-GE'nin desteklenmesi ya da kısa ticari kaygıların çok ötesindedir.

Rusya, askeri-teknolojik iş birliği alanları yaratarak savunma teknolojilerinin etkin bir şekilde ihraç etmeyi, bölgede önemli bir güç olma statüsünü destekleme, bölgeye yönelik dış politikasında elini güçlendirme ve bölgede Rus stratejik etkisinin alansal genişlemesini sağlamada kilit faktörlerden biri olarak görmektedir.

Silah ticareti Rusya-Hindistan ikili ilişkilerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İki ülke arasındaki yıllık ortalama silah ticareti 800 milyon ABD dolarına yaklaşmaktadır. Hindistan ordusunun askeri donanımının yaklaşık yüzde 60'ı Rus yapımıdır; deniz kuvvetleri donanımının yüzde 70'i ve hava kuvvetleri donanımının yüzde 80'i Rus yapımı ya da Rus menşelidir.

Hindistan'ın savunma alanında Rusya ile uzun süredir devam eden ve geniş kapsamlı bir iş birliği bulunmaktadır. Savunma alanındaki iş birliğinin esasları iki ülke arasında imzalanan Askeri Teknik İş birliği Programına İlişkin Anlaşma ile belirlenmiştir. 6 Aralık 2021'de Delhi'de düzenlenen her iki ülkenin Dışişleri ve Savunma bakanlarının katılımıyla Hindistan-Rusya 2+2 Diyalogu'nun açılış toplantısında imzalanmıştır. Askeri ve askeri-teknik iş birliğine ilişkin konuların denetlenmesine yönelik bu kurumsallaşmış yapının içinde her iki ülkenin Savunma Bakanlarının başkanlığında Askeri ve Askeri-Teknik İş birliği zirvesi de yer almaktadır. Hindistan ve Rusya, ikili ve çok taraflı askeri tatbikatlara katılıyor. INDRA ikili tatbikatı en son 2021'de yapılmıştır (Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, 2021). Düzenli olarak yıllık gerçekleştirilen ve karada, denizde ve havada eşzamanlı ortak operasyonları içeren INDRA Tatbikatı, iki ülke arasında derinleşen taktiksel ve operasyonel bağlantının bir işareti olarak algılanmaktadır. Ayrıca Hindistan, Eylül 2022'de Rusya'da düzenlenen Vostok 2022 gibi çok taraflı tatbikatlara da katılmaktadır.

İkili projeler arasında S-400 tedariki, lisanslı T-90 tankları ve Su-30 MKI üretimi, MiG-29 ve Kamov helikopterlerinin tedariki, Hindistan'da Ak-203 tüfek üretimi ve BrahMos füzeleri yer alıyor. Hindistan-Rusya askeri teknik iş birliği, zamanla silah ticareti çerçevesinden ileri savunma teknolojileri ve sistemlerinin ortak araştırma, geliştirme ve üretimini içeren bir çerçeveye doğru gelişmiştir.

Savunma ve güvenlik alanındaki iş birliğine rağmen iki ülkeyi bir araya getiren tehdit algılamaların aynı zamanda çatlaklar oluşturma ihtimalini de bünyesinde taşımaktadır. Özellikle 2014'ten sonra yaşanan Rusya-Ukrayna gerginliğin sıcak savaşa dönüşmesiyle birlikte uluslararası sistemde yaşadığı sorunların Rusya'yı Çin'e daha çok yaklaştırması, Hindistan'ın Çin bölgede artan gücü ve saldırgan tavırları Hindistan'ın yeni yönelimlere kapı aralamasını da beraberinde getirmiştir. Yeni Delhi, ABD ve Asyalı müttefikleriyle stratejik iş birliği başlatma kararını da içeren

bir dengeleme politikası izlemeyi seçmiştir (Anand, 2023). 2017 yılında kurulan Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QUAD) bu iş birliğinin resmi çerçevesi olarak tasarlanmıştır.

Hindistan'ın silah ithalatını çeşitlendirme kararı ve Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi Rusya'nın Hindistan'a yaptığı silah tedarikinde azalmaya neden olmuştur. Rusya'nın Hindistan'a silah ihracatı 2021 yılında 1.455 milyar dolar iken 2022 yılında 1,342 milyar dolar olmuştur (SIPRI, 2023). Ancak bu düşüşe rağmen Hindistan, Rusya'nın silah ihracatının %31'ini kaplayarak birinci sırada yer almıştır (Statista, 2023b).

Hindistan, Rusya silah endüstrisinin tedarik ettiği ürünlerin kalitesinden, sağlanan ekipmanlara yönelik servis hizmetinin verilmemesinden ve yedek parça alımındaki gecikmelerden şikâyet etmeye başlamıştır. Üstelik Hindistan, askeri-teknik iş birliğinin doğasında köklü bir değişiklik yapılması, yani hazır sistemlerin satın alınmasından, bunların ortak tasarımı ve ortak üretimine ve yüksek teknoloji transferine geçilmesi için baskı yapmaya başlamıştır.

Rusya ve Laos, askeri-teknik iş birliği konularında ilişkilerini güçlendirmeye çalışmaktadır. 2017'de Rusya tarafından onarılan dört adet Mi-17 helikopterinin yanı sıra Aralık 2018'de her iki ülkenin savunma bakanları tarafından imzalanan sözleşme kapsamında Laos'a T-72B tankı ve BRDM-2M zırhlı araç ve Rus YAK 130 savaş uçakları teslim edilmiştir (Meadley, 2023). 2020 yılında Rusya, Laos'un başkenti Vientiane'de Savunma Bakanlığı temsilciliği açmıştır.

Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Uluslararası Mayın Eylem Merkezi uzmanları, 2018'den itibaren Laos'un Xieng Khouang, Bolikhamxay ve Khammouane'deki Vietnam Savaşı'ndan kalma patlamamış mühimmatları temizlemesine yardım etmektedir (Meadley, 2023). Laos ve Rusya'nın kısaltması olan LAROS adında yıllık bir askeri tatbikat düzenleme kararının alınmasından sonra Laos, LAROS-2019 ortak askeri tatbikatlarına ev sahipliği yapmıştır. Laos, Güneydoğu Asya'da topraklarında Rusya ile ikili askeri faaliyete izin veren tek ülkedir.

Vietnam'ın Rusya ile Vietnam Savaşı'na kadar uzanan onlarca yıllık bir savunma ilişkisi bulunmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Vietnam-Rusya savunma iş birliğinde kısa bir durgunluk yaşanmıştır. Ancak 1995'ten itibaren Rusya bir kez daha Vietnam'ın en önemli silah ithalatı kaynağı haline gelmiştir. 2000 – 2022 yılları arasında Vietnam, 6,607 milyar dolar değerinde Rus silahı ithal etmiştir. Bu rakam, Vietnam'ın toplam silah ithalatının %84'ünü, Rusya'nın toplam savunma ihracatının da yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır (SIPRI, 2023).

1990'ların ortasından itibaren Güney Çin Denizi'nde Vietnam ile Çin arasındaki gerilim tırmanırken Rusya, Vietnam'ın silahlı kuvvetlerinin modernizasyonunda etkili olmuştur. 2000'li yıllarda Rusya, Vietnam'ın hava kuvvetlerine 11 savaş uçağı, 64 ana muharebe tankı, donanmasına ise dört fırkateyn, 12 korvet, altı füze devriye botu ve en önemlisi altı denizaltı sağlamıştır (Evans,

2019). Ocak 2020'de Vietnam, 350 milyon doları karşılığında 12 savaş eğitim uçağı satın almayı kabul etmiştir.

Moskova'nın askeri yardımı, Vietnam ordusunun Güneydoğu Asya'nın en modern ve yetenekli silahlı kuvvetlerinden birine dönüşmesine yardımcı olmuş ve Güney Çin Denizi'nde Çin'e karşı sınırlı da olsa Vietnam'ın elini kuvvetlendirmiştir. Pekin, Rusya'nın Vietnam'a yaptığı silah satışlarından memnun olmamakla birlikte ABD'nin ülkede nüfuzunu artırmasına da istekli değildir. Rusya'nın Çin'le giderek artan stratejik ittifakı, Vietnam'ı silah ithalatını çeşitlendirmeye teşvik etmekte; ancak Vietnam bu noktada belirli sınırlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Vietnam sadece silah tedarikinde değil aynı zamanda yedek parça, bakım ve iyileştirmeler konusunda da Rusya'ya bağımlı durumdadır. Ayrıca, ABD, Vietnam'a yönelik silah ambargosunu 2016'da kaldırmış olsa da insan hakları karnesinin kötü olması ve daha pahalı olan ABD silahlarının envanterde bulunan mevcut silahlarla kolayca entegre olamaması nedeniyle Vietnam'ın bu konuda ABD'ye yönelme ihtimali oldukça düşük görünmektedir. Bu nedenle Rusya'nın öngörülebilir gelecekte Vietnam'ın en önemli savunma ortağı olarak kalması muhtemeldir.

Bölgede Rusya'nın önemli bir savunma ortağı olan bir diğer ülke Myanmar'dır. 1990'larda Myanmar'ın en büyük silah tedarikçisi Çin iken 2000'de Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte Rusya-Myanmar ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. Çin'e olan bağımlılığını azaltmak isteyen Myanmar, yönünü Rusya'ya dönmüş ve silah ithalatının çoğunu Rusya'dan sağlamaya başlamıştır. SIPRI verilerine göre 2000 – 2022 yılları arasında Çin, Myanmar'a toplamda 1,962 milyar dolar silah ihracatı yaparken Rusya ise toplamda bu ülkeye 1,862 milyar dolar silah ihracatında bulunmuştur. Son dönemde Ukrayna nedeniyle yaşanan yaptırımlara rağmen iki ülke arasındaki asker-ticari ilişkiler giderek artış göstermiştir.

Rusya'nın Çin ile stratejik yakınlaşması Asya-Pasifik'teki en önemli jeopolitik gelişmelerden biridir. Son yıllarda Çin-Rusya savunma iş birliğinin boyutu, her ne kadar birbirlerini resmen müttefik olarak adlandırmaktan kaçınırsalar da iki ülkenin birbirine daha da yakınlaştığını göstermektedir. 2016 yılında iki ülkenin Güney Çin Denizi'nde ortak yaptığı tatbikat savunma iş birliği boyutunu ilerletmiştir. Güney Çin Denizi'nde toprak gerilimlerinin uzun bir geçmişi olmasına rağmen, Rusya'nın bu önemli bölgesel jeopolitik gerilim noktasına ilişkin pozisyonu yakın zamana kadar belirsizliğini korumuştur. Yıllar boyunca Moskova, anlaşmazlıklara müdahil olmama konusunda ince bir denge oyunu oynamaya çalışmış, bunların çözümünün ilgili taraflarla sınırlı olması gerektiğini belirtmiş ve herhangi bir dış müdahaleye karşı çıkmıştır. Ancak yapılan bu tatbikat ve aynı yıl Çin'de yapılan G20 Zirvesi sonrası Putin'in açıklamaları Rusya'nın Çin'i desteklemesi olarak kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, Rusya'nın Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki stratejisine verdiği kamuoyu desteği sadece en büyük komşusuyla stratejik ortaklık ilişkilerini ilerletme arzusundan

kaynaklanmamaktadır. Güney Çin Denizi'nin kritik deniz iletişim hatlarının güvenliği açısından önemli olması ve Kırım faktörü bu kararda etkili olmuştur.

RUSPAC'ın Hint Okyanusu ve Akdeniz'deki konuşlanmalarının yeniden başlaması, Güneydoğu Asya'ya düzenli görev turlarının ve operasyonların Güney Pasifik'e genişletilmesi, sadece Cam Ranh ve diğer bölgesel limanlar gibi lojistik destek tesislerine erişimi değil, aynı zamanda Çin'in bölgedeki güç hakimiyeti ile garanti altına alınabilecek Güney Çin Denizi üzerinden güvenli bir geçişi de gerektirmektedir. Rus ekonomisi, Avrupa ve ABD ile ticaretin askıya alınmasından kaynaklanan kayıplarını telafi etmek için yeni pazarlar aramaktadır. Bu nedenle, kritik deniz iletişim ve tıkanma noktalarının güvenliğinin sağlanması stratejik bir öncelik meselesi haline gelmektedir. Rus Donanması'nın bölgede devriye gezmesini sağlayacak yeterli yedek donanma kabiliyetinin yokluğunda, Rusya'nın Asya-Pasifik'teki başlıca müttefik ortağı tarafından sağlanan elverişli bir deniz rejimine güvenmek Moskova'nın çıkarına olacaktır.

2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle birlikte uluslararası kamuoyundan ciddi baskılar ve yaptırım kararları gelmiştir. Çin, Rusya'ya desteğini açık olarak ifade etmese de ikili ilişkiler artarak devam etmiştir. Uzun yıllar boyunca, iki ülkenin askeri iş birliği, Rus silahlarının satın alınmasına ve daha yakın zamanda, büyük bir Çin birliğinin stratejik Rus askeri eğitim faaliyetlerine katılımıyla sembolize edilen giderek yoğunlaşan ortak askeri tatbikatlara (Vostok-2018) indirgenmiştir.

En büyük Çin-Rus yakınlaşması, ortak askeri tatbikatlarında özellikle de ortak stratejik komuta ve kurmay tatbikatlarına geçişlerinde ve silahlı kuvvetleri dünyanın farklı bölgelerindeki askeri gösterilerde birlikte kullanmaya hazır olmalarında görülebilir. Başlangıçta, iki ülke ikili bazda değil, daha büyük ölçekte ortak askeri tatbikatlara katılmıştır. Bu iş birliğine bir örnek, Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) tarafından 2005'ten bu yana yürütülen “Barış Misyonu” projesidir. Bu girişimin bir parçası olarak, bu tatbikatlar Orta Asya'daki eylemlerde iş birliğini geliştirmeyi amaçlamıştır. Rusya ile Çin arasındaki karada yapılan bu tatbikatların şekli içeriği 2016 yılında iki ülkenin donanmasının Guangdong eyaleti yakınlarında tatbikatlar yapılmasıyla değişmeye başlamış; tatbikatların yapısına adalara inme, işgal etme ve savunma da eklenmiştir (Panda, 2016). Bu tatbikat iki ülke arasında gerçekleşen en büyük deniz operasyonu olmuştur.

İki ülke arasında yapılan ortak tatbikatlarda Çin, Rusya'nın askeri deneyiminden öğrenmekte, yabancı operasyonların lojistiği ve yabancı ülkelerdeki üslerin nasıl korunacağı konusunda bilgi edinmektedir (McDermott, 2018:). Ortak askeri tatbikatlar aynı zamanda iki ülke arasındaki güveni artırmayı ve diğerinin askeri niyetleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Son otuz yılda, Rusya ve Çin askeri iş birliğini önemli ölçüde geliştirdiler (diğerlerinin yanı sıra silah satışları, ortak askeri tatbikatlar). Moskova tarafından sağlanan gelişmiş silahlar, Çin'in

hava savunmasını ve gemisavar savunmasını güçlendirmesine olanak sağlamıştır. Özellikle, Çin'in topraklarına yakın yabancı deniz ve hava kuvvetleri tehdidine karşı savunma kabiliyetini artırmışlardır.

Çin, 1999 – 2006 yılları arasında Rusya'nın silah ticaretinde en büyük ortağı olmuş; daha sonra yerini Hindistan'a bırakmıştır. Çin, Rusya'dan 2022 yılında 727 milyon dolar silah ithal ederek Rusya'nın silah ihracatında %23'lük pay ile ikinci sırada yer almıştır. 2015 yılında, yıllarca süren görüşmelerin ardından, Pekin-Moskova iş birliği, Rusya'nın Çin'e en gelişmiş silahlarından bazılarını nihayet satmayı kabul etmesiyle bir seviyeye yükselmiştir.

Geçtiğimiz on yıl içerisinde Rusya, Asya-Pasifik bölgesi ile stratejik angajmanını yoğunlaştırmış ve savunma diplomasisi geçmişe kıyasla büyüyen ve daha görünür bir rol oynamıştır. Rusya'nın aktif bir Pasifik gücü olarak kendini yeniden tesis etme niyeti ve kapasitesi konusunda süregelen şüpheciliğe rağmen, Moskova bir dizi bölgesel aktörle stratejik ve savunma bağlarını derinleştirmeyi başarmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. RUSYA FEDERASYONU’NUN ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDEKİ ÖRGÜTLERLE İLİŞKİLERİ

Çok kutupluluk söylemi, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya arenasında büyük bir güç olarak konumunu sağlamlaştırmaya çalışan Rusya’nın dış politikasında kilit bir kavram haline gelmiştir. Çok kutuplu bir dünya düzeni arayışında olan Rusya, Asya-Pasifik ülkelerindeki başlıca güçlerle ve bölgesel örgütlerle ilişkilerini geliştirerek, küresel ekonomi ve siyasetin önemli bir itici gücü haline gelen bölgede etkili bir rol elde etmeye çalışmaktadır.

Asya Pasifik bölgesi, ABD’nin hâkim olduğu bir düzen hakkında benzer kaygıları paylaşan Çin ve Hindistan gibi güç merkezlerinin ortaya çıkması, Rusya’nın Soğuk Savaş sonrası dış politikasını organize etmesi için elverişli bir zemin olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bölgesel yapıda meydana gelen gelişmeler de Rusya’nın diğer güçlüklerle beraber bölgesel örgütlerde yer almasına olanak sağlamıştır. Rusya, Asya Pasifik bölgesindeki yapıyı, ASEAN, APEC ve Asya Bölgesel Forumu (ARF) gibi çok taraflı bölgesel güvenlik yapılanmalarının kural ve normlarını kullanarak ABD dahil diğer güçleri sınırlandırmayı en etkili yöntemlerden biri olarak görmektedir (Rangsimaporn, 2009: 209).

4.1. Asya– Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC) ile İlişkiler

Bölgede ekonomik bir iş birliği mekanizması fikrinin öncülüğünü o dönem daralan ithalat hacmini genişletmek için yeni pazar arayışlarında olan Avustralya yapmıştır. “Bölgenin en sanayileşmiş iki ülkesi olan ve bölge ticaretinde etkili konumda olan ABD ve Japonya da forumun oluşturulduğu yıllarda bu girişime destek vermiştir” (Ateş, 2016: 316).

APEC, Kasım 1989’da Japonya ve Avustralya hükümetlerinin girişimiyle, Asya-Pasifik bölgesinde ekonomik iş birliğini teşvik etmek ve karşılıklı bağımlılığını kurumsallaştırmak amacıyla gayri resmi bir danışma forumu olarak Canberra’da kurulmuştur. APEC’in kurucu üyeleri arasında Avustralya ve Japonya’ya ek olarak; ABD, Brunei, Endonezya, Filipinler, Güney Kore, Kanada, Malezya, Singapur, Tayland ve Yeni Zelanda yer almaktadır. “1991’de Çin Halk Cumhuriyeti, Hong Kong ve Tayvan, 1993’te Meksika ve Papua Yeni Gine, 1994’te Şili, 1998’de Peru, Rusya ve Vietnam APEC’e katılmışlar ve APEC toplamda 21 üyeye yükselmiştir” (Cooper ve Stubbs, 2017: 615)

“APEC, ne NAFTA gibi resmi bir ticaret anlaşması, ne Dünya Ticaret Örgütü gibi kurallara dayalı bir örgüt ne de AB gibi bir ortak pazardır” (Hasgüler ve Uludağ, 2014: 448) APEC, resmi statüye sahip olmayan, tavsiye niteliğinde kararlar alınan ve taraf olan devletlerce her yıl yapılan düzenli APEC Zirvesi toplantılarıyla düzenli olarak devam ettirilen bir iş birliği girişimidir.

Çok taraflı ticaret sisteminin güçlendirilmesi, Asya-Pasifik'te ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesinin artırılması ve Asya-Pasifik kalkınma ve iş birliğinin yoğunlaştırılması temelinde ilk liderler zirvesi 1993'te yapılmıştır. Bu zirvede “ayrıca APEC bünyesinde diyalog açma, fikir birliği oluşturma ve tüm üye ülkelerin görüşlerine saygı duyma taahhüdünde de bulunulmuştur” (Hakses, 2022: 107). 1994'te zirvesinde ise genel taahhütlerin yanı sıra; “ticaret ve yatırımdaki engellerin kademeli olarak kaldırılması, üye ülkelerdeki iş imkanlarının yabancı yatırımlar açısından kolaylaştırılması ve bunlarla ilgili olabilecek diğer konularda üyeler arasında teknik iş birliği yapılması” (APEC, 1994) gibi somut alanlar belirlenmiştir. 1994'teki hedefler tam olarak yerine getirilemese de APEC, bölgesel ekonomik iş birliği konusunda bir diyalog mekanizması olarak her yıl düzenli toplanmaya ve iş birliği imkanlarını çeşitlendirip geliştirmeye çalışmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'nın yeni dış politikası, dünya ekonomisiyle daha fazla entegrasyon arayışına girmiş ve bu politikanın bir parçası olarak Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel iş birliği çerçevelerine girmeyi hedeflemiştir. Bununla birlikte Rusya'nın APEC'e yaklaşımında Çin'in bu örgüte üye olması da etkili olmuştur. Sosyalist değerleri savunan bir ülke olarak Çin, kapitalist bir ekonomik kuruluşa tam üye olmuş ve Tayvan ile aynı örgüte üye olmayı kabul etmiştir. Çin'in bu tutumu, Soğuk Savaş sonrası dönemde ekonomik gerçeklerin ideolojik tercihlerden daha öncelikli hale geldiğini göstermiştir.

Rusya, 1995 yılında APEC üyeliğine resmen başvurmuş ancak üyelik başvurusu tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalardan ilki, 1991 Seul APEC Deklarasyonu'nda kabul edilen üye olma koşullarıdır. Seul Deklarasyonu'na göre APEC üyeliği için, Asya-Pasifik bölgesinde güçlü ekonomik bağlantıların olması, APEC'in hedef ve ilkelerinin kabul edilmesi ve APEC üyesi ülkelerin başvuruda bulunan ülkelerin katılımını kabul etmiş olması gerekmektedir (Seoul Declaration, 1991). Rusya'nın 90'lı yıllarda, Asya-Pasifik bölgesinde önemli bir bölge içi ticaret hacmi bulunmamaktadır. Nitekim, Rusya ve APEC üyeleri arasındaki toplam ticaret 22,3 milyar dolardı ve bu da toplam APEC ticaretinin sadece yüzde 0.4'ünü oluşturmaktadır (Mihoko, 2010: 142)

Rusya'nın APEC üyeliği konusundaki ikinci tartışma ise etkin olmayan ekonomik bağlantıların yanı sıra Rusya'nın APEC'e girmesine APEC içinden muhalefetin olmasıdır. Japonya, Rusya ile olan toprak anlaşmazlıkları nedeniyle, Avustralya ve Singapur gibi ülkeler de ekonomik ilişkilerdeki seviyenin düşük olması nedeniyle Rusya'nın üyeliğine karşı çıkmışlardır. Bununla

birlikte, görece ekonomik olarak daha zayıf olan APEC üyesi olan ülkeler, Rusya'nın da üye olmasıyla birlikte bu mekanizmanın, bölge güçleri Japonya, Çin, ABD ve Rusya tarafından domine edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı endişesi içerisinde bulunmuşlardır.

Mart 1995'te Rusya Dışışleri Bakanı Andrey Kozyrev, Japonya'yı ziyaret etmiş ve Dışışleri Bakanı Kono'dan APEC'e katılma konusunda Japonya'nın desteğini istemiş ancak bu talebi Japonya tarafından reddedilmiştir. 1990'ların ortalarına kadar Japon Dışışleri Bakanlığı, Rusya ile ekonomik iş birliğinin genişletilmesi ve toprak sorununa ilişkin müzakerelerin ilerlemesinin birbirinden ayrılamaz olduğu ilkesini sürdürmüştür. Öte yandan Rusya, APEC'e katılım konusunda Çin'in desteğini de aramıştır. Çin, Rusya-Çin ilişkileri üst düzey ziyaretler ve mevcut sınır sorunlarının çözümüne yönelik müzakerelerle ilerici bir aşamaya girdiğinde, Rusya'nın APEC'te aktif olma niyetine resmi siyasi destek veren bir pozisyona geçmiştir. Çin ve Rusya, 1994 yılında yapıcı bir ortaklık ilan etmiştir. Haziran 1995'te ortak bir deklarasyonla Çin, Rusya'nın APEC üyeliğini desteklediğini resmen açıklamıştır (Christoffersen, 2010: 63).

Takip eden iki yıl içinde ABD'nin Rusya'nın üyeliğine yönelik tutumu NATO'nun doğruya doğru genişlemesi ışığında büyük ölçüde değişmiştir. Rusya'nın NATO'nun genişlemesine karşı resmi ve kamusal muhalefetini azaltmak amacıyla ABD, Rusya'nın APEC'e ve Batı'nın hâkim olduğu bazı kurumlara dahil edilmesinin önünün açılmasına yardımcı olmuştur (Mihoko, 2010: 143). Japonya ise, ABD'nin desteğinden sonra Rusya ile olan toprak anlaşmazlıkları çözülmemiş olmasına rağmen Rusya'nın APEC'e katılımını desteklemiştir. Nihayetinde Rusya, 1998'de Vietnam ve Peru ile APEC'e katılmıştır.

APEC'e katılım, Rusya Federasyonu'nun Asya-Pasifik bölgesel mekanizmalarına entegrasyonunda önemli bir adım olmuştur. Özellikle Putin'in iktidara gelmesinden sonra Rusya APEC'e büyük önem vermeye başlamıştır. Moskova'nın hedefleri ile genel olarak APEC diyalog mekanizmasının kapsamlı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin yanı sıra daha derin entegrasyon süreçlerinin sağlanması gibi öncelikleriyle uyumludur. APEC üyeliği, ekonomik faaliyetlerde katılımcılar arasındaki doğrudan etkileşimi de içeren esnek hükümet dışı etkileşim programları, karşılıklı alışverişi hızlandırma ve bağları daha etkili hale getirme potansiyelini barındırmaktadır. Ayrıca, APEC üyeliği, Rusya'nın 2000 yılından itibaren ortaya koyduğu dış politika konseptleri ile de uyumludur. Nitekim, çok taraflı ortaklık rejimleri, Rusya'nın dünya pazarlarındaki varlığını çeşitlendirmek ve Asya-Pasifik bölgesinin Sibiry ve Uzak Doğu'daki topraklarını "güçlendirmek" için potansiyelinden yararlanmak amacıyla ikili ortaklık mekanizmalarının kurulması bu konseptlerde öne çıkmaktadır.

Rusya, APEC üyelerinin 11 Eylül saldırılarının ardından terörle mücadeleye ilişkin bir bildiri yayınlarak teröristlere fon akışını önlemek için ortak hareket etmelerini olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiş ve APEC üyeliğini hem küresel hem de bölgesel düzeyde terörle mücadeleyi

güçlendirmek için önemli bir tedbir olarak görmüştür (Apec, Putin Hand Bush Cictory on Terrorism, 21.10.2001, <https://www.nzherald.co.nz/world/apec-putin-hand-bush-victory-on-terrorism/YMVY44QVXAQMPSQFSEGPJ4KWEQ/>). Rusya, başta terörle mücadele ve afetlere hazırlık olmak üzere insan güvenliği alanındaki APEC çalışmalarına aktif olarak katılmıştır. Rusya'nın girişimleri uluslararası bilgi güvenliğinin sağlanması, siber terörizmle mücadele, kilit enerji altyapısının korunmasının iyileştirilmesi ve bu alanlarda G20 ve diğer uluslararası organlarla etkileşimin artırılmasına odaklanmıştır.

2012'de yapılan APEC Vladivostok Zirvesi'nde Rusya, forumun uzun yıllar boyunca sürece faaliyetlerini belirleyen üç ana başlığa indirgenebilecek gündemi ortaya koymuştur. Birincisi, ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi, idari ortamın iyileştirilmesi ve küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik engellerin kaldırılmasına odaklanan bölgesel ekonomik entegrasyondur. İkincisi, sürdürülebilir pazarların oluşturulması, yenilikçi tarım, hassas grupların ihtiyaçlarının karşılanması ve ekosistemlerin sorumlu bir şekilde sürdürülmesi de dahil olmak üzere gıda güvenliği rejimlerinin güçlendirilmesidir (Amirov, 2012: 130). Üçüncüsü, altyapı darboğazlarının ortadan kaldırılması, daha güçlü acil müdahale yetenekleri ve ulaşım tesislerinin terörist saldırılardan korunması da dahil olmak üzere güvenilir ulaşım, lojistik ve tedarik zincirlerinin geliştirilmesiyle ilgilidir. Son olarak, yenilikçi büyümeyi sağlamak için yoğun etkileşim, yani yüksek teknolojiye yatırım yapmak, teknoloji merkezlerinin sınır ötesi etkileşimi, “dijital uçurumun” aşılmasıdır.

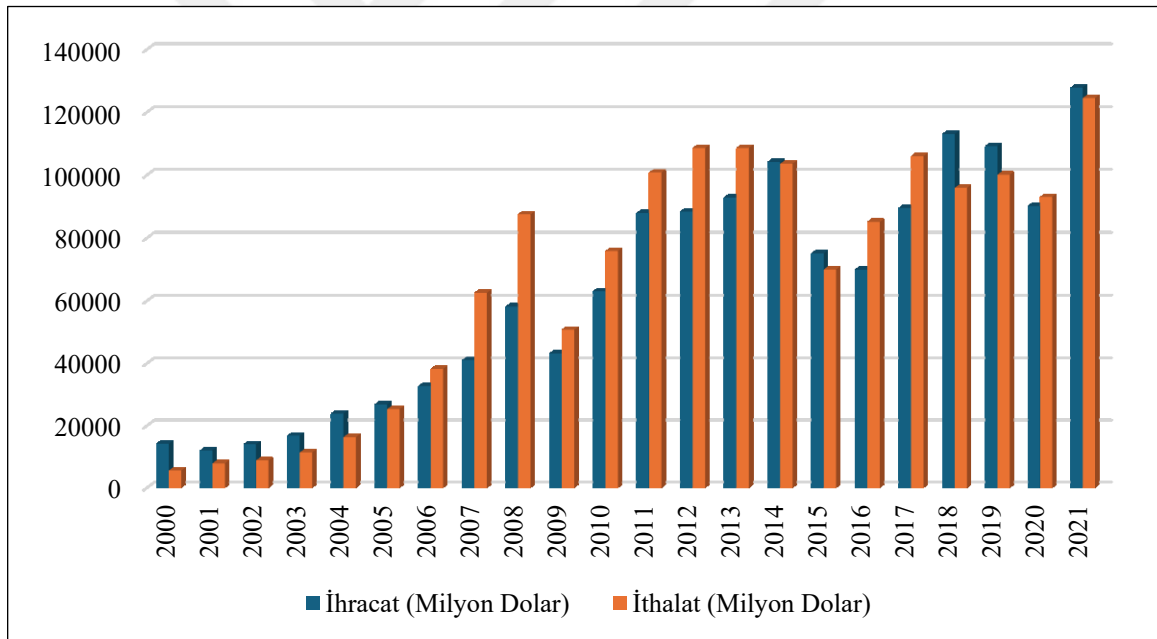
Putin, 2012 APEC İş Zirvesi'nde “21. Yüzyılda Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesindeki Rolü ve Görevleri” konulu bir rapor sunarak Rusya'nın APEC'e katılım konusundaki çıkarlarını, önceliklerini ve beklentilerini yansıtmıştır. Bu girişimler Rusya'nın dış politikasının ikinci en önemli stratejik yönünü geliştirme arzusunu karakterize etmektedir. Belgede Asya-Pasifik iş birliğine olan ilginin artırılması gerektiği vurgulanarak APEC ekonomilerinin Avrasya'da bölgesel iş birliği mekanizmalarıyla ortak projelerde yer alabileceği ve bunun için fırsatların olduğu belirtilmiştir (Kremlin, 2012). Moskova, Vladivostok'ta APEC zirvesine ev sahipliği yaparak, Rusya'nın hem Avrupa Birliği hem de NATO üyeliğinin dışında tutulduğu Avrupa'daki konumunun aksine, Asya Pasifik'e olan ilgisinin yeniden arttığının ve bölgesel çok taraflı örgütlerle çalışma isteğinin sinyalini vermiştir.

Rusya, 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden sonra hem Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği örgütü ile ilişkilerini derinleştirmek hem de Asya-Pasifik bölgesinin Avrasya ile entegrasyonunu sağlamak için çaba göstermiştir. 2015'te Vietnam'ın Avrasya Ekonomik Birliği ile serbest ticaret bölgesi anlaşması yapmasından ardından 2017 APEC Zirvesi'nde Genişletilmiş Avrasya Projesini vurgulamış ve bu projeyi çeşitlendirme ve genişletme çabası içerisine girmiştir (Christoffersen, 2022: 193). 2023 APEC Zirvesi'nde Rusya Başbakan Yardımcısı Alexei Overchuk, Rusya'nın bu hedefini ve bölgesel entegrasyon çabalarını vurgulamıştır. Rusya'nın, Uzak Doğu ve Sibirya

ulaştırma altyapısının devam eden gelişimiyle birlikte uluslararası tedarik zincirlerinin işleyişi için uygun koşullar yaratmaya kararlı olduğunu, Çin ve Güneydoğu Asya'yı kapsayan entegre lojistik rotalarının Asya-Pasifik ekonomilerinin rekabet gücüne katkıda bulunduğunu belirtmiştir (Russian Government, 2023).

Ekonomik büyümenin üç itici gücüne yani ticaret ve yatırım, inovasyon ve dijitalleşmenin yanı sıra Malezya'daki APEC 2020 Zirvesi'nde güçlü, dengeli, güvenli, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeye odaklanan, yeni bir politika belgesi, Putrajaya Vizyon 2040'ı kabul edilmiştir. 2021'de Yeni Zelanda'da ise, Putrajaya Vizyonunun uygulanmasına yönelik Aotearoa Eylem Planını onaylanmıştır. Pandemi sonrası ekonomik toparlanma, ticaret ve yatırım faaliyetlerinin daha fazla serbestleştirilmesi, daha güçlü bölgesel bağlantı, bireylerin güvenli hareketi, dijital ve biyo-döngüsel yeşil ekonominin geliştirilmesi, iklim değişikliğinin kontrol edilmesi (APEC, 2020), APEC'in 2022 ve sonrasındaki temel öncelikleri arasında yer almaktadır.

Şekil 19: Rusya – APEC Ticaret Hacmi

Kaynak: APEC, 2021

2014 yılında Avrupa-Orta Asya ülkeleriyle olan ticaret hacmi 163 trilyon dolar iken APEC ülkeleriyle olan ticaret hacmi ise 104 trilyon dolar olmuştur. Rusya, 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden sonra uygulanan yaptırımlardan dolayı ekonomik ve siyasi olarak yüzünü Asya-Pasifik'e dönmüştür. Nitekim yukarıdaki grafikte de görüleceği üzere, APEC verilerine göre; Rusya ve APEC ekonomileri arasındaki ticaret hacmi 2021 yılında yaklaşık 252 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Rusya'nın APEC'e ihracatı 127 trilyon dolar olurken ithalatı ise 124 trilyon dolar olmuştur. Dünya Bankası (2022) verilerine göre, Rusya'nın Avrupa ve Orta Asya ile olan ticaret hacmi 142 trilyon dolar olmuştur.

Rusya'nın APEC'teki rolünü ve beklentilerini değerlendirirken, ülkeyi bu yönde hareket ettiren belirli bir motivasyon vardır. APEC üyeliğine kabul ilkeleri uyarınca, Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu bölgesi Asya-Pasifik'te yer almaktadır. Asgari düzeyde olsa da yine de bölgedeki aktörlerle ekonomik etkileşimler bulunmaktadır. Rusya'nın APEC'e katılımı, serbest piyasa ekonomisinin gelişimi çerçevesinde ekonomik sosyalleşme niteliği taşımaktadır. Çok taraflı iş birliği ışığında, Rusya Federasyonu'nun kamu ve özel sektörleri uluslararası ekonomik faaliyetler yürütme konusunda deneyim kazanmaktadır. Ayrıca, Asya-Pasifik bölgesindeki barışçıl diyalogu güçlendirmekte, bölgesel güvenlik ve istikrar üzerinde faydalı bir etki yaratmaktadır.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki politikası, kuşkusuz, Rusya Federasyonu'nun dış politikasının bir parçası ve önceliği olan APEC üyesi ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesiyle bağlantılıdır. Asya-Pasifik yönünün güçlenmesine, bölgesel iş birliğinin yoğunlaşmasına yol açan ana nedenler siyasi ve ekonomik olgulardır. “Dünya düzenindeki değişim, iki kutupluluğun çöküşü, çok kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusu, Avrasya doğası yeni dünyada çeşitlendirilmiş siyasi ve ekonomik bağları harekete geçiren Rusya'nın dış politikasının ayarlanmasında başlangıç noktası olmuştur” (Ravenhill, 2001: 146).

Uzunluğu 16.700 mil olan Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinin sınırları Asya-Pasifik'e uzandığı için Asya-Pasifik yönü Rusya için stratejik olarak önemlidir. Rusya Uzak Doğu bölgesinde özellikle hidrokarbonlar ve demir dışı metaller açısından geniş doğal kaynaklara sahiptir ve bölgeyi geliştirmek için yabancı yatırım çekmekle çok ilgilenmektedir. Bu kaynaklar, APEC bölgesinde yüksek talep görmekte ve birçok APEC ekonomisinin bu malları ithal etme ihtiyacını tamamlamaktadır. Özellikle coğrafi uzaklık dikkate alındığında, Rusya'nın Uzak Doğusu, hammaddelerin ana tüketicileri olan ve Rusya'nın Uzak Doğusunda enerji ve madencilik sektörlerinin yanı sıra fiziksel altyapının geliştirilmesine yardımcı olabilecek uygun kaynaklara sahip olan Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Kuzeydoğu Asya ile güçlü bir ortaklıktan önemli ölçüde Ayrıca Asya, benzeri görülmemiş bir ekonomik büyüme ve ekonomik zorluklarla başa çıkma becerisi göstermiştir. Güneydoğu ve Kuzeydoğu Asya bölgelerindeki aktörleri bir araya getiren APEC, Rusya için stratejik bir ilgi alanıdır.

4.2. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ile İlişkiler

“Güneydoğu Asya bölgesindeki barış ve güvenlik temelli istikrarı sağlamak amacıyla siyasal nitelikli bir uluslararası örgüt olan ASEAN, 1967'de Tayland'ın başkenti Bangkok'ta Bangkok Antlaşması ile kurulmuştur” (Hasgüler ve Uludağ, 2014: 442). “Bağımsızlıklarını yeni kazanan bölge ülkeleri, dış güçlerin müdahalesinden ve kalkınmanın başarısız olmasından endişe ettikleri için yeniden yapılanma süreçlerinde birbirlerinin iç işlerine karışmama, iş birliği ve dayanışma içerisinde olmak için bir araya gelmişlerdir” (Karns, ve Mingst, 2010: 192) Örgütün temel çıkış

noktası siyasal istikrarın sağlanması olsa da örgüt daha sonrasında ekonomik alanda iş birliğinin sağlanması için de hedefler ortaya koymuştur.

1967 yılında kurulan ve daha sonra 1984 yılında Brunei'nin de katıldığı ASEAN, Soğuk Savaş yıllarında kendi içine odaklansa da Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte giderek küreselleşen ve çok taraflı hale gelen bir dünyada geçerliliğini korumak için bölgesel rolünü ve politikalarını yeniden gözden geçirmek ve ASEAN'ın kapılarını bölgedeki diğer ülkelere de açmak durumunda kalmış ve “Soğuk Savaş sırasında karşıt kamplarda yer alan ve ideolojik bölünmeleri sona erdiren yeni üyeleri kabul etmiştir” (Amitav, 2008: 128). Vietnam'ın 1995'te, Laos ve Myanmar'ın 1997'de ve Kamboçya'nın da 1999'da üye olmasıyla ASEAN'ın üye sayısı ona ulaşmıştır.

ASEAN, üye olmayan devletlerle ilişki kurmak için yeni süreçler oluşturmaya başlamıştır. 1990'lara kadar önemli tek bölgesel kurum olan ASEAN, Asya-Pasifik'te iş birliği mekanizmalarının inşasında öncü rolü üstlenmiştir. “ASEAN üyesi olmayan geniş bölge ülkelerinin yeni bölgesel iş birliği girişimlerinde ASEAN'ın güçlü yönlerini ve başarılarını temel almaları uygun olmuştur” (Amitav, 2008: 128). Nitekim, 1992'deki 4. ASEAN Zirvesi'nde, bölgede güvenliğin artırılmasına yönelik dış diyalogların yanı sıra ASEAN güvenlik iş birliğine ilişkin ASEAN içi diyalogları teşvik etmek için yeni mekanizmaların oluşturulması kararı alınmıştır.

Singapur'da alınan karar üzerine Avustralya, Kanada, Avrupa Topluluğu, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Yeni Zelanda ve ABD gibi diyalog ortaklarıyla ASEAN arasında toplantılar düzenlenmeye başlanmıştır. Toplantılar, ASEAN Zirveleri ile bağlantılı olarak ASEAN üyesi ülkelerin dışişleri bakanları ve diyalog ortağının dışişleri bakanının katılımıyla ASEAN+1 formatında gerçekleştirilmiştir. Nitekim Rusya da 1996'dan itibaren diyalog ortağı olarak bu toplantılara katılmıştır.

ASEAN, Asya-Pasifik bölgesel mimarisinin oluşumunda ve güvenlik iş birliğinde ön planda yer almaya devam etmiştir. ASEAN üyeleri tarafından 1976 yılında imzalanan ASEAN Dostluk ve İş birliği Anlaşması-ASEAN/TAC, 1988 yılında Güneydoğu Asya dışındaki devletlerin katılımına açılmıştır. Çin ve Hindistan 2003 yılında antlaşmaya katılan ilk üye olmayan devletler olmuştur. Rusya ise Japonya ve Güney Kore ile birlikte 2004 yılında Antlaşmaya katılmışlardır. Avrupa Birliği ve ABD'nin 2009 yılında TAC'ye katılımıyla Asya-Pasifik bölgesinin tüm temel aktörleri Antlaşmaya taraf olmuştur. ASEAN, 1995'te imzalanan Güneydoğu Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Anlaşması (Southeast Asia Nuclear Weapon Free Zone-SEANWFZ) ASEAN'ı yasal açıdan da bağlayıcılığı olan bir örgüte dönüştürmüştür.

ASEAN diplomasisi 1994 yılında ASEAN Bölgesel Forumu'nun (ARF) kurulmasıyla yeni bir aşamaya ulaşmış ve bu forum Asya-Pasifik Bölgesi'nin tüm ana aktörlerini (ABD, Çin, Japonya ve

Rusya) bölgesel güvenlik ve stratejik konuları tartışmak üzere ilk kez bir araya getirmiştir. Forum, büyük güçlerin orta güçlerden oluşan bir birliğin bölgesel güvenlik mekanizmasının başında yer almasına izin vermeye hazır olmaları bakımından benzersiz görünmektedir.

Asya-Avrupa Toplantısı (Asia-Europe Meeting, ASEM), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC), ASEAN Bölgesel Forumu (ASEAN Regional Forum, ARF), Doğu Asya Zirvesi (East Asia Summit, EAS), ASEAN+3 formatı gibi konferans ve oluşumlarla artan bölgesel entegrasyon ve diyalogda ASEAN'ın merkezi bir rolü ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası yıllarda ASEAN, bölgesel düzen ve refahın gelişiminde etkili bir yapı ve hem ekonomik hem de güvenlik bakımından bölgenin temel yapıtaşlarından birini oluşturmuştur. Bu durumun temel nedeni, hem ASEAN'ın iyi kurulmuş bir yapıya ve başarılarla sahip tek bölgesel organ olması hem de üye devletlerin Asya-Pasifik'teki hiçbir büyük güç ya da grubun bölgesel girişimlere liderlik etmesini kabul etmemelerinden kaynaklanmaktadır (Amitav ve Johnston, 2007: 67-69).

Rusya – ASEAN ilişkileri, dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev'in Temmuz 1993'te düzenlenen ASEAN Dışişleri Bakanları'nın 26. toplantısına katılmasıyla başlamıştır. Kozyrev, Rusya'nın ASEAN'a ekonomik açılım yapmakla ilgilendiğini ve bunun Nisan 1993'te kamuoyuna açıklanan Asya-Pasifik ülkeleriyle gelişmiş bağlar çağrısında bulunan Dış Politika Konsepti ile uyumlu bir amaç olduğunu belirtmiştir. Rusya'nın bu girişimleri üzerine Temmuz 1996'da Jakarta'da düzenlenen 29. Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda Rusya, ASEAN'ın tam diyalog ortağı olmuştur.

Rusya'nın tam diyalog ortağı olmasının ardından ASEAN ve Rusya arasındaki ilişkiler, birçok alanda ilerleme kaydetmiştir. Temmuz 2003'te Rusya ve ASEAN, “Barış ve Güvenlik için Ortaklık ve Asya-Pasifik'te Refah ve Kalkınma” konulu ortak bir deklarasyon imzalamışlardır (Severino ve Thuzar 2012: 24). Deklarasyonda, Birleşmiş Milletler ve başta ARF olmak üzere mevcut çok taraflı bölgesel mekanizmaların etkinliğinin daha da artırılmasının önemini vurgulamışlardır.

Deklarasyonda dile getirilen görüşler, Rusya'nın bölgede BM ilkeleri rehberliğinde bölgesel mekanizmalara dayalı yeni bir güvenlik mimarisi için savunduğu temel ilkelerle uyumludur. Daha önce de belirtildiği üzere Rusya ve Çin, bölgede ABD merkezli güvenlik mimarisinin yerini bölgesel bir iş birliği sürecinin almasını istemektedir. Her ne kadar ABD ile çok yakın askeri ilişkiler içinde olan üye devletler olsa da genel olarak ASEAN da benzer bir görüşü paylaşmaktadır.

2003 Deklarasyonu'nun ardından Rusya, 2004 yılında, Güneydoğu Asya bölgesinde barış ve istikrarın temel dayanağını belirleyen ASEAN/TAC'yi imzalamış ve aynı yıl ASEAN ile uluslararası terörizmle mücadelede iş birliğini başlatmıştır. ASEAN ve Rusya, “ASEAN-Rusya

Terörizm ve Sınır aşan Suçlarla Mücadele Çalışma Planı'nı kabul etmişlerdir. Bu plan çerçevesinde oluşturulan ASEAN-Rusya Terörle Mücadele ve Sınır aşan Suçlar Ortak Çalışma Grubu, 2009 yılında toplanmıştır. Rusya, ASEAN için terörizmle mücadele, silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, siber suçlar vb. konularda çeşitli kapasite geliştirme faaliyetleri düzenlemiştir.

Rusya ve ASEAN ilişkilerinin dönüm noktası, tarafların Aralık 2005'te Kuala Lumpur'da Aşamalı ve Kapsamlı Ortaklık Deklarasyonu'nu imzalamaları olmuştur (ASEAN, 2023a). Deklarasyonda belirtilen amaç ve hedefleri detaylandırmak ve derinleştirmek için 2005-2015 Kapsamlı Eylem Programı kabul edilmiştir. Ekonomi, ticaret, bilim ve teknoloji ve sosyo-kültürel alanlarda ASEAN ile Rusya arasında iş birliğinin kolaylaştırılmasına katkıda bulunmak amacıyla 2007 yılına, ASEAN-Rusya Federasyonu Diyalog Ortaklığı Mali Fonu kurulmuştur. Başlangıçta Rusya'nın bu fona katkısı yıllık 500 bin dolar iken 2009'dan itibaren bu fona yıllık 1,5 milyon dolar katkı sağlamaktadır (ASEAN, 2023a).

ASEAN ve Rusya, 2010 yılında "ASEAN ve Rusya Federasyonu Arasında Ekonomik ve Kalkınma İş birliği Anlaşması'nı imzalamışlardır (ASEAN, 2023a). Anlaşma, iki taraf arasında ekonomik, ticari ve yatırım, bilimsel, teknolojik ve kültürel alanlarda çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesi için elverişli koşullar sağlaması açısından önemlidir. Bu bağlamda, siyasi ve ekonomik konularda üst düzey istişarelerin yapılması, sektörel diyalogların geliştirilmesi ve ticaret ve yatırımın kolaylaştırılması için 2012 yılında, ASEAN-Rusya Ticaret ve Yatırım İş birliği Anlaşması onaylanmıştır.

Rusya, ekonomik ve ticari konuların yanı sıra ASEAN ile enerji, afet yönetimi, turizm, kültürel konular ve bilim ve teknoloji alanlarındaki iş birliklerine de dahil olmuştur. 1997'den sonra faaliyet göstermeye başlayan ASEAN-Rusya Bilim ve Teknoloji Çalışma Grubu, 2015 yılında, ASEAN-Rusya Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Eylem Planı'nı kabul etmiştir.

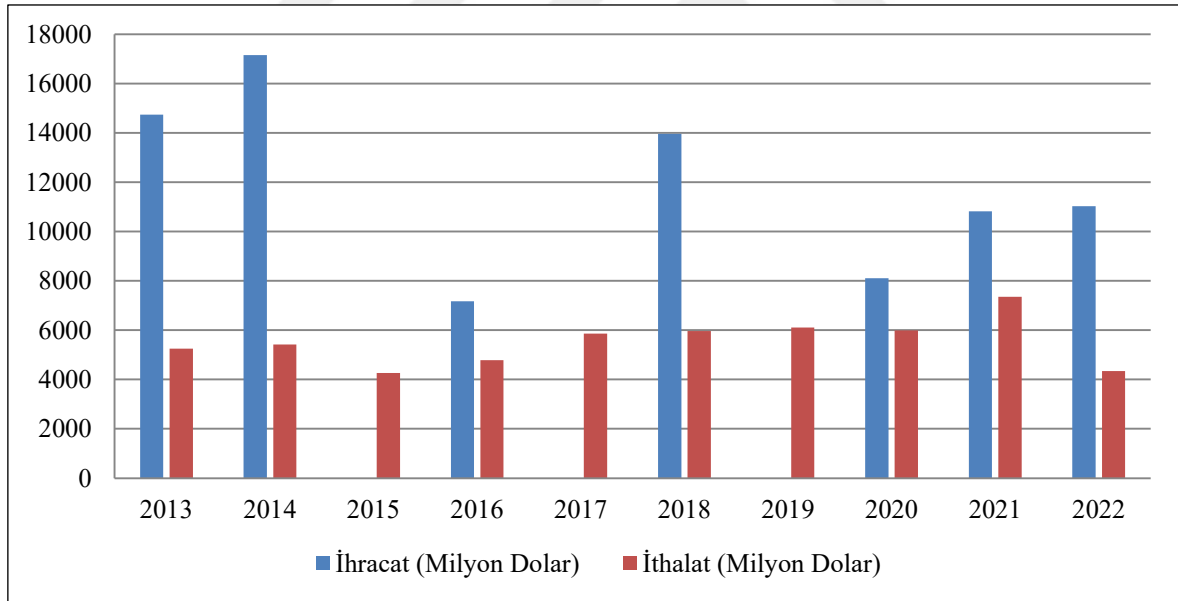
2016 yılında, ASEAN ve Rusya, Diyalog Ortaklığının 20. yıldönümünü kutlamak için biraraya gelen Soçi Zirvesi'nde "Karşılıklı Fayda için Stratejik Ortaklığa Doğru İlerlemek" başlıklı Soçi Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyona, Rusya'nın dış politika konseptlerinde de özellikle vurguladığı Avrasya bölgesi ile Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel iş birliği mekanizmaları arasında bir diyalog ortamı yaratılması fikrinin yansıdığı görülmektedir. Nitekim, deklarasyon, Asya-Pasifik bölgesindeki ekonomik ve güvenlik iş birliği mekanizmalarının ASEAN öncülüğünde biraraya gelerek iş birliğini geliştirme, ASEAN ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve ŞİÖ arasında iş birliğini geliştirme ve ASEAN ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında serbest ticaret bölgesi için ortak fizibilite çalışmalarının başlatılması temennilerini içermektedir (Soçi Deklarasyonu, 2016).

2016 Soçi Deklarasyonu, ABD'nin Hint-Pasifik stratejisinde yer alan blok kavramına yönelik eleştiriler de dahil olmak üzere, iki tarafın ortak çıkarlarını ve siyasi ve güvenlik konularındaki

ortak bakış açısını yansıtmaktadır. ASEAN üyesi devletler, Washington'un kendilerini Çin karşısı bir projeye dahil etme çabalarına direnirken; Rusya ise tam tersine, ortaklarına Pekin'e karşı ittifak kurmaları konusunda baskı yapmamıştır. Güneydoğu Asya'nın önemli bir sorunu olan terörizmle mücadelede Rusya-ASEAN iş birliği açısından da önemli bir potansiyel ve ticaret ve yatırımın genişletilmesi için önemli imkân ve kabiliyetler bulunmaktadır.

Moskova, Avrasya Ekonomik Birliği, Şangay İş Birliği Örgütü ve ASEAN arasındaki ekonomik iş birliğini teşvik ederek Rusya'nın Büyük Avrasya Ortaklığı'nda ASEAN'a bir rol vermeyi planlamaktadır. Ancak Rusya ile ASEAN üyeleri arasındaki düşük ticaret ve yatırım seviyeleri, ASEAN ile ilişkilerin ekonomik olmaktan çok politik olduğunu göstermektedir. İkili girişimlerin yanı sıra Rusya, ASEAN Bölgesel Forumu (ARF) gibi ASEAN öncülüğünde ve ASEAN merkezli iş birliği formatlarında da yer almaktadır. İş birliği alanlarını genişletmek isteyen Rusya, Güven Arttırıcı Önlemler ve Önleyici Diplomasi konulu Oturumlar Arası Destek Grubu Toplantısı, ASEAN+ Savunma Bakanları Toplantısı Doğu Asya Zirvesi gibi çalışma Grubu düzeyinde çok sayıda faaliyete katılmıştır.

Şekil 20: Rusya-ASEAN Ticaret Hacmi

Kaynak: ASEAN, 2023b

ASEAN (2023b)' in 2022 yılı verilerine göre, ASEAN ile Rusya arasındaki toplam ticaret 2021'de 18,17 milyar dolar iken 2022'de 15,45 milyar dolara düşerek ticaret hacmi %15 oranında azalma göstermiştir. Rusya'nın ASEAN'a doğrudan yatırımı 2021'deki 31,9 milyondan 2022'de 159,89 milyona yükselerek %401,2'lik kayda değer bir büyüme göstermiştir. Bu durum Rusya'yı 2022 yılında ASEAN'ın onuncu en büyük ticaret ortağı ve ASEAN Diyalog Ortakları arasında onuncu en büyük doğrudan yabancı yatırım kaynağı haline getirmiştir.

Rusya, ASEAN'ı bölgesel mimarinin kurucu unsurlarından ve Asya-Pasifik'teki iş birliğinin ana ortaklarından biri olarak görmektedir (Borodavkin, 2010: 25). Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov çeşitli açıklamalarında ASEAN'ın bölgedeki lider aktör konumunun altını çizmiştir. Lavrov (2010), ASEAN'ın olumlu rolünü 2010 yılında yayınlanan makalesinde dile getirmiştir:

Rusya-ASEAN Diyalog Ortaklığının geliştirilmesi Asya-Pasifik bölgesindeki politikamızın önceliklerinden biridir. ASEAN formatı, Güneydoğu Asya ülkelerinin kolektif çıkarlarını etkin bir şekilde savunmalarına ve uluslararası ortaklarla eşit bir diyalog yürütmelerine olanak sağlamaktadır. Birlik, ARF, ASEM ve ASEAN+3 (Çin, Kore Cumhuriyeti ve Japonya) mekanizmaları ve Doğu Asya Zirvesi gibi etkili örgütlerin bir nevi çekirdeği olarak hareket etmektedir.

Coğrafi olarak Asya-Pasifik'in kuzeyinde yer alırken Rusya ve Asya-Pasifik'in merkezinde yer alan ASEAN ülkeleri bölgeyi güvenli ve konforlu hale getirmek üzere birbirini tamamlamaktadır. Dolayısıyla, Rusya ve ASEAN ülkeleri aslında Asya-Pasifik bölgesinde başarılı bir kalkınma için büyük ortak çıkarlara ve nedenlere sahiptir.

Bu ortak çıkar ve nedenlerden birisi, uluslararası sistemde meydana gelen değişimlerdir. Küresel iki kutuplu çatışma formatında bölgesel düzeyde çatışma durumlarının ortadan kalkması, Soğuk Savaş'ın ve silahlanma yarışının sona ermesiyle ilişkilidir. Çok kutupluluğun gelişmesi, Asya-Pasifik bölgesindeki ülkeler arasında belirli bir güven ortamının oluşmasına yol açmıştır (Martynova, 2014: 402).

Asya-Pasifik bölgesi son dönemlerde, ülkelerinin çok taraflı iş birliğinin güvenlik ve refahını sağladığı çok kutuplu bir dünyanın başarılı bir örneği olarak kabul edilmektedir. Rusya'nın dış politikası her zaman dünyada ve özellikle de Asya-Pasifik bölgesinde çok kutuplu bir sistemin kurulmasını desteklemiştir. Yirminci yüzyılda ABD hegemonyasındaki tek kutuplu dünya, küreselleşme bağlamında askeri-politik, finansal-ekonomik ve diğer küresel sorunları çözemediğini göstermiştir. Dahası, ABD'nin bölge yaşamına müdahalesinin bir sonucu olarak, Rusya'nın çıkarlarını doğrudan etkileyen yeni zorluklar ortaya çıkmış ve eski çatışmalar şiddetlenmiştir. Bu nedenle Rusya, Asya-Pasifik'te çok kutuplu bir sistem oluşturmak için ASEAN ülkeleriyle iş birliğini teşvik etmektedir (Severino ve Thuzar 2012: 27).

ASEAN ile bağların güçlendirilmesi, Rusya'ya, Kırım'ın ilhakının ardından Batı yaptırımlarının ülkeye dayattığı izolasyona karşı koyma fırsatı sunmuştur. Bölgede fiilen statükocu bir güç olan Rusya, Pasifik'teki küçük ve orta ölçekli ülkelerin hiçbirisi tarafından bir tehdit olarak görülmemekte ve tarafsız bir aktör olarak Rusya bölgede benzersiz bir konuma sahip bulunmaktadır. ASEAN ile ilişkiler aynı zamanda Rusya'nın, Sovyet sonrası alanın ötesinde entegrasyonu öngören, Çin'e aşırı bağımlılığı önlerken aynı zamanda Pekin'le yakın ortaklığı koruyan Büyük Avrasya Ortaklığı'na (GEP) doğru yaklaşımı genişletme yönünde gelişen Pasifik

stratejisini de yansıtmaktadır. ASEAN ile ilişkiler bu stratejide mütevazı ama önemli bir rol oynamaktadır.

Küçük ASEAN devletleri, güvenlik ve refahlarını ancak farklı devletlerin, özellikle de Rusya'nın katılımıyla çok kutuplu bir sistemin sağlayabileceğinin farkındadır. Son zamanlarda ASEAN devletleri Asya-Pasifik'teki tüm çok taraflı örgütlere-ARF, ASEAN artı 3, EAC, ASEM - katılmakta ve böylece bölgesel mimarinin eksenini inşa etmektedir. Ayrıca bölgesel sorunların çözümünde güç dengesini sağlamak amacıyla Rusya'nın da tüm bu yapılara katılmasına belirgin bir itirazda bulunmamaktadırlar.

Rusya ve ASEAN ülkelerini bir araya getiren bir diğer neden ise, bölgedeki güvenlik sorunudur. Asya-Pasifik bölgesinde, başta Kuzey Kore'nin nükleer programının geliştirilmesi sorunu olmak üzere, birçok çatışma ve anlaşmazlık nedeni bulunmaktadır. Bu sorun sadece Asya-Pasifik bölgesinin güvenliğiyle değil, aynı zamanda Kuzey Kore ile ortak sınıra sahip olan Rusya'nın güvenliğiyle de doğrudan ilgilidir.

ASEAN ülkelerinin bu devlete sınırı olmamasına rağmen, nükleer programı bölge ülkelerinin güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmektedir; çünkü bölge ülkelerinin kendilerini savunacak benzer mekanizmalarının olmamasının yanı sıra Kore Yarımadası'ndaki çatışma, Asya-Pasifik ve Güneydoğu Asya'nın ekonomik kalkınmasını da engellemektedir.

Rusya ve ASEAN ülkeleri birlikte bu sorunu çözmeye çalışmaktadır. Rusya, Kuzey Kore'nin nükleer programına ilişkin altılı görüşmelerin katılımcılarından biri olan bir dünya nükleer gücü olarak bu konuda son derece önemli bir rol oynamaktadır. Rusya her zaman bu soruna barışçıl bir çözüm bulunmasını savunmaktadır. Rusya ve ASEAN ülkelerinin ortak çabaları aynı zamanda uluslararası terörizm ve uluslararası suçlarla mücadeleyle yöneliktir. Uluslararası terörizm sorunu hem Rusya hem de ASEAN ülkeleri için son derece önemli bir tehdittir.

Asya-Pasifik bölgesinde ABD ve Çin arasındaki rekabet, bölgede Rusya ve ASEAN için bir diğer konudur. Hem ABD'nin hem de Çin'in ASEAN ülkeleriyle yakın iş birliği içinde olmasına ve onlara çeşitli alanlarda yardım etmesine rağmen, ASEAN ülkeleri her zaman her iki ülkeden de tehdit hissetmektedir (Yahuda, 2017: 53-94).

Bir yandan Çin, Güney Çin Denizi konusunda ASEAN ülkeleriyle ciddi bir çatışma yaşarken, diğer yandan ABD her zaman iç işlerine karışmakta, Batılı demokrasi ve insan hakları değerlerini ASEAN ülkelerine dayatmaktadır. Dolayısıyla, bu durumdan kaçınmak için ASEAN devletleri her zaman bu konuda bir güç dengesine ihtiyaç duymaktadır. ASEAN ülkeleri için, BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyesi olan nükleer güç Rusya böyle bir dengenin garantörü olarak

görülebilmektedir. ASEAN devletlerinin ihtiyaçları, bölgede aktif bir ortak ve güç dengesi yaratmada önemli bir oyuncu olmak isteyen Rusya'nın çıkarlarıyla örtüşmektedir.

4.3. Doğu Asya Zirvesi (EAS) ile İlişkiler

Asya-Pasifik bölgesindeki yeni entegrasyon süreçleri, kilit stratejik siyasi meseleler ile bölgesel güvenlik ve ekonominin en üst düzeyde tartışılması için bir şemsiye olarak ASEAN inisiyatifiyle kurulan yıllık EAS tarafından ilerletilmektedir. Bu tür zirvelerin ilki Aralık 2005'te Kuala Lumpur'da toplanmış ve bu zirveye ASEAN üyeleri artı Çin, Güney Kore ve Japonya'nın yanı sıra Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan da katılmıştır. Zirve katılımcılarına bakıldığında, katılımcıların Doğu Asya'yı jeopolitik bir kavramdan ziyade siyasi-ekonomik bir kavram olarak algıladıklarını göstermektedir.

EAS'a üye olmak için; ASEAN'ın tam ölçekli diyalog ortağı statüsü olma, ASEAN Dostluk ve İş birliği Anlaşması-ASEAN/TAC'yi imzalamış olma ve ASEAN ile tam ve samimi ilişkiler içerisinde olma koşulu getirilmiştir. Rusya, her üç kriteri de karşıladığını varsayarak 2005 yılında üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Ancak Singapur ve Endonezya, Rusya'nın 1996'dan beri ASEAN'ın diyalog ortağı olmasına, 2004'te ASEAN/TAC'ye katılmasına ve Vietnam, Malezya ve Tayland gibi diğer ASEAN üyelerinin desteğini almasına rağmen, Rusya'nın ASEAN üyeleriyle önemli ekonomik bağları olmadığı gerekçesiyle yeni kurulan Doğu Asya Zirvesi'nde Rusya'nın üyeliğine karşı çıkmıştır (Rangsimaporn, 2009: 218).

ASEAN üyeleri arasındaki uzun müzakereler sonucunda 2010 yılında Rusya, ABD ile birlikte EAS'a katılmaya davet edilmiştir. ASEAN tarafının 5 yıl süren müzakerelerinin ardından Rusya'nın davet edilmesi, ASEAN'ın, Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesi içindeki yeni entegrasyon süreçlerindeki rolünü nihayet kabul ettiğini göstermektedir.

EAS genel olarak bölgede barış, istikrar ve ekonomik refahı teşvik etmeyi amaçlamaktadır. ASEAN liderliğindeki EAS, bölgedeki tüm büyük oyuncuları (Çin, ABD, Japonya, Hindistan ve Rusya) en üst düzeyde bir araya getirdiği için önemli bir başarıdır. ASEAN'ın 44 yılı aşkın bir süredir bir kurum olarak istikrarlı olması ve bu süre zarfında artan etkinliği, ASEAN'ın bölgesel bir güç simsarı ve uzlaştırıcı olarak iyi hizmet ettiğinin bir kanıtıdır. Herhangi bir gücün hegemonyasından kaçınarak bölgede 'dinamik dengeyi' koruması, EAS gibi forumların ortaya çıkması da dahil olmak üzere başarılı ve akışkan bir bölgeselciliği de desteklemektedir.

4.4. BRICS ile İlişkiler

BRICS, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın ekonomilerini kastetmek için kullanılan bir kısaltmadır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin; nüfus, yüzölçümü ve GSYİH bakımından dünyanın en büyük on ülkesi arasında bulunmaktadır. Bu dört ülke, dört ülke arasında öncelikle ekonomi politikalarını dünya sahnesinde koordine etmek üzere 2009'da Rusya'nın Yekaterinburg kentinde ilk zirvelerini gerçekleştirmiştir. Daha sonraki yıl, Güney Afrika'nın da zirveye katılımıyla BRIC ismi BRICS'e evrilmiştir.

Liderler 2010'daki zirve sonunda uluslararası ekonomik ve mali konular, uluslararası ticaret, kalkınma, iklim değişikliği, enerji ve küresel yönetim konularını ele alan bir Ortak Bildiri yayınlamışlardır. Bildirinin açılış cümlelerinde dört ülkenin dünyanın, ilgili tüm alanlarda küresel yönetişimde karşılık gelen dönüşümlere duyulan ihtiyacı vurgulayan büyük ve hızlı değişimlerden geçtiği yönündeki ortak algısı; uluslararası hukuk, eşitlik, karşılıklı saygı, işbirliği, eşgüdümlü eylem ve tüm Devletlerin ortak karar almasına dayalı çok kutuplu, adil ve demokratik bir dünya düzenine verdikleri destek vurgulanmıştır; G-20'nin benzeri görülmemiş düzeyde koordineli eylem yoluyla krizle mücadelede oynadığı merkezi rolü vurgulamış; G-20'nin tüm üye devletlerin uluslararası ekonomik koordinasyonu ve işbirliği için önde gelen forum olarak teyit edilmesini memnuniyetle karşılamıştır (BRIC, 2010).

Başlangıçta yatırım fırsatlarını öne çıkarmak için biraraya gelen grubun, 2009'dan bu yana çok taraflı politikaları koordine ettiği uyumlu bir jeopolitik bloğa dönüştüğü söylenebilir. BRICS üyeleri arasındaki ikili ilişkiler esas olarak müdahale etmeme, karşılıklı fayda ve eşitlik temelinde yürütülmektedir. BRICS, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi bir uluslararası bir kuruluş değildir. Üye ülkelerin dönüşümlü olarak başkanlığını üstlendiği grubun devlet ve hükümet başkanları yılda bir kez bir araya gelmektedir.

Rusya-ASEAN, ASEAN+3, ASEAN+6, ŞİÖ, APEC ve gibi uluslararası kurumsal platformların varlığı, BRICS'in ortaya çıkmasında ve Asya ekonomik etkileşiminin genişlemesinde etkili olmuştur. Bu uluslararası örgütler, mevcut jeopolitik güç dengesi, Batı ve Doğu'nun doğal hizalanması ile daha tutarlı olacak yeni bir dünya düzeni sisteminin parametrelerini geliştirmek için temel oluşturabilecek yapıcı bir uluslararası alan yaratmada önemli bir rol oynamaktadır (Salzman, 2019).

Ağustos 2023'te Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) yıllık liderler zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirvede Arjantin, Mısır, Etiyopya, İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri'nin üyelik başvuruları kabul edilmiştir. BRICS'in BRICS+ formatına genişletilmesi ve buna yönelik yol gösterici ilkelerin, standartların ve prosedürlerin benimsenmesi, potansiyel olarak BRICS'i, gelişmekte olan dünyada görüş birliği oluşturma ve iş birliği için çekici bir diyalog mekanizması haline getirmiştir.

BRICS'e katılmak için yapılan çok sayıda başvuru olduğunun 2023 Zirvesi'nde açıklanması, BRICS'in "küresel ölçekte gündemi belirleme, karar alma sürecini etkileme ve uluslararası finansal ve ekonomik mimaride yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınması için daha elverişli bir uluslararası ortam yaratacak değişiklikleri teşvik etme konusunda halihazırda sınırlı olan kapasitelerini genişletmenin yollarını ve makul seçeneklerini arayan bir oluşum" (Suri ve Tripathi, 2023) olarak görüldüğünün göstergesi olarak kabul edilebilir.

Rusya Federasyonu, dünya siyasetinde bir aktör olarak, mevcut dış politika programında, çok kutuplu bir uluslararası alan yaratma yolunda ilerlemektedir. BRICS, Rusya'nın girişimiyle, büyük demografik ve kaynak fırsatlarına sahip yeni büyüyen dünya ekonomilerini birleştirmektedir. 2013 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Federal Meclis'e gönderdiği yıllık mesajında, "Asya-Pasifik bölgesi ekonomileriyle dışsal bir entegrasyon işlevinin uygulanmasını sağlamak için tasarlanan diğer şeylerin yanı sıra, ulusal stratejide Uzak Doğu'nun kalkınmasının önceliğini ilan etmiştir" (Storey, 2015).

Rusya'ya göre BRICS, Asya-Pasifik bölgesindeki entegrasyon süreçlerinin pekiştirilmesi üzerinde olumlu etkisi olan kurumsal bir platform olma kapasitesine sahiptir. Ancak uygulamada görüldüğü üzere, ekonomik çıkarların ilerlemesini engelleyen, bölge ülkeleri arasındaki siyasi farklılıklardır.

BRICS, Rusya'nın yanı sıra Asya kıtası üzerinde büyük siyasi, ekonomik ve manevi etkiye sahip iki ülkeyi daha kapsamaktadır: Çin ve Hindistan. Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti'nin güncel versiyonunda, her iki ülke ile iş birliğinin geliştirilmesi ülkenin bölgesel öncelikleri arasında yer almaktadır.

Dolayısıyla, merkezi Asya-Pasifik bölgesinde bulunan Batılı olmayan topluluğun öznelerinin ortak siyasi ve ekonomik çıkarları ile Doğu ve Güney ülkelerinin ekonomik kalkınma eğilimleri dikkate alındığında hem BRICS ülkeleri örgütünün hem de Asya-Pasifik topluluğunun dünya alanında genişleme beklentileri olduğu açıktır.

Gelişmekte olan dünyada küreselleşme süreçlerinin büyümesiyle birlikte, BRICS örgütü ve Asya-Pasifik bölgesinin önde gelen ekonomilerinin karşılıklı etkisinin artacağı söylenebilir. Dolayısıyla, Rus dış politikasının seyri, Rusya'nın BRICS kurumundaki konumu ve örgütün kendisi korunurken, Rusya Federasyonu'nun Asya-Pasifik bölgesindeki rolü en azından orta vadede artacaktır.

SONUÇ

Neorealizm dış politikanın şekillenmesinde güç olgusunun rolünü vurgulamaktadır. Rusya, siyasi önemi, entelektüel gücü ve BM Güvenlik Konseyi daimî üyeliği ve buna bağlı sorumlulukları da dahil olmak üzere küresel meseleler üzerindeki etkisi bakımından büyük bir güçtür. Bunun yanı sıra, jeopolitik konumu, nükleer silahların varlığı ve dünyanın ikinci büyük askeri gücü olması, zengin doğalgaz ve petrol yataklarının yanı sıra birçok hammadde ve kaynağa sahip olması ve yüksek bilimsel ve teknolojik potansiyeli, Rusya'yı nesnel olarak büyük bir güç haline getirmektedir.

Rusya'yı büyük güç olarak tanımlayabileceğimiz nesnel unsurların yanı sıra Rus siyasi kültürünün de ülkenin muazzam büyüklüğü, kaynakları ve tarihi sayesinde Rusya'nın büyük güç statüsünde yer aldığına inanması, Rus dış politikasının şekillenmesinde önemli bir unsurdur. Nitekim, Putin'in 2007 Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma, *derzhavnost* olarak bilinen bu büyük güç olma vurgusunun belirgin bir yansıması olmuştur. 2023 dış politika doktrini de bölgesel güç olarak Rusya, dünyanın büyük gücü olarak Rusya ve nükleer güç olarak Rusya vurgusu yaparak Rusya'nın uluslararası konumuna ilişkin üçlü bir vizyon ortaya koymuştur. Dolayısıyla büyük devlet olma ideali ve buna olan inancı Moskova'yı hem Asya-Pasifik bölgesinde hem de uluslararası sistemde faal olmaya ve sorumluluk almaya itmektedir.

Neorealizm uluslararası ilişkilerin rekabetçi doğasını vurgulayarak devletlerin güvenlik çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğunu öne sürmektedir. Rusya, Asya-Pasifik bölgesini ekonomik dinamizmi, askeri yetenekleri ve jeopolitik rekabetleri nedeniyle stratejik öneme sahip bir bölge olarak görmektedir. Dolayısıyla diğer büyük güçlerin bölgeye yönelik faaliyetlerini hem Asya-Pasifik'te nüfuz sahibi olma politikalarına hem de uluslararası sistemdeki konumuna bir tehdit olarak algılamaktadır.

2010'ların başında Moskova, önemli bir ekonomik büyüme kaynağı olarak görülen Asya-Pasifik ülkeleriyle iş birliğine dayalı geniş bir yaklaşım geliştirmiştir. 2012'de Putin, Rusya'nın ekonominin modernizasyonunu teşvik etmek amacıyla Asya-Pasifik bölgesine odaklanan bir "Asya'ya Dönüş" uygulayacağını belirtmiştir. Rusya'nın nispeten daha az olan ekonomik bağları ve zayıf bölgesel güvenlik etkisi göz önüne alındığında, Rus diplomasisindeki yeni odak noktası öncelikle Asya-Pasifik bölgesinin ve özellikle Çin'in küresel ölçekte öneminin arttığı giderek çok kutuplu hale gelen bir dünyanın parçası olma arzusuna işaret etmektedir. Böylece Rusya'nın Avrupa ve ABD ile olan zorlu bağlarını yeniden dengelenmesi de amaçlanmıştır. 2014'ten itibaren

Rusya'nın Kırım'ı ilhak etme hamlesi ve Donbas çatışmasındaki rolünün ardından Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerde yaşanan kriz, Moskova'nın önceki Avrupa-Atlantik odağından hızla uzaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum Rusya'nın dış ve güvenlik politikasında Asya-Pasifik'in önemini daha da artırmıştır.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki ilişkilerini mümkün olan en üst seviyeye çıkarmaya çalıştığı bir dönemde Hint-Pasifik Bölgesel Konsepti etrafında ABD, Hindistan, Japonya ve Avustralya'nın yer aldığı Dörtlü Diyalog (QUAD) oluşturulmuştur. Liderliğini ABD'nin çektiği bu devletler koalisyonunun yükselişi, Moskova tarafından Asya-Pasifik bölgesinde kendisi için yeni bir uluslararası konum oluşturma çabalarına karşı bir meydan okuma olarak algılanmaktadır.

Bu gelişmeler, Çin'in dışında, özellikle aynı zamanda QUAD üyesi Hindistan ve Japonya ile çeşitli bölgesel ortaklıklar kurma, Asya-Pasifik bölgesinde Rusya'nın önemli bir bağımsız aktör olarak kabul göreceği çok kutupluluğu teşvik etme, Rusya liderliğindeki Avrasya entegrasyon süreçleriyle Asya-Pasifik bölgesindeki bölgesel iş birliği mekanizmalarını entegre etme ve ABD ve Avrupa ile bozulan bağları dengelemek için Asya-Pasifik bölgesine yönelme gibi Rusya'nın dört temel hedefini tehdit etmektedir.

Rusya, Hint-Pasifik konseptini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa-Atlantik bölgesinde olduğu gibi yeni güç bloklarının oluşturulmasını desteklemediğini savunarak reddetmektedir. Rusya, QUAD oluşumu ve özellikle de Japonya'nın da NATO toplantılarına katılmaya başlamasıyla birlikte bu görüşlerini ŞİÖ gibi bölgesel mekanizmalar aracılığıyla da yüksek perdeden dillendirmeye devam etmektedir.

Rusya, uluslararası sistemin çok kutuplu hale geldiğini gösteren ve BM'nin temel ilkeleri olan devletlerin egemen eşitliği, iç işlerine karışmama, toprak bütünlüğüne saygı ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü üzerine inşa edilmiş ŞİÖ, BRICS, ASEAN gibi bölgesel örgütlenmelerin hali hazırda mevcut olduğunu belirtmektedir. QUAD, hem Rusya hem de Çin'i dışarıda bırakarak Moskova'nın bölgesel rolünü güçlendirmeye çalıştığı mevcut bölgesel mimariyi (ASEAN) bypass etmektedir. Dolayısıyla Rusya, Hint-Pasifik konseptinin bölgeyi birleştirmek için değil ayrıştırmaya hizmet ettiğini düşünerek Hint-Pasifik gündeminin sadece Çin'i sınırlamakla ilgili olmadığını daha ziyade ABD'nin dünyanın önde gelen iki kara gücü olan Rusya ve Çin'i çevrelemeye yönelik daha geniş bir değişimin parçası olduğunu algılamaktadır.

Neorealizm, güvenlik kaygıları ve tehdit algılamaları nedeniyle, uluslararası sistemde ittifakların ve ortaklıkların önemini kabul ederek güç dengesi için iç dengeleme ve dış dengeleme stratejilerini ortaya koymaktadır. Neorealizm, uluslararası politikada dengelemeyi sağlamak için kendi yeteneklerini geliştirme ve potansiyellerini artırma olarak tanımlanan iç dengelemeyi önermektedir. Bu dengelemede nüfus, ekonomik gelişim önemli bir yer tutmaktadır. Rusya'nın

demografik eksikliklerinin uzun vadede bozulması, Rusya'nın büyük bir güç olarak statüsünü kalıcı olarak zayıflatması tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Sonuçta, sürdürülebilir ve fazla insan gücü olmadan ülkeyi bir arada tutmak, dinamik bir tüketici pazarını teşvik etmek, endüstriyel üretkenliği canlandırmak, güçlü askeri yetenekleri sürdürmek ve Rus kültürünün, kimliğinin ve dilinin sürekli varlığını korumak son derece zor olacaktır. Bununla birlikte, çalışan nüfusun giderek azalması ve yaşlı nüfusun artması, tasarruflar, yatırımlar, zenginlik yaratan iş projeleri için kredilerin ve devletin savunma harcamalarını ve eğitim ve sağlık gibi hizmetleri karşılamak için kullandığı bütçelerin kullanılabilirliğini azaltacaktır.

Demografik daralma ulusal güç açısından zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, daha önce de bahsedildiği gibi uygun olmayan iklim ve coğrafi koşullarla geniş bir coğrafyaya sahip olan Sibiry ve Rus Uzak Doğu bölgeleri için daha dramatik bir hal almıştır. Asya-Pasifik ile olan ilişkilerinde sıçrama tahtası niteliğinde olan bu bölgeler, Rusya'nın bölgeye yönelik politikalarında ve ulusal gücünün artırılmasında hayati öneme sahiptir. Bu nedenle Rusya, kapsamlı bir nüfus politikası uygulamaya başlamıştır.

İç dengelemede bir diğer önemli husus ise; iklim, coğrafya ve nüfusun zorlayıcı etkileri nedeniyle Sibiry ve Rus Uzak Doğu bölgelerinde ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır. Rusya'nın temel hedefi, yeni istihdam olanakları sağlayarak ve yerel altyapıyı iyileştirerek Sibiry ve Rus Uzak Doğu bölgeleri refahını artırma ve dolayısıyla da Asya-Pasifik pazarlarına ihracatı artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktır. Bu nedenle, Sibiry ve Rus Uzak Doğu bölgeleri için, sadece kaynak ihracatına ve bunlara hizmet etmek için gereken altyapıya yönelik oluşturulan kalkınma programı, 2013 yılından sonra değiştirilmiştir. Bölge için, hızlandırılmış kalkınma bölgesi olarak adlandırılan özel ekonomik bölge biçiminde tasarlanan bir strateji ortaya konulmuştur. Bu stratejide, başta alt yapı olmak üzere kaynak projelerinin devlet tarafından finanse edilmesi ve kaynak ihracatının yanı sıra tarım ürünleri de dahil üretilen fabrikasyon mal ve hizmetlerin de Asya-Pasifik bölgesine ihracatını içermektedir.

Neorealizmde dış dengeleme, diğer devletlerle ittifaklar kurarak güç dengesini sağlama çabasıdır. Rusya, Asya-Pasifik bölgesine yönelik barışçıl, karşılıklı fayda sağlayan ve hegemonik güce karşı denge sağlamaya yönelik diplomatik ve ekonomik çabalarla ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve çok taraflı mekanizmalara katılımı içeren bir dengeleme politikası gütmektedir. Hint-Pasifik konseptinin meydan okumasıyla karşı karşıya kalan Rusya, mevcut bölgeye yönelik diplomasi faaliyetlerini artırmıştır. Yoğunlaştırılmış bölgesel diplomasi, ilişkilerin çeşitlendirilmesi ve bölgesel ekonomik ve güvenlik iş birliği formatlarıyla bölgede arabuluculuk faaliyetlerinde bulunma gibi politikalarına hız vermiştir. Bunun yanı sıra Çin de dahil olmak üzere askeri tatbikatlara katılarak ve bölgede düzenli olarak donanma konuşlandırarak bölgesel askeri varlığını güçlendirmeye çalışmıştır.

Rusya Federasyonu, Çin ile ortaklığını güçlendirmekte ve Asya bölgesindeki diğer büyük aktörlerle ilişkiler kurarak kendisini güvenlik ve ekonomiye önemli bir katkı sağlayıcı olarak konumlandırmaktadır. Hem Rusya hem de Çin, insanlığın karşı karşıya olduğu en acil sorunlar karşısında diyalog, iş birliği ve tüm ulusların egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı temelinde ilişkiler kurmanın elzem olduğuna inanmaktadır. Rusya ve Çin'in yaklaşımlarındaki süreklilik, iki ülkenin uzun yıllardır çok kutuplu bir dünya düzenini teşvik etme arzularını ortaya koymaları, uluslararası ilişkilerde güç kullanımına karşı çıkmaları ve küresel sorunların çözümünde tüm ülkeler arasında yakın iş birliğine duyulan ihtiyacı vurgulamalarından kaynaklanmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin daimî üyeleri olan Rusya ve Çin aynı zamanda Birleşmiş Milletler' in küresel yönetimde daha büyük bir rol oynaması gerektiğini savunmakta, diğer ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesini desteklemekte ve bir devletin kendi değerlerini ve "tek doğru" kalkınma yolunu diğer ülkelere dayatmasına şiddetle karşı çıkmaktadır.

Çin ile meydana gelen yakınlaşma Sovyet birliğinin dağılması sonrası ortaya çıkmış görölse de aslında temelleri Gorbaçov'un öncesinde atmış olduğu olumlu adımlar ve gelişmeler sonucunda meydana gelmiştir. Bu yakınlaşmanın merkezinde iki ülkenin de benzer şekilde ekonomik ve politik değişimler içine aynı zamanda girmesi ve bu süreci atlatmak için olumlu dış politik güce ihtiyaç duyması vardır. Sovyetler Birliğinin sona ermesi ile sosyalizm diğer bir deyişle Marksist-Leninist ideolojiden uzaklaşıp, bu nedenden kaynaklı tüm rekabet unsurlarını egale edip her iki ülkenin de uyum sağlamaya çalıştığı kapitalist düzene yakın ilişkiler içerisinde girilmiştir.

Ortaya çıkan yeni sistemde iç politikaya dış politikanın da çok fazla etkisi olduğu için iki ülkede birbirleriyle ilişkisinde olumlu adımlar atmıştır. Doğu blokunda yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Çin benzer olayları yaşamamak için önlem almaya ve politikasını bu bilgiler ışığında yönlendirmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan Sovyetler Birliği Cumhuriyetleri arasında en çok toprak sahibi olan ve varis olarak görülen Rusya artık eskisine denk güçlü bir devlet değildir. İki devletinde süreçte önceliği güvenliklerini sağlamak ve iç/dış politikalarında olumlu ekonomik, siyasi gelişmeler meydana gelmesidir. Bu nedenle alınan kararlar ve anlaşmalar ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine neden olmuştur. Çin, Asya-Pasifik ekonomileri arasında Rusya'nın en büyük ortağıdır ve bu iki ülke arasındaki ilişkilerin hem ekonomik hem de siyasi bileşenleri vardır. Çin ile ortaklığın Rusya'nın Uzak Doğu bölgesinin ekonomik sorunlarını çözmesi beklense de kayda değer bir sonuç vermemiştir.

Ukrayna Savaşı'ndan sonra Batı'nın yaptırımları Rusya ekonomisinin Avrupa'dan uzaklaşmasına yol açtığı için Çin, özellikle Rusya'nın güvenlik ve dış politikasının Asya-Pasifik bölgesinin yönelmesinin ana odağı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Rusya-Çin ilişkileri niteliksel bir değişime uğramış ve Rusya'nın ekonomik güç açısından küçük ortak olduğu ancak Çin tarafından siyasi olarak egemen bir eşit olarak muamele gördüğü büyüyen bir "asimetrik karşılıklı bağımlılığa" dönüşmeye başlamıştır. Çin ve Rusya'nın birbirine ihtiyaç duyması ve

istikrarlı siyasi bağlardan her iki tarafın da fayda sağlayacak olmasının yanı sıra özellikle de Çin'in pek çok anlaşmazlık konusuna sahip olduğu bölgedeki Japonya ve Hindistan gibi diğer ülkeler, Rusya'ya, Asya-Pasifik bölgesinde fırsatlar yaratırken aynı zamanda yeni sorun alanları yaratma eğilimi de gösterebilecektir.

Rusya, küresel güvenlik düzeyinde, uluslararası güvenlik ve barışın korunması ve çok taraflı diplomasi için tek ve meşru forum olarak BM Güvenlik Konseyi'nin ve BM'nin merkezi rolünü vurgulamaktadır. Ayrıca, Rusya, ABD'nin tek taraflı dış politika uygulamalarının egemen demokrasilere dayalı çok taraflı dünya düzeninin kurulamamasına ve uluslararası krizlerle karşılaşıldığında BM'nin rolünün zayıflamasına neden olduğuna inanmaktadır.

Rusya, bölgesel güvenlik düzeyinde ise, özellikle yakın komşuları ile “bölgesel çok taraflılık” konseptini savunmaktadır. Rusya, bölgesel güvenlik görüşlerine paralel olarak Asya Pasifik bölgesinde ekonomik ve güvenlik entegrasyonları için çok taraflı mekanizmalarla artan oranda ilgilenmektedir. Böylece Rusya, Rus ulusal gücünün bölgesel meselelerdeki rolünün artacağını düşünmektedir. Rusya, bu siyasi güdü ile Asya Pasifik bölgesinde hem çok taraflı hem de ikili ilişkilerde önemli başarılar elde etmiştir. Putin, ilk iktidara geldiğinde, 2000'de, K. Kore'ye yaptığı ziyaretle Kore Yarımadası'ndaki diplomatik varlığını yeniden canlandırmış ve eski komünist bloktaki ittifakları, Moğolistan, Vietnam, Kamboçya ve Laos gibi ülkelerle ekonomik iş birliğini kaldığı yerden devam ettirmeye başlamıştır.

Çin ile arasındaki bu asimetrik ilişkiyi ve bölgede giderek artan Çin-ABD rekabetini de dikkate alan Rusya, başta ASEAN ve APEC olmak üzere Asya-Pasifik'teki bölgesel mimariyle daha fazla iş birliği mekanizmaları yaratmaya çalışmaktadır. Bölgesel kurumlarla bağlar kurmak, Rusya'nın çok taraflılığı teşvik etme ve böylece bölgesel güçleri sınırlandırmaya yardımcı olma ve çok kutupluluğu teşvik etme çabalarının önemli bir parçası olmuştur.

Rusya'nın bölgesel ekonomik ve güvenlik mekanizmalarına katılımı aynı zamanda ona bölgedeki ülkelerle ikili iş birliği alanları yaratma konusunda fırsat da vermektedir. Nitekim, bir taraftan ASEAN ile bağlarını geliştirmeye çalışırken diğer taraftan bölge ülkeleriyle ikili ticaret diplomasisi ve münferit ülkelerle güvenlik ortaklıkları oluşturma yoluna gitmiştir. Bu bağların geliştirilmesinde Endonezya önemli bir konum kazanırken, Myanmar ile genişleyen silah satışları Rus savunma sanayii için önemli olmuştur. Soğuk Savaş döneminden kalma yakın bağlara dayanan Vietnam da Rus diplomasisinin hedefi olmuştur. Rus enerji şirketleri, Pekin ile yaşanacak bir gerginliği göze alarak, Güney Çin Denizi'nde Vietnam ve Çin'in hak iddia ettiği bölgelerde açık deniz kaynaklarını geliştirme faaliyetleri yürütmüşlerdir.

Rusya, uzun zamandır Asya genelinde, özellikle de Hindistan ile çok daha geniş bir angajman politikası sürdürmektedir. Hem Hindistan hem de Rusya, tüm ülkelerin barış içinde bir arada

yaşama ve kendi sosyo-ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirme hakkını tanıma ilkelerine bağlıdır. Her ikisi de dünya barışı ve uluslararası iş birliği fikirlerine bağlıdır.

Hindistan, Rus savunma sanayi için hayati bir ortaktır ve iki ülke nükleer enerji, uzay ve bilim ve teknoloji iş birliği konularında birlikte çalışmaktadır. Rusya ve Hindistan ayrıca ABD'nin egemen olmadığı bir küresel yönetim ve güvenlik mimarisini teşvik etmek için devlet egemenliği ilkesi üzerine inşa edilmiş çok kutuplu bir dünya düzenine destek etrafında bir ilişki kurmuştur. Moskova bölgede, özellikle Rusya'nın öncü bir rol oynadığı ŞİÖ, Rusya-Hindistan-Çin grubu (RIC) ve BRICS gibi çeşitli çok taraflı kurumları desteklemiştir. Bu çok taraflı mimarinin ortaya çıkışında ABD'nin hâkim olduğu bir küresel düzenden “çok kutuplu bir uluslararası sisteme” geçiş vizyonu belirleyici olmuştur. Rusya, Hindistan ile olan ortaklığı hem ABD hem de Çin'e karşı denge sağlamaya yardımcı olabilecek bir ilişki kurmanın bir aracı olarak görmektedir.

Neorealizm, maddi çıkarları devlet davranışlarının itici gücü olarak görmektedir. Rusya'nın enerji ihracatı da dahil olmak üzere Asya-Pasifik'teki ekonomik bağları ulusal güç arayışını yansıtmaktadır. Devlet gelirlerinin yarısını oluşturan Rusya'nın enerji sektörü, ülke ekonomisi için olduğu kadar siyasi nüfuz kurmak için de çok önemli bir araç rolünü üstlenmektedir. Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde rekabetçi bir enerji sağlayıcısı olduğunun farkında olarak bölge ülkeleriyle enerji iş birliğini geliştirmek için çeşitli fırsatlardan yararlanmaktadır.

Rusya, başta enerji olmak üzere ekonomik enstrümanları kullanarak, özellikle ABD'nin bölgedeki iki önemli müttefiki Güney Kore ve Japonya ile karşılıklı yarar esasına dayalı ikili ilişkiler ve iş birliği oluşturmaya çalışmaktadır. Böylece, hem bölgesel iş birliği inisiyatiflerinin teşvik edilmesini hem de bölgede ABD-Japonya-Güney Kore üçlü müttefikliğinin daha da güçlenmesinin önüne geçmeyi hedeflemektedir.

Rusya'nın ekonomik modernizasyon ihtiyaçlarına Japonya'nın başta enerji tasarrufu uzmanlığı olmak üzere çeşitli teknolojileriyle yanıt vermenin iki ülke arasında ekonomik cephede bir "kazan-kazan ilişkisi" yaratılmasına dolayısıyla da iki ülke arasındaki sorunların çözümü ve iş birliği imkanlarının artırılması için bir "itici güç" olabilecektir.

Rusya için stratejik olarak önemli bir sektör olan enerji iş birliği, toprak müzakerelerinde ana pazarlık kozu ve önemli bir kaldıraç olabilecek niteliğe sahiptir. Rusya için Japonya ile ekonomik iş birliği, Asya-Pasifik bölgesine yönelişini çeşitlendirmek ve Çin'e olan aşırı bağımlılığını azaltmak için bir fırsat sunmaktadır. Batı'nın yaptırımları nedeniyle Rusya, çok ihtiyaç duyduğu Japon yatırımını ve teknolojisini çekmeyi ve Uzak Doğu'daki eski sanayilerini ve kullanılmayan kaynaklarını geliştirmeyi planlamaktadır. Ancak, Ukrayna Savaşı, bu planların gündemden düşmesine neden olmuştur. Rusya'nın Kırımı ilhak etmesinden sonra uygulamaya konulan Batı yaptırımlarını Japonya katı bir şekilde uygulamamıştır. Bu durum sonrası Tokyo ile ekonomik iş

birliği, Moskova'ya, tamamen terk edilmediğini ve başta Batı olmak üzere uluslararası izolasyona rağmen uluslararası ortaklar bulabileceğini gösterme fırsatı da vermiştir. Ancak, 2022 Ukrayna Savaşı sonrası uygulanan yaptırımlar, Rusya ve Japonya arasındaki ekonomik ilişkileri ve dolayısıyla siyasi ilişkileri sekteye uğraticı bir nitelik taşımıştır.

Güney Kore'nin büyük bir teknoloji ve sanayi üreticisi olarak konumu ve Rusya'nın sahip olduğu enerji kaynakları iki ülkenin ekonomik ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Nitekim, Ukrayna Savaşı öncesi Rusya, Güney Kore'nin 10. büyük ticari ortağı; fosil yakıt tedarikçisi olarak da 4. büyük kaynağı olmuştur. Ancak, Güney Kore, 2014'ten sonraki yaptırımlardaki tavrının aksine 2022 Ukrayna Savaşı sonrası Batı yaptırımlarında esnek davranmamıştır. Dolayısıyla, Batı yaptırımları sonucunda Rusya, ticaret ortağı olma konusunda gerileyerek 2022'nin sonunda G. Kore'nin 15. ticaret ortağı olmuştur.

Rusya'nın Bangladeş, Filipinler, Endonezya ve Malezya ile olan ilişkilerinde enerji sektörü önemli bir görev üstlenmektedir. Bu ülkelerle, ikili ticaret hacimleri sürekli artış göstermekle birlikte diğer alanlarda da ikili iş birliklerini artırmaya çalışmaktadır. Örneğin Rusya, Bangladeş ile eğitim ve eczacılık sektörlerinde; Filipinler ile turizm ilişkilerinin derinleştirilmesinde, Endonezya ile turizm sektörünün yanı sıra lojistik alt yapının iyileştirilmesinde ve Malezya ile de savunma ve güvenlik ortaklığı oluşturulması konusunda iş birliği imkanlarını derinleştirmektedir.

Özetle, ABD'nin gücünü sınırlama, çok kutuplu bir dünya yaratma, bölgede Çin'in küçük ortağı olarak değil de Çin'le stratejik ortak olma ve Japonya ile ilişkileri geliştirme Rusya'nın Asya Pasifik bölgesinde aktif bir şekilde ilerlemesi için temel siyasi motivasyon unsurlarıdır.

Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesindeki dış politikasının hedefi, bölge ekonomileriyle dış ticaretini arttırmak, ekonomik gücünü artırmak olduğundan, bu hedefe ulaşılması, politika geliştirme ve uygulama koşullarının dikkate alınmasını gerektirmektedir. Bu koşullar Asya-Pasifik bölgesinin sunduğu ekonomik fırsatlar ve kalkınma dinamizmi, Sibirya ve Uzak Doğu'nun kalkınma ihtiyacı, Çin ile derinleşen ekonomik ve siyasi ilişkiler ve uluslararası güvenlik alanındaki ortak çabalar olarak tanımlanmaktadır. Pasifik kıyıları ve topraklarının üçte ikisi Asya'da bulunan Rusya da bu bölgenin bir parçasıdır ve bu da kendisini oluşturan ülkelerle karşılıklı fayda sağlayan ekonomik ilişkiler için bir ön koşuldur. Asya-Pasifik ile daha yakın bir ortaklık, küresel jeopolitik dağılımın çok kutuplu sistemini dengelemek için önemlidir.

Rusya, bölgedeki askeri varlığını ve faaliyetlerini güçlendirmek; Rusya'yı stratejik bir enerji tedarikçisi olarak tanıtmak ve özellikle Kore yarımadası ile ilgili olarak diplomatik profilini yükselterek Batı'daki kötü itibarının aksine Rusya'yı iyi bir bölgesel vatandaş olarak göstermek ve saygı gösterilmesi gereken etkili bir oyuncu olduğunu kanıtlamak istemektedir.

KAYNAKÇA

- Abay, Emre Gürkan (16.11.2022), “Rus Ekonomisi Resesyona Girdi”, AA, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rus-ekonomisi-resesyona-girdi/2740321> (5.6.2023).
- Akgül, Fatih (2009), **Rusya ve Türklerde Avrasyacılık**, IQ Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Allison, Graham T. (1971), **Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis**. Little, Brown Publishing, Boston.
- _____ (2017), **Destined for War : Can America and China Escape Thucydides's Trap?**, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, New York.
- Ambrosio, Thomas (2005), **Challenging America’s Global Preeminence: Russia’s Quest for Multipolarity**, Ashgate Publishing, Hampshire.
- Amitav, Acharya ve Johnston, Alastair I. (2007), **Crafting Cooperation Regional International Institutions in Comparative Perspective**, Cambridge University Press, New York.
- Amitav, Acharya (2008), **Asia Rising: Who is Leading?**, World Scientific Publications, Singapore.
- Anand, Pawan (2023), “Russia and India: A Defining Relationship in Uncertain Times”, **Valdai Club**, <https://valdaiclub.com/a/highlights/russia-and-india-a-defining-relationship/> (8.9.2023).
- Andreyeva, Svetlana (2010), “Russia-South Korea Relations is a Priority in Asia-Pacific-Medvedev”, **Voice of Russia**, http://english.ruvr.ru/_print/33093213.html (22.5.2022)
- APEC (1994), “APEC Zirve Bildirisi”, https://www.apec.org/meeting-papers/leaders-declarations/1994/1994_aelm (12.3.2020).
- _____ (2020), “APEC Zirve Bildirisi”, https://www.apec.org/meeting-papers/leaders-declarations/2020/2020_aelm/annex-a (14.12.2020).
- _____ (2021), https://statistics.apec.org/index.php/bilateral_linkage/index (6.6.2022).
- Arai, H. (2016). “Japan-Russia Economic Relations with Emphasis on Energy Cooperation”, G. Rozman (Ed.), **Japan Russia Relations, içinde**, (101- 110), Sasakawa Peace Foundation, USA.
- Arı, Tayyar (2008), **Uluslararası İlişkiler Teorileri- Çatışma, Hegemonya, İş Birliği**, 5. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa.

- Aron, Leon (1998), “The Foreign Policy Doctrine of Post-communist Russia and Its Domestic Context”, Michael Mandelbaum (Ed.), **The New Russian Foreign Policy**, içinde (23- 63), Council on Foreign Relations, New York.
- ASEAN (2023a), “ASEAN- Russia- Dialogue- Relations”, ASEAN, <https://asean.org/wp-content/uploads/2023/06/Overview-ASEAN-Russia-Dialogue-Relations-as-of-June-2023.pdf> (11.11.2023).
- _____ (2023b), “ASEAN Statistical Yearbook 2023”, ASEAN, <https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2023/12/ASYB-2023-v1.pdf> (11.11.2023).
- Ashley, Richard K., (1984), “The Poverty of Neorealism”, **International Organization**, 38(2), 225- 286.
- Ateş, Davut (2016), **Uluslararası Örgütler – Devletlerin Örgütlenme Mantığı**, 3. Baskı, Dora Yayınları, Bursa.
- Auslin, Michael R. (2020), **Asia’s New Geopolitics: Essays on Reshaping the Indo-Pacific**, Hoover Institution Press, Stanford.
- Azizian, Rouben (2000), “Russia in Asia, Unwelcome Intruder or Accomadative Players”, **Working Paper**, The Center for Strategic Studies of Victoria University, New Zeland, <http://www.victoria.ac.nz/hppi/centres/strategic-studies/publications/working-papers/WP16.pdf> (15.3.2018).
- Ball, Desmond vd. (2021), **Asia’s New Geopolitics: Military Power and Regional Order**, Routledge, New York.
- Barannikova, Anastasia (2019a), “*Russian Far East Development Concepts and Ideas: Mistakes of the Past*”, **Asia-Pacific Journal of Marine Science & Education**, 9(1), 92–101. <https://www.msun.ru/dir/marinejournal/issues/2019v09no01/2019v09no01.pdf> (12.04.2022).
- _____ (2019b), “What Russia thinks about North Korea’s nuclear weapons”, **Bulletin of the Atomic Scientists**, <https://thebulletin.org/2019/04/what-russia-thinks-about-north-koreas-nuclear-weapons/> (2.6.2022).
- Barnes, Ian (2015), **Rusya: Huzursuz İmparatorluk – Bir Tarihsel Atlas**, (Çev. Abdullah Yılmaz), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul.
- Baylis, J. vd. (2008), **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, 4th Edition, Oxford University Press, Oxford.
- BBC News (3.7.2012), “Russian PM Medvedev's Visit to Disputed Islands Irks Japan”, <https://www.bbc.com/news/world-asia-18688388> (18.8.2022)

- Beisswenger, Martin (2015), “Metaphysics of the Economy- The Religious and Economic Foundations of P. N. Savitskii’s Eurasianism”, Mark Bassin, vd. (ed.), **Between the Europe and Asia- The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism**, içinde (97- 112), University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Bhaumik, Anirban (2022), “Russia Slams Quad After India Defends it”, <https://www.deccanherald.com/world/russia-slams-quad-after-india-defends-it-1138147.html> (15.9.2022)
- BHP Bilton (2006), “BHP Billiton And MMC Norilsk Nickel Announce An Alliance On Minerals Exploration And Development In Russia”, <https://www.bhp.com/news/media-centre/releases/2006/06/bhp-billiton-and-mmc-norilsk-nickel-announce-an-alliance-on-minerals-exploration-and-development-in-russia> (15.04.2021).
- Bin, Yu (2010), “China-Russia Relations Comparative Connections”, **Center for Strategic and International Studies**, 12(3), <https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/cpc/v12i3/24.html> (14.12.2021).
- Black, Joseph L. (1999), **Russia Faces NATO Expansion: Bearing Gifts or Bearing Arms?**, Rowman & Littlefield Publishers, Washington.
- Blank, Stephen (2009), “At a Dead End, Russian Policy and the Russian Far East”, **Demokratizatsiya The Journal of Post-Soviet Democratization** 17(2), 122-144.
- _____ (2011), “Russia, China, ASEAN and Asian Security”, **E-International Relations**, <http://www.eir.info/2011/08/04/russia-china-asean-and-asian-security/> (20.12.2021).
- Borisov, Gleb V. vd. (2020), “Modification of Russia's Trade Pattern under External Shocks in 2014 and Beyond”, **Journal of Economic Integration**, 35(2), 296- 325.
- Borodavkin, Alexander (2010), "The Asian Vector of Russia's Policy and Modernization", **International Affairs**, 56(5), 23-30.
- Bostanoğlu, Burcu (1999), **Türkiye- ABD İlişkilerinin Paradigması**, İmge Kitabevi, Ankara.
- BP (2021), “Statistical review of world energy”, **British Petroleum**, 70th edition <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> (2.6.2022).
- Bradshaw, Michael, (2013). “Russian LNG Exports to Asia: Current Status and Future Prospects”, Mikal E. Herberg (Ed.), **Asia’s Uncertain LNG Future**, içinde 37-50, NBR Special Report, Washington.
- BRIC (2010), “BRIC Zirve Bildirisi”, <https://www.unaoc.org/docs/II-BRIC-Summit.pdf> (10.3.2021).
- Brown, Chris ve Ainley, Kirsten (2005), **Understanding International Relations**, 3rd Edition, Palgrave Macmillan, New York.

- Brown, J. D. J. (2013), "The 2011 Great East Japan Earthquake and Russian- Japanese Relations", **Post- Soviet Affairs**, 29(3), 197–236.
- Brzezinski, Zbigniew (2005), **Büyük Satranç Tahtası**, (Çev. Yelda Türedi). İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Bulut, R. (2014), "SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda Serbest Piyasaya Geçiş", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), 7-19.
- Buzan, B. (2013), "The Asia-Pacific: What Sort of Region in What Sort of World?", Christopher Brook ve Anthony McGrew (Eds), **Asia-Pacific in the New World Order**, içinde (68- 86), Routledge, London.
- Carr, E. H. (2001), **The Twenty Year's Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations**, 6th Edition, Perennial, New York.
- Caşın, Mesut H. (2015), **Novgorod Knezliği'nden XXI. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi**, Genişletilmiş 2. Baskı, Atlas Yayınları, Ankara.
- Caşın, Mesut H. ve Derman, G. Saynur (2016), **Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar**, SRT Yayınları, Ankara.
- Cha, Victor D. (2010), "Powerplay: Origins of the U.S. Alliance System in Asia", **International Security**, 34(3), 158- 196.
- Chandra, Amresh (2010), "Strategic Triangle among Russia, China and India: Challenges and Prospects", **Journal of Peace Studies** 17(2-3), 40- 60.
- Chirkova, Ekaterina (2012), "Key Aspects of Russia's Current Foreign and Security Policy", **European Parliament Policy Department, Directorate-General for External Policies**, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2012/491446/EXPO-AFET_SP%282012%29491446_EN.pdf (17.9.2020).
- Christoffersen, Gaye (2010), "Russia's Breakthrough into the Asia-Pacific: China's Role", **International Relations of the Asia-Pacific**, 10(1), 61-91.
- CIA Factbook (2022), **Russia Country Map** <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/map/> (2.3.2023).
- Colins, Gabe (2011), "China Looms over Russian Far East", **The Diplomat**, <http://the-diplomat.com/2011/06/22/china-looms-over-russia-far-east/> (6.5.2020).
- Collard-Wexler, S. (2006), "Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union. European", **Journal of International Relations**, 12 (3), 397- 432.
- Cooper, Andrew F. ve Stubbs, Richard (2017), "Contending Regionalisms: Hubs and Challengers in the Americas and the Asia-Pacific", **The Pacific Review**, 30(5), 615- 632.

- CSCAP (2010), “Going East: Russia’s Asia-Pacific Strategy, Russia in Global Affairs”, **Global Affair in Russia**, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Going-East-Russias-Asia-Pacific-Strategy-15081>.
- Çelikpala, Mitat (2019), “Güvenlik İkilemi”, **Güvenlik Yazıları Serisi**, No: 48, https://trguvenlikportali.com/wpcontent/uploads/2019/12/GuvenlikIkilemi_MitatCelikpala_v.1.pdf (28.8.2022).
- Dabrowski, Marek (2023), “Business and Investment Climate, Governance System”, Marek Dąbrowski (Ed.), **The Contemporary Russian Economy: A Comprehensive Analysis**, içinde 99-114, Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Danilovic, Vesna (2002), **When Stakes Are High: Deterrence and Conflict Among Major Powers**, University of Michigan Press, Michigan.
- Department of Foreign Affairs and Trade of Australia (t.y), “Russia’s Invasion of Ukraine”, <https://www.dfat.gov.au/crisis-hub/russias-invasion-ukraine> (6.1.2023).
- _____, “Russia’s Invasion of Ukraine”, <https://www.dfat.gov.au/crisis-hub/russias-invasion-ukraine> (6.1.2023).
- Dirlik, Arif (1993), “Introduction: Pacific Contradictions”, Arif Dirlik (Eds.), **Whatt Is in a Rim? Critical Perspectivies on the Pacific Region Idea**, 2nd Edition, içinde (3- 14), Rowman & Littlefield Publishers, Boston.
- Donaldson, R. vd. (2014). **The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests**. M.E. Sharpe, New York.
- Dugin, Aleksandr (2014), **Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım**, (Çev. Vügar İmanov), Küre Yayınları, İstanbul.
- Dukes, Paul (2022), **Russia in Manchuria- A Problem of Empire**, Routledge, New York.
- Dunne T. ve Schmidt, B. C. (2020), “Realism”, John Baylis vd. (Eds.), **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**, 8th Edition, içinde (130- 144), Oxford University Press, New York.
- Dünya Bankası WITS (2021a), “Russian Federation GDP, in current US\$ 2000- 2021” <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/RUS> (23.5.2023).
- _____, (2021b), “Russian Federation Product Exports and Imports 2021” <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/2021/TradeFlow/EXPIMP/Partner/WLD/Product/All-Groups> (18.6.2023).
- Dünya Bankası (2022), <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=ZQ/1000-RU> (13.7.2023).

- _____ (2023a), “High-technology Exports (current US\$)- Singapore, Malaysia, Thailand, Indonesia”, <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.CD?locations=SG-MY-TH-ID> (20.01.2024).
- _____ (2023b), “GDP per capita (current US\$)– Singapore”, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=SG> (22.01.2024)
- _____ (2023), “Trade (% of GDP)”, https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?year_high_desc=true (24.01.2024)
- Eaton, Joseph (2016), “Reconsidering the 1980 Moscow Olympic Boycott: American Sports Diplomacy in East Asian Perspective”, **Diplomatic History**, 40(5), 845- 864.
- Efron, Sonni (1994), “The Bosnia Dilemma: Yeltsin Warns Serbs to Stop Attacks”. **Los Angeles Times**, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1994-04-20-mn-48234-story.html> (3.1.2022).
- Elman, Colin (2008), “Realism”, Paul. D. Williams (Ed.), **Security Studies: An Introduction, içinde** (15- 28), Routledge, New York.
- Embassy of India in Russian Federation (2011), “Joint Statement Furthering the India- Russia Strategic Partnership to Meet the Challenges of a Changing World”, <https://indianembassy-moscow.gov.in/challenges-of-a-changing-world.php> (23.11.2019).
- Embassy of the Russian Federation in Malaysia (2024), “Chronicle of Bilateral Relations Between Russia and Malaysia”, <https://malaysia.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/bilateral-documents/> (24.01.2024).
- Embassy of the Russian Federation in the Republic of Singapore (2019), “Bilateral Relations, https://singapore.mid.ru/en/russia_and_singapore/bilateral_relations/political_relations/ (21.12.2021).
- Eurasian Economic Commission (2019), “Eurasian Economic Union Trade Agreements- Republic of Singapore”, **Eurasian Economic Commission** <https://eec.eaeunion.org/en/comission/departement/dotp/torgovye-soglasheniya/singapore.php> (24.01.2024)
- Evans, Samuel Cranny (2019), “Russia Completes Delivery of T-90S/SK Tanks to Vietnam”, **JANES**, <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/russia-completes-delivery-of-t-90ssk-tanks-to-vietnam> (30.3.2023).
- Ferguson, Joseph P. (2008), **Japanese-Russian Relations: 1905–2007**, Routledge, Oxon.
- Fernandez, Daniel Sherman (2021), “Malaysian Chip Manufacturers Raking In High Profits”, <https://www.dsfsf.my/2021/10/malaysian-chip-manufacturers-raking-in-high-profits/> (20.01.2024).

- Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası (2023), “Singapur’un Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Rolü”, **TC Singapur Büyükelçiliği**, <https://www.ftso.org.tr/assets/upload/dosyalar/singapurun-kuresel-captaki-ekonomik-ve-ticari-konumu-hakkinda-not.pdf> (24.01.2024).
- Franklin, Matthew (2008), “Kevin Rudd to Drive Asian Union”, **The Australian**, <http://www.theaustralian.com.au/news/rudd-to-drive-asian-union/story-e6frg6no-1111116542913> (18.12.2019).
- Gaddy, C. G. ve Ickes, B. (2010), “Russia after the Global Financial Crisis”, **Eurasian Geography and Economics**, 51(3), 281–311.
- Gilpin, Robert (1981), **War and Change in World Politics**, Cambridge University Press, New York.
- Glaser, Charles L. (1994), “Realists as Optimists: Cooperation as Self- Help”, **International Security**, 19(3), 50- 90.
- Glebov, Sergey (2015), “N. S. Trubetskoi’s Europe and Mankind and Eurasianist Antievolutionism”, Mark Bassin, vd. (ed.), **Between the Europe and Asia- The Origins, Theories, and Legacies of Russian Eurasianism**, içinde (48- 67), University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Global Firepower (2024a), “2024 Military Strength Ranking”, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (24.6.2024).
- _____ (2024b), “2024 Russia Military Strength”, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=russia (24.6.2024).
- Goldstein, Jashua S. ve Pevehouse, Jon C. (2017), **Uluslararası İlişkiler**, (Çev. Haluk Özdemir), 2. Baskı, BB101 Yayınları, Ankara.
- Grieco, Joseph M. (1990), **Cooperation Among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade**, Cornell University Press, Ithaca.
- Güler, Mehmet Ç. ve Teke, Mehmet A. (2021), “Resmî Belgeler Işığında Rusya’nın Dış Politika Eğilimi”, **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, <https://setav.org/assets/uploads/2021/07/R189-Rusya.pdf> (20.11.2022).
- Gürbüz, Mehmet ve Karabulut, Mehmet (2009). “SSCB’nin Dağılmasıyla Bağımsızlığına Kavuşan Ülkelerde Sosyo- Ekonomik Benzerlik Analizi”, **Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi**, 50, 31-50.
- Gürdeniz, Cem (2022), “Rusya’nın Yeni Deniz Doktrini”, <https://www.veryansintv.com/yazar/cem-gurdeniz/kose-yazisi/rusyanin-yeni-deniz-doktrini> (3.3.2023).
- Haas, Marcel (2010), **Russia's Foreign Security Policy in the 21st Century: Putin, Medvedev and Beyond**, Routledge, New York.

- Haksess, Hasan (2022), “Karar Alma Mekanizmaları Açısından Bölgesel ve Bölgeler Ötesi Örgütlerin Karşılaştırmalı Analizi: APEC ve ASEM Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 25(1), 104-113.
- Hara, Kimie (1999), **Japanese-Soviet Russian Relations Since 1945**, Routledge, London.
- Harding, Luke (2009), “Russia Fears Embrace of Giant Eastern Neighbour”, **The Guardian**, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/aug/02/china-russia-relationship> (6.5.2020).
- Hartwell, Christopher A. (2023), “Constitutional Foundations of the Post-communist Russian Economy and the Role of the State”, Marek Dąbrowski (Ed.), **The Contemporary Russian Economy: A Comprehensive Analysis**, içinde 81-98, Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Hasgüler, Mehmet ve Uludağ, Mehmet B. (2014), **Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler**, 6. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Hobson, John M. (2000), **The State and International Relations**, Cambridge University Press, London.
- Hong, Mark T.S. (2016), **The Rise of Singapore- Relections on Singapore**, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-60783874>
- IMF (2022), “World Economic Outlook Database: April 2022”, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/April/weo-report?> (20.01.2024)
- İnce, A. Fırat, “Rusya Federasyonu-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerine Kısa Bir Bakış: Stratejik Ortaklık Perspektifleri”, Erhan Büyükkakıncı (Ed.), **Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, içinde (265- 280), Phoenix Yayınları, Ankara.
- İpek, Niyazi (2019), **Rus Dış Politikasının Yeniden Yapılanmasında Asya Faktörü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İsmayılov, Elnur (2013), “21. Yüzyıl Rusya Dış Politika Doktrinlerinde Güney Kafkasya ve Orta Asya Değerlendirmesi”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 1(1), 90- 110.
- İşcan, İsmail H. ve Hatipoğlu, Yıldız Z. (2011), “Rusya’nın Serbest Piyasa Anlayışı ve Küresel Kriz”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 61 (1), 177-237.
- İşyar, Ömer Göksel (2013), **Avrasya ve Avrasyacılık**, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Jane, M. (2022), “Rusya Federasyonu’nun Güvenlik Strateji Belgeleri Bağlamında Kırım İlhakı’nın Tarihsel- Sembolik ve Askeri- Jeopolitik Analizi”, **International Journal of Social Inquiry**, 15(2), 415–436.
- Jant, Sokvy ve Phin, Rathana (2021), “The Prospects and Challenges of Cambodia- Russia Relations”, **Khmer Times**, <https://www.khmertimeskh.com/50874296/the-prospects-and-challenges-of-cambodia-russia-relations/> (11.12.2022).

- Jervis, Robert. (1976), **Perception and Misperception in International Politics**, Princeton University Press, Princeton
- Jervis, Robert (1978), "Cooperation under the Security Dilemma", **World Politics**, 30(2), 167–214.
- Jervis, Robert (1994), "Hans Morgenthau, Realism, and the Scientific Study of International Politics", **Social Research**, 61(4), 853- 876.
- Jervis, Robert (1999), "Realism, Neoliberalism, and Cooperation: Understanding the Debate", **International Security**, 24(1), 42- 63.
- Jinping, Xi (2013), "Xi Jinping Calls for the Building of New Type of International Relations with Win-Win Cooperation at the Core in a Speech at the Moscow State Institute of International Relations", **Embassy of the People's Republic Of China in the Republic of Indonesia**, http://id.china-embassy.gov.cn/eng/sgdt/201303/t20130327_2048403.htm (27.4.2018).
- JOGMEC (2017), "Framework Agreement Signed Between JOGMEC and INK on New Joint Exploration Project", https://www.jogmec.go.jp/english/news/release/news_06_000050.html (18.2.2020).
- Kaczynski, Vlad M. (2007), "The Kuril Islands Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers", **Russian Analytical Digest**, 20(7), <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-20-6-8.pdf> (24.11.2019).
- Kalkan, Yeldar Barış (2018), **Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Paradigma**, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Kanaev, Evgeny vd. (2019), "Russia – Indonesia Relationship: Assessing Shortcomings and Framing Response", **Southeast Asia: Actual Problems of Developments**, 4(45), 95- 106. [https://sea.ivran.ru/f/SEA2019n4\(45\)p95-106.pdf](https://sea.ivran.ru/f/SEA2019n4(45)p95-106.pdf) (30.11.2023).
- Kanet, Roger E. (2007), "Introduction: The Consolidation of Russia's Role in World Affairs", Roger E. Kanet (Ed.), **Russia: Re-Emerging Great Power**, içinde (1-13), Palgrave MacMillan, New York.
- Karagül, Mehmet (2012), **Dünya Ekonomisi-Tehdit ve Fırsatlarıyla**, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Karns, Margaret P. ve Mingst, Karen A. (2010), **International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance**, Lynne Rienner Publishers, London.
- Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph S. (1998), "Power and Interdependence in the Information Age", **Foreign Affairs**, 77(5), 81-94.
- Kinbara, Kazuyuki (2019), "The Economic Dimension of Soviet Policy", GERAL SEGAL (Ed.), **The Soviet Union in East Asia- Predicaments of Power**, içinde (109- 135), Routledge, New York.

- Klein, Margarete (2014), “Russia: A Euro-Pacific Power? Goals, Strategies and Perspectives of Moscow’s East Asia Policy”, **SWP Research Paper**, https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2014_RP08_kle.pdf (3.5.2019).
- Koçer, Gökhan (2004), “Putin Dönemi Rusya- NATO İlişkileri”, Mesut Hakkı Caşın vd. (Ed.), **Putin Döneminde Rusya’nın Dönüşümü ve Geleceği**, içinde (45- 62), Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kogan, Yuri (2021), “Russia's National Security Strategy (2021)- Strengthening Confrontational Sentiment and Siege Mentality”, **Institute of Policy and Strategy**, <https://www.runi.ac.il/en/research-institutes/government/ips/activities/newsletter/kogan-1-8-21/> (18.11.2021).
- Korolev, Alexander (2016), “Systemic Balancing and Regional Hedging: China–Russia Relations”, **The Chinese Journal of International Politics**, 9(4), 375–397.
- Kowalski, Przemysław (2023), “Energy Sector”, Marek Dąbrowski (Ed.), **The Contemporary Russian Economy: A Comprehensive Analysis**, içinde 161-186, Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Koyuncu, Hüseyin (2019), “ABD Soğuk Savaş'ın tarihi INF Anlaşması'ndan resmen çekildi”, **Euronews**, <https://tr.euronews.com/2019/08/02/abd-resmen-soguk-savas-in-tarihi-inf-anlasmasindan-cekildi> (5.7.2020).
- Kozyrev, Vitaly (2014), “Russia–Vietnam Strategic Partnership: The Return of the Brotherhood in Kremlin (2001), “President Vladimir Putin Wound up His Official Visit to Vietnam with a Meeting with President Tran Duc Luong of Vietnam”, **Kremlin**, <http://www.en.kremlin.ru/events/president/news/40737> (25.12.2019).
- _____ (2003), “Talks with President Megawati Sukarnoputri of Indonesia and President Vladimir Putin of Russian Federation”, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/28511> (28.11.2023)
- _____ (2009), “Dmitry Medvedev Has Completed His Official Visit to Singapore”, **Kremlin**, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/6004> (21.9.2019).
- _____ (2012), “Russia and APEC: Topical Issues and Prospects for Cooperation”, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22161> (19.12.2022).
- _____ (2014), “Meeting with President of Indonesia Joko Widodo”, **Kremlin**, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/46990> (28.11.2023).
- _____ (2023), “Meeting with President of Laos Thongloun Sisoulith”, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/72522> (5.10.2023).

- _____ (2022), “Joint Statement of the Russian Federation and the People’s Republic of China on the International Relations Entering a New Era and the Global Sustainable Development”, **Kremlin**, <http://www.en.kremlin.ru/supplement/5770> (15.11.2022).
- Kristensen, Hans M. ve Korda, Marta (2019), “Russian nuclear forces, 2019”, **Bulletin of the Atomic Scientists**, 75(2), 73- 84.
- Kulik, Lydia (2023), “Russia-India Economic Cooperation: Current Trends and Promising Directions” **MGIMO Review of International Relations**, 16(2), 159- 175.
- Kurat, Akdes Nimet (2014), **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917’ye kadar**, 6. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurnosova, A. ve Batmanova, A. (2021), “The decline in the population of Russia against the pandemic was a record for 15 years,” **RBC**, <https://www.rbc.ru/economics/28/01/2021/6012a7ca9a7947d4e0e8042d> (10.5.2023).
- Küçük, Volkan (2023), “Novak: Rusya Dost Ülkelere Petrol İhracatını Artırıyor”, **Paratic**, <https://paratic.com/novak-rusya-dost-ulkelere-petrol-ihracatini-artiriyor/> (30.6.2023).
- Labs, E.J. (1997), “Beyond Victory: Offensive Realism and the Expansion of War Aims”, **Security Studies**, 6(4), 1- 49.
- Lavrov, Sergey (2005), “Transcript of Remarks by Foreign Minister Sergey Lavrov on Results of ASEAN+10 Ministerial Meeting in Vientiane, July 28, 2005”, **The Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation**, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/rso/asean/1621843/ (3.4.2019).
- _____ (2010), “There is much Russia and ASEAN Can Accomplish Together,”, **The International Affairs**, https://interaffairs.ru/i/pdf_asean/2.pdf (8.9.2019)
- _____ (2016), “Russia’s Foreign Policy: Historical Background”, **Global Affairs**, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/2124391 (1.4.2018).
- _____ (2020), “Russia- Laos: 60 Years of Friendship and Partnership”, **The Ministry of Foreign Affairs of Russian Federation**, <https://www.mid.ru/en/maps/la/1443602/> (3.4.2021).
- Lawson, Stephanie (2015), **Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politic**. 1st Edition, Polity Press, Cambridge.
- Layne, C. (1993), “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise”, **International Security**, 17(4), 5- 51.
- Lebow, R. N. (2013), “Classical Realism”, Dunne, T. vd. (Ed), **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, 3rd Edition, içinde (59- 76). Oxford University Press, Oxford.

- Lim, Susanna S. (2013), **China and Japan in the Russian Imagination, 1685–1922- To the ends of the Orient**, Routledge, New York.
- Limonov, Leonid ve Kadochnikov, Denis (2023), “Natural Resources, Geography, and Climate”, Marek Dąbrowski (Ed.), **The Contemporary Russian Economy: A Comprehensive Analysis**, *içinde* (3-20), Palgrave Macmillan, Switzerland.
- Lo, Bobo (2002), **Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Order: Reality, Illisuiou and Myth-making**, Palgrave Macmillan, New York.
- _____ (2003), **Putin and Evolution of Russian Foreign Policy**, Blackwell Publishing Ltd, Oxford.
- _____ (2004), “The Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy”, **International Affairs**, 80(2), 295- 309.
- Lukin, Artyom (2019), “The Putin and Kim Rendezvous in Vladivostok: A Drive-By Summit”, **38 North**, <https://www.38north.org/2019/05/alukin050219/> (1.17.2022).
- Lynch, Allen C. (2001), “The Realism of Russia’s Foreign Policy”, **Europe-Asia Studies**, 52(1), 7-31.
- Malkhozova, F. V. (2022), “The Fight for Economic Reform in Russia, 1990–1991”, **Herald of the Russian Academy Science**, 92(1), 70-89.
- Malksoo, Lauri (2016), “Russia and China Challenge the Western Hegemony in the Interpretation of International Law”, **Ejil:Talk!**, <https://www.ejiltalk.org/russia-and-china-challenge-the-western-hegemony-in-the-interpretation-of-international-law/> (5.6.2020).
- Mammadov, Halit (2014), **Rus Dış Politikasında Stratejik- Zihinsel Süreklilik ve Putin'in Dış Politika Doktrini**, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Mankoff, Jeffrey (2009), **Russian Foreign Policy: Return of Great Power Politics**, Rowman&Littlefield Publisers, Maryland.
- Manurung, Hendra (2018), “Indonesia and Russia Relations in Response Changing Strategic Environment”, **Politica**, 9(1), 59- 72.
- Manurung, Hendra ve Bainus, Arry (2021), “Indonesia- Russia Strategic Partnership in Southeast Asia Region”, **Jurnal Ilmiah Hubungan Internasional**, 17(1), 77–96.
- Marshall, Alex (2006), **The Russian General Staff and Asia, 1800–1917**, Routledge, London.
- Martynova, Elena (2014), “Strengthening of Cooperation Between Russia and ASEAN: Rhetoric or Reality?”, **Asian Politics & Policy**, 6(3), 397-412.

- McDermott, Roger (2018), “Vostok 2018: Projecting Russia’s Military Power”, **The Jamestown Foundation**, <https://jamestown.org/program/vostok-2018-projecting-russias-military-power/> (2.5.2021).
- McDougall, Derek (2021), **Dünya Siyasetinde Asya Pasifik**, Astana Yayınları, İstanbul.
- Meadley, Jonathan (2023), “Russia to Develop Military Relations with Laos”, **The Laotian Times**, <https://laotiantimes.com/2023/11/17/russia-to-develop-military-relations-with-laos/> (11.25.2023).
- Mearsheimer, John J. (2001), **The Tragedy of Great Power Politics**, W. W. Norton, New York
- Mearsheimer, John J. (2013), “Structural Realism”, Tim Dunne vd. (Eds.), **International Relations Theories**, 3rd Edition, *içinde* (77- 93), Oxford University Press, Oxford.
- Medvedev, Dmitri (2009), “Rusya Parlamentosu’nda Yaptığı Konuşma”, **Kremlin**, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/5979> (10.3.2020).
- Menon, Shruti (2022), “Ukraine Crisis: Who Is Buying Russian Oil and Gas?”, **BBC**, <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-60783874> (21.6.2022).
- Meyer, Peggy (1999), "The Russian Far East's Economic Integration with Northeast Asia: Problems and Prospects", **Pacific Affairs**, 72(2), 209-224.
- Mihoko, Kato (2010), “Russia’s Multilateral Diplomacy in the Process of Asia-Pacific Regional Integration: The Significance of ASEAN for Russia”, **Slavic Research Centre**, https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_2_ses/06_kato.pdf 125-151. (9.8.2019).
- Miller, Chris (2015), **We Shall Be Masters: Russian Pivots to East Asia from Peter the Great to Putin**, Harvard Universtiy Press, Massachusetts.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (27.1.2011), “Highlights of the Foreign Policy Speech by Minister for Foreign Affairs Seiji Maehara to the 177th Session of the Diet”, **MFA of Japan**, https://www.mofa.go.jp/announce/press/2011/1/0127_01.html (1.12.2019).
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (2022), “Structure of Japan- Russia trade”, **MFA Japan**, <https://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/economy/index.html> (3.1.2023).
- Ministry of Foreign Affairs of Japan (30.3.2023), “Support for Ukraine through contribution to NATO’s Comprehensive Assistance Package (CAP) Trust Fund for Ukraine”, **MFA Japan**, https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003247.html (6.4.2023).
- Ministry of Foreign Affairs of People’s Republic of China (2017), “Xi Jinping Holds Talks with President Vladimir Putin of Russia The Two Heads of State Agree to Make Joint Efforts to Continuously Deepen China-Russia Comprehensive Strategic Partnership of Coordination”, https://www.mfa.gov.cn/eng/topics_665678/2017zt/XJPDEDFWBCXGEODSECFH/201707/t20170706_703659.html (3.5.2020).

- Ministry of Foreign Affairs of Republic of Korea (2022), “Russia and Republic of Korea Relations”, https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_21618/contents.do (12.4.2023).
- Ministry of Foreign Affairs of Singapore (2018), “State Visit by His Excellency Vladimir Putin President of the Russian Federation to Singapore”, https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2018/11/13112018_StateVisit_Russia (9.1.2023).
-
- _____ (2021), “11th Russia Singapore Inter Governmental Commission, 17 December 2021”, <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2021/12/20211217-11th-Russia-Singapore-Inter-Governmental-Commission> (10.1.2023).
-
- _____ (2022), “Sanctions and Restrictions Against Russia in Response to its Invasion of Ukraine”, <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2022/03/20220305-sanctions> (21.3.2022).
- Ministry of Foreign Affairs of The Republic of Indonesia (2021), “Indonesia- Russia Committed to Remove Trade Barriers Between Two Countries”, <https://kemlu.go.id/portal/en/read/2218/view/indonesia-russia-committed-to-remove-trade-barriers-between-two-countries> (15.1.2023).
- Ministry of Energy of the Russian Federation (2010), “Energy Strategy of Russia for the period up to 2030”, **Institute of Energy Strategy**, [www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf). (5.6.2019).
- Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2010), “On the Working Visit to the Russian Federation by Stephen Smith, Minister for Foreign Affairs of Australia” <https://mid.ru/tv/?id=1697321&lang=en> (6.7.2019).
- Mohanty, Arun (2011), “Toasting Legacy of 1971 Indo- Soviet Friendship Treaty”, **Russia& India Report**, http://indrus.in/articles/2011/08/09/toasting_legacy_of_1971_indo-soviet_friendship_treaty_12842.html (8.1.2021).
- Morgenthau, Hans J. (1993), **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, 6th Edition, McGraw-Hill, Boston.
- Moulton, Todd (2022), “Preventing War in the South China Sea”, **Journal of Indo-Pacific Affairs**, <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/3111133/preventing-war-in-the-south-china-sea/> (12.24.2022).
- Nichol, Jim (2011), “Russian Military Reform and Defense Policy”, <https://sgp.fas.org/crs/row/R42006.pdf> (18.3.2022).
- Nye, Joseph S. (2007), **Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History**, Pearson Longman. New York.

- NZ Herald (21.10.2001), “Apec, Putin Hand Bush Cictory on Terrorism”, **NZ Herald**, <https://www.nzherald.co.nz/world/apec-putin-hand-bush-victory-on-terrorism/YMVY44QVX AQMPSQFSEGPJ4KWEQ/>
- OECD World (2022), “Russia- Australia”, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/aus>
- ____ World (2022), “Russia- Australia”, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/aus>
- ____ World (2023), “Russia- Sinagapore” <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/rus/partner/sgp>
- Oğuz, Şafak (2022), “Rusya’nın Nükleer Silahları -2: Hançer (Kinzhal- Kh-47m2)”, **ANKASAM**, <https://www.ankasam.org/anka-analizler/rusyanin-nukleer-silahlari-1-hancer-kinzhal-kh-47m2/> (18.12.2022).
- Organski, A.F.K. (1968), **World Politics**, 2nd Edition, Alfred A. Knopf, New York.
- Özyürek, Mustafa (2016), “İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Silahsızlanma Yolunda Önemli Bir Adım: Washington Deniz Konferansı 1921-1922”, **International Journal of Social Science**, 49, 391- 401.
- Paine, S.C.M. 2015. “The Chinese Eastern Railway from the First Sino-Japanese War until the Russo-Japanese War,” Bruce A. Elleman ve Stephen Kotkin (Ed.) **Manchurian Railways and the Opening of China: An International History**, içinde (13- 36), Routledge, London.
- Pajon, Céline (2017), “Japan- Russia: The Limits of a Strategic Rapprochement”, **IFRI**, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/pajon_japan_russia_limits_strategic_rapprochement_2017.pdf (218.2.2020).
- Pal, Pallavi (2010), “The Way Ahead in Indo-Russian Ties”, **Institute for Defence Studies and Analyses**, <http://www.idsa.in/node/6435/2006> (21.1.2020).
- Panda, Ankit (2016), “Chinese, Russian Navies to Hold 8 Days of Naval Exercises in the South China Sea”, **The Diplomat**, <https://thediplomat.com/2016/09/chinese-russian-navies-to-hold-8-days-of-naval-exercises-in-the-south-china-sea/> (18.1.2023).
- Pape, Robert A. (2005), “Soft Balancing against the United States” **International Security**, 30(1), 7-45.
- Paramitha, Diandra (2023), “Driving the Market: The Biggest Palm Oil Companies in Southeast Asia”, <https://seasia.co/2023/07/08/driving-the-market-the-biggest-palm-oil-companies-in-southeast-asia> (20.01.2024).

- Parashar, Sachin (2020), "India Hopes Russia will Join Indo-Pacific with Japan Trilateral", **India Times**, <https://timesofindia.indiatimes.com/india/india-hopes-russia-will-join-indo-pacific-with-japantrilateral/articleshow/77450048.cms> (24.2.2021).
- Paul, Michael ve Swistek, Göran (2022), "Development Plans, Military Potential, and Conflict Prevention", **SWP Research Paper**, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022RP03/#hd-d29104e887> (3.4.2023).
- Paul, T.V. (2004), "Introduction: The Enduring Axioms of balance of power theory and their contemporary relevance". T.V. Paul, vd. (Ed.) **Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century**, içinde (1-29), Stanford University Press, California.
- Pham, Luna (2023), "Russia dusts off Soviet-era friendship with Laos", **Radio Free Asia**, <https://www.rfa.org/english/news/laos/russia-laos-beareast-12112023122737.html> (28.12.2023).
- Pieper, Moritz (2018), "Mapping Eurasia: Contrasting the Public Diplomacies of Russia's "Greater Eurasia" and China's Belt and Road Initiative", **Rising Powers Quarterly**, 3(3), 217- 237, <https://rpquarterly.kureselcalismalar.com/quarterly/mapping-eurasia-contrasting-the-public-diplomacies-of-russias-greater-eurasia-and-chinas-belt-and-road-initiative/> (16.2.2019).
- Pietkiewicz, Michał (2018), "The Military Doctrine of the Russian Federation", **Polish Political Science Yearbook**, 47(3), 505–520.
- Ponomarenko, Nikita (2020), "Reactivating the Russian-Malaysian Cooperation", **Malaysian Investment Development Authority**, <https://www.mida.gov.my/reactivating-the-russian-malaysian-cooperation/> (20.01.2024).
- Prime Minister's Office of Japan (27.2.2022), "Press Conference by the Prime Minister regarding Japan's Response to the Situation in Ukraine", https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/statement/202202/_00014.html (1.3.2022).
- Prime Minister's Office of Japan (16.6.2022), "Keynote Address by Prime Minister Kishida Fumio at the IISS Shangri- La Dialogue", https://japan.kantei.go.jp/101_kishida/statement/202206/_00002.html (20.6.2022).
- Putin, Vladimir (2007), "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy", **Kremlin**, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034> (16.4.2022).
- _____ (2008), "Rusya'nın 2020'ye kadar Kalkınma Stratejisi Üzerine Konuşma", **Kremlin**, <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24825> (1.3.2020).
- Quang Dy, Nguyen (2022), "Could Vietnam's Relations with Russia be Another Casualty of the War in Ukraine?", **AsiaLink**, <https://asialink.unimelb.edu.au/insights/could-vietnams-relations-with-russia-be-another-casualty-of-the-war-in-ukraine> (16.1.2023).

- Rangsimaporn, Paradorn (2009), "Russian Perceptions and Policies in a Multipolar East Asia under Yeltsin and Putin", **International Relations of the Asia-Pacific**, 9(2), 207-244.
- Rashid, Nurunnasifah A. (2020), "RMHTC to Strengthen Russia- Malaysia Collaboration, Act as a Springboard into ASEAN Market", <https://www.bernama.com/en/business/news.php?id=1916215>
- Ravenhill, John (2001), **APEC and the Construction of Pacific Rim Regionalism**, Cambridge University Press.
- Reuters (13.11.2011), "Medvedev, Noda Discuss Security Cooperation at APEC Summit", <https://www.reuters.com/article/us-apec-japan-russia/medvedev-noda-discuss-security-cooperation-at-apec-summit-idUSTRE7AC0A120111113/> (18.8.2022).
- Riasanovsky, Nicholas V. (2005), **Russian Identities- A Historical Survey**, Oxford University Press, New York.
- Rodolfo Severino ve Moe Thuzar, ASEAN Regionalism and the Future of ASEAN-Russia Relation (Ed.) Victor Sumsky, Mark Hong and Amy Lugg, **ASEAN-Russia : foundations and future prospects**, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 2012, s.22-31.
- Roy, Ash Narain (2009), "Indo-US and India- Russia: Strategic Partners All?" **Mainstream**, 68(1), <http://www.mainstreamweekly.net/article1849.html> (17.9.2019)
- Roy, Dennis (2005), "Southeast Asia and China: Balancing or Bandwagoning," **Contemporary Southeast Asia**, 27(2), 205- 322.
- Rozman, Gilbert (2014), "The Russian Pivot to Asia", **The Asan Forum**, 3(6), <http://www.theasanforum.org/the-russian-pivot-to-asia/> (18.10.2019).
- Russian Government (2023), "Alexei Overchuk: Russia will continue making constructive contribution to APEC activities", <http://government.ru/en/news/50145/> (14.11.2023).
- Rusya Federasyonu ASEAN Temsilciliği (2016), "Soçi Deklarasyonu", <https://asean.mid.ru/documents/24790352/26985826/Sochi+Declaration+2016.pdf/241f017f-a034-47f1-bee8-2aff40869ece> (14.10.2021).
- Rusya Federasyonu Askeri Doktrini, (2010), **Kremlin**, (5.2.2010), <http://kremlin.ru/supplement/461> (28.4.2020).
- Rusya Federasyonu Askeri Doktrini (2014), **Kremlin**, (30.12.2014), https://thailand.mid.ru/en/o_rossii/vneshnyaya_politika/voennaya_doktrina_rf/ (15.5.2020).
- Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti (2000), **Kremlin**, 24, (10.1.2000) https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/iarj/iarj_00_05a.html (5.5.2020).
- _____ (2008), **Kremlin**, 24, (15.7.2008), <http://kremlin.ru/acts/news/785> (9.5.2020).

- _____ (2013), **Kremlin**, 605, (12.5.2012) https://beijing.mid.ru/en/countries/rossiya/kontseptsiya_vneshney_politiki_rossii/ (10.5.2020).
- _____ (2016), **Kremlin**, 640, (30.11.2016) <http://kremlin.ru/acts/bank/41451> (25.5.2020).
- _____ (2023), **Kremlin**, 229, (31.3.2023) https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/ (26.4.2023).
- Rusya Federasyonu Savunma Bakanlığı, (2021), “INDRA 2021 the XII Joint Russian-Indian Exercise”, <https://eng.mil.ru/en/mission/practice/more.htm?id=12375419@egNews> (10.11.2022).
- Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (2000), **Kremlin**, 24, (10.1.2000) <http://www.kremlin.ru/acts/bank/14927> (3.4.2021).
- _____ (2009), **Kremlin**, 537, (12.5.2009) <http://kremlin.ru/supplement/424> (1.6.2021)
- _____ (2015), **Kremlin**, 683, (31.12.2015), <http://www.kremlin.ru/acts/bank/40391> (15.6.2021)
- _____ (2021), **Kremlin**, 400, (2.7.2021), <http://actual.pravo.gov.ru/content/content.html#pnum=0001202107030001> (7.21.2022).
- Ryazantsev, S. V. ve Rybakovskii, L. L. (2021), “Demographic Development of Russia in the 20th–21st Centuries: Historical and Geopolitical Dimensions”, **Herald of the Russian Academy of Sciences**, 91(5), 516-524.
- Sakwa, Richard (2007), **Putin: Russia's Choice**, 2nd. Edition, Routledge, Oxon.
- Sakwa, Richard (2015), “The New Atlanticism”, **Russia in Global Affairs**, <https://eng.globalaffairs.ru/articles/the-new-atlanticism/> (14.6.2020).
- Salzman, Rachel S (2019), “Russia, BRICS and the Disruption of Global Order”, **Rising Powers Quarterly**, 3(4), 79-83.
- Sapmaz, Ahmet (2018), **Rusya Federasyonu’nun Askeri Güvenlik Eksenindeki Dönüşüm**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Savanamuttu, Johan (2012), “Malaysia- Russia Relations: Revving up a Distant Relationship”, Victor Sumskey vd. (Ed.), **ASEAN- Russia Relations: Foundations and Future Prospects, içinden** (184- 195), The Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS) Publishing, Singapore.
- Schmemmann, Serge (1993), “Russia's Military: A Shriveled and Volatile Legacy”, <https://www.nytimes.com/1993/11/28/world/russia-s-military-a-shriveled-and-volatile-legacy.html> (15.3.2022).

- Schulman, Elena (2007), "Those Who Hurry to the Far East", Nicholas B. Breyfogle vd. (Ed.), **Peopling the Russian Periphery Borderland Colonization in Eurasian History**, Routledge, Oxon.
- Seul Deklarasyonu (1991), **APEC**, https://www.apec.org/meeting-papers/annual-ministerial-meetings/1991/1991_amm (12.9.2019).
- Sergunin, Alexander (2004), "Discussions of International Relations in Post-Communism Russia", **Communist and Post-Communist Studies**, 37, 19–35.
- Sergunin, Alexander (2016), **Explaining Russian Foreign Policy Behavior: Theory and Practice**, Ibidem-Verlag, Stuttgart.
- Severino, Rodolfo ve Thuzar, Moe (2012), "ASEAN Regionalism and the Future of ASEAN-Russia Relation" Victor Sumsy vd. (Ed.), **ASEAN- Russia: Foundations and Future Prospects**, içinde (22-31), Institute of Southeast Asian Studies, Singapore. 2012.
- Shagina, Maria (2019), "Sanctions in Japan-Russia Economic Relations: Impact and Adaption", **Asia Focus**, <https://isdpr.eu/publication/sanctions-in-japan-russia-economic-relations-impact-and-adaption/> (18.1.2020).
- Sheehan, Michael J. (1996), **The Balance of Power: History and Theory**, Routledge, London.
- Shirayev, Eric (2020), **Russian Government and Politics**, Red Globe Press, London
- SIPRI (2023), <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>
- Sidorov, Andrey (2014), "Russia's Territorial Disputes with China and Japan", **The Journal of Territorial and Maritime Studies**, 1(2), 97- 114.
- Snyder, G.H. (2002), "Mearsheimer's World- Offensive Realism and the Struggle for Security", **International Security** 27(1), 149–173.
- Snyder, Jack (1991), **Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition**, Cornell University Press, Ithaca.
- Soeriaatmadja, Wahyudi (2022), "Indonesia and Russia to build \$22b refinery in East Java among other projects", **The Straits Times**, <https://www.straitstimes.com/asia/se-asia/putin-offers-russian-railways-investment-in-new-indonesia-capital> (5.12.2022).
- Sorensen, G. vd. (2022), **International Relations Theories and Approaches**, 8th Edition, Oxford University Press, New York.
- Sönmezoğlu, Faruk (2012), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, DER Yayınları, İstanbul.
- Sputnik (2.11.2011), "Russia- South Korea Relations Have Good Future- Medvedev Says", <https://sputnikglobe.com/20111102/168352620.html> (12.10.2019).

- Statista, (2023a), “Total resident population of Russia from 1959 to 2023”, <https://www.statista.com/statistics/1009271/population-size-russia/> (12.5.2023)
- Statista, (2023b), “Share of Exports of Major Arms in Russia from 2018 to 2022, by Main Client”, <https://www.statista.com/statistics/1102701/russia-main-destinations-of-arms-exports/> (15.12.2023).
- Statista, (2024), “Total Bilateral Aid Allocations to Ukraine Between January 24, 2022 and June 30, 2024, by Donor and Type”, <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/> (3.7.2024).
- Steans, Jill (2013), **An Introduction to International Relations Theory**, 1st Edition, Routledge, Abingdon.
- Stephan, John J. (1994), **The Russian Far East: A History**, Stanford University Press, California.
- Storey, Ian (2015), “What Russia’s “Turn to the East” Means for Southeast Asia”, *Perspective*, https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2015_67.pdf
- Sulaiman, Yohanes (2022), “Indonesia is a Fence Sitter on the Russia- Ukraine Crisis”, **EastAsiaForum**, <https://eastasiaforum.org/2022/04/20/indonesia-is-a-fence-sitter-on-the-russia-ukraine-crisis/> (29.11.2023).
- Suruga, Tsubasa (2022), “The Future of Asia 2022”, **NikkeiAsia**, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Future-of-Asia/The-Future-of-Asia-2022/Laos-president-Sanctions-embargoes-will-not-make-world-a-better-place>
- Sushentsov, Andrei A. (2019) “Why Is It So Difficult for Russia and Japan to Come to Agreement?”, **Russia in Global Affairs**, <https://eng.globalaffairs.ru/book/Why-Is-It-So-Difficult-for-Russia-and-Japan-to-Come-to-Agreement--19944> (13.1.2021).
- Taliaferro, Jeffrey W. (2000), “Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited”, **International Security**, 25(3), 128– 161.
- TASS (29.3.2021), “Russian, South Korean Defense Officials Agree to Expand Cooperation”, **TASS News Agency**, <https://tass.com/defense/1271351> (20.8.2022).
- ____ (7.3.2022), “Russian Government Approves List of Unfriendly Countries and Territories”, **TASS Russian News Agency**, <https://tass.com/politics/1418197> (10.3.2022).
- ____ (21.3.2023) “Russian Population Updated Using Census Data- Statistics Service”, <https://tass.com/society/1592011> (8.5.2023).
- ____ (13.1.2023), “Russia- China Trade Turnover Rises by 29.3% to Record-breaking \$190 bln in 2022”, <https://tass.com/economy/1561975> (10.3.2023).
- ____ (20.12.2023), “Trade turnover between Japan, Russia down 37.13% in November to \$827 mln”, <https://tass.com/economy/1724229> (21.12.2023).

T.C. Dışışleri Bakanlığı (t.y), <https://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa>

_____, <https://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa>

Tebin, Prokhor (2022), “The New Naval Doctrine of Russia”, **Valdai Discussion Club**, <https://valdaiclub.com/a/highlights/the-new-naval-doctrine-of-russia/> (1.5.2023).

Tessman, Brock F. (2012), “System Structure and State Strategy: Adding Hedging to the Menu”, **Security Studies** 21(2), 192-231.

Temizer, Mesut (2018), “Gazprom, Kogas Discuss Broader LNG Cooperation”, **Anadolu Ajansı**, <https://www.aa.com.tr/en/energy/natural-gas/gazprom-kogas-discuss-broader-lng-cooperation/16564> (17.10.2019).

Thayer, Carl (2013), “The Bear is Back: Russia Returns to Vietnam”, **The Diplomat**, <https://thediplomat.com/2013/11/the-bear-is-back-russia-returns-to-vietnam/> (27.12.2020).

The Japan Times (19.12. 2023), “Territorial disputes with Japan 'over,' Russia's top diplomat says”, <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/12/19/japan/politics/russia-japan-territorial-disputes/> (29.12.2023).

The State Council The Poeople’s Republic of China (22.3.2023), “Xi, Putin agree to deepen comprehensive strategic partnership of coordination for new era”, **The State Council The Poeople’s Republic of China**, https://english.www.gov.cn/news/topnews/202303/22/content_WS641a5bd5c6d0f528699db7c2.html (12.4.2023).

Tiezzi, Shannon (2022), “How Did Asian Countries Vote on the UN’s Ukraine Resolution?”, **The Diplomat**, <https://thediplomat.com/2022/03/how-did-asian-countries-vote-on-the-uns-ukraine-resolution/> (30.12.2022).

Toloraya, Georgi (2003), “President Putin's Korean Policy”. **The Journal of East Asian Affairs**, 17(1), 33-51.

Tow, William T. ve Choi, Ajin (2013), “Bridging Alliances and Asia-Pacific Multilateralism”, William T. Tow ve Brendan Taylor (Eds.), **Bilateralism, Multilateralism and Asia-Pacific Security: Contending Cooperation**, içinde (21- 38). Routledge, Oxon.

Trenin, Dimitri (2014), “Russia's Great-Power Problem”, Carnegie Endowment for International Peace”, **Carnegie Endowment for International Peace**, <https://carnegiemoscow.org/2014/10/28/russia-s-great-power-problem-pub-57047> (2.9.2019).

Tsygankov, Andrei P. (2006), “New Challenges for Putin's Foreign Policy”, **ORBİS**, 50(1), 153-165.

- Tsygankov, Andrei P. (2010), **Russian Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity**, 2nd Edition, Rowan and Littlefield Publishers, Lanham.
- Tyler, Patrick E. (2001), "In Vietnam, Putin Finds An Old Ally In a New Role", **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/2001/03/02/world/in-vietnam-putin-finds-an-old-ally-in-a-new-role.html> (20.11.2023).
- US Mission Geneva (3.4.2014), "DOD Puts Military-to-military Activities With Russia on Hold", <https://geneva.usmission.gov/2014/03/04/defense-department-puts-military-to-military-activities-with-russia-on-hold/> (1.9.2022).
- Vedomosti, (30.11.2021), Putin nazval demografiyu osnovnoy problemoy Rossii, <https://www.vedomosti.ru/society/news/2021/11/30/898265-demografiyu-osnovnoi-problemoi> (15.5.2023).
- Vernadsky, George (2015), **Rusya Tarihi**, (Çev. Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), 3. Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. (2016), **Uluslararası İlişkiler Teorisi**, (Çev. Ed. Metin Aksoy), 5. Baskıdan Çeviri, Nobel Yayınları, Ankara.
- Vorotnikov, Vladislav (2014), "Russia and Japan Collaborate on Wind Energy Innovation in the Far East", **Renewable Energy World**, <https://www.renewableenergyworld.com/storage/russia-and-japan-collaborate-on-wind-energy-innovation-in-the-far-east/> (18.8.2020).
- Walker, Peter (2007), "Putin Signs Indonesia Arms Deal", **The Guardian**, <https://www.theguardian.com/world/2007/sep/06/indonesia.russia> (30.11.2023).
- Walt, Stephan M. (1985), "Alliance Formation and the Balance of World Power", **International Security**, 9(4), 3- 43.
- _____ (2013), **The Origins of Alliances**, Cornell University Press, New York.
- Waltz, Kenneth (2015), **Uluslararası Politika Teorisi**, (Çev. Osman S. Binatlı), Phonex Yayınları, Ankara.
- Wang, Kai ve Song, Wanyuan (2022), "Rusya, Batı'nın Yaptırımlarını Çin'le aşabilir mi?", **BBC Türkçe**, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61117336> (21.8.2022).
- Wesley, Michael (2016), **Restless Continent: Wealth, Rivalry, and Asia's New Geopolitics**, Abrams Press, New York.
- Wilson, Peter (2003), "The Myth of the First Great Debate", **Review of International Studies**, 24(5), 1-16.
- Wohlforth, C. William. (2010), "Realism", Christian Reus-Smit ve Duncan Snidal (Eds.), **The Oxford Handbook of International Relations**, 2nd Edition, içinde (131- 149), Oxford University Press, New York.

- Wyeth, Grant (2017), “The Sovereign Recognition Game: Has Nauru Overplayed Its Hand?”, **The Diplomat**, <https://thediplomat.com/2017/05/the-sovereign-recognition-game-has-nauru-overplayed-its-hand/> (14.10.2019).
- Xinhua (26.6.2016), “China, Russia Sign Joint Statement on Strengthening Global Strategic Stability”, http://www.xinhuanet.com/english/2016-06/26/c_135466187_2.htm (16.12.2019).
- _____ (22.3.2023), “Xi, Putin sign joint statement on deepening comprehensive strategic partnership of coordination for the new era”, <https://english.news.cn/20230322/d0d39fe928af476a9bd3b3122cc1b6d4/c.html> (25.3.2023).
- Yahuda, Michael (2017), **The International Politics of the Asia-Pacific**, Fourth Editon, Routlege, New York.
- Yavuz, Yunus Kutlu (2021), “Pentagon’dan Pasifik’te Çin’i caydırmak için 27 milyar dolarlık plan”, <https://www.defenceturk.net/pentagonun-pasifikte-cini-caydirmak-icin-27-milyar-dolarlik-plani> (5.3.2022)
- Yılmaz, Salih (2019), **Putin Dönemi Rus Dış Politikası ve Güvenlik Doktrini**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Zagorsky, Alexei V. (2002), “The Security Dimension”, Tsuneo Akaha (Ed.), **Politics and Economics in the Russian Far East: Changing Ties with Asia-Pacific**, *içinden* (23- 48), Routledge, London.
- Zakaria, F. (1998), **From Wealth to Power: The Unusual Origins of America’s World Role**, Princeton University Press, Princeton.
- Ziegler, Charles E. (2009), **The History of Russia**, Greenwood Press, Santa Barbara.
- Ziegler, Charles E. 2016. “Russia on the Rebound: Using and Misusing the Responsibility to Protect,” **International Relations**, 30(3): 346- 361.
- Zu, Carol (2022), “Russia crude oil pipeline capabilities to mainland China—The ESPO crude oil pipeline”, **S&P Global Commodity Insight**, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/ci/research-analysis/espo-crude-oil-pipeline.html> (25.4.2022).

ÖZGEÇMİŞ

Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2004 yılında mezun oldu. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'ndan "Değişen Jeopolitiği Bağlamında Çin'in Güvenlik Politikaları" başlıklı tezi ile yüksek lisansını tamamladı.

İyi derece İngilizce bilen ÇOBAN, Rusya ve Asya-Pasifik bölgesi üzerine çalışmalarına devam etmektedir.

